

Kamusal Alanlar

- KAMUSAL ALAN, KENTLEŞME VE KENTLİLİK BİLİNCİ
Ruşen KELEŞ
- KENT MEYDANLARI: ADANA 5 OCAK MEYDANI ÜZERİNE BİR İRDELEME
İlknur SERTKAYA
- ALGISAL BİR ARAÇ OLARAK YAYABEDENİN KEŞFİ
N. Efe ÇELİMLİ
- ADANA'DA YEREL DEMOKRASİ VE KARARLARA KATILIM
Taylan KOÇ

ARALIK 2012. SAYI 10

Dünyanın en iyi markaları
ve en kaliteli ürünleri “outlet” fiyatlarıyla

OUTLET CENTER

ADANA'DA

Yeni

Duvar Kağıdı

Doğal Taşlar

ARTE

GRAHAM & BROWN

SPECIAL EDITIONS

ASelio

LIMONTA

*Showroom'umuza gelin, ürünlerimizde dokunun...
Bu atmosferin büyüüne kapılacaksınız.*

aboteks

OUTLET
CENTER

Turgut Özal Bulvarı, İller Bankası Karşısı - Adana
0322 233 95 38 • www.aboteks.com.tr

koruma

konfor

rahatlık

gölgeleme

hüseyin için gölgeleme ortama: **tunabent sistemleri**

YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş. ŞİRKETİ
KURUMSAL MENKUL DEĞERLER
Tic. Sic. No: 274945
Sermaye Piyasası Kurulundan Kayıtlı
Tic. Sic. No: 274945
Tic. Sic. No: 274945
Tic. Sic. No: 274945
Tic. Sic. No: 274945
Tic. Sic. No: 274945

Samur Karo Halı,

CAM ELİYAFI İLE GÜÇLENDİRİLMİŞ

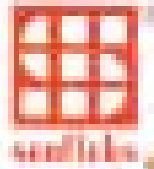
PVC TABAKALI İSE

Türkiye'de ilk kez

firmanın tarafından üretilmeye başlanmıştır.

SAMUR
HALILARI

AQUA FLOOR

% 100 SUYA DAYANIKLI PARKE

- Sessiz • Antibakteriyel
- Alev Almaz • Toz Tutmaz

Çukurova Bölge Bayii

ÜŞENMEZ
Döşemecilik San. Tic. Ltd. Şti.

SAMUR
HALILARI

AQUA FLOOR

AQUA FLOOR

32

Tel : 0322 445 25 25 - Fax : 0322 445 25 18 Mersos : Yaglica Mahallesi 40100 Sokak No: 281 ADANA

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 ARALIK 2012 SAYI: 10

Kapak fotoğrafı: Taksim Gezi Parkı. Fotoğraf: Nazlı Sanberk.

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından
3 ayda bir yayımlanır. Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına
Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Tülay Sarı

YAYIN KOMİTESİ

Serpil Akay Çerçi, Gaye Beler, Önem Cihangir,
Nevzat Efe Çelimli, Demet Erke Yaptı, Onur Erman,
Yusuf Gürçınar, Samet Karyaldız, Ufuk Önder,
Bahattin Şahin, Çiğdem Taner

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankuş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Müka Matbaacılık Reklamcılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
İ.O.S.B. Eskoop San. Sit. C-7 Blok No: 410
Başakşehir 34306 İstanbul
Telefon: (0212) 549 68 24

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazılar Adam Yayınları'nın **Ana Yazım Kılavuzu** kurallarına uymalıdır.

Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazının ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapıstırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazının bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynı aktarılan yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir.

- Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Arredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67.- Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Kenti Sevebilmek

Kentler Çıkmaz Sokaksız Nasıl Sevilir? / İlhan Berk

Bu sayımızda "Kamusal Alanlar" konusunu işliyoruz. Hepimize ait olan, ortak kullanım, paylaşım alanlarımızın önemi, kentlerimizin, özellikle Adana'nın kamusal alanlarının durumunu mercek altına almak istedik.

Kentleri yaşanılır kılan, yaşam kalitesini yükselten, yaşayanları mutlu eden kriterleri bu kapsamda bir kez daha dile getirmekte yarar var. Bunlar, kentin korunan ve yaşatılan tarihi mimarisi, çağı yansıtan yapıları, insanca ve etkin ulaşım sistemi, yürüme ve bisiklet yolu ağları, yeşil alanlar, buluşma yerleri, meydanlar gibi öğelerdir.

Kenti her yaşta yayalar için çekici kılan, araç kullanmayı zorlaştıran, çocukların okullarına yürüyerek gidebildiği, "yürünülebilir kentler" ve "çocuk dostu kentler" özlemimiz sürerken, daha iyi yaşam kalitesi arayışı ile kent dışına yayılma olgusunun kentlerin sahipliğinin yitirilmesine, kent merkezlerinin motorlu trafiğin hâkimiyetine terk edilmesine yol açtığını görüyoruz. Tarih boyunca kentlerin toplumsal yaşamında önemli bir rol oynayan meydanlar, günümüzde sadece araç trafiğini kolaylaştıran boş alanlar olarak görülmekte ve ne yazık ki kentin toplumsal yaşamının merkezi olamamaktadır.

Meydanlar kentsel yapının en belirgin bileşenleridir, kent dokusu içinde adeta psikolojik dinlenme yerleri olarak tanımlanmaktadır. Meydanlardaki sanat uygulamalarının, kentsel kimliği güçlendiren, bulundukları mekânın imgesini ve okunabilirliğini sağlayan bir anlamı vardır. Oysa kentlerimizin bugünkü durumlarına baktığımızda, kamusal mekânların kentin kalbi olma özelliğini yitirdiğini görüyoruz. Yeni oluşturulan bölgelerde kamusal mekânların, binalar tasarlandıktan sonra geride kalan, anlamsız alanlar olarak karşımıza çıktığını görüyoruz.

Yerin kimliği kavramı "bir kişinin bir yeri diğer yerlerden ayırabilmesini ya da tanıyabilmesini sağlayan nitelikler" bütünü olarak tanımlanmaktadır. İnsan ve mekân arasında bağ kurmak, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinin önemli bir ögesidir. Bu mekânlar insanların, ilişki kurabilecekleri, bağlanabilecekleri, aidiyet hissedebilecekleri; kendileriyle özdeşleştirebilecekleri, hatırlayacakları, özleyecekleri yerlerdir.

Bu konuyu kentlilik bilincinin oluşturulmasının önemine değinerek noktalayabiliriz. Kentlilerin yaşadıkları kentin farkına varmalarını, tanımlarını sağlamak önemli. Tanıma, öğrenme, benimsenme, sahiplenme ve koruma konularının birbirini tamamlayan bir süreç olarak gelişebileceğini görmemiz gerekiyor. Elbette buna bağlı olarak da katılımcılık kültürünün geliştirilmesinin önemine değinmeliyiz. Katılımcılık bir kültür sorunudur ve önemlidir. Kentlilerin kentle ilgili konulara duyarlı olabilmeleri, katılımın sağlanacağı araçların oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Bu konuda sicilimizin pek parlak olduğu söylenemez. Bu sayımızda yer verdiğimiz bir araştırma Adana'da kentle ilgili kararlarda katılım konusunun nasıl işlediğini ele alıyor.

Bu yıl Dünya Mimarlık Günü "**Daha İyi Kentler, Daha İyi Yaşamlar / Mimarlıkla Değişen Kentler**" teması ile kutlandı. TMMOB Mimarlar Odası da ülkemizde ülkemizdeki hukuka ve bilime açıkça aykırı gelişmelerin yaşandığı, bugünlerde yayınladığı bir bildiri ile Mimarlık Günü'nü kutlarken UIA'nın da altını çizdiği hedefleri meslektaşlarımızla paylaştı.

- İklim değişikliğinin etkilerinin ve kirlenici gaz salınımlarının azaltılması, kaynaklar ve enerjinin daha iyi yönetiminin sağlanması;
- Kentlerin toplumsal olarak daha kapsayıcı, erişilebilir ve eşitlikçi olmasının sağlanması, ayrımcılığın ve güvensiz konut koşullarının ortadan kaldırılması;
- Kimlikli, uygar kentlerin ve ortamların desteklenmesi ve oluşturulması;
- Doğal veya insan kaynaklı krizler ve afetlere karşı koyabilecek biçimde kentlerin geliştirilmesi;
- Herkes için ekonomik, sosyal, eğitim ve yaratıcı olanakların geliştirilmesi;
- Tüm bireyler için güvenli ve sağlıklı koşulların sağlanması;

Kentlerimizin toplumsal barışın ve dayanışmanın mekânları olarak düzenlenmeleri, yönünde bir "gelişim ve değişim" için rol almaya hazır olduğumuzu duyurdu.

Güney Mimarlık dergisi olarak aynı duygularla "uygar ve esenlikli bir gelecek" dileğiyle duyarlı tüm kesimleri mimarlığımıza, şehirlerimize ve geleceğimize sahip çıkmaya çağırıyoruz.

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 5 GÖRÜŞ
5 – Dönüşüm Sürecinde Mimarlık ve Kentleşme / *Bekir Kamışlı*
6 – Afet Bahane, Kentsel Dönüşümde Rant Şahane / *Erkan Karakaya*
- 9 DOSYA
Kamusal Alanlar
10 – Kamusal Alan, Kentleşme ve Kentlilik Bilinci / *Ruşen Keleş*
13 – Kent Meydanları: Adana 5 Ocak Meydanı Üzerine Bir İrdeleme / *İlknur Sertkaya*
19 – Kamu Alanlarının Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi ve Adana / *Serpil Çerçi*
22 – Algısal Bir Araç Olarak Yayabedenin Keşfi / *N. Efe Çelimli*
27 – “Çıkmaz Sokak”; Mahallenin Üstü Açık Oturma Odası / *Havva Alkan Bala*
34 – Kent Meydanları / *Cengiz Uslu - M. Faruk Altunkasa - Müge Ünal*
40 – Kamusalığını Yitiren Bir Meydan: Taksim / *İpek Yada Akpınar - Hatice Ayataç*
44 – Kendini Yeniden Üretebilen Kamusal Mekânlar / *Ervin Garip - Banu Garip*
48 – Kent Kültürünün Gelişimi ve Günümüz... / *Cüneyt K. Erginkaya*
50 – Ali Münif Yeğenağa Caddesi Sokak Sağıklaştırma Projesi / *Emine Temuçin*
53 – Oyun Alanları Bize Neler Söylüyor? / *Hikmet Sivri Gökmen*
- 60 HERKES İÇİN TASARIM
60 – Herkes İçin Tasarım ve Kamusal Alan / *Meltem Güçlü Yılmaz*
66 – Kamusal Alanda Ulaşılabilirlik / *Berrin Sirel - Halil Duymuş*
- 70 İNCELEME
70 – Adana’da Yerel Demokrasi ve Kararlara Katılım / *Taylan Koç*
- 77 ADANA’DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ
77 – Adana Millî Mensucat Fabrikası / *Burcu Gönenbaba*
- 81 PROJE/PROFİL
81 – Adana İbis Otel / *R. Güneş Gökçek*
- 86 MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI
86 – Deprem Müzesi ve Kültür Kompleksi / *Erkin Erten - Mustafa Yeğin*
92 – Bir Mimari Proje Stüdyosu Deneyimi Olarak “Kamusallığı Araştırmak” / *Funda Uz*
- 96 KÜTÜPHANE

21

31

37

55

64

88

95

DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE MİMARLIK VE KENTLEŞME

Bekir KAMIŞLI

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Yönetim Kurulu Başkanı

TMMOB Mimarlar Odası tarafından; yaşanan krizler ortamında ülkemize özgü birikimin bir araya gelmesinin ve bu süreçte sivil demokratik kuruluşlar ve mimarlık, bilim, kültür ve sanat insanları ile birlikte değerlendirme ortamının sağlanmasının, dönemsel "Kent, Kültür, Çevre, Demokrasi ve Mimarlık Politika Belgesi"nin oluşturulmasının hedeflendiği Kent Kültür ve Demokrasi Forumu düzenlenmektedir.

Mimarlar Odası Adana Şubesi 12. Dönem Yönetim kurulumuzun çalışma dönemini yarılıdığımız bu günlerde, merkezi iktidarın meslek odalarını etkisizleştirme ve işlevsizleştirme operasyonlarına hız verdiği, yerelde imar planlarının devre dışı bırakılması, imar yönetmeliği kaosu ile ortaya çıkan işsizliğin meslek ortamımızı ve meslektaşlarımızı bunalıttığı günleri yaşamaktayız.

Merkezi iktidarın demokratik yollarla ele geçirerek yandaş yapma imkânı bulamadığı meslek odalarını bu defada elinde tuttuğu meclis çoğunluğu ile mevzuat baskısı altında sindirme ve yok etme çabalarını izlemekteyiz. Mesleğin kamu ve toplum yararına sunulması noktasında yıllardır kararlılık gösteren Mimarlar Odası bu baskılara ve sindirme operasyonlarına karşı duruşunu bozmadan, ilkelerinden taviz vermeden mücadelesini sürdürecektir.

Ülkemizde meslek odamız üzerinde bu baskılar artırırlarak sürdürülürken Adana'da da yine merkezi iktidarın seçim rövanşı hıncı ile yaratılan yerel yönetim kaosu sonrasında kentte imar planlarının bir türlü hayata geçer düzeye gelmeyişi, yargı tarafından iptal edilen Büyükşehir Belediyesi imar yönetmeliği maddelerinin doğurduğu boşluk biz mimarları mesleğimizi yapamaz konuma düşürmüş, pek çok serbest çalışan büronun varlığını idame ettirememesi gibi sonuçların doğmasına neden olmuştur.

TMMOB Mimarlar Odası tarafından; yaşanan krizler ortamında ülkemize özgü birikimin bir araya gelmesinin ve bu süreçte sivil demokratik kuruluşlar ve mimarlık, bilim, kültür ve sanat insanları ile birlikte değerlendirme ortamının sağlanmasının, dönemsel "Kent, Kültür, Çevre, Demokrasi ve Mimarlık Politika Belgesi"nin oluşturulmasının hedeflendiği Kent Kültür ve Demokrasi Forumu düzenlenmektedir.

42. Çalışma Döneminde başlatılan Kent Kültür Demokrasi Forumu'nun dört kentlik buluşmalar

dizisi, 1-2 Ekim 2010 tarihlerinde Sinop, 17-18 Aralık 2010 tarihlerinde Hatay ve 24-25 Haziran 2011 tarihlerinde Van buluşmalarının ardından 13-16 Ekim 2011 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşen Forum ile sona erdi.

43. Dönemde Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu'nun "Dayanışma Süreci Çalışma Programı" kapsamında Kent Kültür ve Demokrasi Forumu çalışmaları sürdürülecektir. Bu kapsamda planlanan etkinliklerin Türkiye coğrafyasına yayılması ve bölgelerin özgün niteliklerini de ortaya koyması amacıyla; sırasıyla Adana, Trabzon ve İzmir'de buluşmalar gerçekleştirilecektir.

Bu dönemde gerçekleştirilmesi planlanan Forumların amacı Türkiye Mimarlık Politikası kapsamında önceki dönemde gerçekleştirilen çalışmaların ışığında; alternatif kent, kültür ve demokrasi arayışı oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik mevcut demokrasi anlayışımızın temelden değerlendirilmesine ve insan-toplum-mimarlık ilişkilerinin yeniden örgütlenmesine dair içerik ve yöntem arayışının sürdürülmesi temel hedefler arasında yer almaktadır.

22 Aralık 2012 Cumartesi günü gerçekleşecek bu etkinlikte ilk oturumda kentimizin, bölgemizin son günlerde ilgili ilgisiz pek çok insanın diline doladığı kentsel dönüşüm kavramı bağlamında kent kültürü ve süreçteki demokratik katılım değerlendirilecek, ikinci oturumda bu değerlendirme ve kavramlar ülke ölçeği ile ilişkilendirilerek panel oturumları tamamlanacaktır. Günün sonunda Prof. Dr. Ruşen Keleş'in yöneteceği forum ile konular tartışılacaktır. Bu etkinliğimizin kentimize bölgemize ve ülkemize kamusal sorumluluğumuz adına olumlu katkılar sunacağına inanıyorum.

Güney Mimarlık dergimizin 10. Sayısında yazıları ile katkı koyan herkese, Şube yayın komisyonumuzda bulunan arkadaşlarıma, editörümüze teşekkür ediyor, tüm meslektaşlarıma saygılarımı sunuyorum. ■

AFET BAHANE, KENTSEL DÖNÜŞÜMDE RANT ŞAHANE

Erkan KARAKAYA

Mimar

TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi

"Bu kentin çağdaş bir kentsel dönüşüme acil ihtiyacı vardır, bu tartışılmaz. Adana bir deprem bölgesidir ve tüm yapılarımız depreme dayanıklı hale getirilmelidir. Ancak bunu yaparken kentte yaşayan insanları yok saymadan, sosyo-ekonomik yapıyı dışlamadan herkesi kendi sokağında, kendi mahallesinde, kentlilik bilincini yok etmeden bir kentsel dönüşüm modeli esas alınmalıdır."

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden 16.05.2012 tarihinde 6306 sayılı adı **"Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun"** olan bir tasarı yasalaştı ve Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

İlk bakışta ülke coğrafyasının % 95'inin afet riski altında bir bölge olması nedeni ile, bu kanundan kentlerimizdeki afet risklerini önleme adına önemli açılımlar getirmesini beklemek hiç kimse için şaşırtıcı bir beklenti olmayacaktır. Ancak ne yazık ki bu yasanın adında afet olmasına karşın içeriğinde afetlerin önlenmesine dair en ufak bir emare görülmemektedir. Aslında bu yasanın uygulanması bile başlı başına kentlerimiz için doğuracağı sonuçlar itibarıyla kendisi bir afet olacaktır. Aslında bu yasa afet gibi hassas bir konu başlığı söyleminin arkasına sığınarak çıkartılmış, amacı kentsel rantı dayalı bir dönüşüm uygulamasına yasal zemin hazırlama girişimidir.

Ülkemizdeki mevcut kentleri göz önüne aldığımızda gördüğümüz manzara mimarlık mesleğini dışlayan, tamamıyla arsa arazi rantını maksimize etmeye dönük, göç baskısı altında oluşmuş çarpık yapılaşma bölgelerinin yoğun olduğu, her noktasında genel bir kimliksizliğin

hâkim olduğu, yıllar içerisinde art arda çıkartılan imar afları ile şekillenmiş, afet riski altındaki yerleşim alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu yanlış yaklaşımlarla oluşmuş kentlerimizde yeniden çağdaş kentleşmenin önünü açmak, afet riski altındaki bölgelerimizi güçlendirmek ve kentlerimizin kimlikli gelişimini sağlamak için, adına ne denilirse denilsin, ister kentsel değişim, ister kentsel dönüşüm denilsin, ama mutlaka bu yanlış gidişata dur denilerek kentlerimize bir müdahale yapılması tüm uzmanların kabul ettiği bir gerçektir.

Kentlerimiz için bu değişim ve dönüşüm, bir sihirbazın sihirli değneğini dokundurarak bir anda sorunlarından arındırılması ve çağdaş, güvenli, sağlıklı kentsel ortamlara kavuşulması mümkün değildir. Kentlerdeki dönüşüm süreci kamusal temelde hazırlanmış doğru yasal yaklaşımlarla girilen uzun erimli bir süreçtir.

Kentler sosyal bir olgudur, sadece barınma alanı olmayıp sanatta ve kültürde çeşitlenmelerin yaşandığı toplu yaşanan yerleşim alanlarıdır. Dinamik yapılardır, zaman içerisinde sürekli değişir ve dönüşürler. Bu değişim ve dönüşümü sadece konutların depreme karşı dayanıklılıkları çerçevesinde algılayarak, demir çimento teme-

Kuzey Adana'dan Bir Görünüş. Fotoğraf: Cemil Güven.

linde üst üste konulmuş betonarme blokların çözüm olduğunu düşünmek geçmişten beri süregelen çarpık yapılaşmaya aynı doğrultuda bugün de katkı koymaktan başka bir şey olmayacaktır.

Kentsel dönüşüm adı ile amaçlanması gereken kentsel iyileştirme, rehabilitasyon, kentin eskiyen işlevsiz kalan kısımlarına yeniden fonksiyon kazandırmak olmalı iken, çıkartılan yasaya, afet riski kelimelerini ayıklayarak baktığımızda, içeriğinde kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri adı altında kentin tarihî ve arkeolojik sit alanlarının, tarım alanlarının, meraların, su havzalarının, kentlerin içerisinde kalmış son kamusal alanların, imara ve yıkıma açılmakta olduğunu görüyoruz.

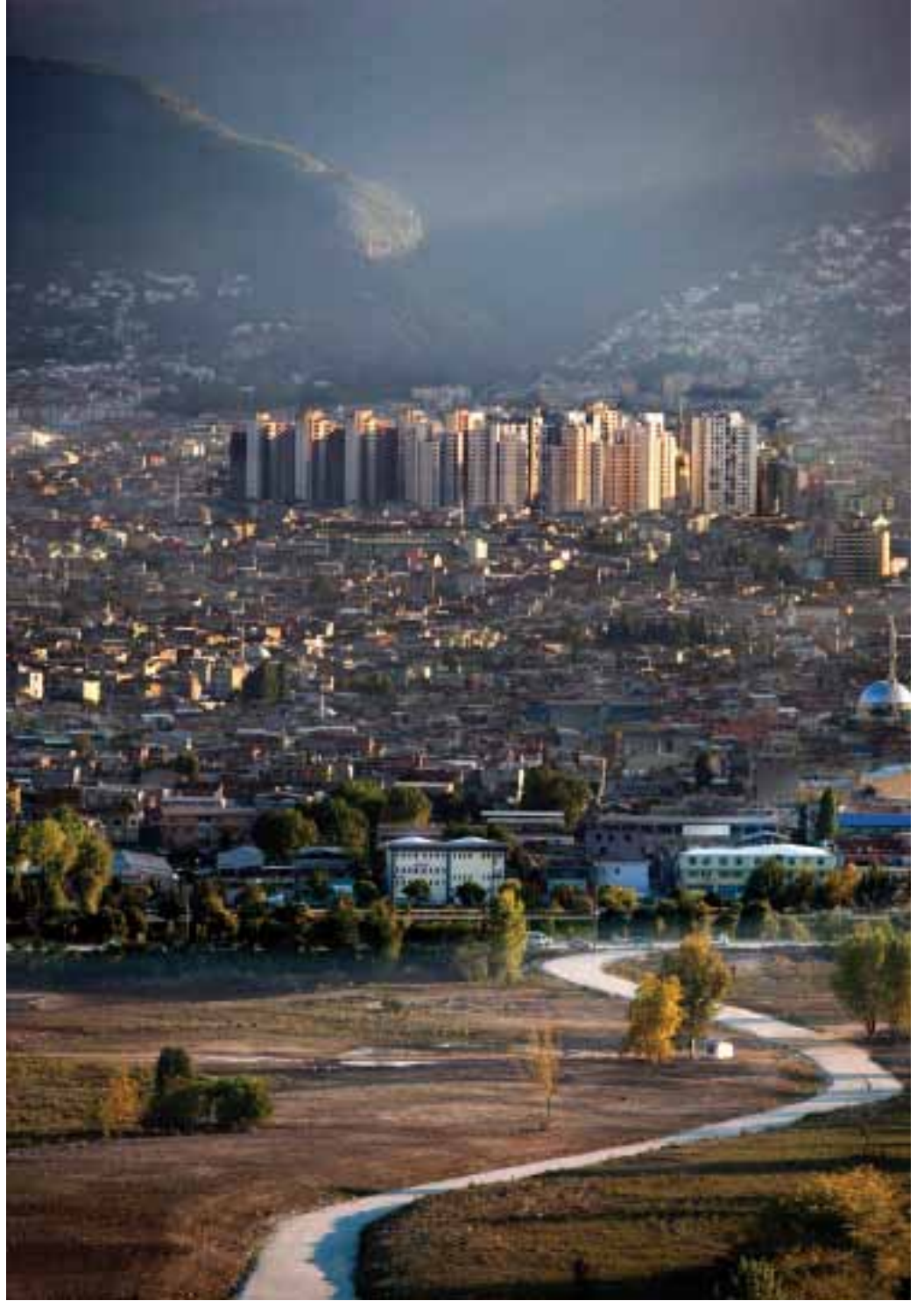
İktidar bu yasa ile;

- Kentsel dönüşüm adına yasada öngörülen işlerin yapımı için, tüm yetkiyi yerel yönetimleri dışlayarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile TOKİ'ye vermektedir.
- Vatandaşların mülkiyet hakları yok sayılarak, cebren istimlak sistemi getirilmekte, eşitlik ilkesi göz ardı edilip, temel insan haklarından olan barınma hakkı ihlal edilmektedir.
- Anayasa'ya aykırı olarak vatandaşın dava açma süreçleri kısıtlanmakta, hukuk devleti olma ilkesi ortadan kalkmaktadır. Yasanın içeriğinde demokratik bir katılımcı süreçten çok zor kullanma yöntemleri benimsenmiştir.
- Süreçler tamamen belirsizliğe dayalı kurgulanmakta, zaman içerisinde halkın yerinden, yurdundan edilmesi, esnafın bölgeden gönderilmesi ile sonuçlanacak bir süreç tanımlanmakta, mahalle kültürü yok edilerek, tamamen ticari kentsel ranta endeksli bir yapılaşma ortamı yaratılmaktadır.

Sonuç olarak; bu kanunun uygulanması sürecinde kentsel dönüşüm alanlarında yaşayan halkın talepleri, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları dikkate alınmadan tamamıyla belirsizlik süreçleri içerisinde, "ben yaptım oldu" şeklinde gerçekleşecek yıkımlardan sonra, yoksul kesimleri süreçte dışarıda bırakan, çoğunlukla lüks ve halkın gerçek ihtiyaçlarını karşılamayan arsa rantına dayalı projeler, ihale mevzuatına tabi olmaksızın yandaş müteahhitleri kollamak, tıkanmış kent ortamlarında onlara boş arsa üretmek için kullanılacaktır.

Nasıl Olmalı?

Çıkartılan yasa tüm dönüşüm alanlarında tek tip, arsa arazi rantının maksimize edilmesine dayalı beton blokları öngören bir yaklaşım göstermekte. Oysa her coğrafyanın, her kent parçasının özellikleri ve imkânları farklı olup buralardaki dönüşüm yaklaşımlarının da farklılık arz etmesi kadar doğal bir şey yoktur. Her dönüşüm alanı için o bölgenin sorunlarına ve hassasiyetlerine özel

TOKİ'nin Bursa'ya Tokadı Fotoğraf Yarışması. Mimarlar Odası Bursa Şubesi. Fotoğraf: Erdal Yavuzak.

farklı çözümler üretilebilmelidir. Yörelere göre konutların durumları, yaşayan insanların sosyo-ekonomik konumları farklı farklıdır. Dönüşüm yapılacak bölgenin kent içerisindeki konumu, arsaların rant değerleri farklı farklıdır. Bütün bu gerçekler ışığında her kentsel dönüşüm yapılacak kent parçasının kendi problemlerini çözecek o yere ait özel uygulama planları yapılmalıdır.

Çağdaş bir kentsel dönüşüm uygulamasında halkın yaşadığı yeri terk etmemesi ilkesi gözetilmelidir, yani yerinde dönüşüm yapılabilmesinin şartları aranmalıdır. İnsanlar doğdukları, büyü-

dükleri yaşam ortamlarından kopartılmadan, yalnızlaştırılmadan yapılabilecek dönüşümün esas alınması gerekmektedir.

Yine vatandaşın konutunun yenilenmesi için imkânlarının ötesinde büyük bedeller ödemesi hedeflenmelidir, bunun için de dönüşümle yaratılan artı değer yine vatandaşın konutunun yenilenmesi amacına dönük kullanılmalıdır. Hiç bir surette vatandaş ödeyemeyeceği miktarlarda borçlanarak bu işin içerisine sokulmamalıdır. Zorunlu durumlarda devlet kamusal sorumluluğu çerçevesinde ortaya çıkan bedele dar gelirli lehine katkı koymalıdır.

Seyhan Belediyesi Kentsel Dönüşüm Kıyıkent Evleri.

Ayrıca da kentsel dönüşüm yapılacak bölgelerde halkın kendi mahallesi hakkında alınan ve alınacak tüm kararlarda doğrudan söz sahibi olabilmesi sağlanmalıdır. Bu süreçte mahalle sakinlerinin bir araya getirilerek, yaşam alanlarının planlanmasında karar alabileceği ortamların yaratılması idarenin hedefleri arasında yer almalıdır. Yapılacak tüm işler için kararlar birlikte ve demokratik bir şekilde geliştirilmeli, alınan kararlar toplumla paylaşılmalı ve şeffaf olmalıdır.

Kentsel Dönüşümde Adana Gerçeği

Adana Seyhan Belediyesi ve TOKİ ortaklaşa olarak Barış-İsmetpaşa Mahallesi Kıyıboyu üzerindeki alanda kentsel dönüşüm adı altında bir projeye başladılar. Geçtiğimiz günlerde Çevre ve Şehircilik Bakanı'nın da katılımıyla bir temel atma töreni yapıldı ve bu törende Seyhan Belediye Başkanı'nca "Seyhan da şehircilik tarihi başkan Azim Öztürk'le yeniden yazılıyor" sloganı kullanıldı ve Sayın Bakan da bu projeyi eleştirenleri çağdaşlığa karşı çıkmakla ve hainlikle suçladı.

Sanıyorum Seyhan Belediye Başkanı, başkanlığını yaptığı bölgenin kentleşme tarihinin okunabildiği geçmişinin 3000 yıllık bir tarihe dayandığını bilmiyor. Ancak bu kentte iki dönemdir belediye başkanlığı yapmış birisi olarak, gerçek bilimsel şehirciliğin apartmanlaşma olmadığını da artık öğrenmiş olması gerekirdi.

Kent sosyal bir olgudur, sadece barınma alanı değildir. İnsanları doğdukları, yaşamışlıkları olan alanlardan sürer, anılardan kopartırsanız ve bu insanları hiç bir kültürün ürünü olmayan

beton yığını konutlarda yaşamaya zorlarsanız burada bir çağdaş kentleşmeden bahsetmek mümkün değildir. Süslü fotoğraflar ve süslü laflar buradaki sorunların bugün için görünmesini engelleyebilir, ancak bu yapılar bittiğinde Sayın Başkan neyi yarattığını görünce kendisi de şaşıracaktır.

İnsanların en zayıf yanı olan barınma duyguları sömürülebilir, ama yarın bu konutlar bittiğinde içerisinde yaşayan insanların nasıl mutsuz olacağı gerçeğini bu günden görebilmemiz gereklidir. Bu kentsel dönüşüm yapılacak bölgede geçmişte arsa alanının 0,30'u olarak öngörülen yapılaşma yoğunluğu 2,80'e çıkarılması bile başlı başına bir kentsel faciadır. Buraya göre çok daha düşük yoğunluk ortalaması ile daha önce yapılaşmış olan Kuzey Adana'nın bugünkü durumu ortada iken burada yoğunluğu daha da çok artırarak beton siloları yan yana koymak bile tek başına bu kente ihanettir.

Çevre ve Şehircilik Bakanı Sayın Bayraktar da bu temel atma töreninde "bu konuda yaygara yapanlar haindir" demiştir. Sayın Bakan'a kendi döneminde yapılan ve kentsel kangren haline gelen Fener-Balat, Sulukule, Tarlabası kentsel dönüşümünü, aynı mantıkla yaptıkları ve bugün sorun yumağı haline gelmiş olan diğer pek çok kentsel dönüşüm uygulamalarını hatırlatmak gerekir. Bugün bu uygulamaların bir kısmı yargı yoluyla yanlışlıkları saptanmış, bitirilmiş olanların da hemen hemen hepsinin kullanımında ve kullanıcının kente entegrasyonunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu tip kentsel dönüşüm yaklaşımları bundan 30-40 yıl önce OECD ülkelerinde denendi, ancak bugün bu ülkelerde

aynı alanlarda yapılan beton silolar dinamitlerle yıkılarak, yeniden çağdaş anlamda, şehircilik kurallarına uygun kentsel dönüşümler yapılmaktadır.

Kentsel dönüşümü insan faktöründen kopararak sadece yan yana konulmuş depreme dayanıklı beton bloklar yapmak olarak algılamak çağdaş dünyanın terk ettiği bir yöntem iken, bugün aynı yöntemde ısrarcı olmak, arsa rantını artırarak yeni yeni rant spekülörleri yaratmak ve bunlar arasında rant paylaşım sistemi kurgulamaktan başka bir şey değildir. Bugün hiç kimse Barış-İsmetpaşa mahallelerinde yaşayan insanların istismlaklerle eline geçen paranın, o insanların gelecek yaşamındaki konut sorununu ne oranda karşıladığını sorgulamıyor. Bu bölgeye kimlerin plan yaparak, proje yaparak, inşaatını yaparak rant sağladığını sorgulamıyor. Tam bir saadet zinciri içerisinde sürdürülen bu güçlendirilmiş yandaş yaratma dönüşümü Adanalıya kentsel dönüşüm olarak sunulmaktadır.

Oysa bu kentin çağdaş bir kentsel dönüşüme acil ihtiyacı vardır, bu tartışılmaz. Adana bir deprem bölgesidir ve tüm yapılarımız depreme dayanıklı hale getirilmelidir. Ancak bunu yaparken kentte yaşayan insanları yok saymadan, sosyo-ekonomik yapıyı dışlamadan herkesi kendi sokağında, kendi mahallesinde, kentlilik bilincini yok etmeden bir kentsel dönüşüm modeli esas alınmalıdır. ■

KAMUSAL ALANLAR

Editör: **Nevzat Efe ÇELİMLİ**

Şehirlerimiz sözde kentsel dönüşüm projeleri altında köklü değişikliklere tanıklık etmektedir. Bu sayımızda yapılan bu dönüşümün içinde kamusal alanın yeri ve tanımı yeniden sorgulanmıştır.

Kamusal alanlar, kentlilerin şehre kendisini ait hissetmesine yarayan aracı mekânlardır.

Kamusal alanın tasarımında yukarıdan aşağıya dikte edici rantçı yaklaşımlar yerine insan odaklı, şeffaf, katılımcı çözümlerin rehber olması gerekmektedir.

Bu sayımızda kamusal alanların incelenmesi ve üretim sürecinde, çevremizden ve dünyadan farklı yaklaşımlar ele alınarak problem olarak gördüğümüz sorunların ardında yatan potansiyeller açığa çıkarılmak istenmiştir.

KAMUSAL ALAN, KENTLEŞME VE KENTLİLİK BİLİNCİ

Ruşen KELEŞ

Prof. Dr.

Ankara Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

"Gerçekten, sanat yasalardan daha güçlüdür. Aklın ve bilimin kazandırdığı görüş açılarını, şiirle, dansla, tiyatroyla, heykelle, resim ve türkülerle beslemeliyiz ki, bu değerler insanla, doğayla ve dünya ile barışabilsin. Yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sanat ve kültür değerlerini ulusal çapta ya da yerel yönetimler düzeyinde geçerli kılabilmek kamusal alanların işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmesine bağlıdır. Bu süreçte, hem siyasal toplum kurumları olarak devlete ve belediyelere, hem de sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşer."

Kısa Kavramsal Açıklama

Uzunca bir süreden beri sık sık kullandığımız, kullanılmasına tanık olduğumuz "kamusal alan" terimi, özünde, liberal demokrasinin yetersizliklerine çare aramak üzere yol çıkmış olan düşünürlerce üretilmiş bir kavramdır. Ünlü Alman toplumbilimcisi Jürgen Habermas'ın da belirtmiş olduğu gibi, kimi zaman "kamu" "özel" alandan ayrı olarak, "kamu gücü"yle, "resmi kesim" ile özdeş olarak algılanmakta; kimi zaman da, kamu gücünün karşıtı olarak, "kamuoyunu", "halkı" temsil eden yönleriyle gündeme gelmektedir. Bu ikinci anlamda, halkla iletişim kurulmasına hizmet eden basın ve yayın kuruluşları ve kullanmakta oldukları araçlar, özel kesimin etki alanı ya da sınırları içinde olsalar bile, kamusal organlar olarak sayılmaktadırlar.

Liberal demokrasinin halk yığınlarını gereği gibi temsil etme yönünden karşılaştığı sorunlar, demokrasinin bir anlamda "restore" edilmesi gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Normal koşullar altında, demokrasi, halkın, halk için ve halk tarafından yönetilmesi olarak anlaşıyor. Ne var ki, geçen yüzyılın son çeyreği gibi içinde bulunduğumuz yüzyıl da, demokrasinin temel dayanaklarından olan seçim dizgelerine, bunların işleyişine ve bu mekanizmaların çalışması sonucunda oluşan meclisler gibi temsili kurumlara büyük bir güvensizliğin duyulmakta olduğu bir dönemdir. Temsili demokrasi kurumlarına karşı duyulan bu güvensizlik, bu kez, çoktan tarihe mal olmuş olan "doğrudan demokrasi" yöntemlerinin yeniden gündeme getirilmesine yol açmıştır.

Halk meclisleri, kent konseyleri, kent parlamentoları, kent senatoları ve halkoylaması (referandum) gibi araçlardan yeniden sık sık söz edilmeye başlandı. Bunlar yardımıyla geliştirilmek istenen kurumun adına "katılımcı demokrasi" deniliyor. Böyle bir kavramın kendi içinde çelişkili olduğu söylenebilir. Çünkü, katılımcılık, demokrasi kavramının kendi içinde, özünde zaten var olan, bulunması gereken bir öğedir. Öyle bile olsa, unutulmaması gereken, kamusal alanın, demokratik süreçlerin ayrılmaz bir ögesi olduğu gerçeğidir. Bu nedendir ki, kamusal alanların oluşturulması, düzenlenmesi ve özgürce kullanılması, demokrasi çarkının

döndürülmesi açısından yaşamsal önem taşımaktadır. Örneğin, kentlerin kamusal alanları olan meydanların, Batı ülkelerinde, hem işlevsel, hem de güzelduyusal (estetik) özellikleri olduğu dikkat çeker.

"Kamusal" alan teriminin şu özellikleri taşıdığına dikkat çekilmiştir: a) kamusal alan coğrafi ya da topografik bir kavram değildir. Söylem ve eylem işlevleri ağır basan bir kavramdır. b) "Kamusal alan" siyasal alan ile de özdeş değildir. Vurgusu daha çok "toplumsallık" üzerinedir. c) Son olarak da, "kamusal alan", birlikte yaşamının sınırlarını, dayandığı ahlak kurallarını ve yaşam biçiminin doğrultusunu belirleme sürecidir. Jürgen Habermas'a göre, yurttaşlar ancak, genel yarara (kamu yararı, toplum yararı) ilişkin sorunlar hakkında sınırsız bir biçimde, örgütlenme, toplanma ve düşündüklerini açıklama ve yayınlama özgürlüklerini güvence altına alıp özgürce tartışabildikleri zaman kamusal alanın bir parçası olabilirler. Bu anlamda, devleti kamusal alanın bir parçası saymak doğru değildir. Devlet kamusal alanın dışındadır. Toplumsal gönenç devletinde, yurttaşlar arasındaki kamusal tartışma ortamı, bu yoldan siyasal iktidarın oluşmasına ve rasyonelleştirilmesine katkıda bulunur.

Kamusal alan, bir anlamda, Hegel ve Gramsci gibi düşünürlerin sözünü ettikleri "sivil toplum" ve "siyasal toplum" kavramları arasındaki ayrımı anımsatmaktadır. Bilindiği gibi, devlet ve belediye gibi kamu kurum ve kuruluşları siyasal toplum kurumlarıdır. Sivil toplum kurumlarıysa, dar anlamındaki, bir başka deyişle, "resmi kesim" anlamındaki kamunun sınırları dışında kalan "hükümet dışı" ve gönüllü kuruluşlarla, dernek, vakıf, kooperatif gibi örgütleri anlatmak üzere kullanılmaktadır. Bu ikinci kümede yer alan kuruluşların işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri, devlete bağımlı olmaktan kurtarılmasına bağlıdır.

Farklı sermaye kesimlerinin adeta sözcülüğünü yapan toplumsal örgütleriyle demokrasi ve emeğin kurtuluşu yolunda savaşım veren kitle örgütlerini ve sendikaları ve benzeri kuruluşların hepsini, aralarında özerklik ve bağımsızlık açılarında hiçbir ayırım yapmaksızın, aynı kefiye koymak yanlışır. Bunun gibi, kapitalist özel mülkiyete göre düzenlenmiş resmi eko-

nomi alanıyla gerçek kamusal alan arasındaki ayrılığı da görebilmek gerekir. Aksi halde, Avrupa Birliği'ne uyum yasalarını gözü kapalı olarak destekleyen büyük burjuvazinin de "özerk" bir alan oluşturduğu varsayımıyla kamusal alan içine çekilmesi yanlışlığına düşülmüş olur. Kamusal alanın değişmez niteliklerinin, "hizmetlere özgürce erişim", "karar süreçlerine eşit katılım" ve "toplumsal eşitlik" olduğu hiç unutulmamalıdır. Bu arada, Anayasa'nın 135. maddesiyle kuruluş ve çalışmaları güvenceye bağlanmış olan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını, bir başka deyişle, TMMOB çatısı altındaki meslek odalarıyla, baroları ve birliklerini siyasal toplumla özdeş sayılmayan, ancak teknik anlamda bir sivil toplum örgütü olarak da sayılamayacak kuruluşlar olarak görmek doğru olur. 5355 sayılı yasaya uygun olarak kurulan yerel yönetimler hizmet birlikleri ise kamu tüzel kişiliği olarak kesinlikle siyasal toplumun bir parçasıdır.

Kamusal Alanların Kent Yaşamındaki Önemi

Meydanlar, sokaklar, kentlerin kültür, tarih ve mimarlık kalıtını barındıran kesimleri, yeşil ve açık alanlar, eğitim, sanat ve kültür tesislerinin yer aldığı semtler kamusal alanların en çok bilinen örnekleridir. Kültür ve sanat etkinlikleri açısından asıl önem taşıyan kamusal alan varlıkları meydanlardır. Meydanlar birden çok işlevli kent meydanları, pazar kurulan meydanlar, dinsel yapıların yer aldığı meydanlar, büyük caddelerin kesişme noktası olan meydanlar, gösteri alanları, yeşil alan ve spor alanı işlevi gören meydanlar ve sergi ve eğlence meydanları olarak sınıflandırılmaktadırlar. Meydanlar, kentlerin mimari ve peyzaj tasarımında en önemli yeri olan tasarım öğeleri olarak dikkate alınırlar. Siyasal bilimcilerin kullanmakta oldukları kamusal alan kavramıyla kent plancılarının kullandıkları kamusal alan kavramı, özde farklı kavramlar oldukları halde, çoğu kez örtüşmektedirler.

Sanatın ve kültürün kentsel yaşamda ne denli önem taşıdığını kimse yadsıyamaz. İnsanla nesnel gerçeklik arasında güzelduyusal (estetik) bir ilişkiyi anlatan sanat kavramı, gerçekte bu ilişkinin insan bilincine güzelduyusal imgeler olarak yansımaları da anlatır. Bir sanatçımızın, karşılaştığımız sorunlardan çoğunun siyaset adamlarının toplumun sanat dürtüsüne seslenmeksizin siyaset yapmalarından kaynaklandığı gerçeğini dile getirmesi karşısında, ülkede kültür ve sanat etkinliklerine açık olan alanların öneminin ilk bakışta sanıldığından daha da büyük olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten, sanat yasalardan daha güçlüdür. Aklın ve bilimin kazandırdığı görüş açılarını, şiirle, dansla, tiyatroyla, heykelle, resimle ve türkülerle beslemeliyiz ki, bu değerler insanla, doğayla

ve dünya ile barışabilsin. Yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sanat ve kültür değerlerini ulusal çapta ya da yerel yönetimler düzeyinde geçerli kılabilmek kamusal alanların işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmesine bağlıdır. Bu süreçte, hem siyasal toplum kurumları olarak devlete ve belediyelere, hem de sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşer.

Ülkemizin de üyesi olduğu kimi Avrupa kuruluşlarının kentli haklarına ilişkin uluslararası hukuk belgelerinde, kamusal alanlara ilişkin kurallara rastlıyoruz. Avrupa Konseyi'nin 1992 tarihli Kentli Hakları Şartı bunların başında geliyor. Bu Sözleşme'de, kentlerdeki engelli ve özürliülerin her yere kolaylıkla ulaşabilmeleri için yönetimlere düşen sorumluluklar gösteriliyor. Ayrıca, "sokağın" bir toplumsal mekân olarak algılanması zorunluluğuna yer veriliyor. Kent merkezlerinin, Avrupa kültürünün ve tarihsel kalıtın simgeleri olarak korunması da Şart'ın kuralları arasındadır. Son olarak da, açık alanlar oluşturulması kentsel gelişmenin vazgeçilmez koşulu olarak değerlendiriliyor Şart'ta. 2004 ve 2008 yıllarında Avrupa Konseyi'nce yeniden gözden geçirilmiş ve günün değişen koşullarına uydurulmaya çalışılmış olan Şart'ta, yerel yönetimlerin kamusal alana ilişkin görev ve sorumluluklarının belirlenmiş olmasının yanı sıra, kültür ve sanat alanında atılacak adımlarla, aynı zamanda, kentlilerin Avrupa Kentler Ağı içinde kendi amaç ve rollerinin ne olduğunu daha iyi anlamaları sağlanarak kentin ekonomik ve toplumsal kalkınmasına da katkı yapacak duruma gelebilecekleri dile getirilmektedir.

Ne var ki, kültür ve sanat etkinliklerinin kamusal alanlarda yerel yönetimlerce ya da onların koruyuculuğu altında yerine getirilmesi, yerel halkın bu konulardaki ilgisinin canlı olmasına bağlıdır. Kentte yaşamakla birlikte köylülükten tümüyle kurtulmuş olmayan, tutum ve davranışlarında köylülüğün etkileri kaybolmamış olan yığınların kültür ve sanat hizmetlerinin ürünlerine ne ölçüde istem duyduğu kuşkuludur. Halk yığınlarının kentin kimliğinin ayrılmaz parçası olan kamusal alanlara ve kentin öteki değerlerine sahip çıkmak konusundaki duyarlılığı, kentleri yönetenlerin bu alandaki ilgisinden bağımsız olarak düşünülemez. İkisi arasındaki diyalektik ilişkiyi gözden uzak tutmaksızın diyebiliriz ki, halkta böyle bir istemin uyandırılmasına, bilinç düzeyinin geliştirilmesine katkıda bulunmak yerel yönetimlerin görevi olmalıdır. Ne yazık ki, bırakınız bu alanda halkın eğitilmesini ve bilinçlendirilmesini, zaman zaman ters yöndeki uygulamalarla karşı karşıya kalabiliyoruz.

Birçok belediyemizin yıllardan beri şenlikler, film festivalleri, anma günleri, ödül törenleri

ve benzeri etkinlikler düzenlemekte olduğunu biliyoruz. Kamusal alanlarda, türlü sanat dallarında yarışmalar düzenleyen, sergiler açan ve hatta kent müzeleri oluşturmaya çalışan belediyelerimizin sayısı az değildir. Buna karşın, resim sergilerindeki kimi yapıtlara ya da kentin belli yerlerine daha önce yerleştirilmiş olan heykellere karşı olumsuz ve aşağılayıcı tavır alan; bununla da yetinmeyip, bu yapıtlara emek vermiş ve mesleki birikimini yansıtmış olan sanatçılara karşı saygılı olmayan davranışlar sergileyen yerel yöneticilere de rastlamaktayız.

Geçen yıl, Kars'ta, Mehmet Aksoy'un *İnsanlık Anıtı* adlı heykelinin, bir başka anlatımla "insanlığın kendisinin", yöneticilerce "ucube" denilerek aşağılanıp yıkılması kararı karşısında, ne yazık ki halk sessiz kalmıştır. 23 Nisan 2011 tarihinde, orada bir avuç sanatçının gösterdiği uygarca direniş, alışıksız olmadığımız, ayrıksın bir durumdur. Yine, geçen yıl, Ankara'da iki ilçe belediyesinin tiyatrolarının kapılarını kapatma kararı almaları karşısında, halktan herhangi bir ses yükseldiğine tanık olamadık.

Bu konu, kuşkusuz, salt kültür ve sanat konularında geri kalmışlıkla açıklanamaz. Konunun, henüz, yeterince kentleşmemiş olmakla da yakından ilgisi vardır. Uygur ve kentleşmiş toplumlarda, ulusal düzeyde olsun, yerel düzeyde olsun, seçilmiş yöneticiler temsil etmekte oldukları halkın özlem ve istemleri doğrultusunda davranmadıkları sürece iş başında kalamazlar. Kalsalar da saygınlıklarını yitirirler. Kültür ve sanat etkinliklerine yatkın, kamusal alanların bu gibi amaçlarla olabildiğince kullanılması konusunda kararlı yöneticiler, ancak kendilerinden bu doğrultuda isteklerde bulunan halk kitleleri var oldukça başarılı adımlar atabilirler. Halkın bir bütün olarak sahiplenmediği hiçbir değer uzun süre ayakta tutulamaz. Ülkemizde durumun pek de öyle olmadığını görüyoruz. Bu nedenle de, yetişkinlerin ve yöneticilerin eğitilmesinin yanı sıra, bu alanda halk eğitiminden de beklenmesi gereken çok şeyler olduğu unutulmamalıdır. 400'e yakın belediyenin üyesi olduğu Tarihî Kentler Birliği adlı yerel yönetimler hizmet birliğinin, son on yıl içinde, bu alanda, hem yöneticiler, hem de halk yığınları için önemli eğitsel ve bilinçlendirme uygulamaları içinde olduğunu eklemeliyim.

Çözümüne ya da Çözumsuzlüğüne İlişkin Birkaç Söz

Kültürel çevremizi oluşturan değerlerin korunmasında başarılı olmamızı engelleyen etmenler arasında, *küreselleşme* gibi evrensel, *rantçılık* gibi ekonomik, *bilgisizlik* ve *bilinç eksikliği* gibi sosyo-kültürel ve kimi zaman da, kasta

dayalı *ideolojik* etmenlerin rol oynamakta olduğunu görüyoruz. Değerli sanat tarihçimiz Jale Erzen'in de belirttiği gibi, "Genellikle kamu alanlarına uygulanan heykellerin sanatsal nitelikler içerdikleri vakit saldırıya uğramalarının başlıca nedeni toplumumuzun *kamu alanları* ve *kentlilikle* ilgili kültür ve birikiminin eksik ve çok yeni olmasıdır... Toplum demokratik anlamda kendi ulusal ve kamu mekânlarından sorumlu olmayı öğrenecek bir eğitimden geçmemiştir." Kimi zaman da, yozlaşmanın gerisinde bu etmenlerden birden çoğunun payı olduğu dikkat çekmektedir. Bunların hepsinin, geçilen eğitim sürecinin etkinliği, eğitimin niteliği, içeriği ve yöntemleriyle dolaylı ya da doğrudan bağlantısı vardır.

Çağımızı simgeleyen sanayi ve teknoloji devrimi yalnızca kentlerin, kamusal alanların, yapıların yeniden biçimlendirilmelerine yol açmakla kalmamakta; insanların dünya görüşlerinde ve davranışlarında önemli değişiklikler yaratmaktadır. Küreselleşme denilen dönüşüm, sağladığı kimi yararların yanı sıra, değer dizgelerinde bir yozlaşmaya, erozyona da yol açmaktadır. Bu bağlamda en dikkate değer değişikliklerden biri, bireysel çıkarları en çoğa çıkarma kaygısının neredeyse, toplumun çıkarları toplamının yerini almış olmasıdır. Bireyler, giderek daha dar mekânlarda kısa erimdeki çıkarlarıyla ilgilenir oldular. İstiyorlar ki, devlet ve belediye, taşınmaz malının güvenliğiyle, değerinin artmasıyla ilgilenmekle yetinsin ve başka hiçbir şeye karışmasın. Bu bencil davranışlardan, kent, kamusal alan, çevre, kültür, sanat ve mimarlık değerleri alabildiğine zarar görmektedir. Ekosistemin doğal dengelerinin bozulması, biyolojik çeşitliliğin azalması gibi gelişmeler de bu bozulma sürecinin değişik görünümleridir.

Enerji kaynaklarının, suyun, toprağın, biyolojik türlerin tükenme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu bir dünyada, kentlerin, kamusal alanların, kentleri oluşturan yapı topluluklarının ve her türlü tasarım ürününün, bu tehlikeli gidiş göz önünde tutularak düzenleme konusu yapılması gerekiyor. "Koruma-kullanma" dengesi olarak da adlandırılan bu dengenin, kullanma ögesi lehine hızla bozulduğunu gösteren sayısız örnekler var. Örgütlü ya da örgütsüz olarak bireyler, yerli ve yabancı sermaye, bir doğal kaynak olan toprağı sıradan bir "meta" olarak gördükçe, onun kullanım değerinden çok değişim değeriyle ilgilendikçe, Henri Lefebvre gibi düşünürlerin *kent hakkı* diye niteledikleri haklardan artık söz edilemeyeceği kesindir.

Bu gidişi tersine çevirebilmek elbette kolay değil. Toplumsal değişimin *kentleşme* ayağı total kaldıkça, kentlere akın eden yı-

ğınlar köylülüklerini kentte de sürdürdükçe, her alanda olduğu gibi, kentin, kamusal alanların, kültür, sanat ve tasarım ürünlerinin yozlaştırılmaları karşısındaki düş kırıklığımız sürüp gidecektir. Sıkıntı salt bireysel ve tekil sorunlara çözüm bulunmasının ötesindedir. Dünyayı egemenliği altına almış olan kapitalist dizgenin denetim altına alınabilmesiyle ilgilidir. Fransa'da 1995-1997 yılları arasında Çevre Bakanı olarak görev yapmış olan Madame Corinne Lepage, *Yaşam Biçimimizi Değiştirmek (Vivre Autrement)* başlığıyla yakında yayımlanan bir yapıtında, çağımızdaki tüketim bağımlılığının tüm değer dizgelerini altüst ettiğinden, kentleri yozlaştırdığından, ekonominin ve ekolojinin dengesini bozduğundan söz ederek; üretimde, tüketimde, doğal kaynakların kullanılmasında, barınmada, enerjide, ulaşımda, eğitim ve sağlık gibi bütün kesimlerde bugün ağır basmakta olan tüketim alışkanlıklarının, ama özellikle tüketim kalıplarının tümüyle terk edilmesi ve onların yerine sürdürülebilir tüketim kalıplarının konması gereğine dikkat çekmiştir.

Bir başka yayında da, Fransız gazeteci Hervé Kempf, yaşama kültürünü ve hatta kapitalist dizgeyi değiştirme zorunluluğuna değinerek, "Yeryüzünün kurtuluşunun kapitalist dizgeden uzaklaşmakta olduğu" savını öne sürmektedir. Öyle görünüyor ki, geçmiş yüzyıllar içinde kapitalizmi temel hak ve özgürlüklere saygının gereği gibi sağlanabilmesi için zorunlu bir dizge olarak gören Batı, bugün aynı amaca ulaşabilmek için ondan uzaklaşmayı önerecek bir noktaya gelmiş bulunmaktadır. Kanımca, kamusal alan sorunsalımızın temelinde de bu çelişki yatıyor. ■

KAYNAKLAR

- Aksoy, Mehmet, "Heykel Yapmak Aslında Mekân Yaratmaktır," *Mimar-İst*, Yıl 10, Sayı:35, Bahar 2010, s.96-99.
- Antmen, Ahu, "Kır, Dök, Tükür: Türk Kültüründe Heykel Sanatı ve Lanet," *Sanat Yazıları*, 18, 2008.
- Bektaş, Cengiz, "Kamusal Alan-Sanat İlişkisi," 9. *Sanat Sempozyumu*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara, 2010.
- Binyazar, Adnan, "Sanatla Donatılan Çevre," *Sanat ve Çevre*, 7. *Ulusal Sanat Sempozyumu*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara, 2003, s.34-39.
- Demokrasi Kitaplığı, *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve yerinden Yönetim*, IULA-EMME, İstanbul, 1998.
- Erzen, Jale Necdet, "Kamu Alanlarında Heykel ve İfade Özgürlüğü," *Mimarlık*, 358, Mart-Nisan 2011, s.10-11.
- Frazer, Nancy, "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı," Meral Özbek (ed.), *Kamusal Alan*, Hil.Yay., İstanbul, 2004, s. 103-132.
- Gökgür, Pelin, *Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, Bağlam Yay., İstanbul, 2008.
- Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, *Sanat Yazıları* 18, Bahar 2008.
- Güler, Mahmut, "Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım," *SBF Dergisi*, Sayı: 66/1, Ocak-Mart 2011, s.50-71.
- Habermas, Jürgen, "Kamusal Alan," Meral Özbek (ed.), *Kamusal Alan*, Hil Yay., İstanbul, 2004, s.95-102.
- İzmir Sanat, Kültür ve Eğitim Vakfı, 1. *Ulusal Kültür Kongresi*, İzmir, 1997.

Le Congrees des Pouvoirs Locaux et Régionaux, *Charte Urbaine Européenne II (Manifeste pour une Nouvelle Urbanité)*, 29 Mai, 2008.

Mimar-İst, Kamusal Alan (Özel Sayı), İstanbul, 2006/4.

Keleş, Ruşen, *Kentleşme Politikası*, İmge, Ankara, 2012 (12. Baskı).

Keleş, Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yay., İstanbul, 2012 (8. Baskı).

Keleş, Ruşen, "Yerel Yönetimler, Kamusal Alan ve Sanat," Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Beytepe, Ankara, 18-20 Kasım 2009

Keleş, Ruşen, "Yerel Yönetimler ve Sanat," 49. Uluslararası Altın Portakal Film Festivali, Antalya, 6-12 Ekim 2012.

Kempf, Hervé, *Pour Sauver La Planete Sortez du Capitalisme*, Seuil, Paris, 2011.

Kempf, Hervé, *Comment Les Riches Détruisent La Planete?*, Seuil, Paris, 2009.

Keskinok, Çağatay, "Kamusal Alanın Üretimi Olarak Kentsel Estetik," *Kent Estetiği*, Dosya 23, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Aralık 2010, s.15-22.

Lepage, Corinne, *Vivre Autrement*, Grasset, Paris, 2009.

Sözeri, Meliha, "Kente Üç Boyutlu Bakmak," *Mimar-İst*, Yıl:10, Sayı:35, Bahar 2010, s. 64-72.

Sümer, Dinçer, "Çevre ve Sanat," İzmir Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı, 1. *Ulusal Kültür Kongresi*, İzmir, 1997.

KENT MEYDANLARI: ADANA 5 OCAK MEYDANI ÜZERİNE BİR İRDELEME

İlknur SERTKAYA

Y. Mimar

"Kentlerde yaşayan insanlar, toplanma, eğlenme, iletişim kurma, dinlenme, sosyalleşme ve buluşma gibi toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için kamusal mekânlara ihtiyaç duyarlar. Kamusal bir mekân olan meydanlar sahip olduğu işlevsel ve fiziksel nitelikleriyle kent kültürünün gelişimine olanak tanıyan kentin önemli bir bileşenidir. Ancak, günümüzde motorlu araçların kullanımının artması yayaların kullanılabileceği kentsel mekânların yok olmasına ve işlevlerini yitirmesine sebep olmuştur."

Kamusal bir mekân olan meydanlar, kentli insanların bir araya geldiği ortak yaşam alanlarıdır. Meydanlar toplanma, buluşma, eğlenme, dinlenme gibi kültürel ve sosyal aktivitelerin gerçekleştiği, halkın sosyalleşmesine olanak sağlayan, kentin en belirgin unsurlarıdır. Kent meydanları, çeşitli sosyal ve kültürel sınıfların, farklı özelliklere sahip insanların kendini ifade ettiği birbirlerini tanıyıp, deneyimlerini paylaştıkları iletişim kurmasına olanak veren çok sesli bir barındıran mekânlardır. Toplumun her kesimini içine alan meydanlar aynı zamanda kentin kültürünü ve kimliğini yansıtan kentsel dokuda birer nirengi noktalarıdır.

Tarih boyunca meydanlar gerek kültürel ve sosyal işlevleriyle gerekse kente kattıkları fiziksel katkılarla en yaygın kullanım alanlarıdır. Bu bağlamda geçmişten günümüze meydanlar kendine özgü niteliklere sahip olmuşlardır. Bu nitelikler bulundukları kentin fiziksel ve kültürel özelliklerine, kent ölçeğinde ise bulundukları çevrenin etkilerine ve kullanım amaçlarına göre şekil almıştır.

Günümüzde ise hızlı nüfus artışı, motorlu taşıtların artması ve çarpık kentleşme gibi nedenlerle halkın kullanacağı kentsel kamusal alanlar yeterince oluşturulamamış, mevcut alanlar ise fonksiyonlarını kaybetmeye başlamıştır. Meydanların yaya kullanımı gerekli ölçüde gerçekleştirebilmesi ve kentsel yaşama katkı sağlayabilmeleri için niteliklerinin belirlenmesi ve bu niteliklerin mevcut alanlarda ve yeni tasarımlarda uygulanmaları gerekmektedir. Ülkemizde ise meydan olarak tanımlanan alanların çoğu araç kullanımındaki artış nedeniyle kavşak vazifesi görmektedir. Bu alanlar belirli günlerde yapılacak toplantı ve gösteriler için trafiğe kapanmakta ve kentlerdeki meydanların kullanım sürekliliğine olan ihtiyaç göz ardı edilmektedir.

Meydanların, kentte önem kazanması ve işlevlerini yerine getirebilmesi ve halkın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, kent halkının sağlıklı iletişim kurmasına ve toplum kültürünün gelişmesine olanak sağlayacaktır.

Meydan Kavramı

Sözlük anlamı olarak ele alındığında "meydan" geniş ve açık alan olarak tanımlanabilir. Meydan

karşılığı olarak kullanılan "plaza" ve İtalyanca "piazza" kelimeleri de, açık mekân ya da genişletilmiş sokak anlamına gelen Latince "pletea" kelimesinden türeseler de, İngilizce "square" kelimesinin tanımladığı biçimde sınırları yapılarla belirlenmiş, tanımlı mekânlar için meydan tanımını kullanılmaktadır. Meydanlar, insanlara sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok, durma olanağı veren ve hareketliliği zorlamayan mekânlardır. Kent dokusu içinde hareketin yönlendiği dinamik mekânlar sokaklar, statik mekânlar ise meydanlardır. Bu alanlarda, hareket yönünün seçiminde serbestlik vardır. Bireyler meydanlarda istekli ve isteksiz, gelişigüzel hareket edebilir.¹

Meydanlar tarihten günümüze, şehir halkının veya ziyaretçilerinin buluşma yeri, şehrin karmaşasından kopup soluklandıkları, rahatlatma ve dinlenme imkânı buldukları, insanların birbirini izledikleri ve kentteki olup biten olayları paylaştıkları, kısaca çok amaçlı kullanım mekânları olmuşlardır. Günümüzde ise teknolojinin ve iletişimin gelişmesiyle birlikte bütün dünya şehirlerinde olduğu gibi araçlar tarafından yoğun trafikle işgal edilmişlerdir. Geçmişteki kullanım anlamlarını ve amaçlarını biraz yitirmişlerdir.²

Meydanlar, kentsel dokuda odak noktalarını tanımlar ve toplanma işlevini içerirler. Bu nedenle, meydanlar kentte sürekli yaşayan nüfusun ve kenti geçici bir süre için ziyaret eden kişilerin birbirleriyle ve paylaştıkları kent ile ilişki kurmasını sağlar. Tüm kent halkına eşit kullanım olanağı sunan bu alanlar, çeşitli etkinlikler için ortak platformlar oluşturur.³

Dolayısıyla meydanlar insanların karşılıklı etkileşimi ve iletişimi için etkin bir zemin hazırlar. Bu nedenle kentlerin toplumsal karakterinin ve kültürel kimliğinin belirlenmesinde önemlidir. Kentsel meydanlar spontane toplumsal deneyimler ve çevreyle direkt ilişki içinde olan birçok insan ilişkisi için uygun bir ortam kurabilir. Bu yüzden, meydanlar modern toplumun tamamen korunaklı mekân anlayışından çok sosyal deneyimlerin için daha çok imkân sağlamaktadır.⁴

Meydanları insanları çekmesinin asıl nedeni insan faktörüdür. Alanı kullanan kişi sayısı ne kadar yüksek olursa diğer kullanıcılar için alanın

çekiciliği o kadar artacaktır. Ayrıca görsel kalitenin de yüksek olması ve yürüme, dinlenme, gibi etkinlikler için uygun düzenlemeler de kentliler için mekânı çekici kılacak diğer özelliklerdir. Bu bağlamda meydanların düzenlenme amacı; bireylerin açık alanda daha büyük gruplar halinde bir araya gelebilmeleridir.⁵ Moughtin'e göre Bir kentte; kamu binalarının yerleşim yerleri, büyük tören yerleri, başlıca toplanma ve dağılma mekânları, binalar çevresinde yer alan tiyatro, sinema, restoran, kafe vb. gibi dinlenme ve eğlence mekânları, alışveriş ve pazar yerleri, ticaret merkezleri, çevresindeki mekânlar ve trafik kavşaklarıyla ilişkili mekânlar, mekân çeşitliliğini ortaya koyar. Kentlerde belli merkezleri, yani meydanlar vasıtasıyla, kent dokusunun bu farklı parçaları arasında bir bağlantı ve orantı kurmak mümkün olur.⁶

Önemli kamusal ve kentsel yapılar, kent içinde rastgele yerleştirildiğinde dramatik etkiler kazanamazlar. Bu yapıları, kent meydanında dominant bir eleman olan meydanlar etrafında topladığımızda etkileri artar. (Moughtin, 1992) Vardar'a göre ise meydanın "kentsel meydan" sayılabilmesi için sadece açık bırakılmış bir yer olmanın ötesinde, iki temel ölçütü yerine getirmesi de gerekir;

- Kentsel meydan, tanımlı bir mekân olmak zorundadır (hacim birliği). Bu nedenle açıklık yüzeyler mekân oluşturmaya yetmez; alan ancak onu çevreleyen yapı ve diğer öğelerle birlikte bir bütünlük oluşturur. Ortaya çıkan bütünlük (yüzey artı sınırlayıcılar) kentsel meydanlardır.
- Meydanlar hemşerilerce topluca çeşitli amaçlar için kullanılabilir (çok amaçlı kullanılabilirlik). Böylece meydanlar sadece üzerinden geçilip gidilen yerler değil, kentlerin özel günlerde, kültürel, politik, ticari faaliyetler için birlikte olabilecekleri kentsel odak noktaları olarak karşımıza çıkmalıdır.
- Meydan denilen açıklıkların çevre yapılarla bir bütünlüğü görülmez. Sınırlayıcı yapı kütelleri meydanı kapatmaya yönelik ele alınmadığından, meydanı oluşturması gereken mekân tanımlanmamıştır.⁷

Meydanların İşlevi

İşlev, aktivite, bir meydanın canlılığı için hayati önem taşır ve bu sebepten ötürü de görsel çekiciliğiyle de aynı önemde olduğu kabul görmektedir.² Meydanlar tarihsel süreç içinde ticaret, yönetim, kültür, eğlence gibi çeşitli işlevler ve anlamlar yüklenmişler, değişik isimler altında tanımlanmışlardır. Bir meydanda aktivite olması hem mekânın canlılığı, hem de görsel çekiciliği açısından önem taşımaktadır. Meydanların işlevleri, farklı derecelerde önceliklere sahip olabilirler. Bir kentte birbirinden farklı işlevlere sahip çok sayıda meydan

bulunabilir.⁸ Meydanlar, kent yaşamını belirli bir işlevinin, özel bir etkinliğin, özel bir yapının ya da içerisinde bulunan herhangi bir objenin adıyla da anılabilmektedir. (Pazar Meydanı, Çeşme Meydanı, Savaş Meydanı, Yarış Meydanı gibi) Hiçbir zaman otomatik olarak bir form oluşturmazlar. Bu nedenle bir pazar meydanı zaman içerisinde resmi bir meydan ya da aynı anda farklı bir fonksiyonu da üstlenebilmektedir.⁹ Avrupa'da geçmiş dönemlerden kalma birçok meydan böyle bir doğallık çerçevesinde her gün bir metamorfoz yaşamaktadır; sabahın erken saatlerinde bir pazar yeri olarak kullanılan meydan ilerleyen saatlerde bir otopark alanına dönüşmekte, akşamüzeri bir buluşma ve dinlenme yeri, gece ise bir açık hava lokantası görünümünü almaktadır. Yeni oluşturulan kentlerdeki ya da kent parçalarındaki meydanlarda ise etkinliklerin sınırlılığı nedeniyle kullanıcılar işlevsel zenginlikten yoksun kalmaktadır. Bu sınırlılığın nedenleri çeşitlidir. Şöyle ki, mekânların tasarımında tasarımcıların vereceği kararlardan çok önce finansı sağlayanlar bağlayıcı olmaktadır. Bu grup için kullanıcıya sunulan seçenekler değil, onların belirli gereksinimleri önemlidir: kira ödeyici olarak kullanıcı, işyeri çalışanı olarak kullanıcı, ya da araç sürücüsü olarak kullanıcının gereksinimleri, vb. Böyle olunca da mekânsal düzen işlevlerin mümkün olduğu kadar yeterlilik kazanmasını sağlamakta, ama birbirleriyle olan etkileşimlerini göz ardı etmektedir.¹⁰ Bir meydanın şehirde yaşayanlar için çekim noktası oluşturması için çeşitli aktiviteleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Kentliler meydana çıktıklarında bir dizi aktivite alternatifi ile karşılaşmalıdırlar. Bu aktiviteler göstericileri izlemek, müzisyenleri dinlemek, bir köşede oturup kahve içmek, eğer varsa manzara izleyecek uygun ve rahat bir yer bulabilmek, satıcılardan bir şeyler alabilmek veya sadece diğer kentlilerle oturup sohbet edebilmek olabileceği gibi, meydanları çevreleyen binalarda gerçekleşecek sinema, tiyatro, konser, alışveriş, şeklinde de olabilir. Dolayısıyla meydanın içinde gerçekleşen aktiviteler kadar işlevlerinin de topluma hatta toplumun her kesimine açık olması önemlidir.¹¹ Kent meydanlarının kullanımı, çok fonksiyonlu olmalarına ve kullanıcıların toplumsal ve özel faaliyetlerini bu mekânlarda gerçekleştirme isteğine bağlıdır. Ancak burada önemli olan meydanın kullanıcıları için toplumsal aktiviteler açısından uygun bir mekân olması gerekmektedir. Toplanma fonksiyonu gereği olan meydan, mekânla olan ilişkinin az olmasını gerektirecek kadar kapalı, sosyal ilişkilerin çok canlı olmasını gerektirecek kadar da açık olmalıdır.¹²

Meydanlar ve Fiziksel Çevre İlişkisi

Meydan, kullanıldığı oranda, sosyal yaşantıyı biçimlendiren, buluşma ve diyalog ortamlarına sahne olduğu oranda canlı tutulabilen bir mekândır. Meydanlar kentin bir avlusu gibi düşünüldüğünde, kişilerin dinlenme, eğlenme

ihtiyaçlarına cevap verici, kişiye kültürel yönden katkı sağlayıcı ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir nitelik taşımalıdır.¹³

Meydanları çevreleyen fiziksel yapı, çevreleyen binaların kullanım amaçları ve kullanım yoğunluğu, meydana bulunan anıt, su, oturma elemanları gibi peyzaj öğeleri, ulaşım merkezlerine yakınlığı, yakın çevresiyle ve sokak, cadde gibi kentin diğer kamusal mekânlarıyla kurduğu ilişki meydanın niteliklerini etkilemektedir. Bu bağlamda meydan fiziksel çevresiyle birlikte ele alınması gereken bir kentsel mekândır. Tümer kent meydanını, o kenti oluşturan -meydana getiren- yapıların bir ya da birkaç tanesinin, az ya da çok, güçlü ya da gevşek bir biçimde çevreleyip tanımlayarak oluşturduğu, "meydana getirdiği" bir boşluk olarak tanımlamaktadır. Bu boşluk biçimleyen, çevreleyen, tanımlayan, öğeler arasında, binaların yanı sıra, daha başka şeyler, örneğin bir kıyı şeridi, bir yol şeridi, bir dikilitaş, bir saat kulesi, birtakım ağaçlar, havuzlar, heykeller de bulunabilir.¹⁴

Meydan, cadde gibi aynı formel faktörler ile tanımlanır fakat bir fark vardır: binalar mekânın etrafında bir sürekliliği oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, farklı kitlelerin etkisi sürekli bir yüzey elde etmek için azaltılmalıdır. Formuna göre, çoğu meydan farklı "mekânlardan" oluşmuş gibi görünür. Bu, farklı aktivitelerin eşzamanlı olmasına olanak tanır ve deneyime belli bir çeşitlilik katar. Bu (alt) ayrımlar fiske ve anıtlar gibi unsurları da taşıyarak, kaldırımlar / yaya yollarını arttırarak veya hatta tüm bir binayı mekân içine yerleştirerek elde edilmektedir. Büyüklüğü nedeniyle meydan, fiziksel ve psikolojik olarak "bir şehrin işaretleri" gibi çalışarak bir kentin ana binalarını beğenmemizi sağlayan gerekli perspektifi sağlamaktadır.² Bir kent meydanını oluşturan, nesnel, mimari öğeler, binalar, anıtlar, havuzlar, ağaçlar ve benzeri, bugünden yarına değişmezler; sonsuza kadar değilse bile, görece olarak uzun sayılabilecek bir zaman dilimi boyunca, varlıklarını sürdürürler. Özellikle, belli bir geleneğe sahip, oturmuş iyi korunmuş, çarçur edilmemiş kimi kentler o kentin kimi meydanları, o meydanlardaki kimi binalar söz konusu olduğunda, bu süre yüzyılları beklide bin yılları bulabilir.¹³ Nitekim Avrupa kentlerinde kimliğini koruyabilmiş, yeni işlevler kazanarak kent hayatında sürekliliğini sağlayan birçok meydan buna örnek gösterilebilir. Bu meydanlarda kimi zaman bir dini yapı baskın öğe olurken, kimi zamanda bir saat kulesi kullanıcıyı mekânda tutan bir odak noktası haline gelebilmektedir.

Meydanlarda Biçim Boyut ve Tipoloji

Kamusal meydanın tarih içindeki gelişimi incelendiğinde, en başarılı meydanların kent yaşamının doğal bir parçası olan mekânlar olduğu

görülmekte ve bunların da iki temel özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu özelliklerden en önemlisi biçimsel tarification, diğeri ise erişilebilirlik ya da davet ediciliktir. Biçimsel tarification belirli ve kesin bir biçim yaratmak üzere mekânın binalar tarafından bir oda oluşturulmasına çevrenmesidir (enclosure); ancak buradaki temel gereksinme "kapalılık hissi" olup, kesin süreklilik gösteren binalar zincirinin oluşturduğu tam bir kapalılık değil, aralık ve açılmaların göreceli olarak etkili olmadığı global anlamda bir kapalılık hissidir.¹⁵

Tarificationın gerçekleşmesi için yöntemler çeşitli olsa da, ilkeler belli başlıdır. En önemli etken köşelerin düzenidir; köşeler ne kadar boşluklu ise tarification o kadar az, ne kadar yoğun yapılaşmışsa mekân hissi o kadar güçlüdür. Bu açıdan bakıldığında, modern kent mekânlarının çoğunun köşelerinde iki caddenin kesişmesi sonucunda mekân bütünlüğünün kaybolduğu gözlenmektedir. Bu noktada Sitte'nin önerdiği çözüm, mümkünse her noktada sadece bir caddenin açılması, ikincisinin ise görüşten uzak olarak daha geride buna bağlanmasıdır. Çok daha güçlü mekân etkisinin yaratılması ise alt geçişleri olan tümel bir çevrenme ile ya da kemer geçişlerle köşelerin kapatılmasıyla gerçekleştirilebilir. Tarification olgusunu güçlendiren diğer nitelikler ise şöyle sıralanabilir: çevreleyen binaların mekân boyutlarıyla ilişkilendirilmesi, üç boyutlu kitle biçimlenmesi, bütüncül bir mimari etkinin varlığı ya da yokluğu ve mekânın genel biçimi.¹⁰

5 Ocak Meydanı

Küçük saat olarak da bilinen 5 Ocak Meydanı eski Adana denilen bölgenin merkezi niteliğindedir. Geçmişte Terskapı olarak bilinen meydan, Küçük saat ismini İş Bankası'nın buraya yaptırdığı İşbank kumbarası şeklindeki saatten almaktadır. Meydan kentin önemli ticaret merkezlerinden biridir. Meydan, Cumhuriyet'ten önce ve sonra farklı mekânsal nitelikler taşımaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında batılı anlamda meydan düzenlemesi yapılmak istenmiş, Atatürk anıtının etrafına dairesel formda bir zemin düzenlemesi yapılmıştır. Ancak göç ve motorlu araç kullanımındaki artışlar sonucunda yapılan düzenleme bozularak Atatürk anıtının çevresi boşaltılarak yola dönüştürülmüştür.

5 Ocak Meydanı, Boyut ve Biçim

5000 m²'lik bir alana sahip meydan, ilk tasarlandığı dönemde dairesel bir formda tasarlanmış, ancak günümüzde meydanın küçülmesi nedeniyle bu alan dairesel bir kavşak halini almıştır. Çevreleyen yapıların cephe düzenleri, kat yükseklikleri ve boyutları birbirinden farklı olması nedeniyle bir bütünlük söz konusu değildir.

5 Ocak Meydanı.

1925 yıllarında 5 Ocak Meydanı.

1982 Yıllarında 5 Ocak Meydanı.

5 Ocak Meydanı Günümüzdeki Durumu.

1930 Yıllarında 5 Ocak Meydanı.

1953 5 Ocak Meydanı.

1960 5 Ocak Meydanı.

1975 Yıllarında 5 Ocak Meydanı.

Meydandaki tarihî yapıların mekânla ilişkisi zayıf kalmıştır. Örneğin Mestan Hamamı'nın meydana bakan cephesi seyyar satıcıların ürünlerini sergilediği bir alana dönüşmüştür. Meydana

bağlanan yolların genişlikleri araç kullanımına göre düzenlendiği için meydan ucu açık bir alan haline gelmiştir, bu bağlamda meydana kapalılık etkisi oluşmamıştır.

5 Ocak Meydanı Bağlantı Yolları

Meydan konumu itibariyle bir düğüm noktasıdır. Toplu taşıma araçlarının nerdeyse bütünü meydandan geçmektedir. Ulaşım ağının merkezi olmasından dolayı da kullanım yoğunluğu fazladır. Meydanın doğusunda Adana'nın ticari merkezi ve sit alanı olan Abidinpaşa Caddesi bulunur. 5 Ocak Meydanı'ndan taş köprüye kadar uzanan cadde de ticaret odası ve merkez bankasının gibi önemli idari yapılar konumlanmaktadır. Meydanın güney doğusunda Ali Münif Yeğenağa Caddesi bulunur, Küçük Saat'ten başlayıp Eski Vilayet'e kadar giden bu cadde kentin önemli simgelerinden Büyük Saat ve meydanı birbirine bağlamaktadır. Meydanın kuzeyinde bulunan Sefa Özler Caddesi'nden ayrılan yol ise kentin en işlek caddelerinden Çakmak Caddesi bulunmaktadır. Cadde, küçük ve büyük ölçekli mağazalar ve restoranlarıyla günün her saatinde kullanılmaktadır. Meydanın güneybatısında Obalar ve Saydam Caddelerine bağlanmaktadır. 5 Ocak Meydanı kentin her yönünden önemli aksları bir araya toplamaktadır, çeşitli kültürler ve sınıftan insanlar buradan geçmektedir.

5 Ocak Meydanı'nı Çevreleyen Yapılar

Meydanları çevreleyen yapıların işlevi meydan kullanımını açısından önemlidir. Meydanda farklı işlevlerdeki binaların bir arada bulunması meydanda gerçekleşen aktivitelerin de çeşitlenmesine olanak sağlamaktadır. Ancak kent meydanında eğlenme, dinlenme ve benzeri aktivitelerin gerçekleşebilmesi için yaya kullanımına olanak sağlayacak mekânların olması gerekmektedir. Bu bağlamda çevreleyen yapıların nitelikleri her ne kadar kullanıcıyı kent mekânına çekse de, kullanıcıyı mekânda tutabilmek için meydanın mekânsal niteliklere sahip olmaması meydanın kullanılmamasıyla sonuçlanmaktadır. Nitekim çalışma alanı olan 5 Ocak Meydanı farklı işlevde birçok yapıyla çevrelenmesine karşın motorlu araçların meydanı işgal etmesi ve yaya kullanımına ayrılmış tanımlı bir alan olmaması nedeniyle yapıların kent meydanına katkısı zayıftır. Meydanın tanımını yapılırken insanlara sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok, durma olanağı veren ve hareketliliği zorlamayan mekânlar olduğunu belirtilmiştir, ancak 5 Ocak Meydanı bu statik yapının aksine üzerinde durma imkânı vermeyen geçilip gidilen bir mekân haline almıştır. Meydan bankalar, restoranlar, idari yapılar, restoranlar ve pasaj gibi yapılarla çevrelenmiştir. Meydan en göze çarpan binalar tarihî Kemeraltı Camii, Mestan Hamamı ve günümüzde vergi dairesi başkanlığı olarak kullanılan eski defterdarlık binasıdır.

1950 Yılları Civarı Abidinpaşa Caddesi.

Ali Münif Yeğenağa Caddesi.

Vergi Dairesi Başkanlık Binası.

Sefa Özler Caddesi.

Sefa Özler Caddesi.

Mestan Hamamı

Adana Mestan Hamamı, Mestanzade Hacı Mahmut Ağa tarafından Pazarlar Caddesi'nde Mestanzade Camisi'nin vakfı olarak 1682'de yaptırılmıştır. Kare planlı hamamın soyunma ve sıcaklık bölümleri birer büyük kubbe ile örtülmüştür. Soğukluk bölümü ise üç küçük kubbelidir. Sıcaklık üzerini sekizgen planlı ve merkezi bir kubbe örtmekte ve orta kısım etrafında sıcaklık eyvanları, eyvanlar arasında köşelere özel halvet hücreleri yer almakta, orta kısmı dört eyvanlı olarak yapılmıştır. Hamamın çevresindeki su sarnıçlarından suyu sağlanmaktadır.

Kemeraltı Camii

Kemeraltı Camii, Ramazanoğlu Piri Paşa'nın emirliğine rastlayan dönemde, Hacı Mustafa Bey tarafından 1548 yılında yaptırılmıştır. Kemeraltı Camii'nin mimari özellikleri, genel olarak klasik Osmanlı mimarisini yansıtır niteliktedir. Kemeraltı Camii, "Tarsus Kapısı" adlı bölgede, Küçük Saat Meydanı'nın köşesinde, Abidin Paşa Caddesi'nin Özler Caddesi ile kesiştiği yerdedir. Önceleri "Tarsus Kapısı" olarak anılan semte sonradan "Kemeraltı" ismi verildiğinden, cami de bundan dolayı aynı ismi almıştır. Yapıldığı dönemde caminin yanında bir de medrese bulunduğu söylenmekte ise

Mestan Hamamı.

Mestan Hamamı.

1900 Yılları Civarı Kemeraltı Camii.

de, günümüzde medreseden en ufak bir iz dahi kalmamıştır. Medresenin kitabesi, Adana Müzesi'nde muhafaza altına alınmıştır. Yapı günümüze kadar oldukça iyi durumda ulaşmış, ancak yakın çevresindeki özgün doku bütünüyle kaybolmuştur. Caminin içinde olması gereken bezemeler, ne yazık ki günümüze kadar varlığını koruyamamıştır.

(<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=189>)

5 Ocak Meydanı ve Kentsel Donatılar

Kentsel donatı elemanları kent meydanlarının kimliğini ve kullanımı etkileyen önemli unsurlardır. Meydanda kullanılan su ögesi, anıt, zemin kaplaması, aydınlatma ve oturma elemanları kullanıcının meydanla kurduğu ilişkiyi güçlendirmektedir. Örneğin meydanda bulunan bir anıt ya da çeşme meydana odak noktası oluşturarak insanları çevresine çekmektedir. Çalışma alanını olan Küçüksaat Meydanı'nı kentsel donatılar bağlamında incelediğimizde meydana ortasında bulunan Atatürk heykeli ve çevresindeki su ögesi göze çarpan elemanlardır. Atatürk heykeli cumhuriyet dönemi ile insan figürü üzerine anıtlar yapılmaya başlanması sebebiyle dikilmiştir. Meydanın ilk olduğu dönemde anıtın çevresi toplanmaya elverişli büyüklüğe sahipken zamanla yolların genişlemesi ile anıt işlevselliğini yitirmiştir.

Meydan kullanımını etkileyen önemli bir unsur da meydandaki aydınlatma elemanlarıdır. Aydınlatma elemanları meydanın gece kullanımına olanak tanınmasının yanı sıra mekânın güvenliğini sağlayan kentsel donatı elemanıdır. Avrupa'daki incelenen meydanlarda çevreleyen yapıların cephelerindeki ışıklandırmalar ve mekânda bulunan aydınlatma elemanları meydanın kullanım sürekliliğini sağlamıştır. Bunun yanında bu aydınlatma düzenlemeleri meydana görsel anlamda etkileyici bir izlenim bırakmaktadır. Küçüksaat Meydanı'nda sadece Vergi Dairesi Başkanlık Binası olarak kullanılan yapının cephesi aydınlatılmıştır. Çevresindeki ticari yapılar akşam hizmet vermediğinden dolayı meydan karanlık bir bölgeye dönüşmektedir. Ayrıca meydanda kullanılan aydınlatma elemanlarının da yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Kemeraltı Camii.

Kemeraltı Camii.

Atatürk Heykeli.

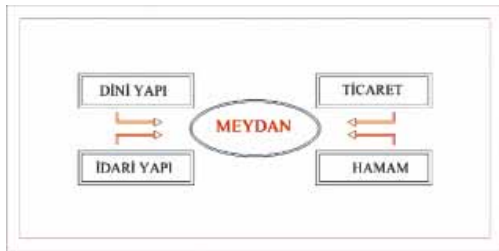
Atatürk Heykeli.

5 Ocak Meydanı Gece Görünüşü. Fotoğraf: Mesut Eray.

5 Ocak Meydanı Krokisi.

5 Ocak Meydanı İşlev Şeması.

Sonuç

Kentlerde yaşayan insanlar, toplanma, eğlenme, iletişim kurma, dinlenme, sosyalleşme ve buluşma gibi toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için kamusal mekânlara ihtiyaç duyarlar. Kamusal bir mekân olan meydanlar sahip olduğu işlevsel ve fiziksel nitelikleriyle kent kültürünün gelişimine olanak tanıyan kentin önemli bir bileşenidir. Ancak, günümüzde motorlu araçların kullanımının artması yayaaların kullanabileceği kentsel mekânların yok olmasına ve işlevlerini yitirmesine sebep olmuştur. Örneğin ülkemizde meydan olarak tariflenen birçok mekân aslında trafik akışına maruz kalan birer kavşak noktasıdır. Avrupa kentlerinde meydan kent hayatıyla bütünleşmiştir. Bu meydanlarda kent halkının buluşmasına ve çeşitli aktivitelerin gerçekleşmesine olanak sağlayan düzenlemeler vardır. Gerek meydanları çevreleyen yapıların işlevi gerekse cephe düzenleri bu mekânları tanımlı hale getirerek kullanıcıda aidiyet duygusu uyandırabilen mekânlardır. 5 Ocak Meydanı'nı çevreleyen yapılar ve bağlantı yolları meydana canlılık kazandıracak nitelikte olmasıyla birlikte meydanın ulaşım ağının düğüm noktasında olması meydanı yayaalar için tanımsız ve kullanışsız bir hale getirmektedir. 5 Ocak Meydanı kent için bir buluşma, toplanma mekânından çok üzerinde vakit geçirilmeyen bir geçiş mekânına dönüşmüştür. Bunun yanı sıra mekân üzerinde durup, dinlenilebilecek, çeşitli aktivitelere olanak sağlayacak yaya kullanımına açık tanımlı bir alan

5 Ocak Meydanı Gece Görünüşü.

sahip değildir. Meydan kullanıcı çeşitliliği bağlamında incelendiğinde çok farklı kültürlerin ve yaşam biçimlerine sahip insanların bir araya toplayan bir mekân niteliğindedir. Trafik ve yaya akışını ayıran çözümler getirilmesi, yapı cephelerinin meydanı tanımlayacak şekilde düzenlemesi ve kentsel donatılarla yeniden düzenlenmesi meydanın verimli kullanılmasını sağlayacaktır. Meydanın kentte önem kazanarak işlevlerini yerine getirebilmesi ve halkın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, kent halkının sağlıklı iletişim kurmasına ve toplum kültürünün gelişmesine ortam hazırlayacaktır. ■

NOTLAR

1. Öksüz, A. M., 1999. "Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı," *Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Ders Notları*, No:54 s.340-345.
2. Inceoğlu, M., 2007. "Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi," *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, İstanbul.
3. Semerci, F., 2008. "Kentsel Tasarım Gerekliklikleri Açısından Beyazıt Meydanı Örneği," *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
4. Aşıkoğlu, G., 2000. "Hızla Değişen Toplum Yapısı İçinde Halk Meydanlarının Mekânsal Analizi," *İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İzmir.
5. Giritlioğlu, C., 1991. *Şehirsel Mekân Öğeleri Ve Tasarımı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul 176 s.
6. Aslan, S., 2006. "Anıt ve Meydanlarda Oran ve Ölçek Kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelenmesi," *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
7. Vardar, A., 1990. "Meydansız Kentler," *Planlama Dergisi*, 3-4, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.
8. Uzun, İ., 2006. *Kamusal Açık Alan: Kavram Ve Tarihine Genel Bakış*.
9. Zucker, P., 1959, *Town and Square From Agora to the Village Green*, Colombia University Press, New York.
10. Oktay, D., 1995. "Kamusal Mekân Anlam ve Kullanımı: Gazi Magusa Namık Kemal Meydanı'nın değerlendirilmesi," *Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mayıs, İstanbul.
11. Öztürk, A. A., 2007. "Kentsel Kamusal Alan Olarak Meydanlar: Mekânla ve Yaşama Kurduğu İlişki," *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
12. Altınçekiç, H. S., 2000. "İstanbul Metropolünde Meydanların Rekreatif İşlev Yönünden Önemi Üzerine Bir Araştırma," *İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, İstanbul.
13. Yazar, B. Ş., 2006. "İzmir Turan'da Bölgesiyle Bütünleşen Meydan Tasarımı," *Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İzmir.
14. Tümer, G., 2000. "Kentler, Binalar, İnsanlar, Olaylar, Meydanlar," *Ege Mimarlık*, 2000/2-sayı 34, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını.
15. Oktay, D., 2007. "Kentsel Kimlik Ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış," *Mimarlık*, sayı 334, TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

5 Ocak Meydanı Gece Görünüşü.

[illegible]

5 Ocak Meydanı Analiz Tablosu.

5 Ocak Meydanı Bağlantı Yolları.

KAMU ALANLARININ YAŞAM KALİTESİ ÜZERİNE ETKİSİ VE ADANA

Serpil ÇERÇİ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Öğretim Üyesi

"Verimli toprakları ile yeşilin ve bereketin sembolü olan Adana'nın kentsel kimliği giderek yapay ve karmaşık bir hale bürünmüştür. Bugün bu olumsuzlukların kullanıcı üzerindeki etkisini ölçmek ve gelecek için tedbir almak kaçınılmaz bir durumdur. Türkiye'de, geçmişten bugüne sürdürülen kentsel politikalarının kapsamlı bir bakış açısıyla ve farklı boyutlarıyla ele alınması, günümüz koşullarına ve gelecekteki beklentilere uygun, rasyonel ve uygulanabilir stratejiler oluşturulması gerekmektedir."

1. Kamu Alanlarının Önemi

Kamu alanları, insanlar için erişilebilir ve genellikle açık, sosyal alanlardır. Halk kütüphaneleri, hükümet binaları gibi yapılar dışında, konut çevreleri, yollar, meydanlar, parklar ve plajlar da genelde kamusal alan olarak kabul edilir. Çeşitli kültürel, dinlenme ve eğlence odaklı olan kamu alanları, sosyal bir davranış etkisi yaratmayı hedefler. Bu kapsamda, sokaklar ve kaldırımlar "özgür ifade" alanları olarak da kullanılabilir. Ancak, belirli eylemleri (uyuşturucu, alkol tüketimi, taciz vb.) önlemek için bu alanlarda sınırlamalar getirilmiştir. Herhangi bir özel gruba dışlamadığı için, kamu kullanımına ilişkin bir kısıtlama olarak kabul edilmeyen otopark, alışveriş merkezleri, plajlar, bekleme salonları gibi alanlar geceleri kapalı olabilir. Bazı kültürlerde, kamusal alanda mahremiyet vb. sivil bir dikkatsizlik bireylerin kalabalık içindeki durumunu zorlaştırabilir. Örneğin; İslam ülkelerinde Ramazan'da halka açık bir yerde yeme-içme eylemleri çoğu zaman hoş karşılanmaz. Hatta "din polisi" tarafından zorlanan, cezalandırılabilir bir suç oluşturabilir.

Kamu alanları, kentsel coğrafya, felsefe, kültürel, sosyal ve görsel sanat çalışmalarına yön vermesi ile, kente dair yerel kültürün mihenk taşı oluşturabilecek bir öneme sahiptir. Cassirer'e göre, yerel kültürü anlamayı ve analiz etmeyi içeren bir öykü-efsane geliştirme konusunda, beş farklı "Sembolik Form" temel alınmalıdır.² Din, sanat, dil, tarih ve bilim içeren bu formlar genelde mesleki uygulamalar tarafından göz ardı edilmektedir. Sürdürülebilir bir gelecek için, kentlerimizi yeniden gençleştirme, canlandırma ile ilgili adımda, yerel kültürün bu eşsiz yönlerini dikkate almak gerekmektedir. Çağdaş toplumlarda, yoğun bir kentsel odaklama, farklı bakış ve ilham yolları ile, kenti yeniden kurmak ve yeniden keşfetmek gereği önemsenmiş ve bu yaklaşım, kentsel tasarım çalışmalarını olumlu etkilemiştir.

2. Kamu Alanlarının Kalitesi

Kamu alanlarının genel karakterini oluşturan özellikler;

- Fiziksel çevre; ulaşım ağı ve türü (erişilebilirlik), altyapı ve belediye hizmetleri, sosyo-kültürel aktiviteler, tarihi ve doğal değerler,

rekreasyon alanlarının varlığı vb.,

- Sosyal çevre; eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, güvenlik, topluma ait olma duygusu, kimlik, yerellik vb. özelliklerdir.

Yapılar ile açık-yeşil alanlar ve bunların birbiriyle olan organizasyonu ve bütünlüğü kamusal alanların kalitesini belirler. Hatta kaldırımlar ve geçitler arasından görülebilen (kamuya ait olmasa da), bazı reklam, ilan vb. elemanlar, yapıların görünüş, renk vb. karakteri kamunun görsel manzarasını etkileyebilir. Yerleşim alanları, ulaşım olanakları ve açık - yeşil alanlar arasında uygun bir mekânsal ilişkinin kurulması, uygun malzeme, renk, doku kullanımı ile yerel kimlik kazandırma, bu alanların kalitesini artırmak için gereklidir.

Toplumsal rolü yüksek olan açık ve yeşil alanlar, kentsel yaşamı paylaşması açısından kamu iletişiminin kültürel odak noktaları olarak da nitelendirilebilirler. Sundukları rekreasyon olanaklarının niteliği ölçüsünde toplum genelinde zihinsel ve bedensel sağlığın korunmasını ve iyileştirilmesini sağlayan unsurlardan biridir. Ayrıca, kentin rekreasyon olanaklarını paylaşan bireyler arasındaki sosyal ilişkileri geliştirir ve toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesi sağlar. Özellikle, yoğun kent merkezleri içinde, insan ile doğa arasında bozulan ilişkiyi dengelemede önemli işlevlere sahiptir. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Rekreasyon fonksiyonu ile, kent içinde sportif ve eğlence olanakları verme,
- Hava akımları ile, giderek kirlenen kentin atmosferi içinde bulunan toz ve zararlı gazları temizleme, vb. ekolojik yararlar sunma,
- Yapı kalıplarının katılığını yumuşatarak, kente organik bir karakter kazandırma şeklinde açıklanabilir.

Özetle, açık ve yeşil alanlar, sundukları olanaklar ile kentsel yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde bu alanların nitelik ve nicelikleri, uygarlığın ve yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda pek çok gelişmiş ülke, insanların zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak insan yaşamı için uygun kent mekânı veya ekolojisini planlama ve oluşturma çabasına yönelmektedir. (Resim.1)³ Örneğin, İsveç, Norveç ve Finlan-

Resim 1. İngiltere'de BRE Innovation Park'da bir konut çevresi (S. Çerçi).

diya ülkelerinde, tüm doğa alanları bir yasa ile, (ortak geçiş hakkı) kamusal alan olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de ise, yerleşim alanlarında, yeşil alanların yetersiz olduğu, bu durumun kent halkının rekreasyon ve park kullanımını olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.⁴

Bu çalışmada, üstte sözü edilen, kamusal alan türleri içinde sadece, konut çevresi konusuna değinilecektir.

2.1 Konut Çevreleri

Günümüz kenti, küresel yeniden yapılanma süreçlerindeki değişimlerin etkisi içinde şekillenirken, planlı bir süreçte ele alınamayan konut alanları da bu değişimlerle etkileşim içerisinde gelişmektedir. Bu süreç, kentsel konut çevrelerindeki süreklilik, gelişme eğilimlerini ve yaşam kalitesini de etkilemiştir. Bu nedenle, konut çevrelerinin araştırılması, kent yenileme için öncelikli alanların belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, güvenlik ve ulaşım konularının entegrasyonu, planlama faaliyetleri açısından gerekli bir durumdur. Bölen ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir araştırmada, çevresel sorunlarda yüksek yoğunluğun önemli bir etken olduğu saptanmıştır. Mikro çevrenin fiziksel ve sosyal sorunlarını saptamak amacıyla gürültü, konutların ve açık alanların bakımı, insan yoğunluğu ve güvenlik konularında oluşturulan çevresel stres indeksine göre yüksek yoğunluklu mahalle grupları olumsuz değerler almışlardır. Yoğunluk azaltımının önerilmesi ve yeni oluşturulacak alanlarda verilecek yoğunluklara dikkat edilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından gerekli olmaktadır.

Bu genel çerçevede, kamu sektörü öncülüğünde yürütülen bir süreci ifade eden "sürdürülebilir kentsel dönüşüm" ile, kentlerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve kentlerin çevresel performansını iyileştir-

meyi sağlama oldukça önemlidir. "Sürdürülebilir Dönüşüm"ün amacında detaylandırılan; "insanca yaşama hakkı" esas alınarak, "kent dokularının (sokak, mahalle, semt ve kent ölçeklerinde), fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutlarında, kurumsal, yasal ve finansman modelleri ile, özel+ kamu+ gönüllüler sektörleri ortaklığı çerçevesinde iyileştirilmesi / yeniden üretilmesi" öngörülmektedir. Ancak, Türkiye'de bugüne dek böyle kapsamlı, bütüncül ve sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm ulusal politikası oluşturulamadığı ve bu bağlamda uygulamalar yapılamadığı bilinmektedir.⁴

3. Adana

Bu kapsamda, "TMMOB Adana İl Koordinasyon Kurulu" tarafından 14-15 Mart 2012 tarihlerinde "Adana Kentsel Dönüşüm Çalıştayı" yapılmıştır. Bu Çalıştayı sonuç bildirgesinde iki önemli madde bulunmakta olup bunlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir;⁵

- "Yurttaşların konut sorunlarına çözüm bulurken, sosyal yaşam alanlarını yükselten yeşil alan, altyapı, eğitim ve sosyal donatı yaratmak yoluyla ve yaşanabilir çevre ile sürdürülebilir planlama hedeflerinin yaşama geçirilmesi yasal güvenceye kavuşturularak sağlanmalıdır.
- Uzun bir tarihsellik içinde oluşmuş sosyal ve mekânsal bir olgu olan mahallelerin, dönüşüm projeleriyle yok edilmesi, kentlerin sosyal yaşamına telafisi olmayan bir hasar verecektir. Bu nedenle, kentsel dönüşüm projeleri hazırlanırken bu konu göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun için, dikey yapılaşma yerine, yatay düzlemde bir yapılaşma ve bunun için de mahalle yaşamını sağlayabilecek sosyal donatı alanları sağlanmalıdır."

Bu son madde ile makalenin giriş bölümünde değinilen, kenti yeniden kurmak ve yeniden keşfetmek için, yerel kültürü anlama ve analiz etme konusunun mesleki uygulamalar tarafından göz ardı edilmediği görülmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen "Kentsel Dönüşüm

Resim 2. Kurtuluş Mahallesi semt pazarından bir görünüş (S. Çerçi).

Çalıştayı'nın tespit ve önerilerinin bir kısmı özetlenerek aşağıda verilmiştir.

- Estetikten yoksun, ülke genelinde tipleştirilmiş kule konut çevrelerinin oluşturulması yerine mikroklima, topografya ve yönlendirme gibi doğal verilere uyumlu, sosyal yapı özelliklerini de dikkate alan plan ve projeler hazırlanmalıdır.
- Bugüne kadar yapılmayan "Ulaşım Master Planı"nın yapılması ve "Kentsel Dönüşüm"ün bu plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Adana için bir şans olarak görülen "Seyhan Nehri"nin her iki yakasının birlikte bir bütün olarak planlanması gereklidir. Dolayısı ile, parçacı kentsel dönüşüm projeleri yerine, kentin mevcut nazım planıyla uyumlu bütüncül yaklaşımlara yer verilmelidir.
- Halk katılımını sağlamak için farklı özellikteki sosyal grupların ihtiyaç, beklenti ve görüşlerinin planlama kararlarına yansıtılması, kararların birlikte üretilmesi sağlanmalıdır.
- Projelere başlamadan önce ihtiyaç ve beklenti çalışmaları, sorun analizleri ve sosyo-ekonomik araştırmalar tamamlanmalıdır.⁵

Son iki maddeden de anlaşıldığı gibi, "Kentsel Dönüşüm" çalışmalarında, kent halkının beğeni ve eğilimlerinin değerlendirilmesine gereksinim vardır.

3.1 Alan Çalışması

1997 yılında, Adana'da konut çevresi kullanıcılarının sosyal, kültürel ve temel gereksinimlerinin nasıl karşılandığı, konusunda, bir alan çalışması yapılmıştır.⁶ Bu araştırmada, görüşmecilere uygulanan anket formunda yer alan "Konut çevresi ilgili özellikler, kullanıcıların genel çevre kalitesine ilişkin algıları, memnuniyeti, beklenti ve tercihleri" ölçülmeye çalışılmıştır. Seçilen örnek bölgeler, kritik edilerek değerlendirilmiş ve çevresel kaliteye ölçüt olabilecek bazı bulgular elde edilmiştir.

Resim 3. Kurtuluş Mahallesi'nde yoğun konut blokları (S. Çerçi).

Bunlardan başlıcaları aşağıdaki gibidir;

- Sıkışık ve çok katlı binalar arasında kalan alanlarda gürültü ve çevre kirliliğine neden olacak kamuya ait, pazar yeri, okul, karakol, cami gibi farklı türde yapıların plansız bir şekilde konumlanması (Resim 2),
- Araç sayısına bağlı olarak park etme sorunlarının yaşamı zorlaştırdığı,
- Binalar arasının fazla yakın olması, nedeniyle güneş rüzgâr, ışık, hava gibi mikroklimatik gereksinimlerini karşılamadığı (Resim 3),
- Kültürel (sinema, tiyatro, müze, sergi) alan ve donatıların yeterli ve cezbedici olmaması nedenleri ile, katılım oranlarının oldukça düşük olduğu,
- Değişik yaş gruplarına hizmet edebilecek açık, yarı açık alanların (sportif ve sosyal aktivite alanlarının) yetersiz olduğu saptanmıştır.

Bu sorunların kullanıcılar üzerinde genel bir çevre memnuniyetsizliğine neden olduğu, buna karşılık;

- Bireylerin yaşadıkları bölgelerde süs havuzları, fiske, pergola, oturma alanları gibi (doğayla iç içe) çevresel donatılara sahip olma,
- Ailelerin çocuklarını daha güvenli ve olanaklı bir çevrede yetiştirmeleri için açık alan vb. nesnel gereksinimlerin karşılanması,
- Emniyet, sosyalleşme isteği, iklimsel konfor vb. öznel gereksinimlerin karşılanması beklentileri içinde oldukları bulgulanmıştır.

Bu beklentilerin karşılanamadığı durumda, kişilerin çevresini değiştirme isteği vb. davranışlar ortaya çıkmakta, değiştiremediği durumda ise, zorunlu olarak yaşamaya devam etmek zorunda kaldıkları saptanmıştır.

Günümüze kadar geçen 15 yıllık süreç içinde bu sorunların devam ettiği ve daha da arttığı göz-

lemlenmektedir. (Resim 2, 3, 4) Üstte belirtilen sorunların iyileştirilmesi için yeni araştırmalara ve sonuçlarının da kentsel tasarım çalışmalarına yansıtılması gereksinimi vardır.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Türleri, büyüklükleri, donanımları ve fonksiyonları ile, kentsel yaşam kalitesi üzerinde kamu alanlarının önemli rolleri vardır. Ancak, günümüzde, kamusal alanın algısı, çatallanmış ve çok sayıda geleneksel olmayan yerleşmeler haline gelmiştir. Kentsel gelişmişlik seviyesini artırmak için kamu alanlarının daha donanımlı, işlevsel ve peyzaj değerlerinin yüksek olması gerekmektedir. Bu durum, kamu alanı içindeki insan faktörünü göz ardı etmeden gerçekleşmelidir. Özellikle, ekonomik ve fiziksel çöküntüye uğramış bölgelerde iyileşme sağlayan, yaşam kalitesini artıran kullanıcıyı planlama ve uygulama sürecine katan, kamu arazilerinin doğru kullanımı sağlayan, tasarım ve uygulamalara yer verilmelidir. Avrupa'da son yıllarda yapılan çalışmalar, sürdürülebilirlik ve sosyal bütünleşme açısından ele alınmaktadır. Bu çerçevede, kamu alanları işlevsellik, sosyal mekân vb. özelliklerle sınırları belirli ve metrekare ile ifade edilebilen bir alan olarak değil, kent yaşamına kolaylık ve refah getirmesi ile de anlam kazanmalıdır.

Tüm kentlerde olduğu gibi, Adana'da da, kişi başına düşen yeşil alanların azalması ve yerine yüksek katlı yapılaşmaların oluşması ile konut çevrelerinde oluşan artık alanlar, bugün en çok rahatsızlık duyulan ve tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Sıkışık konut alanlarının zemin katlarının yoğun ticari kullanımı, yaya ve araç alanı yetersizliği ve bunlara bağlı olarak ortaya

Resim 4. Kurtuluş Mahallesi alt yapı çalışması sonrası bozulan yollar (S. Çerçi).

Resim 5. Adana'nın verimli arazilerine bir örnek Ç.Ü. kampus yolu (S. Çerçi)

çıkan hava, ışık, ses ve görüntü kirliliği sorunları, kentin çevresel kalitesini oldukça olumsuz etkilemiştir.

Verimli toprakları ile yeşilin ve bereketin sembolü olan Adana'nın kentsel kimliği giderek yapay ve karmaşık bir hale bürünmüştür. (Resim. 5) Bugün bu olumsuzlukların kullanıcı üzerindeki etkisini ölçmek ve gelecek için tedbir almak kaçınılmaz bir durumdur. Türkiye'de, geçmişten bugüne sürdürülen kentsel politikalarının kapsamlı bir bakış açısıyla ve farklı boyutlarıyla ele alınması, günümüz koşullarına ve gelecekteki beklentilere uygun, rasyonel ve uygulanabilir stratejiler oluşturulması gerekmektedir. ■

NOTLAR

1. Kozłowski, J., C., (2001) "Can Towns Restrict Public Park Access To Residents And Their Guests?"
2. Ernst Cassirer (1970) "An Essay on Man", New York: Bantam.
3. Emür, S., H., Onsekiz, D., (2007) "Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi - Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi", Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kayseri, SBE Dergisi Sayı: 22.
4. Bölen, F., H. D. Türkoğlu, N. Ergun, F. Yirmibeşoğlu, S. Kundak, F. Terzi ve S. Kaya, (2006), "İstanbul'da Konut Alanlarında Fiziksel Çevre Kalitesi Analizi", İMP Konut ve Yaşam Kalitesi Grubu Raporu, Cilt 1, İstanbul.
5. TMMOB Adana İl Koordinasyon Kurulu, 14-15 Mart 2012 "Adana Kentsel Dönüşüm Çalıştayı" Sonuç Bildirgesi.
6. Çerçi, S., (1997) "Konut Yakın Çevre Kalitesinin Kullanıcı Bilişsel, Duygusal, Davranışsal Parametrelerine Bağlı Olarak Değerlendirilmesi", Doktora Tezi ; İTÜ.

ALGISAL BİR ARAÇ OLARAK YAYABEDENİN KEŞFİ

N. Efe ÇELİMLİ

Y. Mimar

"Kentlerin anlaşılmasında, yayanın farklı bir söylem getireceği, yukarıdan yapılan analizler ve araştırmaların yerine yaşamın içinden gelen ve sokak ölçeğindeki durumlardan faydalanarak yapılacak çalışmalar sayesinde şehirde yaşayanların kendilerini ifade edebilecekleri demokratik ortamların var olacağı, bunun sayesinde bulunduğumuz çevreleri daha yaşanılır ve anlamlı kılacağı düşünülmektedir."

Bu yazıya temel olan araştırmanın hedefindeki özne, kent içinde kendine yer bulma çabasındaki yayalardır. Yaya, şehirlerin gelişiminden bu yana içinde yaşayan, varlığını sürdüren, kendi yaşam alanını belirleyen ya da baskı grupları tarafından tarif edilendir. Şehir içindeki pozisyonu izleyici ile aktör arasında gidip gelen yayanın varlığını kavramak, bir anlamda şehirlerimizin karmaşık yapısını okunabilir kılmada yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada varsayılan hipotez; yayanın (dolayısıyla insanın) ve çevresinin bölünmez bir bütün oluşturduğudur. Bu bütünsel kavrayış bizlere kent / doğa, beden / akıl, iç / dış, merkez / çeper gibi varsayılan ikili kavramlar arasında kesin ayrımlar yapıp seçmek yerine, hepsini birden içeren toplayıcı bir bakış imkânı sunar. İkili dünya görüşünün; ya o ya bu düşünce biçimi yerine; fenomenolojinin temelini, hem o hem bu düşünce biçimi almaktadır. Bu bütünsel bakış açısı ile mimarlıkta yadsınan, görmezden gelen durumları açıklamakta ve de şehirlerin içinde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya olan yayaları, yeniden şehirlerin gündemine oturtmakta yardımcı olacaktır.

Araştırmanın başlangıç noktasında yer alan yayanın, kent kültürü içindeki okumasını yaparken, bunun iz sürme sürecinde dönemlerin ve toplumsal ilişkilerin doğurdukları sonuçların, yayaların pozisyonunu ve algısını ne kadar değiştirdiğidir.

Modern Şehir Okumalarında Yaya

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın karmaşık toplumsal ve ekonomik koşullarında dönemin öncü sanatçılarının ürettiği kavramlar olan "flâneur" ve "derive" terimleri ışığında yayayı anlamaya yönelik yapılan çeşitli çalışmalar dâhilinde kabul edilen genel yargı bu kişilerin bulundukları ortamların içerisinde kent gezginlerinin kendi ürettiği çözümler ya da yankılar olarak ele alabiliriz. Aslında her birinde yayanın pasif olarak gözüken durumunun altında yatan taktiksel bir durum bulunmaktadır.

Yaya, bundan önce gözlemlenen her üç dönemde kendisinin ifadesini farklı durumlar, olgular, ruh halleri ve mekânlar içerisinde bulmuştur. (Şekil 1) Taktiksel durumdan bahsederken yayanın kentte kendine yer bulma çabası her seferinde farklı rollerde karşılık bulmuştur.

Durumlar / Değişen Olgular	Ruh Halleri	Yerler / Mekanlar	
Gezginler (Flâneur) •Figürandan (irika plandan) göz önünde bulunma (ön planda) •Para ekonomisinin esiri •Ehratına mensup, Yabancılaşmış •Rotalar / Gözengâklar •Haritalar •İçeriler / Tüketiciler •Soygucu / Gözlenen	•Şaşkın •Beklen •Baskı altında ezilen	•Pasajlar •Ana Sokaklar ve Caddeler •Buzluklar •Genelavlar •Cafeler	1850'ler
Sürüklenenler (Derive) •Eğilimli •Aktivist tavır •Ehratın dönüşümüne çabasında •Gündelik yaşamı arıveologlar •Lider / Kıymet Coğrafyaları •Durumların peşinde •Gözetimci peşinde	•Sarkış / çılgın •Dış dünyadan kopuş •Kayboluş	•Eylemler / Sokak Gösterileri •Ana Sokaklar	1960'lar
Günümüz İnsanı •Tüketiciler / Üretici •Zayıf okuyunun farkında •İki bu yolda mevcut •Dünya için tek tek •Sınırlı etkileşim içinde ve her yerde olabilmek istediği •Ereksiz durum •Sanal haritalar / Ağlar	•Şizofrenik •Refleksif (kendine verileri kabullenip ona ihtiyacı doğrultusunda dönüştüren) •Benimsiyici / kabullenici •Toplayıcı	•Sokak Sanatçıları •Kayıkçı Yapanlar •Yavaş Şehirler •AYM'ler	2000 sonrası

Şekil 1. Yayanın Kent İçinde Değişen Roller.

Günümüz yayasını ele alırken bu durumu analitik, kavramsal, sosyolojik, kültürel, psikolojik vb. gözlüklerden ele alınması yayanın kentteki yeri/yersizliği konusunda farklı bir bakış açısı getirecektir. Mimari araştırmalarda ve incelemelerde sorulacak olan asıl soru; yaya olma durumu hangi edimleri ve oluşları beraberinde getireceği ve kentli bunun ifadesini hangi hallerde ve mekânlarda bulabileceğidir.

Yayanın bulunduğu çevrede, kendine verilenleri tüketilmesi beklenirken kendi ihtiyaçları doğrultusunda bu duruma gösterdiği refleksler ve dönüşümler ile karşılık bulduğu anlatılmıştır. Kentlerin anlaşılmasında, yaya olmanın farklı bir söylem getireceği, yukarıdan yapılan analizler ve araştırmaların yerine yaşamın içinden gelen ve sokak ölçeğindeki durumlardan faydalanarak yapılacak çalışmalar sayesinde şehirde yaşayanların kendilerini ifade edebilecekleri demokratik ortamların var olacağı, bunun sayesinde bulunduğumuz çevreleri daha yaşanılır ve anlamlı kılacacağı düşünülmektedir.

Kentte yayanın yaşadığı dönüşümlerin arka planında insanlığın tarih çizgisinde anlamsal dönüşümleri de barındırdığı gözden kaçmamalıdır. (Şekil 2) Mutlak olandan etkileşime, hiyerarşik ilişkiden taktiksel olana geçişin olduğu, ritüelden işleyene doğru farklı anlamsal dönüşümleri içinde barındırır. Burada yaşanan geçişleri sadece ileri doğru yönde olan değişimler olarak görmek yerine ileri geri zıplamaların olduğu sistemin parçalarının hiçbir şekilde sonunu bulmayan kimi durumlarda başa geri dönüşlerin yaşandığı dolambaçlı bir yoldur. Hiçbir başlangıç durumu sonraki halini kesin hesaplayamaz.

Kentte yaşanan dönüşümlerin doğrudan içinde yaşayan kişilerin hayatlarına ve onların etrafıyla olan iletişimlerine etkisi olduğu göz önündedir. İnsanların etrafında olup biten değişimler bulunduğu ortamların algılayışında köklü değişimler yaratmıştır. Her ne kadar yayalar kent içinde kendilerine verilenleri tüketen kişiler olarak birer izleyici statüsünde gözüke de aslında yayalar kentin belirsiz aktörleri ve kahramanlarıdır. Onlar çevreleriyle olan etkileşimi şehirlerin yarınlarnı belirlemektedir. Bu noktada kural koyucuların almış olduğu kararların gerçek yaşamda karşılığını bulanlar yine kentin yayalarıdır çünkü yayalar aynı zamanda yürüme eylemiyle, mekânların telaffuz edilmesini olanaklı kılar. Bu telaffuz eyleminin içindeki sezgisel durumun varlığı irdelenmesi gereken başka bir noktadır.

Bütünsel Bir Kavrayış Olarak Yaya

Bu bölümde bir önceki çağın yanılgıları karşısında insanın deneyimlerini ve hislerini odak noktasına alan bütünsel kavrayış olarak yaya ele alınmıştır. Bütünsel kavrayışın ele alınmasında

KLASİK	MODERN	GÜNCEL
• Mutlak	• Göreceli	• Etkileşimli
• Durağan	• Kararlı	• Dinamik
• Doğrudan - Fiziksel	• Fiziksel - Gerçek	• Gerçek - Sanal
• Ruh (Öz)	• Madde	• Bilgi (Bilgilendirici)
• Benzer (analojik)	• Mekaniksel	• Dijital
• Ritüel	• İşlevsel	• İşleyen (Operatif)
• Hiyerarşik İlişki	• Konumsal İlişki	• Taktiksel İlişki
• Norm	• Tip	• Gen
• Tek Düzey	• Değişken	• Gelişim
• Tam	• Kesin	• Kaynaşmış (birleşim)
• Kontrol	• Düzen	• Sinerji
• Sürekli	• Kesikli	• Kesintili
• Biçimli	• Soyut	• Çeşitli (Karşık)
• Tahmin Edilebilir	• Ölçülebilir	• Aynık
• Mekan ve Zaman	• Mekan-Zaman	• Mekan-Zaman-Bilgi

Şekil 2. İnsanlığın Tarih Çizgisinde Anlamsal Dönüşümleri.

fenomenoloji alanındaki yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu alandaki yaklaşımlar, yayanın şehir içindeki keşifleri ve de bu keşifler doğrultusunda; insanın ve çevrenin bölünemez bütünlüğü belirtilmiştir. Bütüncül yaklaşımların ötelediği durumlar olan bilinmezlik ve belirsizlik durumunu kabullenilmesi gerektiğidir. Modern bireyin kent içindeki yerinin anlaşılmasında rasyonel düşüncenin getirmiş olduğu faydacı, işlevsel ve verimli olma durumlarının, yaşamın kendi gerçeğini yansıtmadığı ve bilinenden bilinmeyen anlama yanılgısı olarak özetlenen bu durumun şehir içindeki yayanın düşmüş olduğu şizofren durumlar oluşturduğu vurgusu yapılmıştır.

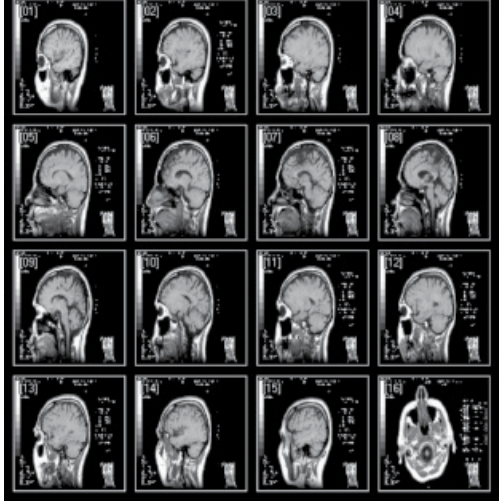
Perez Gomez, (1983) insan durumunun hep var olan esrarını inkâr etmeyi gülünç bulmaktadır. Mimarlığın göz önünde bulundurulması gereken de bu gizemdir. İnsan yapımızın bir kısmı gerçekliği metaforlar yoluyla yakalamak için kaçınılmaz bir istek duyar. Mimarlık sezgisel kökeninden vazgeçemez. Teknolojik süreç olan yapı bayağıdır, direk olarak matematiksel eşitlikten, fonksiyonel diyagramlardan ya da biçimsel kombinasyonun kuralından doğar. Mimarlık ise şiirseldir, dünya vizyonundan ve var oluştan doğan metaforlar barındıran soyut bir düzendir.

Burada sezgisel kavrayışın yakalamaya çalıştığı bütüncül yaklaşım ortadaki sınırları kaldırmak içindir. Sınır yaratarak aslında içerisi ve dışarısını daha belirginleştirdiği düşünülse de bu için

ve dışın yan yana geldiği bir anlamda sınırın ara yüz oluşturduğu bir durumdur. Erken dönem modern mimarlığında yaratılmak istenilen şeffaflık olgusu biraradılığı yaratma anlayışıdır. Camın yüksek katlı yapılarda kullanımıyla mimarlıkta geçirgenliğe imkân vermiştir. Bu sayede içten dışa, tam tersi olarak dıştan içe olan bir kayış ve bütünlük hissi yaratılmıştır. Burada o dönemde gözden kaçan durum olarak kent ve çevresinde ya da dışında bu bütünlük sağlanamamıştır. Harvey'in tanımlamış olduğu yaratıcı yıkımın baş ögesi haline gelmiştir. Doğa en önemli problem olarak görülmüştür, endüstrileşme ve kentselleşme, doğa tahrip edilirken işbirliğine gitmiştir.

Bilinen parçalara bölüp durumu anlamaya çalışma durumu aynı şekilde "modern tıp"ın kullanmış olduğu MR cihazları (Şekil 3) ya da daha gelişmiş PET taramalarda kendisini göstermiştir. Doktorun hastanın teşhisinde birbirinin peşi alınan kesitlerden oluşan görüntü teşhis aracı olarak kullanılır. Bunlar vücudun anlık bir kesimden alınan görüntüleridir, fakat bunlar hastanın sıkıntısının sebebini anlamamızda yeterli olmamaktadır.

Perez-Gomez (1993) bu hastalıklı durumu, modern bilimin krizi olarak tanımlamıştır. Onun için bir doktor hastanın durumundaki krizden bahsederse; bu hastanın durumu atlatıp atlatamayacağının belirsiz olduğu andır. Bu, günümüzde batı kültürünün durumudur. Geçen yüzyılda

Şekil 3. Beyinden Alınan Çeşitli Mr Görüntüleri.

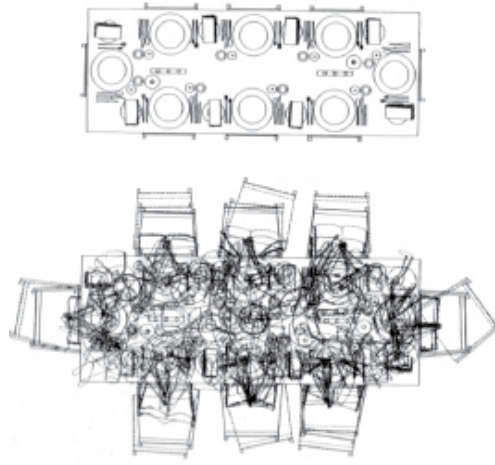
insanoğlu, insanın halini tanımlamak için en büyük gayretini gösterdi, fakat fikirlerin sonsuz ve değişmez boyutu ile gündelik hayatın sonlu ve değişken boyutunu uzlaştıramadı. Çağdaş insan bu ikilemin farkında olmakla birlikte, bu gerilimden var oluşunun nihai sonucuna ulaşmamaktadır.

Günümüzdeki problem bu parçalardan oluşan bilgiden bütüncül bir anlayışa geçişteki dönüşümün nasıl olacağıdır? Bu bütünselliği günümüz metropollerinde nasıl tanımlayabiliriz?

Harvey'e (2003) göre rasyonel toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve rasyonel düşünce tarzlarının gelişmesi, efsanenin, dinin, boş inancın akıl dışılığından, iktidarın keyfi kullanımından ve kendi insan doğasının karanlık yanından kurtuluş vaat ediyordu. Ancak bu tür proje aracılığıyla, bütün insanlığın evrensel, sonsuz ve değişmez niteliklerini ortaya çıkarabilirdi.

Bir noktada bütün insanlık, gördüğü, kavrayabildiği şeyleri bildiği ölçüde etrafımızdaki gerçekliği anlayacağını düşünmekteydi. Oysaki bilinenlerle yaşanan durum aynı değildir.

Bu durum Perez Gomez'e göre; (1983) modern bilimde krize yol açan problem, bilimlerin kavramsal çerçevelerinin gerçeklik ile uyuşabilir olmamasıdır. Evrenin atomik teorisi doğru olabilir ama insan davranışıyla (Şekil 4) ilgili gerçek konuları zorlukla açıklayabilmektedir. Ayrıca mimarlıkla temel problemi, biçimin yaratılışında görmektedir. 19. yüzyıldan önce mimarın matematik ile ilgili yaklaşımı sadece biçimsel olmadığını belirtir. Vitruvius'un kategorileri olan işlev, estetik, sağlamlık; birbirinden bağımsız varlıklar olarak algılanmıyordu. Mimari yaklaşım doğaüstüydü ve ister istemez sembolikti. Kendi çalışma şekli matematiksel denklemler değil metafordu. Biçim işlevi izleyen tutum yerine biçimin insanın belirsizlik temelini belirleyen uzlaştırıcı rolünü yerine getirebiliyordu.

Şekil 4. Rasyonel Düzenlemeye Karşı Hayatın Kendi Gerçekliğinin Durumu. Kaynak: The Metapolis Dictionary Of Advanced Architecture / Logic

Modern Bilimin gözlemlenebilir parçalara ayrılarak (Şekil 5) anlama çalışmasının indirgeyici durumunu F. ve H. Yürekli aşağıdaki yazısında açıklamaktadırlar:

"Real-olanın teorisi olarak modern bilim, yöntemine tanınan önceliğe bağımlı olduğu için, dolayısıyla, nesne-bölgelerinin bir güvenceye alınması olarak, bu bölgeleri birbirine karşısında sınırlandırmak ve böyle sınırlandırılmış olarak onları bölümler içerisinde yerleştirmek, yani onları bölümlenmek zorundadır. Real-olanın teorisi, zorunlu olarak şubelere ayrılmış bilimdir." (Yürekli ve Yürekli, 2004)

Heisenberg'in "Belirlenemezlik İlkesinde" belirleme yöntemimizin etkisi belirlediğimiz nesne veya sürecin ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Öyleyse, algıladığımız şey algımız dışında salt nesnel bir gerçekliği yansıtmamaktadır. Açıklanmak istenen durumların orijinal hallerinin gözlenmesinin olanaksızlığı, inceleme yapan kişinin varlığının orijinal durumu bozan bir etken olduğudur.

Bilimsel metotların insan gerçekliğine yansıtılmasından çıkarılan, pozitivist psikoloji ve davranışsal psikolojinin belirli görünüşleri ile örneklenen, insan deneyimlerini basite indirgeyen bakış açısı, düşünce ile eylem ve akıl ile beden arasındaki sürekliliği anlamamızı engelledi.

Mimari teorinin kesin rasyonelliği ima etmesi nedeniyle, kendi başına durabildiği varsayıldı, bütün temel felsefi sorulardan ve ilişkilerden bağımsız olarak düşünüldü. Teknolojinin değerlerine tabi olarak, ilgisi anlamda değil tasarım ve yapımda baskın olan kavramsal ve maddesel verimlilikteydi. Bu da teori ve pratik arasında gerilime yol açtı. Teori biçimsel seviyede rahatça çalışabilir ama gerçekliğe dönüşememektedir. Pratik de varoluşsal anlamı, açıkça tanımlanmış amaçları ya da insani değerlere referansı olmayan bir üretim süreci haline dönüştürülmüştür.

Şekil 5. Volkswagen Golf'un Parçalara Ayrılmış Hali.

Şekil 6. Mekânda Öznenin Kendini Konumunu Belirlemesi.

Aynı zamanda modern bilimin gözlemlenebilir parçalardan durumu okuma ve bütünü anlama çabasında indirgeyici bir tutum vardır. Parçaların arasındaki görünen ve de görünmeyen bağlar / sınırlar / ayrılıklar yaşamın kendisini gösterdiği noktalar. Kent planlamacıları, kentte yaptıkları müdahaleleri ve bunun neden olduğu olumlu / olumsuz sonuçları gözlemleyebilmektedir. Burada alınan kararlar sonucunda yaşamda oluşan dönüşümler / kabuller / değişimler / operasyonlar bilinmeyen kısımdır.

Günümüzde mekânın fizikselliğinden daha çok, mekânın deneyimi önde tutulan bir değerdir. Mekânsal deneyiminden bahsederken sınırların ortadan kalktığı, sınırların geçitlere, ayırıcı elemanların temasa dönüştüğü ortamda mekân kendini sonsuz biçimde kendini yeniden üretir. Mekân salt bir boşluk değil; beden tarafından işgal edilen, toplum tarafından üretilen bir olgu olarak kavranır.

Christian Norberg-Schulz mekânı, insanın çevresiyle iletişim kurduğu, duygusal anlamda yüklü yer olarak tanımlamaktadır. Ona göre, mekân kavramı soyut bir tanım iken, yer ise malzeme, şekil, doku, renk ve ışığın bütünleştiği tüm somut biçimleri tanımlamaktadır. Mekânın deneyimlenmesi sürecinde, kişi mekânı birtakım nitelikleriyle algılamaktadır. Mekân algısını sağlayan bileşenler incelendiğinde; mekân, bu bileşenlerin, kişinin mekân içerisindeki dolaşımına, yönelimine, mekânlar arası bağlantı kurabilmesine ve bu bakış açısı ile kendi sınırını tanımlayabilmesine bağlıdır. Mekânsal ilişkilerin çözülmesiyle, kişi mekândaki nesneleri algılamakta ve bu nesneleri esas alarak mekân içerisinde kendi konumunu (Şekil 6) belirlemektedir. (Norberg-Schulz, 1971)

Yayanın kentte kendini konumlandırması sırasında birincil olarak kullandığı araç kendisinin çevreyi algılamasıdır. Bu algının ötediği durumlar sayesinde kendi varlığının bilincinde olmaktadır

Algısal Bir Araç Olarak Yaya

Bedenin keşfiyle ve estetik bir pratik olarak yürüyüşün sağladığı olası potansiyeller ve bu durumun, insanın çevreyi algılayışında ne tür öteleyici imkânları barındırdığı olmuştur. Bunlar sayesinde, günümüzde yaygın olarak etki altında olan görsel etki ve tepkilerin ötesinde diğer geriye kalan 4 duyunun da yürümede karşılıkları bulunmaya çalışılmıştır. Görme, dokunma, tat, duyma ve kokunun yürüyüşün açılımlarını ve ifadelerini sağlayabileceği 5 farklı oluşur mudur.

Bilgin'e (2001) göre estetiksel bir tutum olarak duyularımızı devreye sokmak aslında zihni, akıl yürütmeyi, ölçüp biçmeyi devreden çıkaran; sonra yeniden devreye sokmak için çıkaran, bunun için de görmeye, işitmeye, koklamaya, tatmaya, dokunmaya, dolaysız deneyimle yüzleşmeye çağıran bir durumdur. Duyularımızla aracısız yeniden yüzleşip, duyularımızı bir kez daha duymamızı, deneyimin ateşleyicisi haline getirmemizi istemektedir.

Yürüyüş, mahalin (site) anlaşılmasında kullanılan ölçüsel mantıkları, incelemeleri, sabit ve statik gözlem noktalarından çizilen konumları sorgulayarak onları belli bir akış içerisinde anlamamızı sağlar. Bizler yürürken mahalle karşılaşmamız hareket halindedir ve birden diğerine ilişkiler içindedir. Bu şeylerin görünümü belli bir yere gittiği ya da geldiği durumlarında farklılıklar bulunmaktadır. Gözlemselden, analitike, ya da önerilere yapılan girişimlerden daha çok müdahil olarak ve mahalin içerisinde hareket ederek, yürüme tasarım metodu olarak bize ihtimali belirli bir biçime dondurmadan günümüz koşulun ötesinde hayal edebilmemizi sağlar.

Cullen (1961) "Townscape" adlı kitabında mekân üzerinden hareketin duygusunu çizmiş olduğu eskizlerle (Şekil 7) yakalamıştır. Yerin algısına ve mekânın görüntüsüne ek olarak, nesne ve hareket arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olur. Şehirlerin iki boyutlu planlarına yaşam getirerek, eskiz olarak çizdiği perspektif diziler sayesinde geçişleri, zıtlıkları ve üç boyutun güçlü etkisini vurgular. Bir anlamda şehrin bağlamını ve yerini ifade ederek tasarım analizine ve eleştirisine olanak sağlar. Aynı zamanda bunlar sayesinde şehirleri algılamamızda ardışık algının varlığından bahsederek zaman vasıtasıyla mekânı, mekân vasıtasıyla zamanı tanımlar.

Sonuç: Kentte Yürünebilirlik Olgusu İçinde Kullanılabilecek Senaryolar ve Taktikler

Mimarlar olarak, yayaların varlığı her zaman bilinçli olan bir durumu fakat bu durumun olanaklarını kullanırken uygulanan yöntemlerdeki hatalar ve yaklaşımlar günümüz şehirlerinin içlerini boşalttı. Burada mimari tasarım sorunun da büyük bir etkisi vardır. Tschumi'ye göre (1983) mimar tasarım sürecinde piramit fikrini kullanmaktadır. Aslında Tschumi için mimari mekânın içindeki kullanıcıların deneyimi için, labirent bir metafordur. Mimarın düşüncesi, onun zihninde labirentte yürürken içindeki yolları tahmin edebilmelidir. Bu tahminin olduğu zamanda, labirent ideal bir yapıdır. Zaman sürecinde, bu labirent piramit yapısına dönüşür fakat bu gerçekte labirenttir. Aslında labirentin içinde olanın deneyimi, mimarın kendi zihnindeki görünümünden farklıdır. Çünkü mekân fikri (piramit) ve mekânın deneyimi (labirent) arasındaki ilişki etki-tepki durumunda değildir.

Tasarım ve insanın işleyişi binayı yapma eylemiyle ilişkilidir. Aslında binanın kullanımına ve mimari mekânın deneyimlendiği duruma yönelik, işlemler de bulunmaktadır. Mimar oluşturduğu aktiviteler ile yaşama dair kurduğu örüntülerin bulunduğu yapılarla ilişkilendirmek ister. Bu yaşam deneyimini çizerken de kendi tasarımı üzerinden bu yaşam deneyimini çizer. Oysaki kullanma ve yapma eylemindeki problemler dönüşümü ilişkilendirmek mimar için zor durumdur. Onlar farklı aktivitelerdir. Mimari mekânı tasarlamak deneyimle alakadar değildir. Bir tanesi tasarımdaki mekânı üretmek, diğeryse onu yapılabi biçimde deneyimlemektir. İlişkili olduğu düşünülen şey aslında ilişkisizdir. Bu durum da Tschumi'ye göre bir paradoks yaratmaktadır.

Buradan hareketle kentlerimizi tasarlarken kullanmış olduğumuz fikirler, araçlar ne kadar yaşamın ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Tasarladığımız mekânların kullanımlarıyla olan ilişkileri ne derecede bağlantılıdır. Burada daha önce kullanılan stratejilerin olanaksızlığı karşısında kullanılabilecek olan terminoloji "taktik" ve "senaryo" olarak ele alınabilir.

De Certau (2008) için strateji; bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir çevreyle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce belli bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilerle, belirgin biçimde dıştan bakılabilecek bir idareyi mümkün kılan, bu idarenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel bir akılcılık işte bu strateji üzerine kurulur. Taktikteyse; tam tersine ne bir aidiyet üzerinden, ne

Şekil 7. Cullen'in Ardışık Algısının Kent İçindeki Panoramaları (Cullen, 1961).

de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden hesaplanabilir. Taktik, uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahiptir. Taktikler ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. Taktik sahip olduğu avantajları toplayabileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur. Aidiyet, mekânın zamana karşı zaferidir. Aksine, taktik, mekânsız olduğu için, zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanılabileceği olasılıkları yakalamak için sürekli tetiktedir. Taktik, kazançlarını muhafaza edemez. Sürekli olarak olaylarla oynamak ve bunları fırsata çevirmek durumundadır. Sonuç olarak, zayıf olan kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için sürekli çabalayandır. Zayıf olan, birbirinden ayrışık olan öğeleri bir araya getirerek, elverişli anlar yaratır ve bu güçlerden gerekli çıkarı sağlamaya çalışır.

Kentliler, kentteki yaşamın önemli bir parçasıdır. Mimarlık için yaşam yerine, yaşam için mimarlık olmalıdır. Eğer bu yaşantıyla bütünleşir ise içinden bazı çıkarımlar yapılabilir. Sıkı kuralların olduğu oyunların yerine, oyunun kurallarının oynayanlarının belirlediği önceden senaryosu yazılmamış bir film olabilir. Mimarlık türlü senaryoları barındıran, bu senaryoların mekân ve zamanı dönüştürdüğü ortamlar yaratacaktır.

Tanyeli (1999), Behruz Çinici'nin doğaçlamacı yöneliminin ardındaki durumu, stratejiler üretmek yerine, sürekli taktik kararlar vermeye yeğler. Mimari strateg, ana eylem kararlarını verdikten sonra, ortaya koyduğu stratejinin farklı pek çok durumda geçerli olduğu bek-

lentisiyle çalışabilir. Oysa taktisyenin böyle bir olanağı yoktur. O sürekli olarak ardışık eylem kararları olarak kendi yaratım sürecinin içinde devinir durur.

Yaya, kentin topografyasını ortaya çıkaran, kent ve birey arasında içli dışlı bir konum sağlayan durumlardan bir tanesidir. Yürüyüşler sayesinde kent mekânı çalkalanır ve de bulanır. Bu bulanma durumu sayesinde alınan eylem kararları da kendi zaman ve mekân süreci içerisinde dönüşüm olanağı sağlamaktadır. Kentlerin dokularındaki yenileme eylemi yaşanabilir ortamları da beraberinde getirir.

Yürüme eyleminin tetiklediği algısal durumlar sayesinde bedenın önceki dönemde düştüğü nötr durumdan sıyrılarak, bedenın hareketinin başka süreçlerde değişimlere neden olduğu bir çevre şekillenmeye başlayabilir. Bu etkileşim ağında birey (beden) çevresiyle bölünmez bir bütündür.

Kente ait deneyimimiz kısmi bakış açılarımızdan, parçalı ve tamamlanmamış durumlardan oluşur. Sabit görünümünün yerine kent dokusu içinde kuşbakışı açılardan ötesinde parçasal görünümünü içerir. Çoklu derinlikler (perspektifler) kentin içerisindeki hareketi sağlayarak bir anlamda sonsuz kentsel birleşmeleri sağlar. Aslında kentlerin aydınlanmasındaki bu fikir, şehrin içerisinde farklı hareket etmelerin evrimleşmesinde yatmaktadır. (Holl, 1994)

Burada başka bir noktada biyolojik olarak insanın duyularının algılaması ve bunları belli bir işlemden geçirmesi için ortalama saatte 5 km hızda olması gereklidir. Bu durumda çevresindekilerle daha yakın ve sıkı bir ilişki içerisinde olmaktadır ve bu hız yürüme hızına karşılık gelmektedir. Günümüzde araba, tren gibi ortalama saatte 75 km olan hızlarda hareketlerde çevremizdeki binaların bilgilendirici panolarının boyutunun büyümesi, detayları daha sade olmak durumunda kalmaktadır. Bu da beraberinde algılanan durumun daha yüzeysel bir hal almasına sebep olmaktadır.

Yürüme halindeyken duyularımızın tetiklediği etrafımıza dâhil olmuş oluruz ve dünyayla olan bütünlüğümüzü sezmiş oluruz. Bu katılım ve müdahil olma süreci, bireyin aktif bir rol üstlenerek yaşamın içinden gelen bir kavrayıştır. Buradaki yaşam gündelik yaşamın içinden gelmiştir. Mimarlığın bir temsil aracından öte gerçek yaşamda değen ayaklarını bulabilmektir. Mimar, yaratma eylemi içindeyken bulunduğu durumu sorgulayan, eleştiren ve bunlara karşı tepki verendir. Bu karşı çıkışlarda karar verici ya da tayin edici rolünden sıyrılarak, mevcut oluşlardaki ilişkisizlikleri, biraradalıkları görebilmelidir. Yaşam kendi

cevaplarını deneme yanılma yoluyla zaten bulabilmektedir. Gecekondu, balkonların içeri alınması, haftalık semt pazarları ve sokak satıcıları tüm bu ihtiyaçların karşılığında kentlinin kendi ifade alanları değil midir? Bizim yaşam aktivitelerini belirlediğimiz çeşitli kabuller, hayatın karmaşıklığını ve esnekliğini nasıl karşılayabilir?

Mimarlık eylemini bir tasarım eylemi olarak düşünmek yerine bunu bir tür müzakere olarak almak gerekir. Tek taraflı bir gösterici ya da belirleyen kişi olmak sadece kendi kendini kandırmaktır.

Kentlerin anlaşılmasında, yayanın farklı bir söylem getireceği, yukarıdan yapılan analizler ve araştırmaların yerine yaşamın içinden gelen ve sokak ölçeğindeki durumlardan faydalanarak yapılacak çalışmalar sayesinde şehirde yaşayanların kendilerini ifade edebilecekleri demokratik ortamların var olacağı, bunun sayesinde bulunduğumuz çevreleri daha yaşanılır ve anlamlı kılacağı düşünülmektedir. ■

KAYNAKLAR

- Bilgin, İ., 2001. Maddenin Yoğunluğu "Peter Zumthor Profili", *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 4, 59-68.
- Certau, M. D., 2008. *Gündelik Hayatın Keşfi-1 Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*, çev. Lale Arslan Ö., Dost Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Cullen, G., 1961. *The Concise Townscape*, The Architectural Press, London.
- Harvey, D., 2003. *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, çev. Sun-gur Savran, İstanbul.
- Holl, S., 1994. *Question of Perception – Phenomenology of Architecture*, A+U, Ed. Holl, S., Perez-Gomez, A. & Pallasmaa J., July, Special Edition, 39-46.
- Norberg, C. S., 1971. *Existence, space & Architecture*, Studio Vista, Londra.
- Perez-Gomez, A., 1983. "Introduction to Architecture and the Crisis of Modern Architecture", *Architectural Theory Since 1968*, Ed. Hays, K. M., M.I.T. Pres, Cambridge, Londra, 2-35.
- Tanyeli, U., 1999. *Bireyselliği Vareden Doğaçlama, Mimarlıkta Doğaçlama ve Behruz Çinici*, Boyut yayıncılık, İstanbul.
- Tschumi, B. 1983. *The Architectural Paradox, Architectural Theory Since 1968*, Ed. Hays, K. M., M.I.T. Pres, Cambridge, Londra, 218-228.
- Yürekli, F. ve H., 2004. "Mimarlıkta 'Yeni' Nedir?", *Mimarlık Bir Entelektüel Enerji Alanı* içinde, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

“ÇIKMAZ SOKAK”; MAHALLENİN ÜSTÜ AÇIK OTURMA ODASI

Havva ALKAN BALA

Mimar

Doç. Dr.

Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

“Çıkma sokak geleneksel Anadolu yaşam kültürünün uzantısındaki aile, komşuluk, akraba ilişkilerinin biçimlendirdiği bir ucu kapalı diğer ucu kamusal yola açılan, özel ile kamusal yol arasında bir geçiş olan, bazen yarı özel bazen yarı kamusal özellik gösteren, mekânsal hiyerarşiyi kullanarak kent bütününde kontrol altına alınan, mahremiyete sahip, suç unsuruna pek sık rastlanmayan, aidiyet duygusu oluşmuş, egemenlik sınırı gündelik yaşantı ile çizilmiş, çocuklar için oyun, yetişkinler için sosyalleşme alanı olup genellikle sessiz, yaya odaklı yalnız bir noktadan girilen kapalı sistemlerdir.”

Çalışmanın Altyapısı

Çıkma sokakları anlama yolculuğunun bir parçası olarak bu çalışmanın temelleri 1998’de “Konya’da Ev Mimarisinin Değişimi” (Bakır ve Bala, 1998) ile atılmış olup, 2008 yılında “Le Cul-de-sac” (Bala ve Nafa, 2008) ile devam ettirilmiş ve yazarın danışmanlığında Nurcan Yoldaş tarafından Yüksek Lisans Tez Çalışması ile detaylandırılarak yayınlanmıştır (Bala ve Yoldaş, 2008). Bu yolculukta; çıkma sokakların kent örüntüsü içinde başlangıcı caddeye açılan, sonu ise herhangi bir yola bağlanmayan kapalı yol komşuluğu olduğu zihinsel ve mekânsal olarak içselleştirilmiştir. Bu içselleştirme “The Privatisation Of Public Space In Enclosed Neighbourhood Case; ‘Fina’ To Gated Community” başlığı ile Anadolu kentlerinin “fina” hakkını kullanan çıkma sokaklardan kapalı sitelere atıfları olup olmadığı sorgulamasını doğurmuştur (Bala, 2010). Geleneksel/planlama öncesi döneme/topluma ait çıkma sokakları modern/planlanmış kapalı konut yerleşmeleri ile benzer komşuluk tabanlı mekânsal düzenleme olarak yorumlamak ve kapalı-yol komşuluğu olarak tanımlamak özgün olduğu kadar risklidir. Risk, geleneksel dokudaki çıkma sokakların kapalı sitelerle ilişkilendirilmesi ve bu iki farklı mekân düzenlemesinin çıkış kökenleri, sosyo-ekonomik girdileri, kültürel örüntüleri, teknoloji kullanımı, planlanmışlığı daha da önemlisi komşuluk ilişkileri açısından çelişkili görünmesidir (Bala ve ark., 2009), (Bala, 2010). Mahallenin üstü açık oturma odası olarak bu çalışmada tanımlanan çıkma sokak; ne günümüzde az da olsa rastladığımız çıkma sokaklarla ne de zorlama bir tanımla sorgulamaya çalıştığımız kapalı sitelerle hiçbir şekilde yan yana getirilemez gibi görünmektedir. Çıkma sokakların kamusal-özellik bağlamında komşuluk ilişkileri ve gündelik yaşantının girdileri ile betimlemesi, geçilen bir yolun mahallenin oturma odası olarak tanımlanmasını olası kılar. Bu çalışma kavram olarak çıkma sokakları irdelerek, mekânsal denliğini aidiyet üzerinden tartışarak yeni açılımlar sağlamayı deneyecektir.

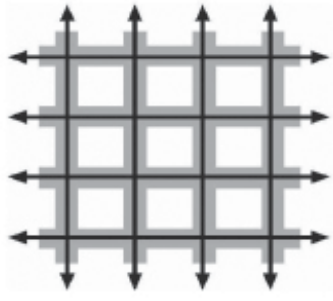
“Dead-end Street” Çağrışımını Aşan Çıkma Sokak

Batı adlarına bakıldığında dilbilim açısından çıkma sokaklar olumsuz çağrışımları barındırmaktadır. Avrupa ve Amerikan kültürünün çık-

ma sokakları adlandırmada seçtikleri bu olumsuz çağrışımların rasyonel bir nedeni bulunmamaktadır. Çıkma sokaklar gridal düzen içerisinde ulaşım ağı içinde sorunlar çıkarmaktadır. Anadolu Türk kentindeki çıkma sokağın kültür ve gündelik yaşama katkı bağlamında Batılı mantığının farklı olduğu açıktır.

Çıkma sokak İngilizcede “dead-end street” olarak adlandırılmaktadır. İngilizlerin kentin ulaşım ağına tıkanıklık yarattığı için ölü, uyumsuz, solgun caddede anlamında bu tanımlı yapılmış olmalarını Aydan Balamir “Kent Mekânları Sonatı” yazısını yazmamış olsaydı belki de bu denli sorgulamayacaktık (Balamir, 1994). Kökü Fransızca olan cul-de-sac kelime anlamı olarak sac/ın aşağı kısmı (bottom of the sac) olup, sonu ölü olan caddedir (dead-end-street) (Southworth ve Ben-Joseph, 2004). Almancada “sackgasse”, Fransızca “le cul-de-sac veya impasse”, yine İngilizce de “cul-de-sac, blind alley, blind path” körlükleri, kördüğümüllükleri ile olumsuz çağrışımları uyandırır ve çıkma sokağı mahallenin üstü açık oturma odası olarak deneyimlememiş bir kültürün dağarcığından çıktıklarını ortaya koyarlar.

Ölü, tembel, uyusuk, solgun gibi çağrışımlarla çıkma sokakların Batı dillerinde adlandırılması Ortaçağ Avrupa kentlerindeki deneyimlerinden kaynaklanmış olmalıdır (Bala, 2010). Ortaçağ kentlerinde görülen çıkma sokaklar (Munford, 1989), (Morris, 1979), (Moughtin, 1992) Anadolu geleneksel konut dokularından farklı mekânsal ve yaşamsal deneyimleri barındırmaktaydı. Andre Raymond (1994) Ortaçağ Batı kentlerini İslam kentleri ile kıyasladığı çalışmada, geometrik kentsel düzenleme farklılıklarından söz etmektedir. Roger (1996) Raymond’u destekler biçimde kuşucumu bir bakışın Avrupa kenti ile İslam kentinin birbirine son derece zıt durduğunu ifade etmektedir. Roger’a (1996) göre çıkma sokaklarla eğri büğrü adeta “labirent” görünümüne İslam kenti, geniş bulvarlarla aksiyel bir düzenle şekillenmiş Batılı kentlerle birbirine yabancıdır. Gustave Von Grunebaum (1946) Müslüman kentlerinde neden bir noktadan diğerine gitmeyi sağlayacak en kısa yolun avantajını kullanmak varken, kentte dar, dolambaçlı ve çıkma sokaklarla sonlanan ulaşım ağının olduğunu anlamlandıramadığını ifade etmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Gridal sistemdeki Batılı kent plan dokusu ve Peteksi yapıdaki çıkmazlarla biten geleneksel Anadolu kent dokusu. [Yazar tarafından Roitman (2005) yararlanılarak üretilmiştir.]

Benzer şekilde J. Sauvaget (1946) İslam kentlerinin hiç bir şekilde bütüncül ele alınmadığını, kendiliğinden oluştuğunu, bireysel çelişkilerle alınmış kararların oluşturduğu bir yapının kanun ve kural tanımaz bir şekilde nizamsız oluştuğunu düşünmektedir. Tüm bunlar Batılı mantığın genellikle çıkmaz sokağı en azından İslam kentinde negatif bir olgu olarak tanımladığını göstermektedir.

Anadolu geleneksel kenti bir uçtan öbürüne, bir mahalleden diğerine kişilerin diledikleri gibi geçebilecekleri bir alan değildir. Kapı, çarşı, büyük cami gibi kamusal niteliği en belirgin yerlerden en özel mekân olan eve büyük sokak, küçük sokak ve çıkmaz sokak aracılığıyla, yani gittikçe kamudan özele geçmeyi sağlayan bir ilerlemeyle varılabilir. Bu peteksi sistemi Batı kültürü algılamakta güçlük çekmektedir. Batıda çıkmaz sokağın avantajlarını savunan ve mekânsal deneyim olarak bu yapıyı kent örüntüsünün parçası haline getirmenin gerekliliğini savunan bir grup modern batılı kent kuram ve tasarımcıları da bulunmaktadır. Bahçe Şehir modelinin savunucuları özellikle Yeni Kentleşmeciler (New Urbanist) bu grup içinde yer almaktadırlar (Morrow-Jones et al., 2004), (Duany and Plater-Zyberk, 2003-1992), (Calthorpe, 1994), (Kartz, 1994). Batıda yaygın olan 100 feet'e yakın çapa sahip dönüşle servis ve acil durumlar için motorlu aracın girmesine olanak sağlayan çıkmazlardır. Bu düzenlemedeki çıkmaz sokaklar "loops" veya "lollipops" adını almaktadır (Şekil 2).

Geleneksel Anadolu Kentinde Çıkmaz Sokak

Geleneksel Anadolu kentlerinin biçimlenmesi geometrik olmayan bir düzende serbest ve organik olup dar yollar ve çıkmaz sokaklardan oluşmuştur (Aru, 1998), (Aktüre, 1978), (Stewart, 1966), (Kubat et al, 2001) (Şekil 3).

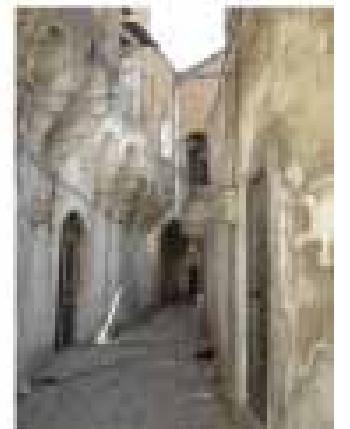
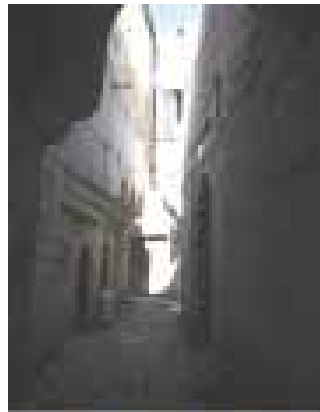
Anadolu'da geleneksel konut dokusunun 1-3 katlı, avlulu ve genellikle eğri, dar, dolambaçlı ancak kamusal/özel nitelikleri ile yaşayanlara psikolojik güven fiziksel sahiplenme ve sosyalleşme olanağı sağlayan çıkmaz sokaklardan oluştuğunu ifade etmektedir (Aktüre, 1978). İslam kent kültüründe çıkmazlar İslam

Şekil 2. Anadolu'daki çıkmaz sokak ve Batı'daki lollipop (Bala, 2010).

Şekil 3. Geleneksel Anadolu konut dokusundan günümüze kalan nadir Konya örnekleri (Bala, 2007 arşivi).

Şekil 4. Dar, dolambaçlı ve yön değiştiren sokak dokusu-Urfa (Muhammed Yılmaz, 2004 arşivi).

lam hukukuna ve yaşam tarzına uygun, mahremiyet ve güvenlik olgusunun ön planda tutulduğu serbest yapı düzeninde bir ağaç sistemidir. Geleneksel Anadolu kentinde yollar kale kapısından merkeze uzanan ana yollar, bu yollara bağlanıp mahallelere ulaşan ikincil yollar

ve mahalle içinde konutlara ulaşımı sağlayan çıkmaz sokaklardır. Bu hiyerarşik düzen bir ağaç yapısına sahip olup ana yol genişliği Berktaş'a (1996) göre iki at arabasının geçebileceği büyüklükteydi. Dolayısıyla yollar çok dar, ani, yön değiştiren yapıydılar (Şekil 4).

Grunebaum (1961), Hassan (1972), Saoud (2002), Lapidus (1967), Acar (1975), Hakim (2007), Abu-Lughod (1987), Erdem ve Özcan'a (2004) göre çıkmaz sokaklar coğrafya ve iklime göre biçimlenen kentsel dokular olup, İslam hukukuna ve yaşam tarzına uygun olarak mahremiyet, güvenlik olguları ön planda tutularak biçimlendirilen serbest yapı düzenleridir. Anadolu geleneksel konut dokusunda farklı bitişleri ile çıkmaz sokakları sınıflamak olasıdır (Şekil 5).

Dar, dolambaçlı ve yön değiştiren yapı çıkmaz sokaklara ayrıcalık, mahremiyet, hiyerarşi ve kontrol edilebilirlik katmaktadır (Bala ve Nafa, 2008), (Bala ve Yoldaş, 2008). Çıkmaz sokaklar özel mekândan, kamusal mekâna yarı özel ve yarı kamusal geçişler sağlayan özellikleri ile İslam dini ve Türk örfünün gereksinmelerine cevap vermektedir (Stewing, 1966), (Lapidus, 1967). Çıkmaz sokakların çıkış kökenleri irdelendiğinde geleneksel Türk aile yapısının belirleyici olduğu görülmektedir.

Geleneksel Türk Aile Yapısının Çıkmazı

Bir mimari çevrenin işleve sahip olması fiziksel kullanımlarla, anlama sahip olması ise sosyal kullanımlarla yani kültürel kimliğin yansıması ile ilgilidir (Hiller ve Hanson, 1984), (Cozens and Hillier, 2008). Bu varsayım geleneksel Anadolu kentinin vazgeçilmez öğelerinden olan çıkmaz sokakları kültür ve mekân ilişkilerinin izdüşümünde yarı-kamusal (yarı-özel) bir çeşit kapalı komşuluk olarak tanımlamaya dayanmaktadır (Bala ve ark., 2009), (Bala, 2010).

Aile, özellikle kadının mahremiyetinin sağlanması içe dönük bir konut yaşantısını tanımlamıştır. Geleneksel Türk aile yapısı ataerkil olup, ailenin biraradalığı, babadan oğula geçen bir hegemonya söz konusudur. Büyük aile şeklinde yaşayan geleneksel Türk ailesinde evlenen oğul aileyi terk etmez ve baba evinin yanına bir ekleme ile yapılan konutta aileye yeni katılan gelin ile yaşamaya başlar. Bu ekleme genellikle iki ucu kapalı bir sokak yapısını yaratır (Şekil 6).

Özel Mülkiyetin Kamusal Mülkiyet Karşısındaki Geleneksel Üstünlüğü

Batılı ve modern anlamda bakıldığında mevcut konuta sokağı bölecek şekilde ekleme yapılması imar mevzuatına aykırı, kamu malını gasp eden bir yapıya sahiptir. Ancak Yerasimos (1996) bu bakış açısının Türk kültür ve geleneğini yeterince irdedeğimizde görüldüğü gibi olmadığını savunmaktadır. Yerasimos (1996) toplumdaki her bireyin İslam kültüründe önemli olan "kul hakkı" almamak adına özenli

Tek aileye ait konut çıkmazı

Birden fazla aileye ait çıkmaz sokak

Daha dar sokakla biten çıkmaz

Bahçe ile biten çıkmaz sokak

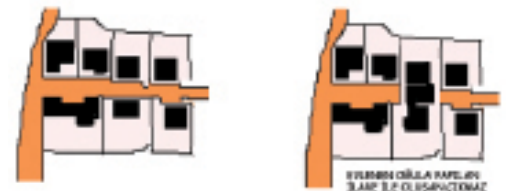

Üstü kapalı çıkmaz

Şekil 5. Bitişlerine göre çıkmaz sokakların sınıflanması Konya ve Antakya örnekleri (Bala, 2007 arşivi).

olduğu bir yapıda komşusunu rahatsız etme pahasına, bütünü bozacak bencilce bir eklemlemenin o sosyal yapıda yer almadığını aksine doğaya, yere, bağlama ve özellikle komşuluk haklarına saygılı olunduğundan söz etmektedir. Armağan (1996), Can (1995), Canan'a (1996) göre geleneksel Anadolu kentselleşmesinde dini kuralların resmi kural, hukuksal düzenlemelerden daha etkili olduğu görülmektedir. İslam dini şehircilik konusuna doğrudan kurallar getirmemekle birlikte dünya görüşü, hayat anlayışı ve sosyal ilişkiler üzerinde yoğun bir şekilde etkili olmuştur. Kamusal alan Batı kültüründe "herkese ait alan" diye tanımlanırken, Osmanlı döneminde Anadolu'da kamusal alan "hiç kimseye ait olmayan alan" olarak algılanmaktaydı. Dolayısıyla kamusal alanın birileri tarafından sahiplenmesi o dönemde "kamu malını gasp" olmayıp, tam tersine artı değerler üreten, yasal ve sosyal olarak desteklenen bir durumdur.

İslam hukukunda özel mülkiyetin kutsallığı söz konusudur. Hatta insanlar başkalarına zarar vermedikçe herkesin kullandığı kamu mülkiyeti üzerinde kullanım hakkına sahiptir (Aydemir, 1999), (Çelik, 1996), (Yerasimos, 1996). İslam kentlerinde sınır kavramının olmaması, çıkar ve engelleme kavramlarının özel şahıs lehine kullanılmasına neden olmaktadır. Bir yola işgalin yasaklanmasında, özel şahsın çıkarlarına zarar

Şekil 6. Çıkmaz sokakların geleneksel Anadolu kentinde oluşma biçimleri (Bala, 2010).

vermesi, toplumun göreceği belirsiz zarardan daha önemli olmaktadır. Özel ve kamu mülkünü birbirinden ayıran sınır kavramıdır ama İslam kentlerinde bir birimden diğerine aşamalı geçiş ifade eden "fina" kavramı, sınırın yerine kullanılmaktadır. Fina bir yerden diğer yere aktarılabilen bir yerin sınırdır. Özel mülkün önündeki sokağı özel mülk sahibi işgal edebilmekte, hatta kendisine çıkar sağladığını, topluma da belirgin bir zararın olmadığını kanıtlarsa, orayı sürekli kullanma hakkına sahip olabilmektedir. Çünkü o sokak onun "fina"sıdır ve geçici olarak, orayı kullanabilmektedir. Arapça bir terim olan "Fina" iki tip mekâna atıfta bulunmaktadır. Fina ayrıca "Harim"le eş anlamlı olup, geçilen yolun veya cadde boyunca uzanan bina duvar cephesinin 1-1,5 metrelik bir mesafede fiziki olmayan zahirî bir sınırdaki alana denk düşmektedir. Bu sınır tüm binanın düşey hattı boyunca geçerlidir. Bina sahibi veya kullanıcısı bu sınır içinde belli hak ve sorumluluklara sahiptir. Çevreyi, komşu-

larını ve mahalleliyi rahatsız etmeyecek şekilde bina sahibi veya kullanıcısı bu sınır içinde geçici kullanım hakkına sahiptir. Aynı zamanda fina sınırını temiz tutmak, bakımını yapmak gibi sorumlulukları da üstlenmiştir (Bala, 2010), (Hakim, 2007). Sabat olarak da adlandırılan fina sınırındaki balkonlar, çıkmalar, cumbalar, saçaklar, bina köprüleri kullanıcının kamu alanına sarkan hak ve sorumluluklarını kapsamaktadır (Şekil 7).

Batı'da kent planlamanın temeli olan parselleme, İslam kentlerinde sınır kavramının olmaması nedeniyle rastlantısal hale gelmektedir (Aydemir, 1999). Yerasimos (1996) çıkmaz sokak fina ölçütleri ile kamusal alanın, özel alana dönüştürülmesine dayandığını ve kaynağını İslam kurallarından aldığını iddia etmektedir (Hakim, 2007). Fina, kamusal alanı toplanma mekânı haline getiren daha kapsamlı bir kullanım tanımlayarak bir anlamda kamu hakkını topluluk için yeni bir biçimde düzenlemektedir. Kamusal ile özel arasındaki territorial alan modern batı kentinde kartografik teknikle keskin, sınırları metne dayalı, hukukla netleştirilmiş, ince ve hassas tanımlanmaktadır. Geleneksel Anadolu kentinde ise kamusal alan özel mülke kademeli olarak geçilmektedir. Bu geçiş bölgelerinde kamu mülkiyetinin özel mülke veya özel mülkiyetin kamu kullanımına geçişi gündelik yaşantının bir uzantısı olarak kendiliğinden gelişmektedir (Şekil 8).

Deniz Güner'in (2010) anlatımıyla Tanyeli'ye (2005) göre Osmanlı kentindeki caddeler, cami meydanları da dahil olmak üzere çeşidi ne olursa olsun tüm kamusal mekânlar biraz çaba ile kullanımı özelleşme potansiyeline sahip rezerve alanlardır. Yüzlerce yıl formel veya enformel kamusal mekânların özelleşmesini engelleyecek herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Çünkü caddeye parselini taşıyan bir kişi asla kamu malını çaldığını veya kamu hakkına tecavüz ettiğini düşünmemektedir. Kamu mekânı tanımlanmaya ihtiyaç duymayan bir kültürden söz edildiğinde, hiç kimsenin kamu hakkını alıp almadığı üzerine endişelenmesini beklemek olası değildir. Bu kültürde, kamu mekânı ona sahiplenerek, artı değerler katan, bulunduğu durumdan daha nitelikli hale getiren her kimse ona ait sayılarak kullanım hakkı özelleştirilmiştir. Buradaki ölçüt mahalleliye, komşuya, doğaya ve yapı çevreye zarar vermeyecek şekilde özelleştirmenin yapılmasıdır (Tanyeli, 2005).

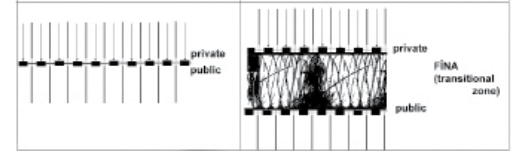
Evi olan yani özel mülkiyete sahip kişiler evinin önündeki caddeyi yarı kamusal ve yarı özel alan olarak geçici kullanım hakkına sahiptir. Sonuç olarak cadde özel mülk sahibinin fina sınırları içerisindedir. Karşı karşıya olan iki komşu rızalaşarak yolu kapatıp iki çıkmaz sokak yaratma hakkına sahiptir. Bu çıkmaz iki konutta yaşayanların sorumluluğunda ve kullanımında olup, kamusal alanın özel mülkün yanibaşılığında

mahremiyeti olan bir alan yaratmasını sağlamaktadır. Çoğunluğu özel mülkiyette olan geleneksel konut dokusu parselleri genellikle büyük boyutlarda, tek bir ailenin kullanımındadır. Mülkiyetle ilgili herhangi bir problemde sonuç genellikle özel mülkiyet lehine çözümlenmektedir. Zamanla parseller üzerindeki yapının satışıyla veya veraset yoluyla küçük parçalara ayrılmış, değerleri artmış ve mülkiyet ortaklıkları ortaya çıkmıştır. Bu uygulama batılı anlamda resmi hukuka dayanmamakla birlikte nizamnamelere ve örf'e uygun olmaktadır.

Denel'e (1982) göre Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde olan Anadolu kentlerinde yasal, yönetsel ve ekonomik değişiklikler 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile batılı anlamda bir seri düzenleme ile gerçekleştirilmiştir. Çıkmaz sokakların Anadolu kentinde Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketlerinin paralelinde tarihsel gelişim sürecine baktığımızda 1848-1882 yılları arasında birbirini tamamlayan altı nizamnamenin çıkarıldığı görülmektedir. 1848 Nizamnamesinde; yol genişlikleri üç kademe de tanımlanmış ve genişliklerinin en az 7,60 metre ile 4,50 metre arasında olması gerektiği belirtilmiştir. 1858 Nizamnamesinde ise arazi kanunu çıkarılmış, sınır, mülkiyet, tapu gibi batı kavramları Osmanlı toprak düzenine girmiş, mülkiyet sınırlarını gösteren kadastr haritaları yapılmaya başlanmıştır. 1863 Nizamnamesinde; yol genişlikleri beş kademe de tanımlanmış ana yolların genişliği en az 11,50 metreye çıkarılmış, en alt kademede diğer yolların genişliği ise 4,50 metrede bırakılmıştır. İstimlak kuralları belirlenirken kamu yararı göz önünde tutulmuş böylece kamu yararı kavramı Osmanlı kent plancılığında yerini almıştır. 1882 Ebniye Kanunu'nda; diğer yolların genişliğinin 7,60 metreden az olmaması belirtilmiş ayrıca güneşlenme, kentsel dokunun yoğunluk sınırlaması, sokağın çevresindeki yapı yüksekliği ile sokağın genişliği orantılanmıştır (Denel, 1982, Aydemir, 1999). Osmanlı Belediye Örgütü'nün Mecelle Kanunlarına göre, çıkmaz sokaklar Tarık-ı hâss olarak adlandırılmaktadır. Tarık-ı hâss; bir veya birkaç eve mahsus özel yol olarak tanımlanmaktadır. Tarık-ı hâss, onu kullananların ortak mülkü sayılmakta ve eğer orada bir yapılaşma söz konusu ise Tarık-ı hâss'i kullananlardan izin alınması gerekmektedir, fakat Tarık-ı hâss'i kullananlar herhangi bir şekilde (bölümleme, kapatılma) onu özel mülklerine katamamaktadır. Mevcut kent görüntüsünü bütünüyle reddeden ilk resmi belge ise 17 Mayıs 1839'da hazırlanmıştır. Bu belgede geniş cadde ve rıhtımların açılması dar sokak ve özellikle çıkmaz sokakların kaldırılması gibi maddeler yer almaktadır (Ergin, 1922, Berktaş, 1996). Kısaca bu değişiklikler geleneksel Osmanlı kentinin organik, serbest, düzensiz, bireyci tutumlarla gelişen yapısını batıda uygulanan ızgara sisteme doğru yönlendirmiş-

Şekil 7. Sokağın fotoğrafı ve fina sınırındaki yapısal elemanlar ve kullanım hakkı (Bala, 2010).

Şekil 8. Kamusal ve özel mekân kavramı arasındaki sınırların modern ve geleneksel kentteki geçişim alanları (Bala, 2010).

tir. Tanzimat'ta başlayan bu kentsel dönüşüm hareketi Türkiye Cumhuriyeti'nde 1865 Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıkması, imarlı döneme geçiş ile devam etmiş ve çıkmaz sokaklar yasa ile yasaklanmıştır.

Yarı özel, Yarı Kamusal Mekân Olarak Çıkmaz Sokak

Özellik-kamusallık olgusu farklı zamanlarda ve kültürlerde, farklı mekân tiplerinde farklı şekillerde çözümlenmiştir. Kamusal-özel, yarı kamusal-yarı özel gibi kavramlar, farklı kültürlerde farklı tanımlara sahip olmuşlardır. İnsanların; yaşam şekilleri, dinleri, örfleri, âdetleri yaşadıkları mekânları etkilediği gibi kamusal-özel, yarı kamusal-yarı özel alanlarının da sınırlarının değişmesine, var olup olmasını etkilemiştir.

Özel mekânlar kullanıcıların kontrolünde sahiplenilmiş, kamudan arınmış mekânlar, kamusal mekânlar ise herkese açık, herkesin girebilme hakkının olduğu mekânlardır. Yarı özel mekânlar, konuta ait bir mekân parçası olup, dışarıdan görülebilen, yarı kamusal mekânlar ise bir grup insan için benzer işlevle kullanılan, fakat herkese açık mekânlardır. Yarı özel-yarı kamusal mekânlar kendi içlerinde farklı derecelenmelerle insanlara farklı kullanım olanakları sunabilmektedir. Çubuk ve diğ. (1978), Yüksel (1979), Konuk'a (1985) ve Bala'ya (2003) göre, kamusal ve özel mekânlar arasındaki geçiş bölgelerine "arayüz" veya bazen yarı özel ve yarı kamusal mekânlar da denilmektedir. Yarı Özel Mekân, herhangi bir yapıya ait olan, dışarıdan görülebilen, kişi özel mülkiyetinde olan, başkalarının görsel olarak yararlandığı mekânlardır. Yarı kamusal mekân ise mülkiyeti bazen bir grup kentliye, bazen de kamusal yönetimlere aittir (Aydemir 1999). Orada oturan ev sahipleri tarafından, kontrol edilen ve kullanıcıları için ortak bir mekân özelliği taşıyan bu mekânlar "savunulabilir mekânlar"dır (Newman, 1972),

Şekil 9. Geleneksel Anadolu kentinde kamusal alanlardan özele hiyerarşik düzenleme ve hiyerarşik geçişler (Bala and Nafa, 2008).

(Çevik, 1991). Sokaklar, kentsel mekânın oldukça büyük bir bölümünü oluşturan hem de konut gibi özel mekânlarla en yakın ilişkide bulunan, insanlara farklı kullanım olanakları sunan mekânlardır (Rykwert, 1982).

Geleneksel Anadolu kenti bir uçtan öbürüne, bir mahalleden diğerine kişilerin diledikleri gibi geçebilecekleri bir alan olmayıp, kamusal alanlardan özele oldukça kademeli geçişler görülmektedir (Şekil 9). Küçük ölçekli meydan, çarşı, büyük cami gibi kamusal niteliği en belirgin yerlerden en özel mekân olan eve büyük sokak, küçük sokak ve çıkmaz sokak aracılığıyla, yani gittikçe kamudan özele geçmeyi sağlayan bir ilerlemeyle varılabilir (Yerasimos, 1996, Bala, 2010).

Mimarlık ve şehircilik terminolojisinde, çıkmaz sokak başlangıcı sokak veya caddeye açılan sonu ise herhangi bir yola bağlanmayan sokak olarak tanımlanmıştır (Keleş, 1999), (Sözen ve Tanyeli, 1992). Pinon (2000) ve Bilsel (2000) Osmanlı kentindeki çıkmaz sokakları kamusal yolların üzerinde bulunan konutların, tek yönden kamusal yola ulaşmasını sağlayan kamusal ve özel mekân arasında geçişi sağlayan yarı özel bir yol sistemi olarak tanımlamışlardır. Bu çalışmada adı geçen "mahallenin oturma odası olarak çıkmaz sokak" geleneksel Anadolu yaşam biçiminin ve kültürünün biçimlendirdiği bir ucu kapalı diğer ucu kamusal yola açılan, özel ile kamusal yol arasında bir geçiş olan, bazen yarı özel bazen yarı kamusal bir mekândır. Höhfeld'in (1977) yorumu ile ulaşım sisteminin bir parçası olarak çıkmaz sokaklar, bir ağaç gibi düşünüldüğünde gövdeye bağlanan birinci dereceli dallar, bu dallara bağlı ikinci dereceli dallar ve son olarak yapraklara kadar ulaşan birbirinden bağımsız belli bir düzenin içinde yer alan kollar olarak tanımlanmıştır.

Çıkmaz sokak mahremiyetin ve korunmanın bütün amaçlarına sahiptir. Çıkmaz sokak statüsü, kamu alanı üzerindeki özel kişi haklarının önceliği konusunda mükemmel bir örnektir. Çıkmazın iç taraflarına gidildikçe özelleşen alan, sonunda en dipteki mal sahibinin özel mülkü olmaktadır (Yerasimos, 1996).

Şekil 10. Geleneksel dokudan kalan tek tük çıkmaz sokaklarda oyun oynayan çocuklar (Konya Mevlana Müzesi arkası Bala (2008) arşivi).

Çıkmaz Sokakta Komşuluk ve Gündelik Yaşam

Çıkmaz sokaklar mekânsal hiyerarşiyi kullanarak kent bütününde kontrol atına alınan, mahremiyeti olan, suç unsuruna pek sık rastlanmayan, aidiyet duygusu oluşmuş, egemenlik sınırı yarı kamusal, yarı özellikle çizilmiş, çocuklar için oyun, yetişkinler için sosyalleşme alanı genellikle sessiz, yaya odaklı yalnız bir noktadan girilen kapalı sistemlerdir.

Çıkmaz sokakların Anadolu kentinde Türk kültürüne ve sosyal yapıya uygunluğunun temeli komşuluk kavramına yüklenen anlamda saklıdır. Komşuluk Türk kültürüne tarihsel altyapı, toplumsal beklentiler ve dini değerlerle sosyal bir dinamiktir. Geleneksel konut dokusunun sahip olduğu fiziksel özelliklerle de desteklenen komşuluk ilişkilerinin oldukça güçlü olduğu bilinmektedir. Kamusal mekândan özel mekâna geçişi sağlayan hiyerarşik mekân düzenlemeleriyle insanlar komşuluk ilişkilerini güçlü bir şekilde bu mekânlarda yaşamaktadır. Kentlerin coğrafi ve iklim şartları ne olursa olsun, çıkmaz sokaklar daima mahalleleri, geliş-geçiş yolları dışında, tamamen içe dönük konut toplulukları şeklinde oluşturmaktadır. Bu tür bir yol sistemi; içe dönük komşuluk ilişkilerini, bir tür özel yol olan çıkmaz sokaklarla vurgulamaktadır. Çıkmaz sokak, insanları kamusal mekândan özel mekâna taşıırken, dar olması nedeniyle, insanları birbirine yaklaştırmakta, sokağı çevreleyen konutların cumbalarıyla sokak gölgeli veya yağmurdan korunaklı hale gelerek, yakın komşuluk ilişkilerine imkân sunmaktadır.

Çıkmaz sokağa bakan bir pencere içinde oturan çocuğun canı hiç sıkılmaz. Burası mahallenin oturma odasıdır. Günümüz modern kentinde sokak çocuklar için araçlar tarafından tehdit edildikleri, organ mafyası tarafından kaçırılma olasılığını barındıran, gürültü etmemeleri gereken yerlerken, çıkmaz sokak; o mahallede oturan herkesin bir çeşit ebeveynlik hoşgörüsünde olduğu, güvenli, coşkulu ve oyun oynamaya uygun yerlerdi. Bugün dahi geleneksel dokudan kalan tek tük çıkmaz sokaklarda oyun oynayan, yaşam enerjisini taşıyan çocuksu gürültülerin mekânıdır (Şekil 10).

Çıkmaz sokak aile, komşuluk ilişkileri bağlamında özellikle kadınlar için önemli bir sosyalleşme mekânı olarak deneyimlenmekteydi. Bazen turşu, salça, kurutulacak meyve ve sebzelerin imcece usulü ile ortak hazırlandığı ve paylaşıldığı mekâna dönüşen çıkmaz sokak, bazen kadınların birbirleri ile aile ve yaşamdaki hüzneleri ve sevinçleri paylaştıkları, örgü ördükleri, çay içip sohbet ettikleri, bir yandan da oynayan çocuklarını gözlemledikleri bir oturma odasına dönüşmektedir. Kullanımda bu denli özelleşen yarı kamusal/yarı özel mekân yaşayanlar için "yer" duygusunu vermekte ve benimsenmektedir. Benimsenen sokakta vandal davranışlara rastlanmaz, üstelik kullananlar sokağı korurlar. Hatta bu üstü açık mahallenin oturma odasının temizliği dahi sokak oturanları tarafından olağan bir şekilde, gündelik yaşantının uzantısı olarak yapılır. Bugün dahi varlığını sürdüren çıkmaz sokaklarda durum değişmemiştir (Şekil 11).

Çıkamaz sokaklardaki sahiplenmenin ölçütünü çalışmalarımızı yaparken birebir deneyimlemiş bulunmaktayız. Günümüzde geleneksel Anadolu konut dokusuna göre oldukça başkalaşmış bir sosyal doku bulunsu da izleri okumak olasıdır. Analiz yapmak üzere bulunduğumuz, fotoğraf çektiğimiz çıkamaz sokaklarda mutlaka “kim olduğumuz, kimi aradığımız” sorulmuştur. Bu göstermektedir ki çıkamaz sokak sahiplenilen yerlerdir. Bu karşılaşmalarımız sokak sakinleri ile dost olmamızı, sohbet etmemizi sağlayarak çıkamaz sokaklardaki gündelik yaşantının parçası olmamızı sağlamıştır. Çaylar kahveler çıkamaz içinde bulunan ağacın altına atılan yer minderleri üzerinde bizlere ikram edilmiştir. Dolayısıyla çıkamaz sokaklar ziyaretçilerin de ağırlandığı tavanı olmayan bir oturma odası gibi kullanılmaktadır (Şekil 12).

Çıkamaz Sokak İşlevinin Modern Kentteki Durumu

Hızlı kentleşmeyle birlikte konut dokularında, konum ve biçimlerinde doğal veriler kullanılmamaya başlamış, arazi değerinin artmasıyla büyük oranda kentsel arazi, özel mülkiyete geçmiş, çok fazla bölünerek küçük parçalara ayrılmıştır. Yoğunluk nedeniyle de yapılar bu küçük parçalara sığdırılmaya çalışılıp, böylece kent planları bu düzeni birim kabul ederek yapılanmıştır (Evyapan, 1980), (Tekeli, 1982). Bu biçimlenmenin diğer bir olumsuz yanı ise, binaların etraflarındaki boşluklarla bütünleşmemesi, bunun sonucunda, ortak kullanım alanlarının gelişmemesi, işe yaramamasıdır. Kat sayılarının da artmasıyla bu boşluklar; ne manzaradan, ne güneşten, ne de rüzgârdan yararlanabilen hâpishanelere dönüşmüştür. Böylece, ev yaşantısının dışa taşmasını hazırlayacak bu mekânlar, işlevlerinden yoksun kalmıştır. Günümüz konut dokusundaki boşluklar, çoğu kez otopark olarak kullanılan, kime ait olduğu bilinmeyen, bakımsız, sorunlu arsa parçalarına dönüşmüştür (Bala, 2003). Bala'ya (2003) göre; özel-kamusal mekânların ihmal edildiği, doğru bölgelenmediği, derecelenme göstermediği durumlarda, bu mekânlarda kullanım, sahiplenme, güvenlik açısından sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca bu düzen yaşayanlarına sıkışık, yeşili az, çok katlı binalar ve beton yığınları sunmaktadır. Özelden kamusala geçiş mekânları, bulunmamakta ya da nitelikli olmamaktadır. Mekânlar genellikle tanımlanmamış, atıl ve kontrolsüzdür. Kısaca günümüz konut dokularında, insanları bir araya getirecek, komşuluk, iletişim ve sosyal mekân olma özelliğini gösterecek alanlar bulunmamaktadır. Sahip olduğu mekânlarla konut yakın çevresi ise güvensiz, sahiplenilemeyen, kimliksiz mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel konut dokusundan günümüze değişim içinde bazı mekânların özellik-kamusalı açısından incelendiğinde işlevini yitirdiği, farklı mekânlara ve

Şekil 11. Çıkamaz sokak oranın sakinleri, kadınları tarafından temizlenmektedir (Nurcan Yoldaş arşivi, 2008).

Şekil 12. Üstü açık oturma odası olarak sokak sakinlerinin kullandığı çıkamaz sokak. Konya Mevlana Müzesi arkası (Bala, 2008 arşivi).

biçimlere taşındığı veya mekânsal olumluluklarına rağmen ortadan kalktığı görülmektedir. Günümüz konut dokularında özel-kamusal mekân olgusu yeterince önemsenmeyip, çözümlenmesinde özellikle geçiş mekânları ihmal edilmekte, iyi çözümler bulunmamakta ve tanımsız mekânlar oluşturulmaktadır (Bala ve Yoldaş, 2008).

Günümüz kentlerinin önemli sorunlarından biri de özel mekân ve kamusal mekân arasındaki keskin geçişlerdir. Çıkamaz sokaklar, geçmişte, kamusal mekân ile özel mekân arasında yer alan yumuşak, kademeli ve hiyerarşik geçişi sağlayan yapılarıyla keskin geçiş sorununa alternatif bir çözüm sunmuşlardır. Geleneksel Türk yaşam biçiminin komşuluk ilişkilerinin, din ve gele-

neğin özünün bir parçası olan kamusal alanla, özel alan arasında geçiş bölgesi olan çıkamaz sokaklar tamamen “öteki”leştirilmiştir. Entelektüel anlamda geleneğin uzantısı olan Türk çıkamaz sokağı motorlu taşıtların yaygın kullanımı, kent arsasının değerlenmesi, Kat Mülkiyeti Kanunu ile yoğunluğun artması ile modern kent için mekânsal ve düşünsel olarak potansiyelleri yeterince irdelenmeden dışlanmış.

Sonuç

Bu çalışmada adı geçen “mahallenin oturma odası olarak çıkamaz sokak”; geleneksel Anadolu yaşam kültürünün uzantısındaki aile, komşuluk, akraba ilişkilerinin biçimlendirdiği bir ucu kapalı

diğer ucu kamusal yola açılan, özel ile kamusal yol arasında bir geçiş olan, bazen yarı özel bazen yarı kamusal özellik gösteren, mekânsal hiyerarşiyi kullanarak kent bütününde kontrol altına alınan, mahremiyete sahip, suç unsuruna pek sık rastlanmayan, aidiyet duygusu oluşmuş, ege-menlik sınırı gündelik yaşantı ile çizilmiş, çocuklar için oyun, yetişkinler için sosyalleşme alanı olup genellikle sessiz, yaya odaklı yalnız bir noktadan girilen kapalı sistemlerdir. Anadolu çıkmaz sokaklarının çıkış kökenleri irdelendiğinde geleneksel Türk aile yapısının ve İslam dininin belirleyici olduğu görülmektedir. Kamusal alan Batı kültüründe “herkese ait alan” diye tanımlanırken, Osmanlı döneminde Anadolu’da kamusal alan “hiç kimseye ait olmayan alan” olarak algılanmaktaydı. Dolayısıyla kamusal alanın birileri tarafından sahiplenmesi o dönemde “kamu malını gasp” olmayıp, tam tersine artı değerler üreten, yasal ve sosyal olarak desteklenen bir durumdur. Çünkü İslam hukukunda özel mülkiyetin kutsallığı söz konusudur. Özel mülkün önündeki sokağı özel mülk sahibi işgal edebilmekte, hatta kendisine çıkar sağladığını, topluma da belirgin bir zararın olmadığını kanıtlarsa, orayı sürekli kullanma hakkına sahip olabilmektedir. Çünkü o sokak onun “fına”sıdır ve geçici olarak, orayı kullanabilmektedir. Çevreyi, komşularını ve mahalleliyi rahatsız etmeyecek şekilde bina sahibi veya kullanıcısı bu sınır içinde geçici kullanım hakkına sahiptir. Aynı zamanda fina sınırını temiz tutmak, bakımını yapmak gibi sorumlulukları da üstlenmiştir. Çıkmaz sokak statüsü, kamu alanı üzerindeki özel kişi haklarının önceliği konusunda mükemmel bir örnektir. Çıkmazın iç taraflarına gidildikçe özelleşen alan, sonunda en dipteki mal sahibinin özel mülkü olmaktadır. Çıkmaz sokakların yaya tabanlı, komşuluk, akrabalık ve aile ilişkileri tabanlı doğmuş, yaya dostu, sessiz, çocuklar için güvenli bir oyun alanı olan çıkmaz sokaklar bir çeşit tavanı olmayan “oturma odası” gibi yaşayanları tarafından kullanılırken modern Türk kentinde tamamen yok edilmiştir.

Bu çalışma çıkmaz sokaklar üzerinden mekânsal okumalar yaparken geleceğin toplumu ve mekânı için tartışılması gereken şu soruları sonuç olarak değil başlangıç olarak tanımlamaktadır.

- Yapılan imar planı değişiklikleriyle kaldırılan çıkmaz sokakların modern hayatta bize kazandırdıkları ve kaybettirdikleri nelerdir?
- İmar planından kalkmasıyla tamamen kalktı mı, yoksa modernize edilip kullanılmakta mı?
- Modern kentlerin problemlerinin çözümünde geçmiş kent dokularının özellikle-rinden faydalanabilir miyiz, geleneksel kent dokumuzun sahip olduğu nitelikler günümüz kentlerine ait problemler için bir çıkış noktası olabilir mi?
- Anadolu’da kapalı yol komşuluğu çıkmaz sokaklardan kapalı sitelere mi dönüşmüştür?

Eğer cevap “evet” ise Anadolu coğrafyasında toplumsal algı, beklenti ve beğeni nasıl oldu da akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin belirlediği çıkmaz sokaklardan “sınırın dışında” olan komşudan gelecek zarardan korunma düşüncesine bağlı kapalı siteye dönüşmüştür? ■

KAYNAKLAR

- Abu-Lughod, J. 1987. “The Islamic City, Historic Myth, Islamic City: Historic Myth, Islamic Essence Contemporary Relevance,” *International Journal of Middle East Studies*.
- Acar, E. 1975. “Osmanlı Anadolu Kentinde Mülkiyet-Doku İlişkileri,” Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Aktüre, S. 1978. *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi (The Analysis of Structural Anatolian City Space in the last 19th Century)*, Middle East Technical University Press, Ankara.
- Aru, K.A. 1998. *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme (The Settlement and Resident in Anatolian Region From the History to Today)* Tarih Vakfı, p. 329-334, İstanbul.
- Armağan, M. 1996. *Şehir Asla Unutmaz (The City Never Forgets)*, İz Press, İstanbul.
- Aydemir, Ş. 1999. *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*, KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Ders Notları, No 54,s 339, Trabzon.
- Bakır, İ., Bala Alkan. H.,1998. “Konya’da Ev Mimarisinin Değişimi”, *Yeni İpekyolu Konya Özel Sayısı*, sayfa 245-265 Ed. Küçükdağ, Y., Konya Ticaret Odası, Konya.
- Bala, 2010. “The Privatisation Of Public Space In Enclosed Neighbourhood Case: “Fina” To Gated Community”, NHR 2010, WS NO: W02_Housing and Spatial Studies, 12th New Housing Researchers’ Colloquium, 2-3 July, İTÜ, Faculty of Architecture, Taşköprü, İstanbul.
- Bala Alkan H., Çiftçi Ç., Meşhur A. H. F., 2009. “Reading Social (De/Re)-Constructions In Urban Neighbourhoods: From Cul-De-Sacs To Gated Communities In Anatolian Cities,” *LIVENARCH IV International Congress (Re/De) Construction in Architecture*, p. 675-687, 9-11 Temmuz 2009, Trabzon.
- Bala, A. H., Nafa, H. 2008. “Le Cul-de-sac” On-site Review 19: Street spring/summer 2008 p. 68-71, Kanada.
- Bala A. H., Yoldaş, G. N, 2008. “Yarı /kamusal- yarı/ özel Bir Mekân; Çıkmaz Sokaklar”, *Yapı Dergisi*, sayı: 322, Eylül 2008, s. 88-93, YEM yayınları, İstanbul
- Bala, H., 2003. “Konut Alanlarında Kentsel Arayüzlerin Düzenlenmesine Yönelik Analitik Bir Çerçeve,” Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Balamir, A. 1994. *Kent Mekânları Sonatı, Kent Planlama, Politika, Sanat*, s 105-113, Derleyen: İlhan Tekeli, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- Berktaş, A.1996. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, Editör: Raul Dumont ve Francois Georgeon, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bilsel, C. (2000), “On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Liman Kenti İzmir’de Kültürler, Mekân Üretim Biçimleri ve Kent Mekânının Dönüşümü”, *Osmanlı Mimarlığının 7. yüzyılı; Uluslararası Bir Miras*, Mimarlar Odası YEM ortak yayını, s:213-220, İstanbul.
- Calthorpe, P., 1994. *The New American Metropolis: Ecology, Community & American Dream*, Princeton Press, New York.
- Can, Y., 1995. *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Canan, İ.,1996. *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, İlke Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Z. 1996. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*, Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Çevik, S. 1991. “Mekân-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği,” Doktora Tezi, KTÜ Müh. Mim. Fak. Trabzon.
- Cozens, P., Hillier, D., 2008. “The Shape of Things to Come: New Urbanism, the Grid and the Cul-De-Sac,” *International Planning Studies*, 13:1,51 -73.
- Çubuk, M., Yüksel, G., 1978. *Şehircilikte Yeni Bir Disiplin: Kentsel Tasarım/Urban Desing- Bir Yaşam Sorunu Olarak Kentsel Tasarım Gerekliliği*, DGSA Mimarlık Fakültesi.
- Duany, A., Plater-Zyberk E., Alminana R., 2003. *The New Civic Art: Elements of Town Planning*, New York: Rizzoli International Publications. ISBN 0-8478-2186-2.
- Duany, A., Plater-Zyberk, E., 1992. *Towns & Town-Making Principles*, Harvard University Graduate School of Design, Cambridge.

Denel, S. 1982. *Batılaşma Sürecinde İstanbul’da Tasarım ve Dış Mekânda Değişim ve Nedenleri (In The Period Of Westernization Design and Changes in Istanbul and The Reasons of The Changes)* Middle East Technical University Press, Ankara.

Erdem, R., Özcan, K., 2004. “XVI.Yüzyıl Anadolu-Osmanlı Kentlerinde Çıkmaz Sokak Olgusunun Kökenleri Üzerine Bir Araştırma,” Selçuk Üniversitesi BAP Proje No: 2000/049,s.8-21, Konya.

Ergin, Osman Nuri, 1922. *Mecelle-i Ummur-u Belediye*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, s 1340-1343.

Evyapan, G., 1980. *Kentleşme Olgusunun Hızlanması Nedeniyle Yapılar Yakın Çevresi Düzeyinde Açık Alan ve Mekânların Değişimi*, ODTÜ Yayınları, Ankara.

Grunebaum, G., 1961. *Medieval Islam: A Study in Cultural Orientation*, second edition the University of Chicago Press, Şikago, Londra.

Güner, D., 2010. *İstanbul Kıyı Alanlarında Değişen Kamusalıklar* <http://www.archplus.net/home/news/7,1-4018,1,0.html?referer=103>

Hakim, B., 2007. *Generative Processes For Revitalising Historic Towns or Heritage Districts Albuquerque*, New Mexico, USA. <http://www.intbau.org/essay19.htm>

Hassan, R., 1972. “İslamond Urbanization in the Medieval Middle East,” *Ekistis* No 195.

Hiller ve Hanson 1984.

Hohfeld, V., 1977. “Anatolische Kleinstädte-Anglage,” *Verlegung und Wachstumsrichtung seit dem 19. Jahrhundert*, Erlangen.

Kartz, P., 1994. *The New Urbanism: Toward an Architecture of Community*, Mc Graw-Hill, Inc. New York.

Keleş, R., 1999. *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Yayınları, Ankara.

Konuk, G. Y., 1985. *Kentsel Tasarım Giriş, Lisansüstü Ders Notları*, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Kubat, A. , Asami, Y., İstek, İ., 2001. “Characterization of Street Networks in Turkish-Islamic Urban Form,” *Proceedings . 3rd International Space Syntax Symposium*, Atlanta.

Lapidus, İ. M., 1967. *Muslim Cities in The Later Middle Ages*, Harvard University Press, Cambridge.

Morris, A. 1979. *History of Urban Form Before the Industrial Revolutions*, George Godwin Limited, Londra.

Morrow-Jones, H., Irwin, E. & Roe, B., 2004. “Consumer Preference For Neotraditional Neighbourhood Characteristics,” *Housing Policy Debate*, 15(1), pp. 171-202.

Moughtin, C., 1992. *Urban Design-Street and Square*. Butterworth Architecture, Great Britain.

Mumford, L., 1989. *The City In History*, Harvest Book, New York.

Newman, O., 1972. *Defensible Spaces, People & Design in Violent City*, Architectural Press, Londra.

Pinon, P., 2000. “Anadolu ve Balkanlardaki Osmanlı Kentlerinde Kentsel Dokular Tipolojisi Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı Mimarlığının 7. yüzyılı; Uluslararası Bir Miras*, Mimarlar Odası YEM ortak yayını, s:166-179, İstanbul.

Raymond, A., 1994. “Islamic City, Arab City: Orientalist Myths and Recent Views,” *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 21, No. 1 (1994), pp. 3-18.

Roitman, S., 2005. “Who Segregates Whom? The Analysis of a Gated Community in Mendoza, Argentina,” *Housing Studies*, Vol. 20, No. 2, 303-321, March 2005, p.303-321.

Rykwert, J., 1982. “Learning From The Street, The Necessity of Artifice,” s 102-113 New York, *Arredamento Mimarlık*, s 97-98, 2006/12.

Saoud, R., 2002. *Introduction of the Islamic City*, FSTC Limited, Manchester.

Sauvaget J., 1946. *Historiens Arabes: Pages Choieses*, Traduites et Présentées par J. Sauvaget, Paris, 1946, in-8° br., 192 pages. Réimpression 1988.

Southworth, M., Ben-Joseph, E., 2004. “Reconsidering the Cul-de-sac,” *Access*, Number 24, Spring 2004. 28-33.

Sözen M., Tanyeli U., 1992, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Remzi Yayınları, İstanbul.

Stewing, R., 1966. *İstanbul’da Çıkmaz Sokak ve Gecekondu Sorunu*, Çev. Ruhi Turfan, İstanbul.

Tekeli, İ., 1982. *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*, Turhan Kitapevi Yayınları, Sayı 3, Ankara.

Yerasimos, S., 1996. *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, Editör: Paul Dumont ve Francois Georgeon, Çev. Ali Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yüksel, G., 1979. “Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi,” Doktora Tezi (Basılmamış), DGSA.

KENT MEYDANLARI

Cengiz USLU

Peyzaj Mimarı

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi

M. Faruk ALTUNKASA

Peyzaj Mimarı

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi

Müge ÜNAL

Peyzaj Mimarı

"Dış mekân etkinliklerine bireysel ve toplumsal katılım insanlar için en az temel yaşamsal gereksinmelerinin giderilmesi kadar önem taşımaktadır. İyi düzenlenmiş ve çeşitli etkinliklerin programlı olarak sürdürüldüğü meydanlar insanlarımızın sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan gelişmelerine, dolayısıyla daha sağlıklı ve verimli olmalarına katkı sağlamaktadır. Kentlerimizde var olan meydanların korunması, geliştirilmesinin yanı sıra bu mekânlarda gerçekleştirilecek sosyal ve rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilmesi bu mekânların kentin mekânsal bilgi birikimi ve deneyimlerini yansıtması açısından son derece önemlidir."

Bir kentin kamusal dış mekânları farklı kapsam ve nitelikteki parklar, spor ve oyun alanları, meydanlar, sokaklar gibi açık ve yeşil alanlardan oluşmaktadır. Özellikle yeşil alanların kentin fiziksel dokusu ve kent ekosisteminin dengelenmesindeki bilinen işlevleri ayrı tutulursa, kent insanının bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı gelişmesinde, çok çeşitli eylemler ve etkinlikler bağlamında toplumsal ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve toplumsal dayanışmanın yerleşmesinde, kent ve kentlilik kimlik ve kültürünün geliştirilmesindeki işlevleri nedeniyle kamusal dış mekânların her birinin ve bütünüünün varlığı, çeşitliliği ve zenginliği yaşamsal önem taşımaktadır (Altunkasa ve ark., 2011).

Kamusal dış mekânlar arasında yer alan kent meydanları, insanların bir araya gelerek toplanma, buluşma, eğlenme, dinlenme gibi kültürel, sosyal ve ticari etkinliklerini gerçekleştikleri, bireylerin sosyalleşmelerine olanak sağlayan, kentsel dokudaki odakları oluşturan ortak yaşam alanlarıdır. Lynch (1960), kent imgesini biçimlendiren beş öğeden biri olan odakları; kent insanların toplandığı ve dağıldığı düğüm noktaları ve etkinlik merkezleri bağlamında tanımlamakta, bu olgunun daha çok kent meydanlarında cisimlendiğini vurgulamaktadır.

Kent meydanları, kentsel yaşamın en yaygın kullanılan, temel işlevlerini geçmişten günümüze kadar çoğunlukla her dönemde korumuş kamusal dış mekânlardır. Toplumsal yaşamın gelişmesi ve bir araya gelme gereksiniminden doğan meydanlar; kent kimliğini belirgin olarak yansıtabilen "merkez" niteliğindeki alanlardır. Meydanlar, kentlerin kültürel özelliklerinin ve tarihî geçmişinin anlaşılmasında, nitelikli ve özgün karakterli kentlerin oluşumunda etkilidirler (Demirel ve Uslu, 2011). Krier'in (1979) de vurguladığı gibi meydanlar, insanın kentsel mekân kullanımını ilk keşfettiği alanlardır.

İşlevleri

Günümüzde, ülkemiz büyük kentlerinde meydan niteliği taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın meydan işlevi yüklenen çok sayıda alan farklı amaçlı kullanımlara sahne olabilmektedir. Kentteki ve ana ulaşım aksları ile

bağlantılı konumları yönünde yılın belirli zamanlarında özel amaçlara (tören, sergileme, sanat etkinlikleri vb.) hizmet eden düzenlenmiş kentsel açık alanlar bu yaklaşımın ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkinlikler sona erdiğinde bu alanların işlevi de azalmaktadır. Oysa meydanlar yıl boyu yaşayan ve yaşanan dış mekânlardır. İşlevleri zaman ve mekâna bağlı güncel etkinliklerle sınırlı değildir. Söz konusu işlevler öz biçimde aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

Tarihî ve Kültürel İşlevler

Kent meydanları, oluştukları yerleşim biriminin zamanla temel öğelerinden biri konumuna gelir ve kent var oldukça değişikliklere uğrasa da odak olma özelliklerini kolay kolay yitirmezler. Tarihî süreçte kentin sosyokültürel ve sosyoekonomik değişim ve gelişimine koşul olarak beklenen işlevlere uygun fiziksel biçimleniş süreci. Zaman içinde meydanlar hem tarihî dokuyu yaşatan hem de mimari açıdan önemli bir değere sahip yapılarla çevrelenerek, kentte ayrıcalıklı bir mekân oluştururlar. Özellikle kent dokusunun yoğun, sıkışık ve sıradan yapı kümeleri arasında geniş ve ferah mekânları, önceki dönemlerden günümüze kalabilen yapılarındaki ince işçiliği ve barındırdıkları sanat eserleri ile kente kültürel olmanın yanında estetik bir görünüm kazandırır.

Sosyal İşlevler

Kullanıcı etkinlikleri ile işlev kazanan meydanlar en önemli sosyal iletişim mekânlarıdır. Çünkü her birey kendisi ve yakın çevresiyle bir grup oluşturur, farklı grupların birleşmesiyle daha büyük gruplar oluşmaya başlar, böylece insanların iletişimi artarak devam eder (Demirel, 2008).

Kentteki farklı grupların iletişim halinde olmaları, toplumsal yaşamın oluşması için gereklidir. İnsanlar bu mekânlarda, kendilerini, diğerlerini ve çevresini keşfedebilme olanağı bulur (Akcor 2003; Şahin'den, 2006). Meydanlar, kentsel yaşam içerisinde kitlesel eğitim, düşünme, tartışma ve bilgi paylaşımına ortam hazırlayarak önemli bir toplumsal görevi yerine getirirler (Dağıstanlı, 1997).

Rekreasyonel İşlevi

Kent peyzajı açısından meydanlar, yeşilin (ağaçlardan örtü bitkilerine dek organik katmanlaşma) ve çoğu kez su yüzeylerinin yapay elemanlarla oluşturduğu bütünlük nedeniyle doğa ve kent karakteri arasında ekolojik ilişkilerin kurulduğu mekânlardır. Değişik peyzaj tiplerinin basitçe sembolize edildiği bu özellik meydan kullanıcılarının rekreasyon algılama ve davranışlarını da etkilemekte, kültürel rekreasyon başta olmak üzere çeşitli bireysel ve kitlesel rekreasyon etkinliklerini biçimlendirmektedir. Meydan ve yakın çevresi kapsamında kentin mekânsal kimliğini yansıtan yapılar, su kullanımları, kent mobilyaları, plastik öğeler, bitki gösterilerine yer verilerek, uygun aydınlatma ile kullanım süresi uzatıldığında rekreasyon etkinlikleri için çekim düzeyi de artış göstermektedir. Meydanların kullanım çeşitliliğindeki artışlar (örneğin festival, konser, sergi gibi sanatsal etkinlikler) bireysel ve kitlesel algılama ve bellekte rekreasyonun ve rekreasyon kültürünün pay ve anlamını pekiştirmektedir. Meydan işlevleri kapsamında rekreasyonun ve rekreasyon kültürünün benimsenmesi, geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi toplumun fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde de olumlu katkı yaratacaktır.

Fiziksel İşlevleri

Meydanlar aynı zamanda kentsel dokuda merkez nitelikleri ile farklı mekânlar arasında bir bağlantı ve orantı kurabilmektedir (Moughtin, 1992). Araç trafiği ile yayaların yoğun bulunduğu alanları birbirinden ayırarak, insanlar için gerekli trafik güvenliğinin yaratılmasına önemli katkı sağlarlar. Böylece insanların dolaşma, toplanma ve bazı rekreasyon etkinlikleri için yaya güvenliği sağlanmış alanları oluştururlar.

Kentlerde özellikle ölçü bakımından büyük binalar insan üzerinde psikolojik yönden çoğu kez olumsuz etki yaratırlar. Bu nedenle insanlar, içerisinde serbestçe dolaşacağı ve kendi ölçüsü ile dengeli mekânlara gereksinim duyarlar (Altunkasa ve Yücel, 1999). Oluşan bu psikolojik etki yeşil alanların yanı sıra yeterli bitkisel dokuya sahip meydanlarla azaltılabilmektedir.

Meydanların yaya kullanımı için ayrılması, çevreyi koruma açısından önem taşımaktadır. Motorlu araçların kullanılmaya başlanmasından sonra yayalar için düzenlenmiş kentsel mekânlar ve dolayısıyla özellikle tarihî kentlerde, kent merkezindeki tarihî doku zarar görmeye başlamıştır. Bu bozulmayı engellemek, tarihî mekânın bir miras olarak korunmasını sağlamak için, tarihî merkezleri meydanla bütünleşik yaya mekânı haline getirmek bir

çözüm olarak görülmüştür (Kuntay, 1994; Şahin'den, 2006).

Meydanlar, insanlara sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok, durma olanağı veren ve hareketliliği zorlamayan mekânlardır. Kent dokusu içinde hareketin yönlendiği dinamik mekânlar sokaklar, statik mekânlar ise meydanlardır. Bu alanlarda, hareket yönünün seçiminde serbestlik vardır. Bireyler meydanlarda istekli ve isteksiz, gelişigüzel hareket edebilir (Öksüz 2004, Şahin'den, 2006).

Ekonomik İşlevler

Meydanlar, kent içinde ekonomik gelişimi olumlu yönde etkilemektedir. Yukarıda sıralanan işlevler sahip meydanlar yakın çevresinde yeni yatırımları ve çeşitli iş olanaklarını çekebilir. Kente gelen turistlerin ilgisini çeken, kenti ve insanları tanımları için olanak sağlayan ilgi çekici yerler olmakta, bu kapsamda turizmin gelişmesi sağlanmaktadır. Arazi değerleri ve gayrimenkul vergileri yükselmekte, dolayısıyla kent içi gelir artmaktadır. Meydanlar, kent içinde insanların bulunmayı istediği nitelikli alanlar oldukları takdirde, kentte yaşayanları ve kente gelenleri çeken yerler olabilir. İnsanların, meydanlarda zaman geçirmesiyle birlikte, meydanların çevresinde bulunan ticari işletmelerin kullanılma oranı artmaktadır. Ancak bu şekilde, meydanın çevresinde yer alan işletmeler daha fazla iş potansiyeline sahip olarak, diğer konumlardaki işletmelerden avantajlı olabilir. Kentte bu tür meydanların sayısının çok olması, belirtilen faktörler kapsamında kent ekonomisini olumlu yönde etkileyen önemli bir unsurdur (Şahin, 2006).

Meydan Kullanımları Açısından Adana Kentindeki Durum

Plansız ya da planların mevcut yapılaşmalar temeline oturtulduğu kentleşme biçimi, nüfusun ve trafiğe katılan motorlu araç sayısının hızlı artışı gibi nedenlerle halkın kullanılabileceği meydan, yaya bölgeleri/aksları, yeşil alanlar gibi kentsel dış mekânlar yeterince oluşturulamamakta, mevcut olanlar ise giderek işlevlerini yitirmektedir. Kentlerdeki ulaşım olgusunun motorlu araç trafiğinin çözümlenmesine odaklanması, yaya mekân ve kullanımlarının geri planda bırakılmasının önemli bir nedenidir. Kentsel ulaşım ağının sürekli geliştirilmesine duyulan gereksinim çevre yolları, ekspres yollar, toplayıcı yollar, arterler ve lokal yol inşaatını hızlandırmış, bu aksların keştiği noktalarda irili-ufaklı çok sayıda kavşak oluşmuştur. Bu kavşakların alan ve kapsamca büyük tutulanları meydan olarak tanımlanmış, böylece kent meydanları ile kavşakların eşdeğer tutulması gibi yanlış bir algılama ve anlayış

giderek yerleşmiştir. Özellikle hemzemin bağlantıların oluşturduğu büyük kavşaklar, kent meydanlarının üstleneceği etkinliklerde geçici olarak trafiğe kapatılarak birer meydan gibi kullanılabilir. Daha açık bir anlatımla, üstlendiği toplumsal ve fiziksel işlev çeşitliliği ile en önemli sosyal donatılardan biri olan kent meydanları ile işlevi daha çok trafiğin düzenlenmesi ile sınırlı kavşaklar birbirine karıştırılabilmektedir.

Benzer durum Adana kenti için de geçerlidir. Kentin 1969 onay tarihli ilk nazım imar planından günümüze dek yapılan revizyon ve ilave revizyon imar planlarında kent meydanları ve bunlarla bağlantılı yaya bölgeleri ve aksları düşüncesi ön plana çıkmakla birlikte, son 20 yılda araç trafiği sorunlarının çözülememesi ve kentsel toprakların (arsa) değerindeki aşırı artışlar bu öğelerin yaşama geçirilmesini geri plana itmiş, kent meydanlarından, yaya bölge ve akslarından yoksun bir kent gelişimine zemin hazırlamıştır. Günümüzde kentte meydan niteliğine sahip olmamasına karşın meydanlara duyulan gereksinim nedeniyle bu amaçla kullanılan iki alan mevcuttur. Tarihî kent çekirdeğindeki en önemli kavşak olan 5 Ocak Meydanı ve gar binası çevresindeki düzenlenmiş geniş boşluğun biçimlendirdiği Uğur Mumcu Meydanı (Altunkasa ve ark, 2011).

Adana kenti içerdiği iklim özellikleri nedeniyle yıl boyu ve gün içi daha uzun süreli olarak dış mekânların etkin kullanımına olanak sunmaktadır. Yıl boyu dış mekân etkinliklerine katılım ve bu etkinliklerin yapılabileceği alan ve mekânlara olan gereksinim düzeyleri de çok yüksektir. Bu mekânlar arasında uygun konum, alan ve kapsamda düzenlenmiş meydanların varlığı ve çeşitliliği önem kazanmaktadır. Adana kentinde iklim özellikleri nedeniyle meydanlar, yeşil alanlar gibi kamusal mekânların kullanımı yılın büyük bir bölümünde olanaklıdır. Bu nedenle Adana kenti, çeşitli dış mekân etkinlikleri için hem uygun, hem de kentliler bu tür mekânlara gereksinim duymaktadırlar. Çalışmanın bir sonraki bölümünde, Adana kentinde düzenlenebilecek meydanlar için uygun alan ve konum seçiminde göz önüne alınması gereken ölçütler ve değerlendirme sisteminin metodolojik bir yaklaşımla ortaya konulmasına çaba gösterilecektir.

Meydanlar İçin Yer Seçimi Ölçütleri

Bu çalışmada, Gold (1980), Altunkasa ve ark. (2007), Gündem (1999), Aşıkoğlu (2000), Mesutoğlu (2001), Yıldız (2002), Önder ve Aklanoğlu (2002 a), Önder ve Aklanoğlu (2002 b), Demirel ve Uslu'nun (2011) farklı dış mekân kullanımları için öngördükleri ölçütler, meydanlar açısından

değerlendirilmiş ve bu ölçütlerden aşağıda açıklanan 14'ü kullanılabilir bulunmuştur:

- 1) **Bağlantı olanakları:** Meydanlar kent halkının gerek yaya ve gerekse motorlu araçlarla kolayca ulaşılabilmesi yerlerde konumlanmalıdır. Ulaşım olanaklarının düzeyi (bulvar, cadde, sokak) arttıkça meydanlara ulaşım kolaylaşacak böylece meydan daha ulaşılabilir olacaktır.
- 2) **Mülkiyet:** Çok ve/veya tek kişiye ait özel mülkiyetlerin kamulaştırma süreçlerinde oluşabilecek zorluklar (kamulaştırmaya itiraz, ortak mülkiyete sahip bireylerin uzlaşmamasından vb. kaynaklanan yargı süreci) nedeniyle kamu kuruluşlarına, hazineye ve özellikle belediye ait kullanılmayan alanlar meydanların tesisinde zaman ve maliyet konusunda avantaj sağlayabilir.
- 3) **Toplu taşıma araçları ile ulaşım:** Gün boyu meydana gerçekleştirilebilecek çeşitli aktivitelere toplumun her kesiminden insanların bireysel veya birlikte katılımları, ulaşım olanaklarının gün boyu yeterli yoğunlukta olması ile kolaylaşacaktır. Festival, konser ve toplantı gibi çok yoğun kitlelerin katılımına açık etkinliklerde toplu taşıma olanaklarının yeterli yoğunlukta olması kent içindeki özel araç yoğunluğunu azaltabilecektir.
- 4) **Yakın çevresindeki özel araç yoğunluğu:** Meydanlar, yayaların dolaşma, toplanma ve bazı rekreasyon etkinlikleri için ayrılmış, insanların rahat nefes alabilecekleri (Araç yoğunluğu arttıkça çeşitli egzoz gazlarının yoğunluğu da artacaktır), gerekli trafik güvenliğine sahip mekânlar olmalıdır. Bunun sağlanmasında öncelikli koşul, meydanların yakın çevresindeki özel araç yoğunluğunun olabildiğince düşük olması ile doğrudan ilişkilidir.
- 5) **Alan büyüklüğü:** Bir meydanın büyüklüğü, potansiyel kullanıcı sayısı ile orantılı olmalıdır. Büyüklük kullanıcı sayısına oranla fazla ise fazlasıyla boş ve atıl görünen, dolayısıyla kullanıcıların içinde bulunmak istemeyecekleri bir kentsel mekân ortaya çıkacaktır. Büyüklük kullanıcı sayısına oranla az ise gereğinden fazla kalabalık, içinde rahatça ve güven içinde herhangi bir aktivite yapılamayacak bir kentsel mekân oluşacaktır. Sonuç olarak yine kullanıcıların içinde bulunmak istemeyecekleri bir mekân haline gelecektir.
- 6) **Alan yönüne bağlı kapalılık:** Tamamen binalarla çevrilmiş, sınırlanmış ve içe dönük olan kapalı meydanlar, özellikle sıcak iklimde sahip bölgelerde hava akımlarını engelleyerek iklimsel açıdan konforsuzluk oluşturabilmektedir. Bu mekânların yaz rüzgârlarına açık ve kış

rüzgârlarına kapalı olması iklimsel açıdan konfor yaratacaktır.

- 7) **Görüş alanı genişliği:** Alanın büyüklüğüne ve kapalılık oranlarına bağlı olmakla birlikte yakın çevresindeki binaların yüksek katlı olması görüş alanı genişliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Alanın çevresinde çok sayıda yüksek katlı binaların varlığı insan ölçeği ile uyumsuzluk oluşturarak insanlar üzerine baskı kuracaktır. "Görüş Alanı Genişliği" ölçütünün hesaplanmasında, görüş uzaklığı, kat yüksekliği ve kapalılık açısını olmak üzere 3 adet ölçüt dikkate alınmalıdır. Görüş uzaklığının yüksek, kat yüksekliğinin düşük ve kapalılık açısının düşük olması görüş alanının geniş algılanmasını sağlayacaktır.
- 8) **Görüş alanı çeşitliliği:** Bu ölçüt kapsamında; görsel alan büyüklüğü, görsel öge çokluğu, görsel bütünlük, görsel algılama ve görsel yeterlilik benzer çalışmalarda yoğun olarak kullanılan özelliklerdir. Bu ölçütlerin birçoğu sayısal olarak tanımlanabilmekle birlikte görsel algılama kişiye bağlı bir özellik olduğundan farklı bir önem taşımaktadır. Çünkü görsel algılama fizyolojik olarak hemen herkesçe aynı sonucu vermesine karşın, bilişsel olarak mekânsal bilgi birikiminin, deneyimlerin, toplumsal bellek ve bireysel kültüre bağlı olarak değişim gösterir. Kent toplumunun görsel algılamada yükledikleri anlamları mekânsal tasarımlara yansıtabilmek için kullanıcı araştırmasına gereksinim duyulur. Bu konuda Adana kentinde meydan olarak nitelendirilen iki mekânın mevcut ve önerilen kullanımlarına ilişkin kullanıcı algılaması araştırılmıştır. Konaklı ve ark. (2010) tarafından kullanıcı araştırması ile gerçekleştirilen çalışmada bu mekânların mevcut ve bilgisayar ortamında betimlenmiş durumlarının 18 ölçüt çifti görsel algılama değerlendirmesi yapılmıştır. Sanal ortamda; tarihsel deneyim ve birikimi yansıtan biçimlendirme, güncel tasarım anlayışı ile ancak, yerel olmayan biçimlendirme olmak üzere iki farklı üslup kullanılmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre, her iki meydanın da var olan durumlarının 18 sıfat çifti açısından görsel algılamada gösterdiği başarımın düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Kullanıcı araştırmasında kullanılan meydanların mevcut durumun ve 2 farklı tasarım üslubunun yansıtıldığı sanal görüntüleri Şekil 1'de verilmiştir.
- 9) **Alanın çevresel kalitesi:** Kaliteli bir yaşam çevresi için var olan problemlerin tanımlanması oldukça önemlidir. Bu nedenle yaşam kalitesini düşüren koku varlığı (çöp bidonları, kanalizasyon), olumsuz görüntü (kırık dökük yapılar, donatı-

lar, standart dışı tabelalar), gürültü varlığı (trafik, inşaat, yerleşim kaynaklı), olumsuz mikroklimatik koşullar ve ergonomik bozukluklar (dar/yüksek kaldırımlar, standart dışı donatı varlığı) gibi unsurların alanın yakın çevresinde varlığının incelenmesi gereklidir.

- 10) **Çevredeki alan kullanımları ve yoğunluğu:** Meydanın içinde gerçekleşen etkinlikler kadar yakın çevresindeki binaların işlevlerinin de topluma ve hatta toplumun her kesimine açık olması önemlidir. Meydan olarak seçilebilecek alanların yakın çevresinde topluma açık alanların (kamu-sal alanlar, parklar) varlığı meydanın daha yoğun olarak toplumun tüm kesimlerince kullanımı sağlayacaktır. Yakın çevresinde yoğun olarak konut, tarım, koruma alanları gibi toplumun tüm kesimlerine açık olmayan kullanımların varlığı mekânın meydan felsefesinden uzaklaşmasına ve kısıtlı bir kesim tarafından kullanımına neden olabilecektir.
- 11) **Yeşil alanlarla bağlantı ve yakınlık:** Meydanlar ve yeşil alanlar üzerinde yapılan etkinlikler açısından benzerlik gösteren kullanımlardır. Bunların birbirine doğrudan bağlantılı olması sınırlı (birbiri ile yakın komunda) bir alanda rekreasyon etkinlikleri açısından çeşitlilik, yaya ulaşımı açısından kolaylık, iklimsel ve çevresel açıdan konfor yaratabilecektir. Meydanla doğrudan veya dolaylı bağlantılı yeşil alan sayısı ve büyüklüğü arttıkça rekreasyon etkinlikleri açısından çeşitlilik, iklimsel ve çevresel açıdan konfor yükselecektir.
- 12) **Kentsel donatı alanları ile yakınlık:** Meydanların yakın çevresinde kültür (kütüphane, tiyatro-sinema, sergi, müze, dini tesisler), hizmet (sağlık, spor, eğitim, huzurevi, sığınma evi), idare (valilik, belediye) gibi kentsel donatıların varlığı mekânın ziyaretçi sayısını artırarak meydanın yaygın kullanımını (dinlenme, buluşma, mekânda gerçekleştirilen çeşitli etkinliklerden yerinde haberdar olma ve ilgileri doğrultusunda katılım) sağlayabilecektir.
- 13) **Ticaret alanları ile bağlantı ve yakınlık:** Bir meydanın kentliler için çekim noktası oluşturması için gerekli sektörlerden birisi de ticarettir. Öncelik sırasına göre alışveriş (açık ve kapalı pazarlar, çarşı ve çok katlı mağazalar, fuar alanları), konaklama (otel, motel ve pansiyonlar), hizmet (bankalar) donatıları gibi ticaret alanlarının mekânın yakın çevresinde varlığı ziyaretçilerin sayısının artışına neden olabilecektir. Bireyler ticaret etkinliğinin başında (bankaların açılış saatlerini bekleme), arasında ve/veya sonunda meydana dinlenme ve buluşma gibi etkinliklerin yanı sıra, çeşitli zamanlarda gerçekleştirilen etkinliklere

5 Ocak Meydanı Mevcut Durum.

5 Ocak Meydanı.

5 Ocak Meydanı Seçenek B.

Uğur Mumcu Meydanı Mevcut Durum.

Uğur Mumcu Meydanı.

Uğur Mumcu Meydanı Seçenek B.

Şekil 1. 5 Ocak ve Uğur Mumcu Meydanlarının mevcut durumu ve iki farklı tasarım üslubunun yansıtıldığı sanal görüntüleri (Konaklı ve ark., 2010).

de katılabileceklerdir. Böylece daha aktif ve etkin kullanılan bir meydan ortaya çıkabilecektir.

14) Seçilen yerin mekânsal bütünlüğü: Kent meydanlarının yakın çevresinde, mimari açıdan önemli değere sahip ve özellikle bir mimari stili veya dönemi yansıtacak şekilde kümelenmiş yapıların olması, meydanı daha ayrıcalıklı, kimlikli bir mekâna dönüştürebilmektedir.

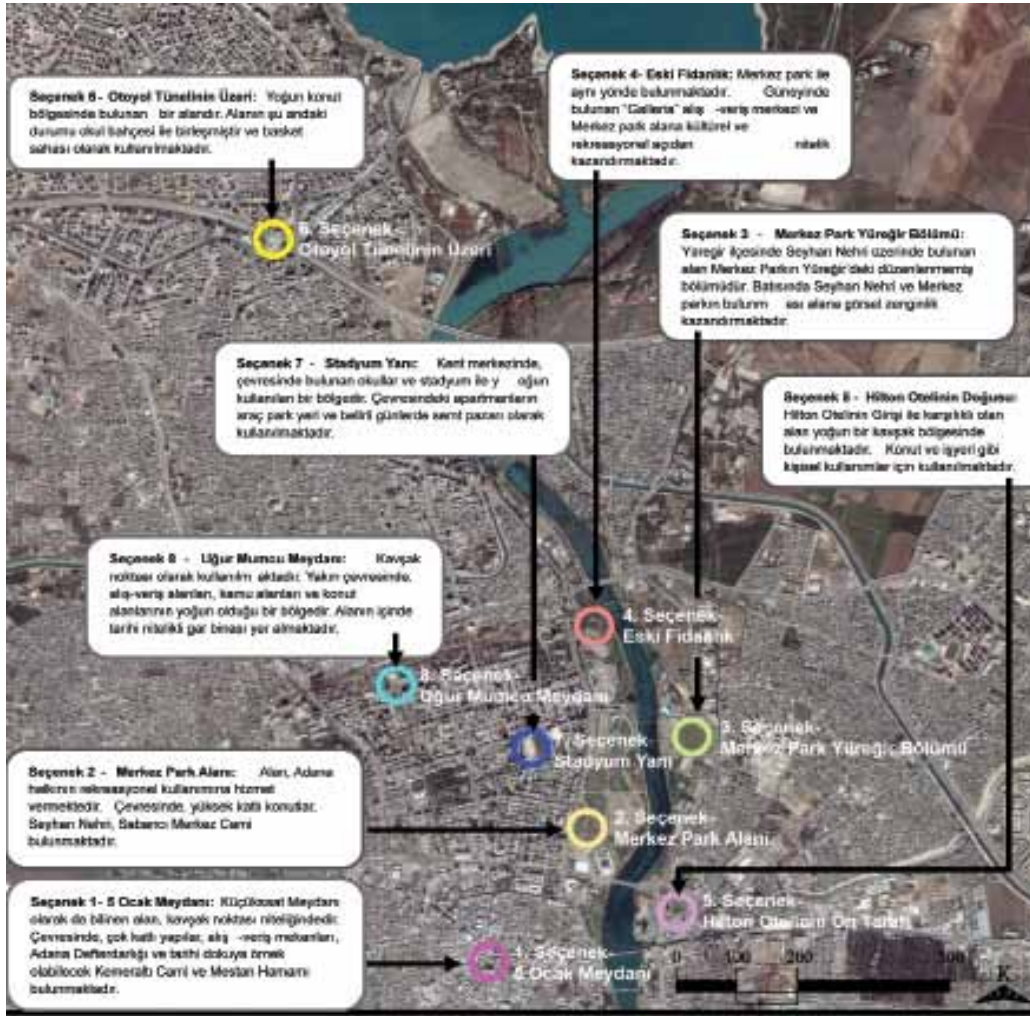
Meydanlar için uygun alan seçiminde kullanılabilecek bu ölçütlerin, önem düzeylerinin birbirine eşdeğer olmaları beklenemez. Bu ölçütlerin önem düzeylerinin belirlenmesinde ve uygunluk analizlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılabilecek metodolojik bir

yaklaşım, karar verme sürecinde kolaylık sağlayabilecektir. Karar verme sürecini sistematik bir yaklaşımla biçimlendirmeye yönelik olarak farklı bilim dallarında geliştirilmiş çok sayıda yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler arasında yer alan ağırlıklandırılmış ölçütler yöntemi planlama ya da tasarım çalışmalarında öngörülen etkinliklere hizmet edebilecek alan seçeneklerinin bu etkinliklere olan uygunluklarının ya da öngörülen alanlarda yapılabilecek etkinlik seçeneklerinin derecelendirilmesi sürecidir.

Ağırlıklandırılmış ölçütler düşüncesi ilk olarak 1974 yılında Santa Barbara kentinde (ABD) konut, okul, işyeri ve serbest zaman değerlendirme alanları arasında bisikletli bağlantı ağının ta-

sarlanmasında biçim kazanmıştır (Gold, 1980). Bu yaklaşım daha sonraki dönemlerde ülkemizde Altunkasa ve Yücel (1998) ve Altunkasa ve ark. (2006), Uslu ve ark. (2009), Demirel ve Uslu (2011) tarafından farklı amaçlara uygun geliştirilerek kullanılmıştır.

Adana kentinde belirlenen meydanların değerlendirmesinde de Demirel ve Uslu (2011) tarafından da "Ağırlıklandırılmış Ölçütler Yöntemi" temel alınmıştır. Uzman görüş ve önerileri göz önüne alınarak, Adana kentinde meydan olmaya fiziksel açıdan (alan büyüklüğü, konum, üzerinde yapılanma bulunmayan) uygun bulunan 8 adet seçenek için uygulanmıştır. Bunların konumları ve tanımlama bilgileri Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Seçeneklere ilişkin tanımlar ve konumları (Demirel ve Uslu, 2011).

Yöntem gereği seçeneklerin elde ettikleri değerler katsayılarla çarpılarak "ağırlıklı değer" bulunmuştur. Ağırlıklı değerlerin toplanması ile "toplam değer", toplam değer bir alanın alabileceği en yüksek değere (çalışmada 157,71 olarak saptanmıştır) bölünmesiyle "uygunluk oranı" bulunmuştur. Demirel ve Uslu'ya (2011) göre seçeneklerin aldıkları puanlar ve alınabilecek en yüksek değere bağlı uygunluk oranı değerlerine göre seçeneklerin sıralaması Çizelge 1'de, seçeneklerin uygunluk sıralamasına göre değerlendirilmesi ise aşağıda açıklanmıştır.

1. Merkez Park Yüreğir Bölümü: Çalışmanın yapıldığı zamanda kullanılmayan kamusal alan olması (günümüzde spor tesisi olarak

hizmet vermektedir), mülkiyet açısından en yüksek puanı almasını sağlamıştır. Çevrede bulunan yapıların kat yüksekliğinin düşük olmasına bağlı olarak, "görüş alanı genişliği" ölçütünde en yüksek puanı almıştır.

2. Eski Fidanlık: Ölçütlerin 12 tanesinden olumlu değerler almıştır. Bulunduğu konum nedeniyle, "kentsel donatı alanları ile bağlantı ve yakınlık" ve "ticaret alanları ile bağlantı ve yakınlık" ölçütlerinde negatif değer almıştır.

3. Merkez Park Seyhan Bölümü: Bağlantılı olduğu park alanı ve Seyhan Nehri alanının çevresel kalitesini yükseltmektedir. Bunun yanı sıra yakınında bulunan Sabancı Camisi mimari ve çevresel bütünlüğe olumlu etki

sağlayarak "seçilen yerin mekânsal bütünlüğü" ölçütünde yüksek puan almasını sağlamıştır.

4. Uğur Mumcu Meydanı: Günümüzde miting alanı olarak kullanılması halkın meydan olarak algılamasına neden olmuştur. Çevrede bulunan tren garı binası dışındaki yapıların birbirine yakın dönemlerde yapılmış olması mimari bütünlük oluşturmaktadır. Lokanta ve eğlence merkezlerinin bulunduğu bulvar ile bağlantısı "ticaret alanlarına yakınlık" ölçütünden yüksek puan almasını sağlamıştır.

5. Hilton Otelinin Doğusu: Alanın farklı kişisel kullanımları barındırması, "mülkiyet" ölçütünü olumsuz yönde etkilemiştir. İstenmeyen görüntü oluşturan bu kullanımlar "Alanın Çevresel Kalitesi" ölçütünü olumsuz etkilemiştir. Yakınında bulunan Devlet Hastanesi özel ve toplu taşıma araçlarının yoğunluğunu arttırmaktadır.

6. Otoyol Tünelinin Üzeri: Toplu taşıma araçlarının yoğun olması alana pozitif değer kazandırmıştır. Fakat alan kullanımının kamuya ait olmasının değerlendirmeye etkisi olumsuz olmuştur. Kapsama alanları içerisinde bulunan çok katlı binalar alanın görüş alanı genişliğini kısıtlamaktadır.

7. 5 Ocak Meydanı: Kavşak noktası olmasına karşın halkın meydan olarak algıladığı diğer bir alandır. "Alan yönüne bağlı kapalılık" değerlendirmesi diğer seçeneklere oranla daha olumsuz olmuştur. Alışveriş mekânlarının yoğun olması ticaret alanları ile bağlantı ve yakınlık ölçüt puanını yükseltmiştir.

8. Stadyum Yanı: Stadyum yoğun kullanım günlerinde, olumsuz görüntü, koku ve gürültü kirliliği oluşturduğu için "alanın çevresel kalitesi" olumsuz etkilenmiştir. Daha iç kısımlarda olması, çevredeki yapıların çok katlı olması alanı, "kapalılık ve görüş alanı genişliği" ölçütleri açısından negatif yönde etkilemektedir.

Sonuç

Dış mekân etkinliklerine bireysel ve toplumsal katılım insanlar için en az temel yaşamsal gereksinimlerinin giderilmesi kadar önem taşı-

Meydan Seçenekleri	5 Ocak Meydanı	Merkez Park Seyhan	Merkez Park Yüreğir	Eski Fidanlık	Hilton Otelinin Doğusu	Otoyol Tünelinin Üzeri	Stadyum Yanı	Uğur Mumcu Meydanı
Değerlendirme Kriterleri								
Toplam Değer	- 25,1	58,45	66,68	64	22,21	- 6,81	- 30,4	24,42
Toplam Değer / En Yüksek Değer	- 0,16	0,37	0,42	0,41	0,14	- 0,04	- 0,19	0,15
Sıralama	7	3	1	2	5	6	8	4

Çizelge 1. Adana Kenti'nde Meydan Seçeneklerin Değerlendirme Ölçütlerine Uygunlukları (Demirel ve Uslu, 2011).

maktadır. İyi düzenlenmiş ve çeşitli etkinliklerin programlı olarak sürdürüldüğü meydanlar insanlarımızın sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan gelişimlerine, dolayısıyla daha sağlıklı ve verimli olmalarına katkı sağlamaktadır.

Kentlerimizde var olan meydanların korunması, geliştirilmesinin yanı sıra bu mekânlarda gerçekleştirilecek sosyal ve rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilmesi bu mekânların kentin mekânsal bilgi birikimi ve deneyimlerini yansıtmaları açısından son derece önemlidir.

Demirel ve Uslu (2011) tarafından Adana kentinde uygulan çalışmada meydan seçeneklerinin uygunluk oranları ortanın altında saptanmıştır. Yöntem gereği alınabilecek en yüksek puan 157,71 iken 1. sırada yer alan seçenek "Merkez Park Yüreğir Bölümü" 66,68 değeri ve 0,42 oranı ile ilk sırada yer almıştır. İkinci ve üçüncü olarak "Eski Fidanlık" ve "Merkez Park Seyhan" olmuştur. Birinci ve ikinci alanlar, "Bağlantı Olanakları," "Alan yönüne bağlı kapalılık" ve "Alan büyüklüğü" ölçütlerinde aynı değerleri almışlardır. Yüksek puan alan ilk 3 seçenek Seyhan Nehri kıyısında, Merkez park üzerinde veya komşudur. Uygunluk oranlarının ortanın altında olmasına karşın, bu alanlardan birinin toplumun ve bireyin sosyal, kültürel ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir meydana dönüştürülmesi, zaman içinde bazı ölçütlerin niteliklerinin iyileştirilmesini sağlayabilecektir. Bu nedenle bu bölgede bir meydanın planlanması öncelikli olarak düşünülmelidir.

Adana kentinde meydan olarak nitelendirilen ve sadece belirli zamanlarda toplantılar için kullanılan Uğur Mumcu meydanının yeniden tasarlanması, işlevlerinin çeşitlendirilmesi gereklidir. Sınırlı sayıdaki meydanlarımız üzerinde yapılan etkinliklerin çeşitlendirilmesi sonucunda bile bu mekânlar (hem miktar hem de alan büyüklüğü olarak) kent halkı için yetersiz kalabilecektir. Yeni meydanların yer seçimlerinde ise bu konuda gerçekleştirilmiş bilimsel çalışmaların sonuçları mutlaka dikkate alınmalıdır. ■

KAYNAKLAR

- Altunkasa, M. F., Yücel, 1998. "Fahrradrouten als Element des Nahverkehrssysteme im oberen Stadtentwicklungsgebiet Nord-West Adana." *TU International*, Nr. 42/43 Dezember, Berlin.
- Altunkasa, M. F., M. Yücel, 1999. *Çevre. Milli Eğitim Bakanlığı Kız Meslek Liseleri Temel Ders Kitabı*, Yayın No. 3295/571, Ankara, 160 s.
- Altunkasa M.F., Uslu, C., Boyacıgil, O., Konaklı, N., 2006. "Adana Kentinde Alanında Bisikletli Bağlantı Olanaklarının Araştırılması ve Bir Ana Düzentasar Önerisi Geliştirilmesi." Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu Araştırma Projesi. Proje No: 104K058. 159 s.
- Altunkasa M. F., C. Uslu, O. Boyacıgil, 2007. "Adana Kuzeybatı Üst Kentsel Gelişme Alanında Bisikletli Bağlantı Olanaklarının Değerlendirilmesine Ekolojik ve Ekonomik Bir Yaklaşım. Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri," Proje No:ZF2004BAP11, Adana.

Altunkasa, M.F., Berberoğlu, S., Uslu, C., 2011. "Sosyal Donatı Alanlarının Kentsel Yaşam Niteliği Yönünden Değerlendirilmesi: Kültürel Mekânlar, Açık Alanlar ve Yeşil Alanlar Açısından Adana Kenti İçin Bir Model Önerisi." Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Projesi.

Aşıkoğlu, G. 2000. "Hızla Değişen Toplum Yapısı İçinde Halk Meydanlarının Mekânsal Analizi." Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.

Dağıstanlı, Ö., 1997. "Meydanın Evrimi, Mekânsal Analizi ve Sosyal Açısından Önemi." Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.

Demirel T., Uslu, C., 2011. "Kent Meydanları Yer Seçimine Metodolojik Bir Yaklaşım: Adana Kenti Örneği," *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 1-10 pp.

Gold, S. M., 1980. *Recreation Planning and Design*. McGraw-Hill, New York.

Gündem, A., 1999. Tarihi Meydan ve Akşların, Geçmişte ve Günümüzde Kullanımları. Bu Kullanımların Binalara Olan Etkisinin Beyoğlu Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Lynch, K., 1960. *The Image of the City*. The MIT Press. Pp: 194.

Krier, Rob. (1979). *Urban space = Stadtraum*; foreword by Colin Rowe; [translated by Christine Czechowski and George Black]. New York: Rizzoli International Publications, 1979.

Konaklı, N., Altunkasa, M.F., Uslu, C., Sirel B., 2010. "Mekânsal Algılama ve Mekânın Davranışsal Başarımı: Adana 5 Ocak Ve Uğur Mumcu Meydanları Örneği," *Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi Bildiri Metni*, 21-24 Ekim 2010, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, pp: 283-294.

Mesutoğlu, M., 2001. "Kentsel Mekân Olarak Meydan ve Morfolojik Özellikleri," Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Moughtin, C., 1992, *Urban Design: Street and Square*, Butterworth-Heinemann, London

Önder, S., Aklanoğlu, F., 2002 a. "Kentsel Açık Mekân Olarak Meydanların İrdelenmesi." *S.Ü. Ziraat Fak. Dergisi*, No: 16(29) Konya 96-106.

Önder, S., Aklanoğlu, F., 2002 b. "Konya Kenti Meydanlarının Planlama ve Tasarım Yönünden Değerlendirilmesi." *S.Ü. Ziraat Fak. Dergisi*, No: 16(30) Konya 102-111.

Şahin, B. E., 2006. "Meydanların Kentsel Yaşama Katkısı Üzerine Bir İnceleme: Bursa Örneği." Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa.

Uslu, C., Altunkasa, M. F., Boyacıgil, O., Konaklı, N., 2009. "Adana Kuzeybatı Üst Kentsel Gelişme Alanında Bisikletli Bağlantı Olanaklarının Değerlendirilmesinde Çözümlemeli Bir Yaklaşım," *Ekoloji (SCI EXPANDED) (ISI)*, 18(70), 57-66 pp., 2009, DOI:10.5053/ekoloji.2009.708

Yıldız, M., 2002. "Sultanahmet Meydanının Kronolojik ve Mekânsal Oluşumunun Süreci Üzerine Bir Araştırma," Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

KAMUSALLIĞINI YİTİREN BİR MEYDAN: TAKSİM

İpek YADA AKPINAR

Mimar

Doç. Dr.,

İTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

Hatice AYATAÇ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

İTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

"Bu zihniyet dünyası içinde bugüne kadar kamusal alanlar sahiptir kaldı, yönetilemedi, kent hayatına katılamadı. Kamusal alan dediğimizde karşımıza ya resmi kullanıma dair bir takım işlevler, bürokratik törenler çıkarıldı, ya da bu alanlar piyasa ilişkilerine terk edildi. Bir tür zihniyet karşılaşması olarak betimlenebilecek bu süreç, siyasetin mimarlıkla, sanatla karşılaşması, siyasetin 'estetize edilmesi' ya da 'süslenmesi' değil, aslında dönüştürülmesi ve yeniden biçimlendirilmesidir."

Rekreasyon ve kültür alanı Taksim, İstanbul'un 19. yüzyılda gelişen merkezi Beyoğlu ile 20. yüzyıl başında oluşan semti Şişli'yi arasındaki devasa yeşil alanı kapsayan özel bir mekân. Çok amaçlı salonları, stadyumu, tiyatro ve sergi alanları, operası ile Cumhuriyet'in İstanbul'da gerçekleştirdiği en kapsamlı şehircilik projesi.

Bugün Taksim Meydanı, sözde "kentsel dönüşüm" projesiyle radikal bir tehdit altında. Kapalı kapılar ardında, Türkiye'nin meydanı şeffaf olmayan bir süreçle kamusal bir parktan kapalı özel bir yapıya çevrilme sürecinde... (Resim 1) 1930'larla adeta "ideolojik bir savaş" yaşayan merkezi ve yerel yönetim, günlük hayatın parçası haline gelen, kamusal belleğin önemli bir mekânını sözde "dönüştürme" ve müellifinin "herkes her yere giremez" söylemi eşliğinde özelleştirme azminde (Resim 2). Kapalı kapılar ardında gerçekleşen bu emrivaki süreci bu mahallede çalışan iki eğitimci olarak ele almak, kamu yararı / kamusalılık üzerine kuramsal çalışmalardan hareketle, kentin en sembolik meydanı olan ve dolayısıyla en gergin ve kritik çatışma mekânı olan Taksim'e bakmayı hedefliyoruz. Yanıtlar vermekten çok sorular soran bu çalışmada içinde yaşadığımız sürecin nasıl bir mekân - kentleşme - kamusalılık - kamusal alanın özelleştirilmesi - kent hakkı anlayışı getirdiğini gündeme taşımayı amaçlıyoruz. Asıl önemlisi yerel ve merkezi yönetimin hangi kentli ile muhatap olduğunu ortaya koymaya çalışıyoruz.

Bu çerçevede, çalışma, öncelikle kamusal - kamu hakkı / kent hakkı üzerinden kuramsal çerçeveyi veriyor. Ardından 1937 Prost Planı'nda özellikle Taksim'de kurgulanan yeni kentsel yaşam senaryosunu aktarıyor; Taksim'in simgesel önemine değinerek, günümüz merkezi iktidarının uygulamasını eleştiriyor. Bu çalışma, hem İstanbul genelindeki kamu yararı içermeyen bir uygulamadan yola çıkarak, Türkiye genelindeki kapitalist kentleşme atağına atıfta bulunuyor.

Kamu(sallık) / kamu yararı / kent hakkı / kamusal alan / kamusal mekân

Eski dilde "menafi-i umumiye" olarak nitelendirilen kamu yararı, Türk Dil Kurumu'nun Güncel

Türkçe Sözlüğü'ne göre, devletin gereksinimlerine cevap veren ve bu ihtiyaçları karşılayan, topluma yarar sağlayan değerler bütünü; yanı sıra, Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde, kamu kuruluşlarının elinde bulunan yetkilerin ve kaynakların halkın iyiliği için kullanılmasını belirleyen tüzel koşul, iyelik hakkının sınırının belirlenmesinde kullanılan ve bu hakkın özüne dokunulmamasını güvenceye bağlayan bir yasal ölçü (Keleş, 1998).

Kamu yararı olgusu içerisinde "kamu(sallık) yararı - toplum yararı" (Doğanay, 1974) ikileminin içerik ve özdeki ayrışmaları sorgulanırken; günümüzdeki karşılığını "kentsel ortak yarar - kent hakkı" kavramında bulur. Demokratikleşme sürecinde yönetsel kademelenme arttıkça her düzey için tanımlanan kamu yararı kavramının birbiriyle örtüşemez, biri için kamu yararına sayılan bir işlem diğeri için kamu yararına olmaz, olamaz (Keleş, 2000).

Kent planlamada en önemli hedef müdahale alanlarına karar vermek ve toplum yaşamını en iyi şekilde etkileyecek kararları sağlıklı şekillerde üretebilmektir. Bir yayalaştırma kararı kentin fiziksel, sosyal ve mekânsal kurgusunda, kimliğinde kamu yararına görünüp, gösterilirken müdahale ettiği değerler, sildiği izler, en önemlisi kamunun onayını almadığından kentsel ortak yarara hizmet etmez (Karabay, 1993).¹ Bu nedenle özellikle kamu için yapılan ve yapıldığı söylenen uygulamalarda tüm kullanıcılarının katılımı sağlanmalı, kullanıcılarının görüşleri alınmalıdır. Ayrıca yapılan planlarda bölgenin ve çevresinin etki alanı iyi belirlenmeli, kentteki kullanıcılara benimsetilmeli, plancılar, yerel yönetimler ve kullanıcılar arasında eşgüdüm olmalıdır (Karabay, 1993; Çalışkan, 2011).

Şehircilik, planlama çalışmalarında kamu yararını koruyan ve güçlendiren esas onaylı plan çalışmasıdır. Kamu yararının gözetilmesi ise kent planlamada, planlama ilkeleri ve düzenleme esaslarının ölçütüdür (Suher, 2006). Kamu yararının varlığını aşağıdaki ölçütlerde aramak gerekir;

- İmar planı ile düzenlenmesi,
- Karşılıksız ve bedelsiz olması,

Resim 1. Herkese açık bir kamusal mekân: Taksim Gezi Parkı. Fotoğraf: Nazlı Sanberk.

- Sürdürülebilir gelişimi olması,
- Toplumdaki herkes için eşitlik sunması,
- Siyasal bir nitelik kazanmaması,
- Değişen yaşam koşullarına uyumlu olması,
- İhtiyaçlara cevap vermesi,
- Mülkiyet hakkını koruması,
- Kamu yararı ve toplum yararı ilkesi önde tutması.

Kamusallık, kamu yararı ve kent hakkı söyleminde Taksim Meydan Projesi için bu ölçütlerle bir sınama, doğrulama yapılmalıdır. Bu gözle bakılırsa mevcut durumda kamu yararına olan durum, öteki kamunun yararına değişmektedir.

Yayalaştırma amaçlı projenin sadece ulaşım temellenmesi, araçları ve trafiği arındırması gerçekte ne yayalaştırmanın ne de kamu(sal) yararının hedefi değildir. Kamuya karşılıksız ve bedelsiz kullanım hakkını vermesi beklenirken, gezi parkını kapatmak ve sınırlandırmak, değişen çağdaş yaşam koşullarına uymak yerine geçmişe yüzünü çevirmek, ihtiyaçlara cevap vermek yerine ihtiyacı olmayı eklemek, kamunun mülkiyet hakkını korumak yerine, hayal(et) edilen projelere hakkını vermek kamu yararına olmayacaktır.

Kamusal Bir Yaşam Senaryosu Kurgulamak: Prost Planı'nda Taksim

1936'da Fransız mimar ve kent tasarımcısı Henri Prost (1874-1959)² kenti modernleştirmek için

İstanbul'a master plan hazırlaması amacıyla davet edilir. İstanbul'un ilk master planını (*Le Plan Directeur*) 1937'de teslim eden Prost, işlevsel bölgeleri, geniş meydanları ve on sekiz parkı güzelleştirme³ temasıyla bağlayan geniş bulvarlarla dolu bir "*plan de concentration*"nu projelendirir. İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları altında, Prost'un planının bazı kısımları on beş yıl boyunca uygulanır (Akpınar, 2003; 2010; Bilsel, 2010). Fakat Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerindeki zaferini takiben Prost'un görevine son verilir.⁴ 1950'de yerlerine başka planlar geçmiş olsa da, Prost'un planları 20 yılı aşkın süreyle uygulamanın temelini oluştururlar ve bazı açılardan günümüze dek sürerler. Aynı dönemlerdeki Ankara ve Jansen Planı'nın ideolojik vurgularına karşın, Prost Planı, 1951 (1954) Revizyon Komisyonu Raporu'na göre, geniş bulvarları aşırı vurgulayan, temelde "hijyen vizyonu"na dayanan bir güzelleştirme projesi olarak algılanır.

Resim 2. Kamusal özel kapalı bir alana dönüştürmek. T. Saner, C. Kozar, *Hayal(et) Yapılar*, 2010.

Aslında Prost'un kentsel tasarımı, kenti estetize ederken, planlama ve kentsel tasarım disiplinlerini bir araya getirmede önemli bir rol üstlenir. "Güzel-kent" tipinin bazı özelliklerini taşıyan Prost Planı'nın aynı zamanda, temel fiziksel ögesi "kamusal mekân"ın⁵ ulus-devletin reformlarıyla yakın bağları vardır.⁶ Prost, erken cumhuriyet döneminin ideolojik dönüşüm ortamında, İstanbul master planını ve kamusal mekânları (*espaces libres*) hazırlar. Prost, ulus-devletin reformlarını kentleşme ile ilişkilendirir: "İstanbul çalışmak zorunda olduğum en güzel sanat eseri [...] İstanbul'un yeni çehresi genç cumhuriyeti onurlandıracaktır" (Prost, 1948).⁷ Prost'un kamusal mekânları meydanların, gezilerin, çocuk oyun alanlarının ve eğlence mekânlarının fiziksel olarak görselleşmesinin ötesinde bir anlam taşır: hem kamusal alan (politik olan ve politikada yeri olan kamu) ve hem kamusal mekâna (idari ve hukuki kavram

olan kamunun kentsel arenada görselleşmesi) işaret ederler. Kent için tasarladığı on sekiz parkın varlığının nedeni olarak, bilinçli olarak "kadınları ve çocukları kafesleri dışına kamusal mekâna çıkarma"yı tekrarlar.⁸ Bu kapsamda Prost, karma bir toplum için kamusal meydanlar ve gezinti alanları ile master plandaki önerilerinin radikal dönüşümü desteklediğini tekrarlar.⁹ Prost kent için, daha çok mezarlıklarda veya tarihî yarımada'daki eski yangın yerlerinde konumlanan on sekiz park tasarlar. En geniş ve en yeni öneri, Taksim'deki Avrupa bölgesinin merkezi içindir ve cumhuriyetin vitrinini oluşturur.¹⁰

Dönemin koruma anlayışı çerçevesinde Taksim'de geçmiş dönemi temsil eden yıpranmış Topçu Kışlası, parça parça yıkılır. Yeni bir toplumsal varoluş çerçevesinde düzenlenen "kültürel ve sportif eğitim mekânları, yeni konutlar ve kamusal mekânlar/*espaces libres*, Kültür vadisi"ni sarmalar. Bugün "Avrupalılaştırma, nezihleştirme, sekülerleştirme, vatandaşlaştırma, kamusal alan/mekân, kamu yararı, kent hakkı" üzerinden de okunabilecek geometrik düzen, sırayla dikilmiş ağaçlar, muntazam çiçek tarhları, havuz ve heykeller Taksim'de mimari kurgudan çok daha fazlasına işaret ederler. Bu kamusal mekân, yalnızca hijyenik, modern bir kentsel yapıyı değil, aynı zamanda yeni bir sosyal yaşama ve kentsel yaşamda radikal değişime işaret eder. İstanbul master planının diğer kamusal mekânları gibi, Taksim de yalnız görsel güzelleştirme değil; Müslüman Osmanlı tebaasının, ulus-devletin seküler vatandaşlarına dönüşümünde güçlü politik ve sosyal araç olur. Taksim, kadın ve erkeklerin özgürce karma kamusal yaşamın keyfini çıkarmalarına ve kuramsal reformların hem ulusal ölçekte (toplumun muhafazakâr dindar kesimi) ve uluslararası ölçekte (özellikle Batı Avrupa ülkeleri) görünmesine olanak sağlayan meşrulaştırıcı bir platformdur. Bu aşama: "Yeni cumhuriyetin şehri temaşa alanına, modern hayatın sahnesine" dönüştürme hamlesine tanıklık dönemidir: imparatorluk kalan parçaları düzene sokacak modern kent peyzajlarının ve yeni kamu mekânlarının damgasını taşıyan dönemdir... "saygısızlıkla savaşılan, plajlarında yüzülen, gazinolarında dans edilen İstanbul'un homojen bir bütünlük olarak şekillenebileceğini hayal eden son girişimlerin zamanı..."¹¹

Bu kapsamda yalnızca "cumhuriyetin vitrini"ne dönüşen Taksim'de değil, bahçeler ve parklar kadar, Boğaz'da ve Marmara kıyılarında halk plajları, gazinolar dikkat çekici sayıya ulaşırlar. Prost Planı'nı, modern estetik ile fizikselleştiren bu "yeni yapılar," merkezi veya yerel otoritenin yayınladığı görgü, etiket, davranış rehberleri eşliğinde, kenti güzelleş-

tirir. Güzelleştirilen kentte, park ve bahçelerin içinde tasarlanan gazinolar, aile çay bahçeleri, kulüp binaları ile kıyılar boyunca projelendirilen plajlar, deniz kulüpleri, havuzlar, artık "yeni seküler yaşam"ın kamusal alandaki sahneleridir. Bu plan kapsamında gerçekleştirilen Taksim Gezi Parkı ve Kültür Vadisi, zamanla "Türkiye'nin meydanı"na dönüşür: kentlinin, iyi günde ve kötü günde yoğun olarak yaşadığı yer artık Taksim'dir.

Kamusallığın Yok Edileceği Bir Senaryo: Yeni Taksim Projesi

Taksim meydanı, Türkiye'nin meydanına dönüşürken, Kültür Vadisi'nde Hilton Otel'i'nin 1950'lerde bu alanın tam ortasına inşa edilmesi kamusal ilişkiyi zedeler; 1960'lardan başlayarak bir dizi yeni otelin eklenmesi, yakın dönemde lüks konut grubunun inşası ve tüm bunların beraberinde geldiği yoğun güvenlik "kamusal mekân"da kritik bir dönemece işaret eder. Yoğunlaşan özelleştirme ve artan trafik kapsamında eleştiriler ve talepler de artar. Bu kapsamda belediye 1980'lerin ortalarında kentsel tasarım yarışması düzenler. Vedat Dalokay'ın başkanlığındaki ekibin kazandığı birinci projede, bir kentsel yaşam senaryosu çerçevesinde trafik alt kotlara alınır. Bu proje o trafik dönemin anlayışını yansıtır; gezi parkı kamusal yaşamda yerini korur.

Bugün ise, trafik tamamen yer altına alınarak, meydan bir kentsel yaşam senaryosu sunulmadan ıssılaştırılarak ele alınıyor. Bir yandan kenti yer altına gömerken, üst kotta da kaybolup gitmiş, kamusal bellekte yer almayan unsuru öne çıkartıyor. Hem de kentin en önemli ve tescilli kamusal mekânını özelleştirerek. İhalesi Mimar Halil Onur tarafından alınan ve geliştirilen yeni proje, Hint estetiğinden esinlenilen sunan ve yıkılan Topçu Kışlası'nı aynen yeniden inşa ediyor. Bugün birçok İstanbullu Taksim Gezisi'nin bulunduğu yerde bir zamanlar bir kışla bulunduğunu ve bu anıtın neden yıkıldığını bilmiyor. Oysa bu yıkım olayı da önemli bir dönüm noktasını simgeliyor.¹² Başbakan 1940'lara doğru yıkılan Taksim'deki Topçu Kışlası'nı Tek Parti Dönemi'nde yok edilen Osmanlı eserlerine bir örnek oluşturduğunu ve buraya onun bir taklidinin inşa edilmesi ile geçmişte olanların telafi edilebileceğini düşünüyor.

Zaten Taksim'in eğitim amaçlı kullanılan yeterince kışlası var. Taksim'in AVM olarak kullanılacak bir yeni kışlaya hiç ihtiyacı yok. Kamunun talep etmediği, onaylamadığı bu proje, ne kentsel, ne kültürel ve doğal peyzaj ne de mimari açıdan tartışılmadı. Dolayısıyla nasıl bir kamu yararından söz edilebilir? Demokratik

bir yöntemle gerçekleşmeyen bir süreçte bu kamusal alanı tanımlama mücadelesi sonunda çözülmemiş bir mesele. Sorun demokratik ve profesyonel bir şekilde çözüme kavuşmadığı için Taksim modernleşme sürecinde sembolik çatışma alanı haline geldi. Korhan Gümüş'ün betimlemesiyle, "Taksim'de ihale ile elde edilen kışla taklidi yapı projesi tartışma olanağı yaratmadan, kendi başına alarak gizlenmiş bir özelliği dayatıyor." Kapalı kapılar ardında gerçekleşen bu baskıcı süreç, kamusal deneyimin ucunu kapatarak bir bakıma amaçladığı sorgulama fırsatını ortadan kaldırıyor. Tepeden inme bir davranışla, bir fikir ürünü olması gereken projeyi bir inşaat projesi haline dönüştürerek bütün düşünsel potansiyellerinden mahrum bırakıyor. Şehir gibi farklı kamu yararlarının temsil edildiği ortak bir alanda, tasarım gibi kritik düşüncenin iş görmesi gerektiği bir konuda, temsil alanını demokratikleştirmekten söz edenler sanki iktidarın karşısındaymış gibi algılanıyor.

Yerel ve merkezi yönetim, mimarlıkla, şehircilikle ilgili projeleri farklı alternatifleri olabilecek düşünce ürünleri olarak değil de acaba kendi iktidarının yetkisinde olan uygulama konuları olarak mı görüyor?

Sonuç Yerine

Taksim Topçu Kışlası'nın yeniden inşası ile kamu yararının en önemli ölçütü olan bedelsiz kullanım hakkı ticari kullanıma ve kapitale devredilecektir. Kentsel açık bir mekân özel kapalı bir mekâna dönüştürecektir. Bunun yanı sıra Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mekânsal düzenleme anlayışının bir parçası olan İnönü Gezisi adıyla bilinen Henri Prost'un seküler yaşam senaryosunda biçimlendirdiği, UNESCO'nun "kültürel peyzaj" niteliği onayladığı ve kamusal mekânın özgün örneği Taksim Gezi Parkı kullanımında, ölçekte ve kimlikte yok edilmesi İstanbul için kayıp olacaktır.¹³

Kültür Vadisi gibi kapsamlı bir kamusal programın "neoklasik" modele dönüşme kolaylığı ile onu demokratik ve çoğulcu bir modele dönüştürme çabasının zorluğu bugün mimarlığın temel problematiğini oluşturuyor. Bu zihniyet dünyası içinde bugüne kadar kamusal alanlar sahiptirildi, yönetilemedi, kent hayatına katılamadı. Kamusal alan dediğimizde karşımıza ya resmi kullanıma dair bir takım işlevler, bürokratik törenler çıkarıldı, ya da bu alanlar piyasa ilişkilerine terk edildi. Bir tür zihniyet karşılaşması olarak betimlenebilecek bu süreç, siyasetin mimarlıkla, sanatla karşılaşması, siyasetin "estetize edilmesi" ya da "süslenmesi" değil, aslında dönüştürülmesi ve yeniden biçimlendirilmesidir. Asıl sorun, yalnızca sürecin kamuya kapalı olarak gerçek-

leşmesi değil, siyasetçilerin tasarımı bir iktidar tercihi olarak görmesi. Çünkü siyaset bu karşılaşmanın yok sayıldığı, ertelendiği değil, görünür kılındığı ve dönüştürülmeye çalışıldığı anda ve yerde başlar.

Bugün kamu yöneticisinden beklentimiz yeni bir enerji yaratması. Bu nedenle Taksim Meydanı projesi nasıl bir yönetim istediğimizi gösterebileceğimiz yeni bir deneyimi somutlaştırma fırsatı olabiliirdi. Bu simgesel kamu alanı, halen, geçmişteki tepeden inmezi zihniyetle, çekişmelerle arasına mesafe koyacak, bir vizyon değişikliği yaratacak yeni bir deneyime örnek oluşturabilir.

Kamu yararı yasal sınırları içerisinde kaldıkça kentsel ortak yarara - kentli hakkına dönüşmez. Kamu yararının gerekçe olduğu kamusal mekânların -meydanların, parkların- tasarım sürecinde tüm katılım araçları kullanılmalı, katılım koşulları alandan etkilenecek tüm kesimlere hitap edebilmelidir. Katılım mekanizmaları sonucunda ortaya çıkan kararlar ancak kente ve topluma fayda sağlayabilecektir. Taksim meydanı projesi bu şekilde kamusal mekân niteliği taşımamakta ve kamu yararına hizmet etmemektedir. ■

NOTLAR

1. Kamusal tartışmaları, *Hatice Karabay Ayataç'ın (1993) "Kentleşmede Etkin Bir Politika Yayalaştırma ve Araçları" isimli yüksek lisans çalışmasına dayanmaktadır.*
2. Henri Prost, Paris'teki *L'Ecole Nationale de Beaux Arts* okulu mezunudur. 1902'de Roma Ödülü'nü (*Le Prix de Rome*) kazanarak, 1903 ve 1907 arası yüksek lisans çalışmaları için *Villa Medici* Enstitüsü'nde (Roma'daki *L'Académie de France*) kalmıştır. Osmanlı Sultanı'nın izniyle 1904-1905 ve 1906-1907 yılları arasında İstanbul'a gelerek Ayasofya üzerine çalışmasıyla master sınıfını dördüncülükle bitirir. 1910'da Antwerp'deki uluslararası tasarım yarışmasını kazanır. Fas (1914-1924), *Varoise* kıyıları (1924-1926) için yeniden inşa projeleri ve René Danger ve Maurice Rotival ile (1931) Cezayir Master Planı'nı hazırlar. 1924'de üçüncü en büyük Türk kentinin planlaması için İzmir Belediye Başkanı tarafından davet edilir. Paris'deki görevi nedeniyle daveti geri çevirir, ama René Danger ve kardeşi tarafından gerçekleştirilen İzmir Master Planı'na (1924) danışmanlık yapar. Paris ve çevresindeki bölgenin kent planlaması yöneticisi olarak atanır. 1936-1951 arası İstanbul'un baş plancısı olur. İstanbul'daki Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliği (1940-1943), Paris'teki *L'Ecole Speciale d'Architecture* (1929-1959) okulunda da müdürlük yapar.
3. Güzelleştirme temasında, *Musée Social*'in entelektüel atmosferi Prost'un profesyonel formasyonu için güçlü bir kavramsal temel oluşturur. *Musée Social*, 31 Ağustos 1894'de Paris'te işçilerin ruhi ve fiziksel durumunu kurumlar ve sosyal düzenlemeler üzerinden geliştirmek amacıyla kurulur. Bu kurumda, filozoflar, yardımseverler ve sağlıkçılar arasında bir tartışma ortamı oluşur. Kentlerin yeniden inşasının gerekliliğine inanan Prost, Fransız meslektaşlarıyla beraber *Musée Social*'in kentsel alt komitesinin etkinliklerine katılır.
4. Kentin planlanması sorumluluğu Prost Planı'nı revize eden Türk uzmanların ellerine teslim edilir. 1956'da, Başbakan Adnan Menderes kentsel imar için şahsi sorumluluk alır ve 1960'daki askeri darbeye iktidardan düşene dek takip eden dört yıl boyunca, büyüyen kente, yoğun yol inşası, sokak genişletme, eski yapıların yıkımı ve yenilerinin inşası dönemi başlar. 1957'de, Prost, kendi planına dayanarak gerçekleştirilen yoğun yıkımları meşrulaştırması için Menderes tarafından yeniden davet edilir. Master plan, Belediye Başkanı Bedrettin Dalan için bazı temel prensipleri sağlamak açısından sürer (1980'lerin ortalarında Tarlabası'ndaki imar operasyonları ve Haliç'teki endüstrinin taşınması).
5. Plana eşlik eden rapor ve 6 ciltlik notlarda yer alan "*espaces libres*" (kamusal alan/kamusal mekân) terimi, Raporda "Serbest sahalar"

olarak Türkçeleştirilmiştir. Bu çalışmada "kamusal mekân" kavramı olarak kullanılmaktadır.

6. C. Bilsel, İ. Akpınar, S. Yerasimos, P. Pinon, 2004 - 2008. "Henri Prost'un İstanbul Planlaması Çalışmaları Üzerine Dokümantasyon Araştırmaları ve Envanter Hazırlanması", TÜBİTAK-EGİDE (Fransa) Araştırma İşbirliği Programı PIA - *Le Bosphore* bursu kapsamında, IFA'da (*Institut Français d'Architecture*) gerçekleştirilen uluslararası araştırma projesi.
7. Prost, şahsi notlar, IFA/AA arşivi.
8. Prost, şahsi notlar, IFA/AA arşivi.
9. Prost, şahsi notlar, IFA/AA arşivi.
10. Taksim Parkı dışında, Ayasofya ile Topkapı Sarayı etrafındaki 1 No.lu Arkeolojik Park, tarihi yarımada'daki önemli bir düzenlemedir. Botanik Parkı olan 3 No.lu park, kentin doğusundan batısına yönelen kentsel eksenlerden biri üzerindeki önemli önerilerden biridir, ama Menderes operasyonları sırasında, geniş bir cadde olarak uygulanmıştır. Bu üç temel kentsel işin dışında Prost on beş park daha tasarlamıştır. Kent surları dışında Marmara kıyısında yer alan Florya'nın doğal olanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı yazlık konutu için seçilmesini göz önüne alarak eğlence ve kamp alanları ile plajların gelişimini önerir.
11. *İstanbul 1910-2010* sergisi kapsamında, Sibel Bozdoğan'ın "yeni kamusalıklar" üzerinden değerlendirmelerine bakılabilir. İ. Bilgin ve diğerleri (ed.), *İstanbul 1910-2010* Sergisi Kataloğu, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
12. Bugün "31 Mart Vakası" olarak bilinen ve Selanik'ten gelen karma silahlı güçlerin Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirmeleri ile sonuçlanan olayda topa tutulan kışan'ın yeniden canlandırılmak istenmesi de bu hesaplaşma meselesinden kaynaklanıyor. 28 Şubat sürecinde olanlar da bu algıyı pekiştiriyor, kendisini engelleyenleri halkın seçilmiş meşru temsilcilerine karşı olanlar olarak algılıyor. Bu karardan sonra kendisinde bu algı tekrar pekişti ve kendisinin ne kadar haklı olduğunu bir kere daha anlamış oldu. Başbakan Erdoğan bu durumda kendisini halkın gerçek değerlerini temsil eden ve arada halkla siyaset arasında açılmış bulunan "parantez"i kapatmaya çalışan bir kişi olarak görüyor.
13. Eleştirel bir değerlendirme için Europa Nostra ve Docomomo Türkiye'nin görüşlerine bakılabilir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, İ., "The Rebuilding of Istanbul", unpublished ph.d. thesis, UCL Bartlett, University of London, 2003.
- Akpınar, İ. Y., "İstanbul'da Modern bir Pay-ı taht: Prost planı çerçevesinde Menderes'in icraatı", C. Bilsel, P. Pinon, ed. *İmparatorluk başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010, s.167-199.
- Bilsel, C., "Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Yapısal Dönüşümü", C. Bilsel, P. Pinon, ed. *İmparatorluk başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010, s.101-165.
- Bilsel, C., Akpınar, İ., Yerasimos, S., Pinon, P., "Henri Prost'un İstanbul Planlaması Çalışmaları üzerine Dokümantasyon Araştırmaları ve Envanter Hazırlanması", TÜBİTAK-EGİDE (Fransa) Araştırma İşbirliği Programı PIA - *Le Bosphore* bursu kapsamında, IFA'da (*Institut Français d'Architecture*) gerçekleştirilen uluslararası araştırma projesi, 2004 - 2008.
- Bozdoğan, S., "1930-1950: Cumhuriyet Hamlesi", *İstanbul 1910-2010 Kent Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü* Sergisi Kataloğu, İ. Bilgin ve diğerleri (ed.), Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Çalışkan, M., "Kamu Yararı Bağlamında Kamusal Mekânlarda bir Yayalaştırma Örneği; Eminönü (Hobyar) Mahallesi Yayalaştırma Projesi," İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Doğanay, Ü., "Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları", *Mimarlık Der-gisi*, 1974, sayı.129, s.5-6.
- Le Musée Social*, *Annales*, Ocak 1908.
- Karabay (Ayataç), H., 1993, "Kentleşmede Etkin Bir Politika Yayalaştırma ve Araçları", Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Keleş, R. *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, İmge Yayınları, 1998.
- Keleş, R., "Kent ve Çevre Değerleri Bağlamında Kamu Yararı Kavramı," *Mekân Planlama ve Yargı Denetimi*, Der. Melih Ersoy, H. Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, s.1-13, Ankara, 2000.
- Prost, H., "Haute-cœur'e Mektup," 07.10.1943. IFA/AA arşivi.
- Prost, H., "İstanbul", çev. Z. Feran, *Arkitekt*, c.17, 1948.
- Suher, H., "Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi," *Dünya Mirası İstanbul: Gelişmeler-Sorunlar-Çözüm Önerileri Teknik Kongresi*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, 2006.

KENDİNİ YENİDEN ÜRETEBİLEN KAMUSAL MEKÂNLAR

Ervin GARİP

Y. Mimar

Banu GARİP

Y. Mimar

"Hızlı değişimler geçiren günümüz kentlerinin önemli parçaları olan kamusal mekânların kentsel bellek içinde kent bütünüyle ve değişen kent yaşamıyla entegrasyonu, aynı zamanda bu mekânların kent organizmasının işleyen birer parçası olmasını zorunlu kılar. Mekânsallaşmanın çağrışımları, alışılmış ideolojik okumalar üzerinden değil, sürdürülebilirlik, dönüşebilirlik ve alternatif kullanımlar üzerinden yapılmalı, bu bağlamda kentsel mekânların da yeni ihtiyaçlar ve değişimlerle beraber dönüşürken, mevcut ve alternatif potansiyelleri kullanılmalıdır."

Kentlerin yapısı içinde açık kamusal mekânlar eski zamanlardan bu yana önemli birer unsur olmuşlardır; Yunan Agoraları'ndan İtalya'nın Rönesans Dönemi Piazzaları'na, Paris'in 19. Yüzyıl Bulvarları'ndan New York'un Central Parkı'na kadar dünyanın farklı yerlerinde ve farklı zaman dilimlerinde kent ve kent yaşamı içinde önemli katmanları barındırmıştır. Bu katmanlar kamusal mekânların tasarımı ve inşası ile birlikte sosyal, ekonomik ve politik işlevi de kapsamıştır.

Mayer'e göre şehirler, anıların ve duygusal dışavurumların uçsuz bucaksız bir yığındır.¹ Kentsel mekânda, her an, gözün gördüğünden, kulağın işittiğinden keşfedilecek daha fazlası vardır.² Kamusal mekânların sosyal ve fiziksel dinamikleri, toplumların ve toplumsal kültürün biçimlenmesinde önemli rol oynar. Bir kentin sokakları, parkları, meydanları ve diğer kamusal mekânları toplumda ortak değerlerin simgelerinin, idari yapının kendini dışavurumunun, politik düşüncelerin ve milli mücadelelerin sergilendiği ortak paylaşım mekânları olarak kent yaşamına dahil olmuştur. Hizmet ettikleri toplumların ve bazen de rejimlerin özelliklerini yansıtmışlardır. Örneğin, Rusya'da yer alan Kızıl Meydan, kendi döneminde bir rejimin simgesi ve temsilini yansıtarak büyüklük ve ölçeği ile kendini ifade etmiş, adeta yansıttığı ideolojinin bir parçası gibi görünmüştür (Resim 1). Yine benzer bir şekilde, komünizm rejimi sırasında Rusya'nın etkisi ile gelişim gösteren Bulgaristan'da, inşa edilen heykel ve kamusal mekânlar da birer simgesel unsur olarak ortaya konmuş ve zaman zaman siyasi rejimlerin provokatörlüğünü yapan sanat objelerine ve mekânlarına dönüşmüşlerdir. Günümüzde

ise çağdaş anlayış ile birlikte birçok Avrupa ülkesinde kamusal mekânlar insanların günlük aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri birer toplanma, iletişim ve paylaşım mekânı olarak planlanmaktadır. Daha demokratik bir anlayış ile oluşturulan kamusal mekânlar, çoğu zaman şeffaflık, eşitlik, barış ve çoğulculuk gibi düşünsel kavramları yansıtır.

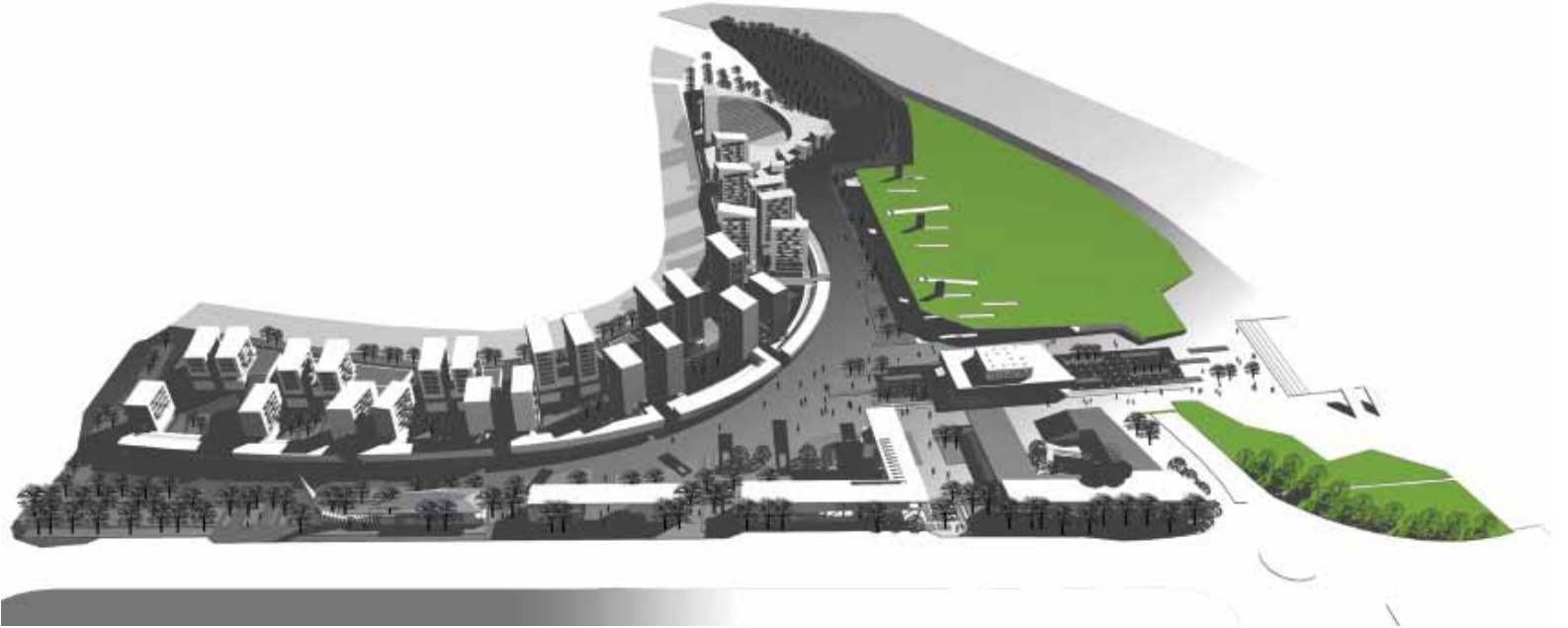
Küreselleşme ile birlikte kültürel kabuklarını kıran mekânlar, belirli kültürlerin izdüşümlelerinden kurtularak gelişen dünyanın küreselleşen yüzüne doğru yönlerini çevirirler. Küreselleşen dünya ile beraber mekânlar, insanlar ve toplumlar da küreselleşmekte, kamusal mekânlar da kültürel olguları yansıtmaktan ziyade küresel sorunlara ve değerlere kültürel farklılıklarla yaklaşım göstermektedir. Bu tümceyi biraz açmak gerekirse, kamusal mekânlar, tükenen dünya karşısında "sürdürülebilir enerji" ve "sürdürülebilirlik," çok hızlı değişen dünya karşısında "yeniden kullanılabilirlik" ve "dönüşüm" gibi kavramları amaç edinen bir oluşum sürecine girmektedir. Kentlerin ortak mekânları, bulundukları kültürleri birebir yansıtmaktan ziyade, farklı kültürel çözümleri ve yaklaşımları ortaya koyan mekânlar haline dönüşmektedir. Tasarımcılar için kamusal mekânlar, kentlerin sürekli değişimine kentlilerin ayak uydurabilmesini sağlayabilecek potansiyel mekânlar olmaktadır. Günümüzde kamusal açık mekânlar, kendi dönemlerini yansıtan, teknolojik gelişmelerden faydalanan, tekil amaçlardan ziyade problemlere çok boyutlu olarak yaklaşan, akılcı çözümler gerektirmektedir. Makale kapsamında değişen kent ve kent dinamikleri ile birlikte kamusal mekânın kendini yeniden üretmesi örnekler üzerinden tartışılacaktır.

Resim 1. (Solda) Kızıl Meydan, Kremlin, Moskova;³ (Sağda) Largo Meydanı, Razgrad, Bulgaristan.⁴

Resim 2. (Solda) Yarışma alanının mevcut durumu;⁴ (Sağda) öneri proje.⁴

Resim 3. Her yerden ulaşılabilen bir çekim odağı olarak kent merkezi, genel perspektif.⁴

Kentsel değişim, kentsel mekânların da dönüşümünü kaçınılmaz kılmaktadır. Bu dönüşüm, kamusal mekânların kendine has potansiyellerinin ortaya çıkarılması sonucu kendini yeniden üretimi ile varoluşunu daha verimli olarak sürdürmesini sağlayacaktır. Adana'da 2007 yılında açılmış olan "Adana Büyükşehir Belediyesi Ziyapaşa Mahallesi Mimar Sinan Parkı Kesimi Kentsel Tasarım Ulusal Proje Yarışması" kapsamında 1. Ödül kazanan önerimiz, kentin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarıp her yerden ulaşılabilen bir çekim odağı önermektedir. Bu odak, güçlü fonksiyonlarla desteklenerek yaşayan bir kent meydanı haline getirilmiştir.⁵ Adana'nın merkez-nehir-kıyı ilişkisini kuran ve kurarken de birçok kentsel aktivite ile yaşa-

yan bütünleşik bir kent parçası olması düşünülen alanda genel yerleşim kurgusu, aktif bir sosyal alan kullanımını öngörür. Kendiliğinden oluşan meydanlar yeşillerle nehre bağlanır (Resim 2). Alan boyunca nehre paralel olarak gelişen kentsel koridor, kent merkezi ve Seyhan Nehri'ni birleştiren doğal bir bağlantı oluştururken, zengin bir kamusal yaşantıyı içinde barındırır.

Kentte var olan nehir ve kanallar kendi başlarına birer peyzaj elemanıdır. Bu peyzaj elemanlarını ulaşılabilir ve sürekli kılmak, kesintisiz yaya ve bisiklet dolaşımı ve aktif kullanım ile birlikte en önemli üst kararlardan biri olmuştur.⁵ Böylelikle kentin var olan doğal değerleri

potansiyel olarak ele alınarak kentlinin kullanımına alternatif kamusal alanlar kazandırılmaktadır. Mevcut durumda araç yolu, amfi tiyatro ve düzensiz yeşil alanlar kenti kıydan ayırmakta, kıyı kullanımını engellemektedir. Araç yolunun kısmen yer altına alınmasıyla bütünleşik bir kıyı ve meydan kullanımı sağlanmıştır. Önerilen bütüncül yeşil alanlar, kıyıyı kentsel koridora ve meydanlara bağlarken aynı zamanda yükseldiği kısımlarda alt kotunda önerilen çarşı mekânlarıyla yörenin iklimsel koşullarına uyum sağlayan kentsel bir revak sunmaktadır (Resim 3).

Kentsel mekânda var olan potansiyelleri keşfederek yapılan küçük ölçekli müdahaleler ile

Resim 4. (Solda) "The Highline" demiryolu hattı faaliyeteyken,⁷ (Sağda) "The Highline" Parkı.⁸

alternatif kamusal kullanımlar ön plana çıkmakta ve yeniden kendini üreten bu mekânlar yakın çevrelerini de etkisi altına almaktadır. Yüzyıllar boyunca kentlerin gelişimine en fazla yön veren ve onları biçimlendiren unsur, ulaşım olmuştur. Ulaşım ağları, canlı bir organizma olarak nitelendirebileceğimiz kentlerin can damarlarıdır; kentsel mekânı sarmalamakta ve beslemektedir. Değişen ve gittikçe karmaşık bir yapıya sahip olan kentlerle beraber değişen ulaşım biçimleri ile oluşan potansiyeller de planlama ve tasarım disiplinlerini alternatif fikirler aramaya ve dönüşen kentsel mekânlar için farklı öneriler getirmeye yönlendirmiştir. Manhattan'da çeşitlenen ulaşım alternatifleri ile eski şehir içi demiryolu hattı atıl duruma gelmiş, açılan uluslararası yarışma ile "Field Operations" ve "Dillier Scofidio+Renfro" firmalarından oluşan ekip, 2,5 kilometre uzunluğundaki demiryolu viyadükünü sokak kotundan yükseltilmiş bir kent parkına dönüştürmüştür (Resim 4). Projenin en önemli özelliği, 1930 yılında inşa edilen lineer yapıdaki tren yolu bağlantılarının, farklı bir kamusal kullanım baz al-

arak (yeşil alan ve park işlevi) kendini tekrar üretmesi ve kamusal kullanım sürekliliğinin alternatif bir biçimde sürdürülmesidir. Demiryolu terk edildikten sonra alanda yetismeye başlayan yabani bitkilerden ilham alınarak uygulanan proje bağlamında önceden var olan kamusal mekânın kendi potansiyelleri kullanılarak alternatif bir şekilde dönüştürülmesi söz konusudur. Şehrin karmaşasının üzerinde kamusal bir park, şehrin yıpratıcılığının doğa ile yumuşadığı dingin bir alan öngörülmüştür.⁶ Bu alanın faaliyete geçmesiyle birlikte, eski tren hattının park fonksiyonu getirilen bölümlerini çevreleyen yapılar da bir dönüşüm süreci içine girmiş, uygulanan proje ile çevresi de kendini yeniden üretmeye başlamıştır.

Lynch'e göre, hiçbir kentsel mekân salt kendi başına deneyimlenemez, onu çevreleyen unsurların, orada gerçekleşen ve ardışık olarak birbirini izleyen olayların ve geçmiş deneyimleri içeren anıların da mekânsal deneyim içinde önemli bir yeri vardır.² Her bir kentli, şehrin içinde yaşadığı parçası ile güçlü ilişkiler kurmuştur ve

kentin ondaki imgesi, orada deneyimlediği anılarda ve oraya yüklediği anlamlarda saklıdır. Bugünlerde, Taksim Meydanı ve çevresi için hızlı bir değişimi öngören bir süreç başlamış bulunmakta, bununla beraber çevresinde yer alan kamusal yeşil alanlar, parklar ve meydanlar da bundan nasibini almaktadır. Belli bir dönemin ideolojisini yansıtan İnönü Parkı ve yanında yer alan Gezi Parkı, yeşil kamusal alan kullanımı göz ardı edilerek, döneminde bağımsız bir mimari kimliğe sahip olan eski kışla binasının yeniden ve tarihte hiçbir zaman sahip olmadığı biçim özellikleri ile yapıyla da ilginç bir değişime uğraması söz konusudur. Bu gibi kent belleğinde, hatta ülke tarihinde önemli yeri olan kamusal mekânların düzenlenmesinde daha katılımcı, akılcı ve araştırmaya dayalı yaklaşımlar sergilenmesi gerekmektedir. Yukarıda değinilen kamusal bellek, insan odaklı tasarım, şeffaflık, eşitlik, barış ve çoğulculuk gibi kavramlar ile birlikte sürdürülebilirlik, yerel yönetim, plancılar, mimarlar, kentliler gibi birçok aktörü bir araya getiren bir platform içerisinde tartışılarak kamusal mekânlar yeniden üretilmelidir.

Resim 5. (Solda) "Ghost Structure"¹¹ (Sağda) Müzenin Girişi.¹⁰

Resim 6. Hanifa Vadisi Rekreasyon Alanları.¹²

Gehl, kamusal açık mekânların kentsel buluşma mekânları, sosyal birliktelik ve etkileşim mekânları olmaları gerektiğini söylemekte, bununla birlikte kamusal mekânların fonksiyonel anlamda iyi çalışması ve sürdürülebilirlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu savunmaktadır.⁹ Bu açıdan bakıldığında, dönüşüme uğrayan kamusal mekânların tüm bu nitelikleri barındırmasının yanında iyi işleyen bir yapıya da sahip olması gerekmektedir. Philadelphia'da eski ABD Başkanı Benjamin Franklin'in yıkılan konutunun bulunduğu alan (Independence National Historical Park) senelerce yeşil park alanı olarak kullanılmış; yıllar sonra yetkililer mevcut park yerine eski konutu yeniden inşa etmeye karar vermiştir.¹⁰ Konutun müze olarak yeniden yapımını destekleyen kentliler, müzenin inşasıyla beraber mevcut yeşil alanın kaybedileceği ile ilgili tedirginlik göstermiştir. Bunun üzerine mimar Robert Venturi, alan ile ilgili sürdürülebilir yaklaşımı yeniden sorgulayan akılcı bir öneri ortaya koymuştur; geçmişte alanda var olan başkanın konutunun dış konturlarını temsil eden demir strüktür çerçeve (Ghost Structure) ile konutu yeniden var ederek bir "kentsel heykel"e dönüştürmüş, böylece kamusal yeşil alan olarak kalan mekânın çevre halkın kullanımındaki sürekliliğini koruyabilmiştir. Buna karşın proje bağlamında öngörülen müze yapısı da zemin altında konumlandırılarak kentsel bellek içinde yeniden yorumlanan bir müze-ev anlayışını ortaya koymuştur (Resim 5).

Kamuya açık doğal alanlar, kentlerin yaşamını sürdürmesini destekleyen ve kent yaşamına nefes alma imkânını sunan önemli parçalarıdır. 2010 yılında Ağa Han eşdeğer ödülü alan Riyad - Suudi Arabistan Krallığı yakınında yer alan Hanifa Vadisi Sulak Alanlarını Geliştirme Projesi, 120 kilometre uzunluğundaki alanın mevcut ekolojik değerlerini gözeterek, Riyad'da yaşamakta olan insanlar için rekreasyon alanları sağlamıştır (Resim 6). Çöl iklimi

olan bölgede önemli bir coğrafi niteliğe sahip alanın çevresel ve doğal nitelikleri, proje uygulanmadan önceki süreçte tahrip edilmiş ve bölge çöp alana dönüşmüştür. Proje ile birlikte doğal kaynaklarla beslenen sulak alanın doğal ekolojik sistemi baz alınarak yeni bir biyoçeşitlilik ve alternatif bir kamusal alan gelişimi gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, uygulanan proje doğal yapının korunması ve sürdürülmesi, vadide tarım alanlarının geliştirilmesi, çevreye duyarlı atık su arıtma ve kent sakinleri için yeni su kaynakları elde etme tesislerinin kurulmasını da sağlamıştır.

Hızlı değişimler geçiren günümüz kentlerinin önemli parçaları olan kamusal mekânların kentsel bellek içinde kent bütünüyle ve değişen kent yaşamıyla entegrasyonu, aynı zamanda bu mekânların kent organizmasının işleyen birer parçası olmasını zorunlu kılar. Mekânsallaşmanın çağrışımları, alışılmış ideolojik okumalar üzerinden değil, sürdürülebilirlik, dönüşebilirlik ve alternatif kullanımlar üzerinden yapılmalı, bu bağlamda kentsel mekânların da yeni ihtiyaçlar ve değişimlerle beraber dönüşürken, mevcut ve alternatif potansiyelleri kullanılmalıdır. ■

NOTLAR

1. Mayer, H. M., (1975). "Definitions of 'City'", in Ed. Bourne, L.S., *Internal Structure of the City: Readings on Space and Environment*, Oxford University Press, USA, s. 28-32.
2. Lynch, K., (1960). *The Image of the City*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
3. <http://www.resimlerebak.com/resim484.htm>
4. Garip, E. ve Garip, B. Arşivi.
5. Garip, E. ve Garip, B., (2008). Adana Büyükşehir Belediyesi Ziyapaşa Mahallesi Mimar Sinan Parkı Kesimi Kentsel Tasarım Ulusal Proje Yarışması 1. Ödül, TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayını.
6. <http://www.arkitera.com/haber/gunun-haberi/detay/new-yorkta-bir-donusum-hikayesinin-yuzu-/9809>
7. <http://www.thehighline.org>
8. <http://communities.washingtontimes.com/neighborhood/run-karla-run/2009/nov/19/running-again-nycs-high-line/>
9. Gehl, J., (2010). *Cities for People*, Island Press.
10. <http://archpaper.com/news/articles.asp?id=4519>
11. <http://www.visitingdc.com/philadelphia/franklin-court-address.asp>
12. <http://www.akdn.org/architecture/project.asp?id=2258>

KENT KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZ...

Cüneyt K. ERGİNKAYA

Y. Şehir Plancısı

"Artık herkesin uzmanlık alanlarına göre tek başına değil de birlikte hareket edeceği bir zamanda yaşıyoruz. Bu durumda kentlerin mekânsal sorunlarının çözümünde mimarlık ve planlama hizmetleri için gereken bilgi düzeyi de bir kişinin yeterlilik sınırını aşacak biçimde çeşitlenip artmıştır."

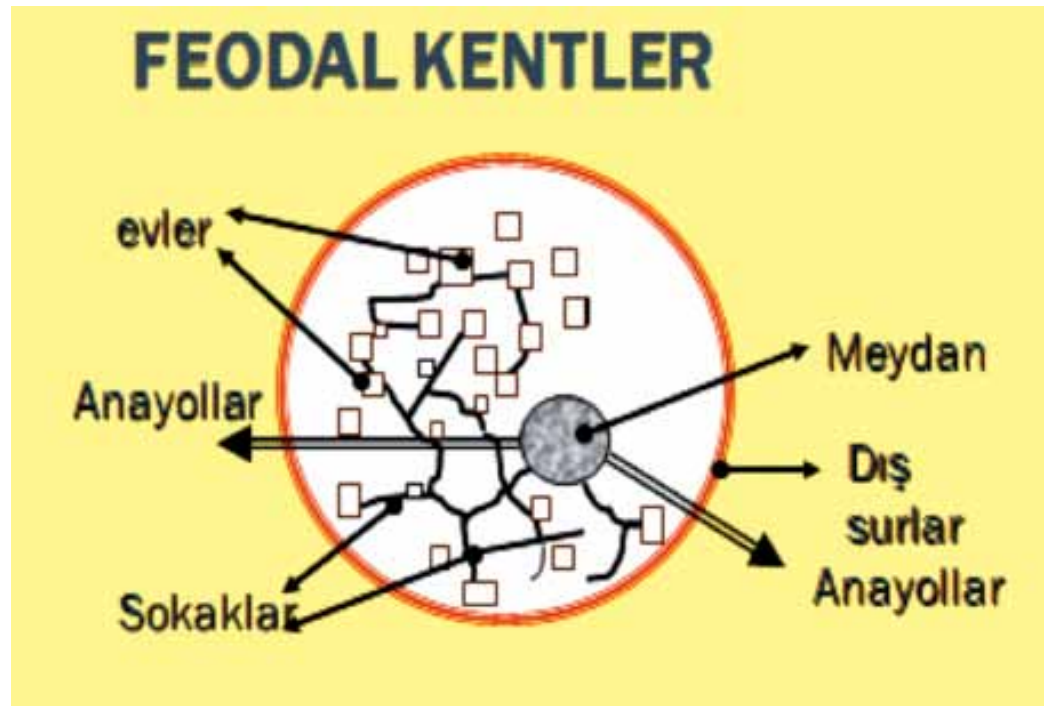
Günümüzün şehir planlama pratiği plancıları sürekli yeni tasarımlar peşinde koşmaya zorlar. Dünya yüzünde birbirinin aynısı yani "ikiz" kent planına rastlamak imkânsızdır. Bu durumu genelde iki önemli kısıtlama ile anlatabiliriz.

Bunlardan birisi doğal, topografik nedenlerdir. Kentlerin yerleştiği arazi parçalarının yarıları, çukurları, dereleri, düzlükleri, ormanları, vadileri ve tepeleri vb. gibi topografik verileri belki biraz benzer gibi olabilir ama asla tıpkısı olamaz. Dolayısı ile yollar ve yerleşim adaları bu yüzey şekillerine uymak durumunda kalacağından benzerlik hep "biraz"dır. Daha fazla değil. Üstelik tüm kentin veya bir kesiminin bile benzer yollar ve alanlar ile donatmak için dağ-tepeyi düzlemek veya çukurlarını doldurmak zaman yönünden kayıp ve de ekonomik olmadığı gibi fiziki anlamda da pek olanaklı değildir.

Bir diğer kısıtlama ise, yapay olarak insanların yarattığı mülkiyet dokusu yani kadastral yapıdır. Kuşaklar boyunca fetihler ve miras yoluyla

edinme, bölme, satma, satın alma vb. gibi işlemlerden dolayı hiçbir yerde aynı mülkiyet dokusunu bulamazsınız. Aslında bazı plancılar yasalara göre planlamadan sonra yapılacak terkler ve arazi düzenlemelerinden dolayı nasılsa değişecek düşüncesi ile mevcut kadastroyu pek kısıtlama olarak görmezler. Her ne kadar doğru gibi görünse de, bence insanlar mallarına oldukları yerde sahip olma hakkına sahip olmalıdırlar. Dolayısı ile plancıların da buna saygı gösterip biraz daha fazla tasarım eskizi ile uğraşarak gerekli yasal terklerden sonra bile istenilen sonuçlara ulaşmayı denemeleri gerekir. Bütün bu çabalar bile kentleri ve planlarını benzersiz yapmaya yeter aslında.

Ölçeği biraz değiştirecek ve yapılara odaklanacak olursak onlarda durum bir hayli farklıdır. Yani yapılar, gerek kullanım özellikleri, gerek yapılış teknikleri, gerekse konumları gereği benzersiz olabilecekleri gibi genel olarak konulan tasarım prensipleri ve bina içinde kullanılacak alanların dağılım kısıtları sonucunda tıpkısının aynı "tip proje" gibi de olabilirler. Yani

Köşe yapıları: Barselona, İspanya-2007 (kişisel arşiv).

Küçük Meydan: Barselona, İspanya-2009 (kişisel arşiv).

binaları tasarlarken "kopya çekmek" hayli olanaklıdır. Özellikle konut yapılarında eğer bir tasarım piyasada biraz tutulmuş ise işveren müteahhitlerin "karşı konulamaz arzuları" üzerine birçok benzer seri üretim bina projeleri yapılabilmektedir. Üstelik arazilerin imar durumu ile yüzey şekli veya yüzölçümündeki kısıtlamalar da pek geçerli olmayabilmektedir. Sonuçta bir parselin alanını ve kullanımını imar tadilatı ile büyütme ve/veya tepelik olan yüzeyini düzeltme işlemleri de uygulanabilir bir teknik ve gerekirse karşılanabilir bir maliyettir. Böylece birbirine benzeyen parseller elde edilebilir. Ayrıca bir mimarın hiç istemeyeceği bir şey olmasına rağmen piyasada tutulan bir projesinden "esinlenmek" diğer meslektaşları için olasıdır. Biraz cepheler ve balkonlarla oynayarak sanki "benzemeyen" bir hale getirilebilirler.

Şimdi bu iki benzemez gibi görünen tasarım unsurunun yani mimarlık ve şehir planlamanın birbirlerini nasıl etkilediklerini görelim.

Geçmişe kısaca baktığımızda tabii ki önce barınaklar daha sonra da evler ortaya çıkmış, muhtemelen sonra da bunların basit kombinasyonlarının oluşturduğu açık ve kapalı mekanlar meydana gelmeye başlamıştır.

İşte işler tam da burada farklılaşmaya başlamaktadır. Çünkü artık tek yapıların oluşturduğu birkaç evlik yapı grupları giderek meydanların ve yolların da katıldığı daha farklı mekânsal kombinasyonlar yaratmaya başlarlar. Artık ortaya çıkan sokaklar ve meydanlar karakterlerini ortaya koymaya başlamış ve binaları etkilemeye başlamışlardır bile.

Köşe başı yapıları, meydana hâkim konaklar, resmi-idari yapılar, konutlar, fabrikalar vb. der-

ken kentler geliştikçe binaları, binalar geliştikçe kentleri etkilemeye ve dönüştürmeye hızla devam ederler.

Değişik evlerde yaşamak nasıl farklı bir yaşam stili oluştuyorsa, şehirler de kendilerine özgü bir stil oluşturmaya başlarlar. Yani nasıl bahçeli ev ile apartman yaşamı aynı değil ise site içerisindeki toplu yaşam biçimi ile yan yana bağımsız apartmanlardaki yaşam biçimi de aynı değildir. Kültür, eğer bir yaşam biçimi ise kentler de bu kültürün doğum ve gelişme yerleridir. Kentler yapısal olarak birbirlerine benzemeyebilirler belki ama kültürel yani yaşam stilleri açısından yarattıkları olgular birbirine benzer.

Bu olguyu, özgün tasarımdan gelen bir kişiliği olmadığından dolayı içinde yaşayan insanlara yeni yaşam alışkanlıkları kazandıramayan, birbirine çok benzer kimliksiz yapıların yarattığı mekânlar ile bu mekânların oluşturduğu kentler yaratmaktadır. Çünkü sanayileşme ve kapitalizmin değişik uygulamaları ile birlikte insan gereksinimleri de çeşitlendirilmiş ayrıca standartlaştırılarak çoğaltılmış ve birçoğu daha kolay ulaşılır hale getirilmiştir.

İşte bunların farkına vardıkça kentlerin yaşam stiline kimliksizleşmesinin, yaşamın giderek silikleşmesinin ve adeta "tektipleşme" eğilimine giriş nedenlerini daha yakından ve daha iyi kavrarız. Yukarıda aktarılan genelliklerin bizleri esir almaması adına kentlerde mimarın ve plancının ortak bir platformda buluşarak yeni bir anlayışla birlikte çalışması gereklidir.

Artık herkesin uzmanlık alanlarına göre tek başına değil de birlikte hareket edeceği bir

Pazaryeri: Barselona, İspanya-2009 (arşiv).

zamanda yaşıyoruz. Bu durumda kentlerin mekânsal sorunlarının çözümünde mimarlık ve planlama hizmetleri için gereken bilgi düzeyi de bir kişinin yeterlilik sınırını aşacak biçimde çeşitlenip artmıştır. Hatta bu mesleklerle Peyzaj Mimarlığı ve Trafik Mühendisliği gibi daha yeni bazı diğer meslek alanları da katılmaya başlamıştır.

Bilindiği gibi, planlamanın en alt ölçeği 1/1000 Uygulama İmar Planları, mimarların en üst ölçeği ise 1/200 vaziyet planlarıdır. İşte her iki meslek adamlarının buluşacağı yeni çalışma platformu artık genelde 1/500 ölçekteki "Kentsel Tasarım Alanı" olmalıdır. Buradan hareketle Nazım Planlara göre hazırlanmış kentsel parçalar üzerinde oluşacak her türlü yapılaşma detayı ve sokak düzenlemeleri için öncelikle plancı, mimar, peyzaj mimarı ile harita mühendisinden oluşan bir ekip çalışmalıdır. Buradan çıkacak sonuçlara göre, gerekirse 1/000 ölçekli imar planı tadilatı olarak üste ve gerekirse de 1/200 - 1/100 gibi alt mimari ölçeklere inilmelidir. Böylece değişik, özlenecek bir yaşam stili ile yeni bir kentsel kültür yaratma şansı yakalanabilir. ■

ALİ MÜNİF YEĞENAĞA CADDESİ SOKAK SAĞLIKLAŞTIRMA PROJESİ

Emine TEMUÇİN

Mimar

Adana Büyükşehir Belediyesi

KUDEB Şube Müdür Vekili

"Sokak iyileştirme çalışmalarının temel ekseninde caddeye cephe veren sivil mimari örnekleri olup cephe bütününde yer alan tescilsiz yapıları da kapsamaktadır. Cadde cepheleri ile birlikte yol dokusunun da sokak mobilyaları ile birlikte parke taş malzeme ile yenilenmesi hedeflenmiştir."

Sokak sağlıklaştırma projesinde hedef Adana'nın kuzey-güney doğrultusunda tarihî ticaret merkezinin ve Büyük Saat Kulesi'nin de yer aldığı Ali Münif Yeğenağa Caddesi'ne baki veren binaları, yol döşemesi ve mobilyaları ile kentsel tasarım projesini kapsamaktadır.

Proje alanının seçilmesinin temel nedeni, 12 adet tarihî tescilli yapının yanı sıra, tarihî doku ile uyumlu ticaret yapıların yoğun bir biçimde yer alıyor olmasıdır. Proje alanımız; dükkân kullanımlarının yaygın olduğu tarihî Büyük Çarşı'yı, Adana'nın en eski hamamı olduğu düşünülen hamamları, Cumhuriyet döneminden kalan oteli ve tescilli diğer yapıları kapsayan bir bölgedir. Bu sokağa baki veren cephelerle birlikte avlu duvarları, müstemilat vb. mimari elemanların özgün sokak dokusu ve kentsel mobilya ile birlikte korunması hedeflenmiştir.

Adana'nın en eski yerleşim merkezlerinden biri olan bu bölgenin sokak silüeti oldukça bozulmuş, yapıların sokaktan algıları yapılan yanlış müdahalelerle okunmaz hale gelmiştir. Proje bu bağlamda sokağı, Adana halkına tekrar kazandıracaktır.

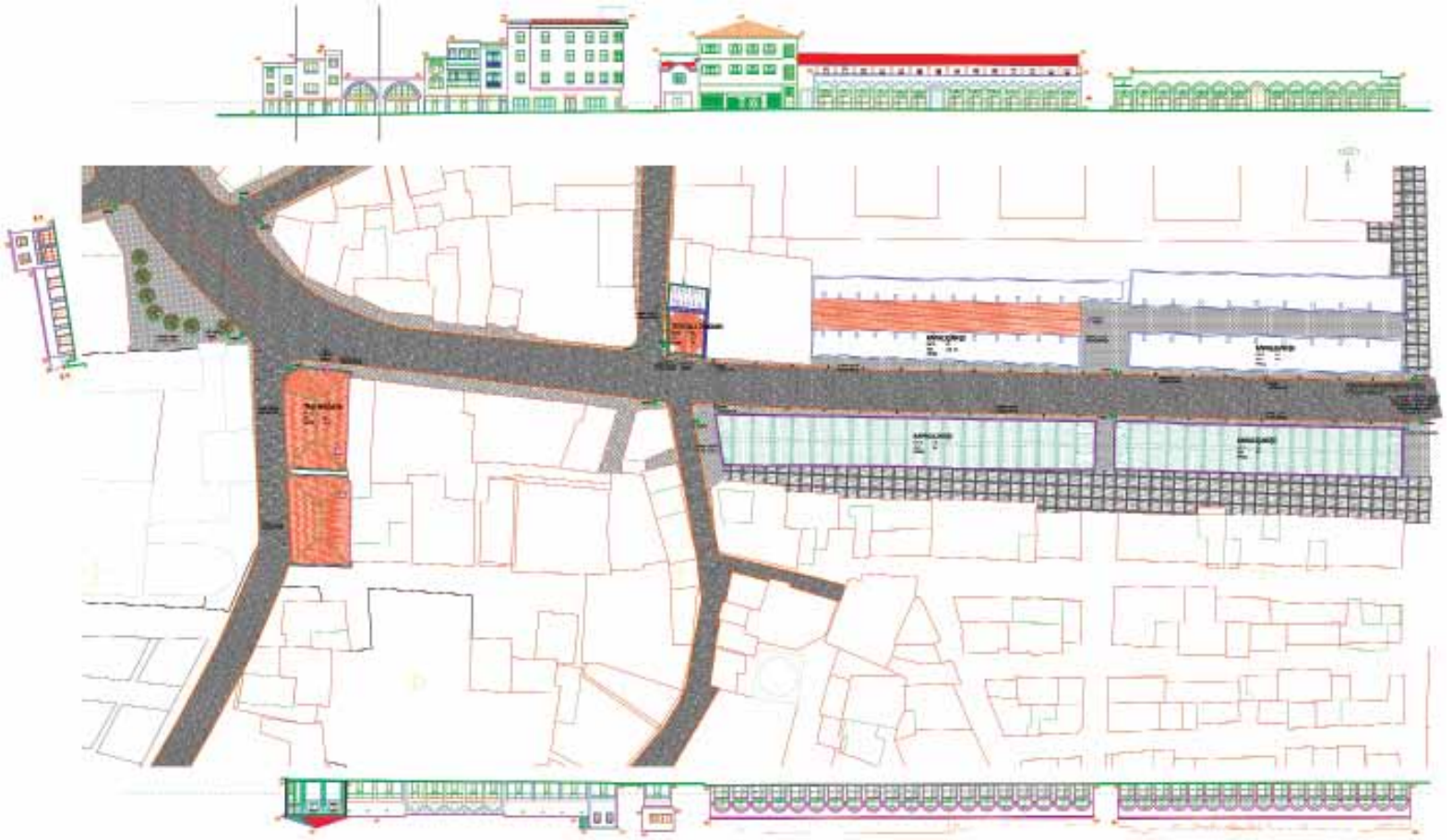
Öneri-proje alanında yaşanacak olan değişim ve hareketlenmenin ara sokaktaki mülk sahiplerinin de rölöve ve restorasyon çalışmalarına girmeleri açısından ciddi bir özendirici ve yol gösterici nitelikte bir ivme kazandıracağı düşünülmektedir. Bu bağlamda arka sokak bağlantılı olan ve proje kapsamında rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Koruma Kurulu'nda onaylanmış olan, Kapalı Çarşı, hamamlar ve Lüks Otel'in de maliklerince restorasyonlarının sağlanması hedeflenmiştir.

Eski dokunun canlandırılmasının yanı sıra, az da olsa bu bölgenin şimdiki sosyo-ekonomik profilinin de değişmesi anlamını da içermekte olduğu gerçeği proje bütününde gözetilmiştir.

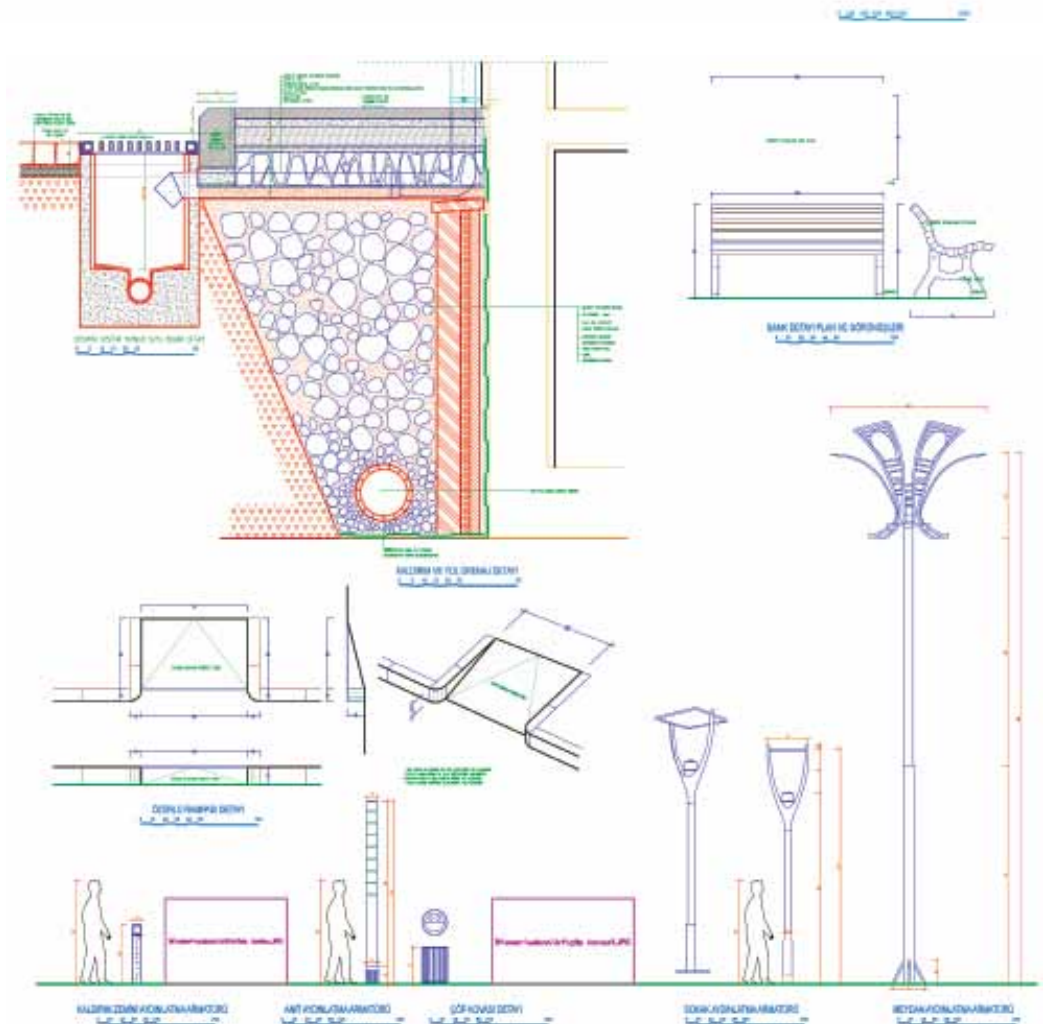
Projenin hedefleri; Ali Münif Yeğenağa Caddesi'nin çekiciliğini fiziksel boyutta daha

da arttırmayı, yayanın ticaret alanında dolaşmasını sağlamayı, sokak ihalesini kurması amaçlanmaktadır. Bölgeyi yerli ve yabancı turistlerin yaya olarak gezebileceği, alışveriş yapabileceği bir cadde haline getirebilmek hedeflenmiştir. Proje alanında yer alan anıtsal nitelikli yapıların tamamında Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarından yararlanarak restorasyon yapılabilmesi projenin nihai hedefidir. Sokak iyileştirme çalışmalarının temel ekseninde caddeye cephe veren sivil mimari örnekleri olup cephe bütününde yer alan tescilsiz yapıları da kapsamaktadır. Cadde cepheleri ile birlikte yol dokusunun da sokak mobilyaları ile birlikte parke taş malzeme ile yenilenmesi hedeflenmiştir.

Proje alanımızda sokağa bakıveren tescilli taşınmazların restorasyon projesinde önerilen cephe malzeme ve detayları doğrultusunda doğrama, boya-sıva, üst örtü malzeme ve formunda uygulanacaktır. Tüm sivil mimarlık örneği yapı cephelerinde görüntü kirliliği yaratan her türlü elektrik, klima vb. kablo ve panosu, tesisat boruları ve bacaları, mevcut tabelalar kaldırılacak, projede belirtilen bölümlere asılacaktır. Tescil kaydı bulunmayan yerlerde yapılacak uygulamalarda sağlıklaştırma projelerinde önerilen cephe çalışmaları kapsamında pencere-vitrin kepenk detayları hazırlanmış olup, cephe üzerindeki gürültü kirliliği yaratan tüm eklentiler kaldırılacaktır. Cephe üzerinde gerekli görülen yerlerde tamir harcı ile düzeltmeler yapılarak seçilen cephe boyası tatbik edilecektir. Bu yerindeki mevcut tabelalar sökülerek cephe boyunca standart hale getirilecektir. Ali Münif Yeğana Caddesi Yağ Camii'nden Seyhan Kaymakamlığı'na kadar olan bölümü kapsayan "Kentsel Tasarım Ve Sokak Sağlıklaştırma Projesi" uygulaması için büyüklüğü ve kapasitesi dikkate alınarak 2 etap halinde gerçekleştirilecektir. İhale süresi başlamış olan "Ali Münif Yeğenağa Caddesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi" 1. etap uygulaması Yağ Camii - Büyük Saat arasını kapsamaktadır; Büyük Saat Kulesi'nin de 1.etap içerisinde restorasyonu yapılacaktır. ■

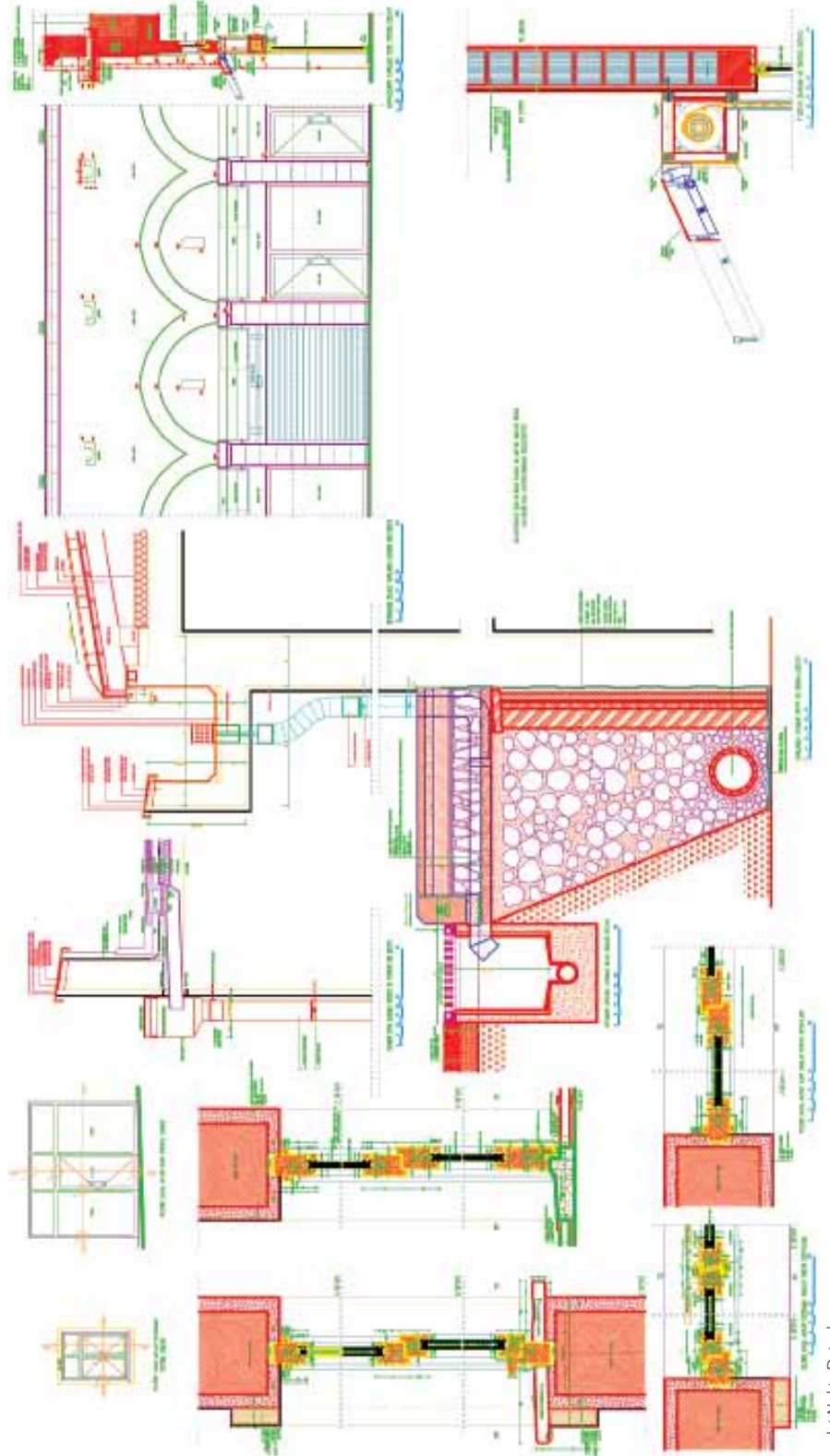

Vaziyet Planı

Silüetler

İmalat Nokta Detayları

OYUN ALANLARI BİZE NELER SÖYLÜYOR?

Hikmet SİVRİ GÖKMEN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

“Çocuğun yaşamında ve tüm gelişme alanlarında yeri olan oyun için çok farklı mekânsal düzenlemeler yapmak mümkündür. Örneklerdeki oyun alanları da bize bu olasılığı göstermektedir. Günümüzde kentlerde oyun alanlarının gittikçe azalması, geleneksel oyun alanlarının çocuklara çok fazla alternatif sunmaması, çocukların oyun için yeterli zamanlarının olmaması, oyun alanlarının tasarımında yeni arayışlara neden olmuştur. Son yıllarda yapılan oyun alanı tasarımlarının en önemli özelliği çocukların, ebeveynlerin ve toplumun ilgisini çekecek ve birlikte olmalarını sağlayacak temaları ele almasıdır.”

Hepimiz biliyoruz, oynamak eğlencelidir. Çocukların en temel hakkıdır. Bu konuda herhangi bir kuşku yoktur. Oyunun belli bir amacı vardır: Çocuğa yardım etmek. Her çocuğun en doğal hakkı ve eğitim sürecinin en önemli temeli olan oyun sayesinde çocuk birçok deneyim ve beceri kazanır. Bilişsel gelişim, hayal gücü, yaratıcılık, keşfetme ve anlamamanın artması, el becerileri ve düşünce gelişimi ve problem çözme yeteneği oyunun gelişimsel yararlarıdır. Oyunda, hayal gücü ve yaratıcılık; soyut düşünme; duyguları sezme ve işbirliği yapma yeteneği; sosyal ve zihinsel beceriler; problem çözme yeteneği; güven ve öz-saygı, başarı ve başarısızlıkla başa çıkma, yetişkin yaşamı için beceriler kazanma, seçmeye alışma, karar vermeyi öğrenme gibi önemli beceriler gelişir. Çocukların yaşamındaki hiçbir etkinlik, oyun kadar zenginlik ve deneyim sağlamaz. Çocukları oyuna cesaretlendirmek, çocuğu beslemektir.

Ayrıcassız tüm çocukların yaş, kültür, sosyal yapı, ekonomik koşullar hatta fiziksel ve zihinsel yetileri ne olursa olsun oyuna gereksinimleri vardır. Sabahtan akşama kadar insan ve çevresi hakkında araştıran çocuklar genç ve deneyimsiz olmalarına karşın aslında birer bireylerdir. Çocuklar çevreleri ile, etkin etkileşim yoluyla gelişirler. Bu etkileşim çoğunlukla oyun davranışlarında yer alır. Oyun olanakları yaratırken, çocukların karmaşık, meraklı, kuşku, ilginç ve ilgili, gelişen ve büyüyen, duyguları ve düşünceleri olan, içinde bulundukları koşullara karşı tepki ya da yanıt veren bireyler oldukları unutulmamalıdır.

Kırsal kesimde yaşayan çocuklar; ormanlar, çayır, tepeler vb. gibi doğal oyun alanlarının üstünlüklerine sahiptirler. Kent çocuklarının oyun etkinlikleri ise sıkı denetim altındadır. Bugün kentlerimizdeki eski oyun alanları motorlu araçlar tarafından kullanılmakta, hızla artan trafik hareketi, dünyanın her yerinde, kent sokaklarına tehlike getirmiş ve yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Karşılaşılan en önemli sorun, kentlerimizde çocuklar için özel oyun alanlarının artık yeteri düzeyde sağlanamamasıdır. Birçok çocuk, oyun olanaklarının kı-

sıtladığı belirli koşullar altında yaşamaktadır. Çocukların günlük hayatında en önemli rolü olan kentsel ortamlar bir başka deyişle sokaklar tehlikeli, gürültülü, kişisiz alanlar haline dönüşmüştür. Artan taşıt trafiğine bağlı olarak, çocukların sokakta oynama olasılıkları büyük ölçüde sınırlanmış ve apartman yaşamı, çocuğun oyununu kısıtlamıştır. Kentlerimizde çocukların gelişimi için gerekli olan mekânsal koşullar son yıllarda hemen hemen hiç gelişmemiştir. Çocukların oyun için alan kaybı, boş arsaların satılması ya da yeşil alanların kaybedilmesi şeklinde her yerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun çocuklar üzerindeki etkisi yalnızca fiziksel değildir. Çocuklar fiziksel mekândaki olumsuzluklar nedeniyle oyundan uzak tutulmaktadır. Bu kısıtlamalar ve korkular çocukların özellikle dış mekândaki oyun olanaklarını azaltmıştır.

Ailelerin ve çocukların yaşam biçiminin değişimi de oyun alanlarının kullanımını etkilemektedir. Bu faktöre karşı durmak kolay değildir. Günümüzde çocuklara eğlenebilecekleri çok fazla olanak sunulmaktadır. Bu eğlence, sürekli olarak çizgi filmler, reklamlar, sinemalar, bilgisayar oyunları ve video oyunları gibi medya ile sağlanmaktadır. Oyun alanları, çocukların bunlara olan ilgisine karşı bir yarış içinde olmalıdır. Çocukların yaşamlarının önemli bir parçası olan oyun alanlarına ilgiyi ve isteği arttırmak için neler yapılmalıdır, tüm tasarımcıların üzerinde düşünmesi gereken konulardan biridir.

Dünyanın geleceğinin temeli olan çocuklar, tüm kültürlerde ve tarih boyunca tüm zamanlarda oyun oynamışlardır, oynamaktadırlar ve oynayacaklardır. Tarih boyunca çocukların gelişiminde önemli bir rol oynayan oyun, yalnızca yaratıcılığın gelişmesini, sorun çözme ve farklı düşünmeyi desteklemez; eğitsel ve tedavi edici özelliklere de sahiptir.

Çocukların gelişiminde beslenme, sağlık, barınma ve eğitim gibi tüm gereksinimler kadar önemli olan oyun, gerekli bir deneyimdir. Bu bir lüks değil, yaşamı öğrenmektir. Oyun, her çocuğun kişiliğini, karakterini

ve becerilerini etkiler. Çocuğun etkinliklerini planlarken önemli bir yer tutar. Oyun, bütün etkinlikler gibi bir çevrede yer alır. İnşa edilmiş ve kültürel çevre potansiyel bir öğrenme ortamıdır. Fakat bu öğrenim oyun çevresi ile çok ilgilidir. Çocukların bireysel ilgilerini uyarıcı ve destekleyen zengin, çok-duyulu çevreler onların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinde maksimum ilerleme sağlamaktadır. Zengin fiziksel çevre, çok fazla öğrenme sağlar. Bu bağlamda, çocuklar geleneksel oyun alanlarından daha fazlasına gerek duyarlar. Onların becerilerini kışkırtan ve yeni bir şeyler öğrenmelerine olanak sağlayan oyun alanlarının tasarımı gereklidir. Oyun alanı tasarımları toplumların oyuna bakış açısını göstermektedir. Ülkemizde toplumsal otoriteler tarafından yapılan düzenlemeler kullanımdan daha çok bir görevi yerine getirme eğilimindedir. İyi düzenlenmiş oyun alanları henüz yoktur, bu alanların "planlama" gereksinimleri vardır. İyi bir planlama, donatımı seçerek almaktan ve bilinçsizce yerleştirmekten öte bir şeydir. İyi planlama için oyun elemanı kadar oyunu da bilmek gerekir. Çocukların gelişimini desteklemek için her ikisi birlikte olmalıdır.

"Oyun alanı" kelimesinin ilk kısmı oyundur. Bu yüzden oyun ve oyun çevrelerini düşünürken; oyunun çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerinde nasıl yararlı olduğu üzerinde durmak gerekir. İdeal bir oyun alanı sosyal etkileşim, hareket, duygusal deneyimler ve doğa ile iletişimi sağlayacak elemanlardan oluşmaktadır. Oyun alanları bir sosyal alan olarak, çocukları ve diğer insanları kendine çekmelidir. Bir oyun alanı tasarımındaki en büyük hedeflerden biri farklı yaşlardaki çocuklar için gelişimsel olarak uygun

oyun deneyimlerini güvenli bir ortamda yaratmaktır. Dış mekân çocukların hem zihinsel hem de fiziksel sağlığı açısından önemlidir ve muhtemelen çocukların oynayabilecekleri en uyarıcı alanlardır. Dış mekân oyunu yetişkinlerin sağlık ve güvenlik, olası kazalar, yabancı korkusu, sağlıksız ortamlar, yetersiz kamusal hizmetler ve hatta estetik kaygıları ile birçok alanda yapılamamaktadır.

Çocukların dolaşma, serbestçe oynama ve dünyayı keşfetme konusundaki özgürlükleri onların gelişimi ve mutluluğu açısından önemli etkinliklerdir. Şüphe yoktur ki, 20. yüzyılın ikinci yarısında ve günümüzde oyun için çocukların zamanı ve mekânı önemli ölçüde değişmiştir. Mekânların azalması, yetişkinlerin çocukların serbest zamanına el uzatması, çocukların dış mekân kullanımı sırasındaki korkuları (trafik, yabancı korkusu, gibi) onların dış alandaki oyununa kısıtlamalar getirmiştir. Aktivitesizlik ve iç mekâna kapanmanın yaratacağı olumsuzluklar, çocuklar üzerinde hayat boyunca etkili olacaktır sonuçlar doğuracaktır. Çocuklarda obezite ve diyabetin artışı tüm ülkelerde dikkati çeken bir konudur.

Günümüzde belli başlı etkinliklerle çocukların zamanı dolmakta, mekânlarda yetersiz kalmaktadır. Çocukların yararına olan okul sonrası etkinlikler ve kulüpler çocukların kendilerine ait olan zamanı azaltmaktadır. Çocuklar arkadaşlarıyla amaçsız bir şekilde bir araya gelememektedirler. Programlarını arkadaşlarıyla birlikte olmak için bozamazlar. Tüm bu olumsuzluklar gözden kaçan bazı konuların olduğunu göstermektedir. Yetişkinler olarak, "çocuklar kontrolsüz kalırlarsa ne olurlar?" sorusunu sık sık kendimize sormaktayız. Onların yerine karar ver-

dikçe onların doğallıklarını, hayal güçlerini, esnekliklerini azaltmakta, hatta yok etmekteyiz. Çocuklar için oyuna zaman yaratmak onların kendilerini tanımalarına izin vermektir. Çocuklar, böylelikle becerilerini, yeteneklerini, kapasitelerini ve potansiyellerini öğrenirler. Yaşam bize, karşılaştığımız zorluklarla baş etmek, anlaşmazlıklarla yüzleşmek, problem çözmek, önümüze çıkan fırsatları görmek gibi sürekli sorumluluk yükler. Tüm bu deneyimler oyunla ilişkilidir, oyun çocuklara esnek düşünme konusunda gelişmeleri için önemli fırsatlar sunar. Ayrıca, çocukların kendilerini, bireyleri, akranlarını ve toplumu anlamalarına yardımcı olur. Böylelikle kendi seçimlerini, tercihlerini ve yaşama bakış açılarını keşfederler.

Dış mekân oyun çevreleri farklı yaşlardaki ve farklı birikimlerdeki kişilerle karşılaşma ve birlikte olma fırsatımızın olduğu yerlerdir. Bu ortamlar, sosyal uyumu destekler ve toplumsal aktiviteler için uygun bir ortam sunar. Çocukların öğrendikleri okulla sınırlı değildir. Hoşgörü, farklılığın değeri, diğerlerine saygı oyun sırasında kazanılan derslerdir. Günümüzde çocukların doğa deneyimi ikinci elden ve sınırlı olmakta, bu da kavramayı güçleştirmektedir.

Oyun doğası gereği, esnek ve karmaşıktır. Oyun için oluşturulan elverişli çevre, oyunu ortaya çıkarmak için uygun bir platform sağlar. Aktiviteleri ve duyguları yasaklamaz; fırsatlar, öneriler ve heyecanlar sunar. Günümüzde bu endişelerle yapılmış bazı oyun alanlarına bakmak, bizlere bu konu üzerinde biraz daha düşünmemiz gerektiğini göstermekte ve çocuklar adına bir şeyleri kaçırdığımızı hatırlatmaktadır.

Oyun Alanı, Belleville Parkı, Paris, Fransa

Bu oyun alanı tasarımı, hayal gücü için bir çevre oluşturmak amacıyla BASE tarafından Paris'te yapılmıştır. 2008 yılında tamamlanan 1000 m²'lik oyun alanı tüm yaşlardaki ve beceri düzeyindeki çocuklara çeşitli fırsatlar sunmaktadır. BASE, farklı atölyelerde çocuklar ve yetişkinler ile çalışarak, proje için kullanıcıların isteklerini ve vizyonlarını anlamaya çalışmış ve halkın beklentilerini sentezleyerek yorumlamışlardır. Oyun alanının tasarımı için herkesin bir zamanlar oynadığı ya da bildiği bir oyun strüktüründen esinlendiklerini belirten tasarımcılar, çalışmalarının, hem gerçek hem de orijinal bir mekânsal yanıt olduğu görüşündedirler. Tırmanma elemanı, parkın ana elemanıdır. Bu tırmanma elemanı zeminin doğal eğimini kullanır ve çocuklara farklı tırmanma yüzeyleri sunar. Tepenin üzerin-

Kaynak: www.archdaily.com/65041/belleville-playground-base/ Erişim: Ekim, 2012.
http://www.baseland.fr/project_en.php?idSM=1&idarticle=1, Erişim: Ekim, 2012.

de büyük bir oyun evi yer almaktadır. Hayal gücüne bağlı olarak, bu "büyülü dağ" büyük bir korsan gemisi, uçan bir halı veya belki de bir ortaçağ kalesi olabilmekte ve herhangi bir çocuk oyununa ortam sağlamaktadır. Dik şevli bir alanın çok güzel kullanıldığı bu oyun

alanında oyun kulesi ve köprü, kesme ağaç kaplı tırmanma duvarları, beton yokuşlar bir araya getirilmiştir. En üst noktadan ebeveynler tüm oyun alanını, hatta Eyfel Kulesini bile görebilmektedirler.

Takino Hillside Parkı Çocuk Oyun Alanı, Japonya

Japonya'daki Takino Hillside Parkı'ndaki Çocuk Oyun Alanı, fikirlerini ve imajlarını doğadan ödünç almıştır. Tasarım fikrini doğadan alan bu oyun alanı Takino'nun yamaçlarına yerleştirilmiştir. Ahşap ve çelik strüktürlerin olmadığı bu parkta, tasarımcılar, en yumuşak oyun alanı özelliğine sahip olabilmek için el örgüsü ağ kullanmışlardır. Fumiaki Takano ve kumaş tasarımcısı Toshiko Makadan tarafından tasarlanan "Gökkuşağı Ağ Kubbe" parkın en cazip yönüdür. Parkta birçok eğlenceli oyun alanı vardır. Plastikten ve köpükten yapılmış sıçrama tepeleri ve arı kovanına benzeyen oyun evleri tasarlanmıştır. Oyun alanındaki çeşitli aydınlatma ve ses düzenlemeleri, çocuklar için eşsiz bir duyuşal de-

Kaynak: <http://www.neatorama.com/2012/07/25/the-12-most-unique-playgrounds-in-the-world/>, Erişim: Ekim, 2012.

neyim ortamı yaratmaktadır. Kışın bütün yüzeyi karla kaplanan park, ziyaretçilere farklı oyun olanakları sunmaktadır.

Brumleby Oyun Alanı, Kopenhag, Danimarka

Brumleby Kopenhag'ın mimari kültür değerlerinden biridir. Brumleby koruma ve yenilemesi ile 1997'de Europa Nostra Ödülü'nü almıştır. Oyun alanının amacı, Brumleby'e, mahallenin doğasını ve tarihini yansıtan bir eleman eklemektir. Eski Brumleby'den bir parça yaratma düşüncesi ile yapılan oyun alanı, yetişkinler için hoş bir manzara, küçükler için de eğlenceli bir alandır. Brumleby Oyun Alanı yüzeyleri kauçuktan yapılmış üç küçük evden oluşmaktadır. Bu evler, yerel konutlara benzer şekilde boyanmıştır, fakat onları daha eğlenceli yapmak için Seussian gibi yana yatık yapılmışlardır. Oyun alanında her şeye izin verilmektedir. Duvarlarda tırmanma halkaları, pencerelerden kaydıraklar,

Kaynak: www.monstrum.dk/en/projects/brumlebyen, Erişim: Kasım, 2012.

evden eve geçitler vardır. Çocuklar içeriye dışarıya, yukarıya, aşağıya koşturabilmektedirler. Tüm bunlar azar ıştırmeden ve risk almadan ya-

pılabilir. Parkta ayrıca, tahterevallili, koşu yolları, tırmanma alanları ve ip köprüler bulunmaktadır.

Oyun Alanı, Schulberg, Almanya

Annbau'nun tasarımcıları ağaçlar arasına dolaşan dalgalı bir tırmanma alanı yaratmak için, iki çelik boru arasına bir ağ yerleştirmişlerdir. Wiesbaden'in kent merkezinde yer alan oyun alanının göze çarpan mimari tasarımı, tüm yaştaki insanları oyun aracılığı ile buluşmaya çekmektedir. Yeni kamusal alanın merkezi, iddialı ve artistik şekilde biçimlenen büyük bir mekânsal strüktürden oluşmaktadır. Bu elemanın istisnai ve heykelsi tasarımı alana önemli bir değer katmıştır. Yeni oyun alanı bir yandan alanın kentsel önemini öne çıkartmakta, diğer yandan da etkili ve karmaşık oyun aktivitelerine fırsat vermektedir. Mekânsal bir strüktür olan ana eleman mevcut ağaçlar arasında, dolambaçlı ve dalgalı iki yeşil

Kaynak: www.archdaily.com/139145/sculptural-playground-annabau/, Erişim: Ekim, 2012.

çelik borudan oluşmaktadır. Bu strüktürün arasında yer alan gergin tırmanma ağı çocukların ve gençlerin oyun aktiviteleri için sürekli bir ortam yaratır. Oyun elemanı olarak tasarlanan bu strüktür 35 m. çapın-

dadır. İç boru 107 m. dış boru ise 120 m. uzunluğundadır. Strüktürün beşgen biçimi Wiesbaden şehrinin tarihi biçimlerinden ilham almıştır. Aşağı ve yukarı borular alanın kentsel durumuna atıfta bulunmaktadır.

Meyve ve Koku Oyun alanı, Stockholm, İsveç

Stockholm'de bulunan bu oyun alanı oyun oynamak için eğlenceli bir yer olmasının yanı sıra çocukları sağlıklı beslenmeye teşvik etmek üzere tasarlanmıştır. Artan obeziteye karşı, bu oyun alanı, açık bir şekilde çocukları sağlıklı beslenmeye ve meyvelere teşvik etmeyi denemektedir. Stockholm'deki bu oyun alanı oldukça küçüktür, fakat tasarımı kesinlikle sözünü etmeye değerdir. Oyun elemanları meyvelerden oluşturulmuştur. Muz kaydırak, portakal tahterevalli, karpuz tırmanma strüktürü, kiraz salıncaklar, çilek topa Stockholm'ün güneyindeki küçük, alışılmadık oyun alanının parçalarıdır. İsveç sağlıklı beslenmeye karşı dünyanın en büyük armağanını elinde bulundurmaktadır. Tamamen meyvelerden oluşturulmuş bir park yapılmıştır. Hepsinden önemlisi çocuk-

lara ve ebeveynlerine devamlı olarak sağlıklı olmayı hatırlatmaktadır. Abur cubur yerine sağlıklı olabilmek için meyvelerin daha iyi olduğunu öğretmektedir.

Kaynak: <http://www.stockholm4kids.com/beaches-pools-parks-picnics/the-fruit-and-scent-playground/>, Erişim: Kasım, 2012.

Zabeel Teknoloji Parkı, Dubai

Teknoloji temalı bir parktır. Dünyada teknoloji temasının uygulandığı ilk oyun alanıdır. Park, Alternatif enerji, iletişim ve teknoloji olarak üç bölgede gruplanmıştır. İnteraktif sergiler, labirent modelleme güneş sistemi kapsamındaki bazı aktivitelerdir. 2005 yılında tamamlanan Zabeel Teknoloji Parkı, 47.5 ha.lık bir alana yayılmıştır. Tüm alan oyuna adanmıştır. Teknoloji temalı aktiviteler parkın içine yayılmıştır. Dubai Ticaret Merkezi ve Al Karama arasında yer alan bu park, çeşitliliğe sahiptir. Bir oyun alanında bulunması gereken birçok etkinliği bir araya getiren parkta, piknik için yemek alanları, kriket bölümü, 2000 kişilik amfi tiyatro, sergi alanları ve göl (pedal çevirme, kürek çekme, kiralık pilli tekneler) futbol sahası, mini golf alanları, koşu pistleri, seyir kulesi ve high-tech interaktif sergiler bulunmaktadır. Zabeel Parktaki high-tech sergiler, labirent alanı, 3D tiyatro, IMAX sinema ve "Stargate" olarak adlandırılan "öğrenme-eğlenme" merkezi şeklinde düzenlenmiştir. 4.3 km.lik koşu yolu yumuşak ve sert zemin sunmaktadır ve parkın dış sınırında yapılmıştır.

Kaynak: <http://www.ameninfo.com/74847.html>, Erişim: Ekim, 2012.

St. Kilda Macera Oyun Alanı, Adelaide, Avustralya

Bu ödüllü macera oyun alanı Adelaide'nin deniz kenarı banliyösündedir. 4 hektarı kaplayan oyun alanında gemi enkazı, ahşap kale, büyük kaydıraklar, bir tepenin içinde spiral kaydırak ve birçok oyun donatısı yer almaktadır. Tüm bunlar gün boyunca çocukları eğlendirmektedir. En son gelişmeler ise bir küçük denizaltı ve labirenttir. Oyun alanı çocuklara eğlenceli bir ortam yaratmak için eski ahşap, taş ve kaya kullanmaya odaklanmıştır. Park ahşap kalesi, sarı denizaltısı ve eski batmış gemisi ile kendini göstermektedir. Bu gemi, parka yunusları çekerek çocukların deniz yaşamına dikkat etmelerini sağlamaktadır.

Kaynak: <http://mommiesmagazine.com/12904/top-8-amazing-playgrounds-world/>, Erişim: Ekim, 2012.

Araba Lastiği (Nishi-Rukogo) Oyun Alanı, Tokyo, Japonya

Bu bir kent parkıdır ve eğlence için çok şeyi kullanan bir örnektir. Bir araba lastiği fabrikasının yakınında yer almaktadır. Japoncada "Nishi Rukogo"nın anlamı "lastik parkı"dır. Bu oyun alanında, yetişkinler çocukları ile birlikte oynamaktadırlar. Park kullanıcıları,

kaydıraklar, tüneller, lastik basamaklar, zıplama oyunları ve lastik yarışları ve heybetli lastik heykeller yaparak kendilerini eğlendirmektedirler. 3000 adet lastikle dinozorlar, canavarlar, köprüler, kaydıraklar, salıncaklar yapılmıştır. Parktaki tüm oyun donatısı ara-

ba lastiklerinden oluşturulmuştur. Ayrıca alanda, çocukların yığmak ve oynamak ve sanatsal heykeller yapmak için kullandıkları dağınık lastikler bulunmaktadır.

Kaynak: <http://www.neatorama.com/2012/07/25/the-12-most-unique-playgrounds-in-the-world/>, Erişim: Ekim, 2012.

Clemyjontri Parkı, Fair Fax County, Virginia

Virginia, dünyanın en iyi oyun alanlarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Tekerlekli sandalye, yürüteç kullanan veya duysal ve gelişimsel engelli çocukları bir araya getiren, kendi alanında yapılmış ilk parktır. Tüm çocukların bir arada olmasına olanak yaratan parkta tüm beceri düzeyindeki çocuklar yan yana oynayabilmektedirler. Oldukça renkli ve büyük olan park, yüzlerce park kullanıcısına uygun olarak düzenlenmiştir. Tüm park tekerlekli sandalyeler için rampalarla donatılmıştır ve zemin kaplaması olarak da kaymayan malzeme kullanılmıştır. Yüksek arkalı salıncaklara rampalarla, alçak tırmanma strüktürlerine kauçuk yüzeylerle ulaşılan bu parkta, her çocuk kendine bir yer bulmakta ve kendini iyi hissetmektedir. Diğer özellikleri ise atlıkarınca ve piknik pavyonudur. Atlıkarınca 2 dönümlük oyun alanının tam merkezindedir ve dış mekânı 4 alana bölmektedir. **Renkli Gökkuşağı Alanı** tüm fiziksel düzeydeki çocuklara uygun düzenlenmiştir. İşaretler (Braille, resim ve dil özellikli) bu alanda toplanmıştır. Gökkuşağından renkler öğrenilebilmektedir. **Okul ve Labirent Alanı**'ndaki yeniden yapılandırılabilen öğrenme panelleri bir labirent formundadır. Eğitsel öğrenme oyunlarına odaklanmıştır. Çocuklar okumalar, haritalar ve dünya küreleri ile nerede olduklarını, zaman dilimleri ve saatler ile de zamanı öğrenirler. **Ulaşım Alanı**, ulaşım teması ile düzenlenen bu alanda yarış pisti, motosikletler, uçaklar ve trenler vardır. Çocuklara yollardaki trafik kurallarını öğretir ve hayal gücünü uyarır. En büyük oyun alanı, **Sağlık ve Eğlence Alanı**'dır. Burada çocukların fiziksel güçleri, çeviklikleri gelişir ve güven kazanırlar.

Kaynak: <http://fairfaxcounty.gov/parks/clemyjontri/>, Erişim: Kasım, 2012.

Kule Oyun Alanı, Kopenhag, Danimarka

Bu oyun alanına Danimarka Tasarım Merkezi tarafından Danimarka Tasarım Ödülü verilmiştir ve AOK tarafından da kentteki çocuklar için "en iyi deneyim alanı" olarak seçilmiştir. Oyun alanını tasarımcılar "Kule Oyun Alanı" olarak isimlendirmişlerdir. Oyun alanında kuleler, fiziksel oyun ve teknolojik gelişim için sayısız olanak sunmaktadırlar. Çocuklar terasta elektronik parçalarla oynayabilirler, yuvarlak kuledeki bilmeceyi çözebilir veya Belediye Binası Kulesi'nden bir politikacı gibi konuşabilirler. Kent oyun alanı olarak tasarlanan alan Kopenhag'ın 5 önemli kulesi (*Town Hall Tower, Our Saviour's Church, Round Tower, Marble Church, Exchange Tower*) üzerine odaklanmıştır. Çocuklar kentin önemli kule yapıları hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Elektronik oyun fırsatlarının yanı sıra tırmanma duvarları, ip köprüler, kaydıraklar gibi klasik oyun alanı donatıları oyun alanında bulunmaktadır. Oyun alanında ayrıca küçük bir planetariumda vardır.

Kaynak: <http://www.monstrum.dk/en/projects/taarnene-i-faelledparken> Erişim: Kasım, 2012.

Su Oyun Alanı, Tychy, Polonya

Günümüzde su oyun alanları oldukça yaygındır. Bu oyun alanı akıllı tasarımı, şaşırtıcı, renk değiştiren LED ışıkları ile dikkat çekmektedir. Park yer

fistiği şeklinde tasarlanmıştır. Bu düzenleme yer aldığı ortamdaki doğal peyzajla daha uyumlu olmasına olanak sağlamıştır ve düzenleme ya-

pılırken hiçbir ağaç yerinden oynatılmamıştır. Bu ağaçlar oyun alanına sürekli gölge sağlamakta ve hoş bir ortam yaratmaktadır.

Kaynak: <http://www.contemporist.com/2012/02/04/water-playground-by-rs/> Erişim: Kasım, 2012.

Çocukların Oyun Bahçesi, Madrid, İspanya

İspanyol mimarlar Eduardo Navadijos ve Csaba Tarsoly geçtiğimiz günlerde bir oyun alanının eklentisini kullanıma açmışlardır. Proje, mevcut bir oyun alanının yenilemesini de içeren, 1.072 m²'lik yamuk geometrideki bir sahayı bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Sadece açık yapılara izin verilmesine karşın, projede mevcut pavyona entegre olacak, havadar ve serin büyük bir oyun odası yapılmıştır. Renk kullanımı, mimarların çocuk gelişimindeki önemini bildikleri üzere, dengeli ve teşvik edici atmosferi oluşturmaya katkıda bulunmuştur. Pavyonun boyuna uzanmış mevcut yapısı geliştirilirken, yeni "gölge" oyuna adanmış farklı mekânlar dizisi olarak tasarlanmıştır. Yumuşak ve yarı geçirgen bir üst örtü olan gölgeğin üzeri, aynı zamanda su ve güneş radyasyonunu uzaklaştırmak amacıyla her biri 50 cm.de bir yerleştirilmiş 3 mm kalınlığında U kırımlarla kaplanmıştır. Görsel kontrolü sağlamak amacıyla yapı, bir çit-abaküs tarafından sınırlandırılmış ve çocukları bariyerler olmadan bir arada oynamaya davet eden, sahanın en geniş yatay alanına konumlanmıştır.

Kaynak: <http://www.dailytonic.com/playground-by-eduardo-navadijos-y-csaba-tarsoly-arquitectos-boadilla-del-monte-spain/> Erişim: Kasım, 2012.

Sonuç

Çocuğun yaşamında ve tüm gelişme alanlarında yeri olan oyun için çok farklı mekânsal düzenlemeler yapmak mümkündür. Örneklerdeki oyun alanları da bize bu olasılığı göstermektedir. Günümüzde kentlerde oyun alanlarının gittikçe azalması, geleneksel oyun alanlarının çocuklara çok fazla alternatif sunmaması, çocukların oyun için yeterli zamanlarının olmaması, oyun alanlarının tasarımında yeni arayışlara neden olmuştur. Son yıllarda yapılan oyun alanı tasarımlarının en önemli özelliği çocukların, ebeveynlerin ve toplumun ilgisini çekecek ve birlikte olmalarını sağlayacak temaları (teknoloji, su, sağlıklı beslenme, ...) ele almasıdır. Bu tasarımlar ayrıca, farklı becerideki ve yaş grubundaki çocukları bir araya getirmekte, çocukları doğal ortamlarla buluşturmakta ve onları oynarken eğitmektedir. Çocuklar için oluşturulacak oyun alanı düzenlemelerinde, kapsamlı bir yaklaşım ve diğer ülkelerin deneyimlerinden öğrenmek ve oyunu yeniden keşfetmek gereklidir. ■

HERKES İÇİN TASARIM VE KAMUSAL ALAN

Meltem GÜÇLÜ YILMAZ

Prof. Dr.

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölüm Başkanı

"Kamusal alanın, birden çok toplumsal işlevi olan, toplumun her kesiminin gereksinmelerine yanıt veren, salt fiziksel olmayan bir mekân anlayışını yansıttığı söylenebilir. Çocuğun, gencin, yaşlının, engellinin, herkesin serbestçe kullanabildiği sokaklar, meydanlar, alt ve üst geçitler, yeşil ve açık alanlar, kamusal alanın ayrılmaz unsurlarıdır. Bunları kullanılmaz duruma getirmek kentli haklarının çiğnenmesi anlamına gelir. Dolayısıyla, kentsel mekân olarak tanımladığımız bu alanları, herkesin kullanabileceği bir şekilde tasarlamak, herkesin kent yaşamına katılımını sağlamak anlamına gelir ki, bu durum da kamusal alana katılımı güçlendirir."

Giriş

20. Yüzyıl, teknolojik ilerlemelerin hız kazandığı ve tasarımların teknolojiye dayalı olarak gerçekleştirildiği bir dönem olmuştur. Teknolojinin sağladığı imkânlar, tasarımlarda doğayı ve insanı ihmal eden yaklaşımların benimsenmesine neden olmuştur. Doğayı dikkate almayan tasarım çözümleri, çevre kirliliğine neden olarak, insanlığın zarar görmesi sonucunu doğurmuştur. İnsanı dikkate almayan tasarım çözümleri ise insanların doğadan ve birbirlerinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. Mimari çözümlerler, sağlıklı ve genç insanlara yönelik olarak oluşturulmuş; kentsel planlama ise taşıt öncelikli olarak gerçekleştirilmiş, sosyal ve mekânsal paylaşımları ortadan kaldırmıştır.

21. yüzyıl ise, tasarım yaklaşımlarında tekrar doğaya ve insana dönüşün başlangıcı olarak ele alınabilir. Bu makalede, 20. yüzyılda unutulmuş "insan odaklı tasarım" yaklaşımı ele alınacaktır. "İnsan her şeyin ölçüsüdür"; fakat "insan" neye benzer? Mevcut tasarım ilkeleri genellikle ortalama ölçülerde veya **ortalama** kapasitelerdeki insanlar üzerinden oluşturulmuştur. Fakat ortalama insan kriteri olarak alınmalı mıdır, yoksa daha uzun, daha zayıf, daha iri, daha yavaş vb. kriterlere de mi bakmalı mıyız?

İnsanlar, hareket kapasiteleri, işitme ve görme yetenekleri yönlerinden de farklılık gösterirler. Bunlardan başka, yaşlılık, hastalık veya geçici sakatlıktan dolayı dolaşma fonksiyonları kısıtlı olanlar da vardır. Herkes kendi fiziksel yetenek ve sınırlılıkları içinde istisnadır. Engelli insanların fonksiyonlarını imkânlar içinde yürütmelerinin yanı sıra, yapısal çevre tasarımcılarının bütün bu sınırlamaları ortadan kaldırmayı üstlenmeleri esastır. Bunu başarmak için tasarım sürecindeki insan kavramının kapsamı genişletilmelidir.

Kapsayıcı Tasarım olarak adlandırabileceğimiz bu yaklaşımda, engelli, geçici engelli, sağlıklı, genç, yaşlı, çocuk yani herkesin bağımsız olarak kullanabileceği mekânlar tasarlamak esastır. Kimseyi dışlamayan tasarımlar oluşturabilmek için, öncelikle "engelli" tanımlarına değinmekte fayda vardır.

Engelli Tanımları

Her insan yaşamının bir bölümünde fiziksel olarak engelli olabilir; yani hareketleri kısıtlı hale gelebilir. Bir çocuk, yaralı bir insan, bebek arabası süren bir insan, yaşlı bir kişi bir şekilde engelli olarak kabul edilmektedirler. Hayatları boyunca sağlıklı ve hareket kabiliyeti sınırlanmamış insan sayısı oldukça azdır. Fiziksel çevrenin ve kamu hizmetlerinin, herkesin ihtiyaçlarına eşit derecede karşılık verecek şekilde engelsiz olması gerekmektedir.

Engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucunda bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Sakatlıklar, Yetersizlikler ve Engellilerin Uluslararası Sınıflandırılması (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps), Dünya Sağlık Teşkilatı tarafından 1980 yılında özrürlük boyutlarının sınıflandırılmasına yönelik olarak oluşturulan bir tanımlama ve kodlama sistemidir. Engelliliği, bozukluk (impairment), yetersizlik (disability) ve özrürlük (handicap) olmak üzere üç boyutta tanımlanmaktadır. Bozukluk; "sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlardaki eksiklik ve anormallik"; yetersizlik "bir bozukluk sonucu, normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik", özrürlük ise "bir bozukluk veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi" olarak tanımlanmıştır.

Türkiye'de birçok kamu kuruluşu engelliliğe tanımlar getirmiştir. Fiziksel engellerinden dolayı, konut ve yapılandırılmış çevredeki, kamuya açık mekânlardaki (devlet daireleri, bankalar, sosyal tesisler vb.) mimari engeller, engelli insanları sosyal olarak da engellemektedir. Bu anlamda mimari engelleri kaldırmak için resmi olarak çalışmalar yapan kuruluşların başında, Türkiye'de temel standartları oluşturmak amacıyla kurulan Türk Standartları Enstitüsü gelmektedir.

Türk Standartları Enstitüsü TS 9111 sayılı standardında engelliliğe genel bir tanım getirmiştir: "Özür: Vücut fonksiyonlarının kullanımında fiziki kısıtlılık veya kayıptır". Bir başka devlet kuruluşu olan "Sakatları Koruma Milli koordinasyon Kurulu" engelliliği şöyle tanımlamıştır: "Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereğine uymayacak düzeyde özürlenmiş kişiye sakat, özürlenme durumuna sakatlık denmektedir". Başka bir devlet kuruluşu olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği"nin 6. Maddesi'nde, eğitim çağına gelmiş engellileri belli başlı engel grupları ve alt grupları altında toplayarak tanımlar getirmiştir. Bunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür: Ortopedik engelliler, az görenler ve körler, sağır ve ağır işitenler (Kaleli, 2002:18-20).

Engelli olarak tanımlanan insanların bazı organları, doğum hataları nedeniyle veya sonradan ortaya çıkan trafik ve iş kazaları ile hastalık gibi nedenlerle, normal insanlardaki işlevlerini üstlenemedikleri için, bu kişiler diğer insanlardan farklı biçimde yaşamak durumunda kalmakta ve yaşamını bir engelle sürdürmektedir. Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal veya sosyal yeteneklerini çeşitli nedenlerle kaybetmiş olan bu insanların, birtakım yardımcı alet ve cihazlarla bu eksikliklerini gidermeleri kimi kez mümkün olabilmektedir. Ayrıca, insan ömrünün uzamasının doğal bir sonucu olarak bireyler performans ve yeteneklerinin değiştiği uzun bir yaşlılık dönemi geçirebilmektedir. Yaşam sürecinin değişik aşamalarında gereksinimlerin de farklılaştığı düşünüldüğünde, tasarımda kullanıcı boyutunun çok yönlü olarak düşünülmesinin gerekliliği görülmektedir. Çevrenin ve çeşitli ürünlerin, eşit olanaklarla her türlü birey tarafından kullanılabilirliğinin sağlanması yönünde bir yaklaşımın kavramsal yapısı 1980'lerin ortalarında şekillenerek ortaya koyulmuş, "evrensel tasarım", "herkes için tasarım" yaklaşımları dünyanın çeşitli ülkelerinde geçerlilik kazanmıştır (Dostoğlu, Şahin, Taneli, 2009).

Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, herhangi bir bireyin modern toplum tarafından sunulan fırsat ve yararları tam olarak katılımdan mahrum edilmesidir. Bu yararlar iş, konut, sağlık gibi hizmetleri ve eğitimi kapsamaktadır. Engelli insanlar erişilebilirlik ve anlayış eksikliği yüzünden genellikle sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Eğitim, konut ve sağlık hizmetleri onlar için hazır olarak sunulmamıştır. Engelli bireylerin karşılaştıkları ayırım ve eğitim, istihdam ve sosyal ortamlarda karşılaştıkları engeller, engelsiz bireylere göre

onları sosyal dışlanmaya daha fazla yaklaştırmaktadır.

Dünyada, engelli insanların 4'te 3'ü, kamu hizmetlerinin yetersiz olduğu gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Bunun da ötesinde, engelli bireyler yoksulların yoksulu arasındadırlar. Yoksulluk ve engellilik yakın bir ilişki içerisindedir. Engellilik yoksulluk riskini artırmakta, yoksulluk koşulları engellilik riskini artırmaktadır. Başka bir deyişle, yoksulluk koşulları altında yaşayanlar, yetersiz beslenme, sağlıksız konut ve riskli yerleşim, şiddete maruz kalma gibi ağır yaşam koşulları yüzünden engelli olmaya eğilimlidirler. Ters bir durumda da engelliler, istihdam eksikliğinden ya da temel sosyal ve tıbbi hizmet ve rehabilitasyonlara ulaşamamaktan dolayı, yoksul olmaya eğilimlidirler.

Sosyal dışlanma sadece finans gücü ile ilgili değildir. Sosyal yoksulluk engelli insanların hayatlarında eşdeğer bir önem taşımaktadır. Engelli insanlar genellikle ayrımcılığın, dışlanmanın ve önyargının, katılıma dahil olamama ve toplumu etkileyememenin zarar verici ağır etkilerine maruz kalmaktadırlar. Bu negatif sosyal eğilimler, engellilik koşullarını daha da kötüleştirebilir. Engelli insanların bu şekilde marjinalleştirilmesi, onların üretime ve topluma katılma fırsatlarını azaltmakta, yoksulluk içine düşme risklerini ise artırmaktadır. Engelli insanların karşılaştığı finansal ve duygusal zorluklar, insan ilişkilerinde de problemlere neden olmaktadır.

Sosyal dışlanma ve eğitim arasında temel bir bağlantı bulunmaktadır. Engelli bir çocuğun, sosyal ve akademik olarak kapsayıcı bir eğitim alması yerleşim, ulaşılabilirlik ve ulusal, bölgesel, yerel ölçekteki politika öncelikleri ile doğrudan bağlantılıdır. İş edinme imkânları edinebilmek için eğitimin önemi bilinmektedir; fakat genelde engelli insanlar daha az eğitim almaktadırlar ve okuldan diğerlerine göre daha az nitelikler kazanarak ayrılmaktadırlar. Engelli çocuklar için olduğu kadar, engelsiz çocuklar için de, aynı eğitim ortamında olmalarından dolayı birbirlerinden karşılıklı faydalanma adına, eğitimin sosyal boyutu büyük önem taşımaktadır. Davranışsal engelleri kaldırmaya katkılarından dolayı, kapsayıcı bir eğitim anlayışı, kapsayıcı bir toplum için temel oluşturmaktadır. Engelli çocukların büyük bir bölümü normal eğitimden yararlanabilmektedirler; önemli olan onları dışlamayan toplumsal bir anlayışa sahip olmak ve de dışlamayan yapısal çevreyi oluşturabilmektir (Arvanitis, 2004:15-16).

Herkes İçin Tasarım

Herkes için tasarım, yapısal çevrenin düzenlenmesinde herkesi içine alan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Herkesi kapsayan nitelikte yapı

bir çevre yaratmak mimarların sorumluluğu olduğu kadar, yerel yönetimlerin de sorumluluğudur. Yapılı çevre, değişen gereksinmelere uymak, kullanıcı hangi yaşta, cinsiyette veya ergonomik özelliklerde olursa olsun ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumunda olmalıdır.

Herkes için tasarım, ürünlerin ya da yapısal çevrelerin uyarlamaya veya özel tasarıma gerek olmadan, tüm insanlar tarafından kullanılabilir olmasıdır. Herkes için tasarım, işlevsel veya zihinsel engelleri olanları, sağır veya duyma kaybı olanları, körleri ya da az görebilenleri ya da algısal veya bilişsel engelleri olanları, bir başka deyişle herkesin gereksinmelerini hesaba katan bir yaklaşımdır. Herkes için yapılan tasarımlarda kullanıcıyı iyi tanımanın yanı sıra, herkesin kolayca bulabileceği, gereksinmelerini karşılayan, basit ve kolay anlaşılabilen, kullanım bilgisini aktaran, tehlikeyi en aza indiren, en az fiziksel güç harcayan ve kullanıcının ölçülerine ve becerilerine uygun olan niteliklerin gözetilmesi önemli olmaktadır. Sağlıklı yapısal veya kentsel çevredeki tasarım etkinlikleri, farklı duylara, yeteneklere ve kültüre sahip insanların kapsamalıdır. Farklı yetenekteki veya özel gereksinimleri olan insanların dışlamamalıdır (Gökmen, 2009). Başka bir deyişle, engelsiz tasarımın tüm insanlar için her mekânda geçerli duruma getirilmesini amaçlayan çalışmalar sonucunda "evrensel tasarım" ya da "herkes için tasarım" adı altında belli ilkeler geliştirilmiştir. Bu ilkeler;

- Kullanımda eşdeğerlik,
- Kullanımda esneklik,
- Basitlik ve sezgilenebilirlik,
- Algılanabilir bilgilendirme,
- Hatanın hoşgörüsü ile karşılanması,
- Fiziksel gücün az kullanımı,
- Yaklaşım ve kullanım ölçü ve mekânı olarak tanımlanmaktadır.

Herkes için tasarım ile mekânın engelsiz düzenlenmesinin temelinde antropometrik ve ergonomik anlamda bir genel kurallar bütünü yer almaktadır. Bu kurallar tasarım girdilerine bağlı olarak aşağıdaki gibi belirlenebilir (Kaplan, 2011):

- Alan: engelsiz ve yeterli hareket alanı,
- Yüzey: engelsiz ve uygun döşeme yüzeyi,
- Genişlik: engelsiz ve yeterli genişlik,
- Yükseklik: engelsiz ve yeterli yükseklik,
- Bildirişim: gerekli yönlendirme uyarı işaretlemeleri,
- Donatı: yeterli ve gerekli mekânsal kullanma donatıları.

Özetleyecek olursak, herkes için tasarım, ürünlerin, hizmetlerin ve yapısal çevrenin, yaş ve yetkililik gözetilmeden, mümkün olduğunca çok sayıda insan tarafından kullanılabilecek şekilde tasarlanmasıdır. Bu tanıma "evrensel tasarım"

da denilmektedir. Genel olarak, yeni bir tasarım yöntemi olmamakla beraber, bu tasarıma yeni bir yaklaşım ya da eğilim denilebilir. Herkes için tasarım, yaşlı nüfusun bütün dünyada artış göstermesi ve engellilerin toplumla bütünleşebilmesi eğilimlerinden oluşmuş bir kavramdır.

Eski anlayışa göre, engelliler çevreye uyum sağlamaya çalışıyorlardı veya onlar için özel tasarımlar ya da teknoloji kullanılıyordu. Günümüzde ise, engelliliğin "sosyal modeli" ön plana çıkmaktadır. İnsanları engelleri olan bireyler olarak görmek yerine, yapıları çevrelerin ve ürünlerin onlara engel teşkil ettiği düşünülmektedir. Engelliliğin sosyal modeline bağlı olanlar, yapısal çevrenin ve ürünlerin "engelliliği" azaltacak şekilde tasarlanmasından yanadırlar. Burada, sadece genç, yetişkin ve sağlıklı bireyler için değil tasarımların herkes için oluşturulması önem kazanmaktadır (Burton, Mitchell, 2006: 5-7).

Engellilik, giderek artan yaşlı nüfus ve engelliliğe karşı olan pozitif yaklaşımlar, ulaşılabilirliği önemli ve güncel bir konu durumuna getirmiştir. Fiziksel ve duyuşsal bozuklukları olan insanların binalara ve toplu taşıma sistemine erişebilmeleri için bazı planlama rehberleri ve yapısal düzenlemeler geliştirmeye çalışılmaktadır. Fakat bu düzenlemelerin ne kadar uygulandığı ve yeterliliği tartışılmaktadır.

Örneğin, YÖK 2011 yılında, Anadolu Üniversitesi'nde "Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı" düzenlemiştir. Amaç, Türkiye'de tasarım ve planlama eğitimi programları programlarında "herkes için tasarım" yaklaşımını, lisans ve yüksek lisans düzeyinde, değerlendirmek ve geliştirmek olmuştur. Bu doğrultuda yükseköğretim kurumlarının iç ve dış mekân düzenlemelerinin 2012 yılına kadar tamamlaması gerektiği; Bologna süreci ile bağlantılı olarak üniversitelerin 2012 yılının sonuna kadar akreditasyona geçmiş olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmaya katılan konuşmacılardan Sandra Manley sunumunda, tasarımcıların tasarımlarını herkese yönelik olarak gerçekleştirmeleri gerektiğini belirterek sağ elini ve sol elini kullanan insanlara göre tasarım örnekleri vermiştir. Sosyal ortama katılımda herkesin eşit olarak yararlanma hakkının olduğunu belirtmiştir. Eğitim programının içeriğini değiştirmenin, her alanda herkes için tasarım anlayışının benimsenmesi gerektiğinden; engelli insanların tasarım stüdyolarında bulunmaları gerektiğinden ve doğrudan doğruya öğrencilerle çalışmaları gerektiğinden ve daha çok engelli uzmanlara ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir. Toplum için değil toplum ile birlikte tasarım yapılmasını savunarak engelli bireylerin mi-

mar, planlamacı vb. olmaları konusunda cesaretlendirilmeleri gerektiğini ve pasif katılımcı olmamaları gerektiğini, kültürün değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ulaşılabilirlik

Toplumda var olan bütün imkânlarla ve hizmetlere ulaşabilmek engellilerin temel hakkıdır. Yapısal çevre genellikle ulaşılabilirliğe engeller koymaktadır; merdivenlerden dolayı bir yapının girişine ulaşamayan tekerlekli sandalye kullanıcısının durumunda olduğu gibi. Fakat, ulaşılabilirlik kavramının kapsamı daha geniştir. Fiziksel çevreye ek olarak, bilgiye, ekonomik etkinliklere, kültür, din ve dil hizmetlerine erişilebilirliği de kapsamaktadır. Var olan yapısal çevredeki her engel dikkatlice değerlendirilmeli ve engelli insanların hareketine yönelik etkisi anlaşıldıktan sonra düzeltilmeli ya da kaldırılmalıdır. American Disabilities Act, ulaşılabilirliği, "Ulaşılabilir yol, bina içinde bir noktadan kamusal mekâna doğru sürekliliği ve engeli olmayan yoldur; merdiven, basamak veya yürüyen merdiven içermez" diye tanımlamaktadır.

Ulaşılabilirlik insan merkezli yapısal çevrenin en gerekli özelliği olmalıdır. Herkes bağımsız ve eşit bir şekilde yapısal çevreyi kullanabilmelidir. Her ülkenin amacı, engellilerin de dahil olduğu herkes tarafından uygun, güvenli ve yararlı yapısal çevre kullanımını sağlamak olmalıdır. Genellikle şehirler engelli insanlara yardımcı olamamaktadır; bir çok yere ulaşmak çok zor veya imkânsız olmaktadır. Birleşmiş Milletler fiziksel çevreye yönelik ulaşılabilirlik için standart kuralları getirmiştir (Arvanitis, 2004:20-21):

- Fiziksel çevreye katılımdaki engelleri kaldırmak için yönetimler girişimde bulunmalıdır. Bu çalışmalar ile, standartlar ve rehber ilkeler geliştirilmelidir ki toplumdaki konut, yapılar, toplu taşıma hizmetleri, sokaklar ve diğer dış mekânlar gibi çeşitli alanlara ulaşılabilirliği sağlayan yasal düzenlemeler yapılabilsin.
- Fiziksel çevrenin tasarım ve inşaa sürecine dahil olan mimar ve mühendislerin engellilere yönelik politikalara ve ulaşılabilirliğe yönelik ölçümlere ait yeterli bilgiye erişimlerinin yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir.
- Fiziksel çevrenin tasarım ve inşaat sürecinin başlangıcından itibaren ulaşılabilirlik kriterleri tasarım sürecine dahil edilmelidir.
- Ulaşılabilirliğe yönelik standartlar oluşturulduktan sonra engelli insanlara danışılmalıdır. Kamusal projeler oluşturulduğunda, maksimum düzeyde ulaşılabilirlik sağlanmalı ve engelli insanlar da yerel planlama sürecine dahil edilmelidir.

Engelli insanlar için toplu taşıma sistemine ulaşılabilirliği sağlamak demek, engelli olmayan insanlar için de konforun, hizmetin ve kalitenin geliştirilmesi demektir. Avrupa Birliği Komisyonu'nun "Engelsiz Avrupa'ya Doğru" konulu çalışması, engelli insanlara yönelik hava, taşıt ve deniz ulaşımını da kapsayan ulaşılabilirliği yükseltme ve geliştirme için çeşitli kriterleri kapsamaktadır. Engelli insanlar toplu taşıma araçlarını kullanırken büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların başlıcaları şunlardır:

- Araç Hakkında Bilgi Edinme: Araç saatleri, güzergâhları gibi konularda bilgi edinmek görme engelliler ve öğrenme güçlüğü çekenler için sorun yaratmaktadır.
- Araca Binme: Yüksek basamaklar ortopedik engelliler ya da bebek arabası kullanan insanlar için önemli bir ulaşılabilirlik sorunudur.
- Araçtaki tutunma kayışlarının çok yüksek yerlere monte edilmiş olması çocukların ve kısa boylu insanların güvenliğini tehlikeye atmaktadır.
- Bebek arabaları ya da tekerlekli sandalye için ayrılan alanların darlığı ya da hiç olması.
- Görme engelli insanların biniş-inişlerde araç kapısına yönelenememesi.

Dış Mekânlardaki Çevresel Engeller

- Otobüs duraklarındaki biniş ya da iniş yerlerinin tanımsız olması.
- Durak önlerine araç park edilmesi.
- Otopark yetersizliğinin ve otoparkların darlığının, tekerlekli sandalye kullanan insanların inip binmelerini engellemesi.
- Dar ve yüksek kaldırımlar.
- Yetersiz ya da yanlış tasarlanmış rampalar.
- Yol donanımları çevrenin niteliğini artırabilir, fakat görme engelli insanlar ya da dikkatsiz insanlar için tehlike oluşturabilirler.
- Yüzey değişikliği gibi çeşitli göstergelerin bulunmayışı da görme engellilerin yaşamını zorlaştırmaktadır.

Herkes kentsel mekânlardan eşit ve bağımsız olarak faydalanma hakkına sahiptir. T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı ulaşılabilirliği; "yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek" olarak tanımlamaktadır.

Kamusal Alan

Kamusal alan kavramı, bir siyaset bilimci olan Jürgen Habermas tarafından, ilk kez "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü" adlı eserde ele alınmış ve incelenmiştir. Kavramı belli bir tarihsel gelişme içinde ele alan bu çalışmadan sonra, kavram siyaset felsefesinde kullanılan ve üzerinde

birçok tartışmanın yaşandığı bir terim olmaya başlamıştır (Eren, 2005).

Kamusal alan kavramındaki “kamu” kelimesinin anlamı, Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “1. Hep, bütün, 2. Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme” olarak açıklanmıştır. Kamusal alan ise, “Kamuya ait, kamu ile ilgili işlerin yapıldığı yer” olarak açıklanmıştır. Kamusal alanın en önemli niteliği tüm vatandaşlara açık olmasıdır.

Habermas, kamusal alanın yapısal dönüşümünü açıklarken, özel alanı başlangıç noktası olarak almaktadır. Özel alanı ikiye ayırmaktadır; burjuva toplumunun oluşturduğu toplumsal emek alanı ve ailenin sahip olduğu mahremiyet alanı. Devlet alanı ise tümüyle kamusal alan içindedir. Böylece, Habermas kamusal alanın yapısal dönüşümünü belirlerken, üç temel nokta üzerinde durmaktadır: Bireylerin mahremiyet alanı, toplumsal emek alanı olarak nitelediği ekonomik alan ve devlet alanı. Modernleşme süreciyle birlikte, katılım, çoğulculuk, temel hak ve özgürlükler gibi temel değerler üzerine bina edilen demokrasi anlayışı, kamusal alan anlayışında da önemli dönüşüme yol açmıştır.

Günümüzde farklı inanç, düşünce ve kimliklerin oluşturduğu çoğulcu bir kamusal alandan söz edilmektedir. Bu çoğulculuk, devlet sınırlarını da aşarak bölgesel ve küresel ölçekte bir kamusal alandan söz eder duruma getirmiştir. Bu da “Avrupa kamusal alanı” veya “küresel kamusal alan” kavramlarını konuşulur hale getirmiştir. Avrupa kamusal alanı, kendisine Avrupalı diyen toplumsal hareketlerin, düşünce, değer ve pratikleri ile oluşan veya oluşmakta olan bir alan olarak tanımlanmaktadır. Küresel kamusal alan ise, devletlerin oluşturduğu küresel sistemde karşılıklı dayanışma ve etkileşim alanı olarak açıklanmaktadır.

Kamusal alana ilişkin tanımlamalara ve tarihsel gelişim sürecine bakıldığında temel vurgunun şu noktalara olduğu söylenebilir:

- Kamusal alan kamusal mekânla örtüşmez.
- Kamusal alan ile özel alan farklılaşmakla birlikte, bu iki alan arasında çok net sınırlar yoktur.
- Özel mekânlarda kamusal alanlar oluşabileceği gibi, kamusal mekânlarda da özel alanlar olabilir.
- Kamusal alanın temel unsuru, kişilere açık ve serbest olması iken; özel alanın mahrem ya da belli kişilere açık olmasıdır.
- Kamusal alan ortak sorunlar üzerine bir iletişimi vurgularken, kamusal alan, bu iletişimin aldığı biçime vurgu yapmaktadır. Bu nedenle tek tip kamusal alandan değil, kamusal alanın farklılaşmasından söz edilebilmektedir.

- Kamusal alana ilişkin sorunlar bir mekân sorunu olmaktan çok, bir nitelik sorunu olarak belirmektedir. Bu nedenle kamusal alanda önemli olan, mekânın kamusal ya da özel olması değil, o mekân üzerinde kurulan iletişimin niteliğidir.

Felsefi ve sosyolojik temelli olan kamusal alan, bireylerin katılımına açık ortak bir iletişim ve etkileşim alanı olarak açıklanmaktadır. Demokrasinin özünü oluşturan çoğulculuk, hoşgörü, açıklık gibi ilkelere dayanan demokratik toplum düzeni; katılımcı, uzlaşmacı ve saydam kamusal alanların oluşmasını sağlamaktadır (Eren, 2005).

Kentsel Mekân ve Kamusal Alan

Kamusal alana yönelik olarak yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, kentsel mekân ile kamusal alan örtüşmemektedir. Fakat, kentsel mekân, kamusal alanın oluşmasında ve gelişmesinde önemli katkılarda bulunmaktadır. Kentsel mekânlar, kent insanlarının karşılaştığı, buluştuğu, yerine göre sosyalleştiği, etkinlik yaptığı ortamlardır; sokaklar, caddeler, parklar, meydanlar, vb. Kentsel mekân araştırmacıları, kentsel mekânın algısal özelliklerle görsel sanat gibi ele alınmasının yanında, mekânın sosyal ve davranışsal özellikleriyle de ele alınması gerektiğini belirtmektedirler. Kentsel mekânın sosyalleşmeye izin verdiği ölçüde başarılı olabileceğinden hareketle, bu araştırmacılar, duyuları harekete geçirecek özelliklerin yanında, mekânın kullanıcıların arzu edilen davranışlarda bulunmasını destekleyecek sosyal niteliklere de sahip olması gerektiğini belirtmektedirler.

Bir diğer yaklaşımda ise, kentsel mekânın yaşayan mekânlara dönüşmesi, mekânın fiziksel ve biçimsel özellikleri ile ilişkilendirilmektedir (Halu, 2010:52). Kentsel mekânın yaşaması, katılımın ve paylaşımın oluşması ile doğrudan ilişkilidir. Katılım ve paylaşımın yüksek olması ise, kentsel mekânın herkes tarafından bağımsız ve eşit bir şekilde kullanılabilmesine bağlıdır. Bu da demektir ki, kentsel mekânlar ne kadar çok farklı yaş, cinsiyet, yetenek, engelli, engelsiz insanlar tarafından kullanılabilir nitelikte ise o kadar çok katılım ve paylaşım gerçekleştirilebilir. Herkesin katılım ve paylaşımının kentsel mekânda gerçekleşmesi ise, kamusal alan kavramının oluşmasına ve gelişmesine önemli katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz kentsel mekânlarda engellilerin kullanımını sağlayacak, kolaylaştıracak herhangi bir tasarım yaklaşımı, ülkemizde günümüze kadar tam olarak gerçekleştirilememiştir. Her insanda olduğu gibi engelli insanlar da evlerinden dışarıya çıktıklarında kendilerini güvende hissetmek istemektedirler. Sokaklarda,

yaya yollarında herhangi bir engel ile karşılaşmadan ve bağımsız olarak hareket edebilmek; yapı girişlerine rahatça ulaşabilmek ve herkesin kullandığı giriş-çıkış kapısını kullanabilmek; kent meydanlarına, hizmet alanlarına aynı şekilde ulaşabilmek, engelli insanların en temel isteklerini oluşturmaktadır.

Bütün bu veriler doğrultusunda, “herkes için tasarım” yaklaşımından yola çıkarak Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi’nde, engelli öğrencilerimizin de katılımıyla yerleşke dış mekânlarında engellilerin ulaşımını artıracak ve kolaylaştıracak bir proje çalışması gerçekleştirilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Dış Mekânlarında Ulaşılabilirlik Düzeyinin Geliştirilmesi Projesi Örneği

Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü’nde, Yüksek Lisans Dersi’ kapsamında engelli insanların sokaklarda, meydanlarda, yaya yollarında, kısacası kentsel mekânlardaki ulaşılabilirlik düzeyleri araştırılıp incelenmiştir. Elde edilen veriler bulunan engelli öğrencilerin katılımı ile de var olan sorunlar tespit edilmiştir. İki engel grubu ile çalışılmıştır: Görme engelli ve ortopedik engelli öğrenciler. Ortopedik engelli öğrencilerin yerleşkede yaşadıkları sorunlar bina içi ve yerleşke içi olmak üzere iki temel başlık altında ele alınmıştır. Bina içinde ortopedik engelli öğrenciler, katlar arası ulaşım- larda ve ıslak hacimlerin kullanımında sorun yaşamaktadırlar. Tespit edilen sorunlar doğ-

“Tüm hayatımı ‘Erişebilirliğe’ göre belirliyorum...”

Resim 1.

Resim 3.

Resim 4.

Resim 2.

rultusunda, çözüme yönelik projeler İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü tarafından üretilmiş ve uygulanmıştır.

Ortopedik engelli bir bayan yabancı uyruklu öğrenci, ülkesinde engelli insanların üniversiteye alınmaması sebebiyle Irak'tan tek başına Türkiye'ye gelmiş ve Hacettepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nü kazanmıştır. Fakat bölüm binasında rampa ya da asansör olmadığı için üniversite bünyesindeki bütün bölümleri tek tek arayıp erişilebilir binaları tespit etmiştir. Bulduğu iki-üç bölüm arasından Felsefe Bölümü'nü seçip orada eğitimine başlamıştır. Yapı içindeki asansör eksikliği 2011 yılında giderilmiştir. Böylece katlar arası ulaşım tekerlekli sandalye kullanıcıları için de sağlanmış olmaktadır.

Ortopedik engelli öğrencilerin yerleşke içi ulaşımını eşitlemek, kolaylaştırmak ve bağımsızlaştırmak için gerekli görülen yerlere uygun eğimde ve genişlikte rampalar yapılmıştır (Bkz. Foto 1, 2, 3).

Görme engelli grubunda ise az gören ve tamamen görmeyen öğrenciler bulunmaktadır. Az gören öğrenciler: "Basamak uçlarında parlak ya da fosforlu şeritler olsa biz onları fark edebiliriz" ifadesini kullanmışlardır. Beytepe yerleşkesi içerisinde oldukça fazla kot farklılıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla, görme engelli öğrencilerin daha güvenli ve bağımsız hareket edebilmeleri için, yerleşke içerisinde bulunan bütün merdiven basamak uçlarına parlak şeritler ve uyarıcı yüzeyler yerleştirilmiştir (Bkz. Foto 4). Tamamen görmeyen öğrenciler, kılavuz yolların sadece takip edemeyecekleri herhangi bir sınır olmadığı zaman kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü: "Görme engelliye rehberlik görevi yapan ve onun gözü yerine kullandığı şey, elindeki bastonudur. O bastonuyla kenar takibi yaparak gideceği yeri ve yönü daha rahat bulabilmektedir. Yollarda ise takip etmek suretiyle yönünü bulmaya yarayacak şey kaldırım kenarlarıdır. Kaldırımın olmadığı yerlerde ise ev veya bahçe duvarı ya da farklı zemini takip eder."

Görme engelli kişiler dokunma ve işitme duyuları yardımıyla çevreyi algırlarlar. Kullandıkları baston aynı zamanda onların kimlikleri ve gözleridir. Bu ifadeler doğrultusunda, yerleşkede bordür kenarlarını ve diğer sınırları kullanarak, yaya akışının fazla olduğu alanlarda paslanmaz çelik, fazla olmadığı alanlarda ise termostatik malzemelerden kılavuz yollar ve uyarıcı yüzeyler uygulanmıştır (Bkz. Foto 5, 6). Ayrıca, yerleşke yaşantısında, ulaşımın en önemli elemanlarından biri olan otobüs durakları da, az gören ve görmeyen öğrencilerin kullanımını kolaylaştırmak için, parlak sarı renğinde uyarıcı yüzey ve kılavuz yolların yerleştirilmesi ile vurgulanmıştır (Bkz. Foto 7).

Beytepe yerleşkesi içerisinde, herkes için tasarım yaklaşımını benimseyen, kullanıcıların da katılımı ile "ulaşılabilirliği sağlama ve artırma"

Resim 5.

Resim 6.

projesi gerçekleştirilmiştir. Az gören öğrencilerden, özellikle basamak ucu şerit uygulamasından sonra çok olumlu geri dönüşler alınmıştır. Şöyle ki, artık merdivenleri daha rahat algılayıp, daha güvenli bir şekilde kullanabildiklerini belirterek uygulamanın devam etmesini istemişlerdir. Bu arada, günümüze kadar kentlerimizde görme engellilere yönelik herhangi bir uygulama bulunmadığı için, görme engelli öğrencilerden kılavuz yol ve uyarıcı yüzey kullanımını bilmeyenler çıkmıştır. Bu durum da, insanların yaşadıkları çevrede sunulan imkânlar doğrultusunda bilgi edinebildiklerini, alışkanlıklarını ve kültürlerini oluşturduklarını göstermektedir.

Herkes için tasarım yaklaşımı ile oluşturulan Beytepe Yerleşkesi Projesi kapsamında, ortopedik engelli ve görme engelli öğrenci grupları ile çalışılmıştır. Yerleşkede var olan sorunlar birlikte tespit edildikten sonra, yine birlikte çözüm önerileri oluşturulmuştur. Böylece katılımcı ve paylaşımcı bir tasarım süreci yaşanmıştır. Diğer engelli gruplarına yönelik araştırma, tasarım ve uygulama çalışmaları devam etmektedir.

Beytepe Yerleşkesinde gerçekleştirilen herkes için tasarım doğrultusundaki uygulama sonrasında, engelli öğrencilerin yerleşke içerisinde daha fazla zaman geçirdikleri, önemsenme duygusunu yaşadıkları ve yaşadıkları diğer yapısal sıkıntıları dile getirdikleri gözlemlenmiştir.

Sonuç

Görüldüğü gibi engellilerin de içinde yer aldığı toplumun çeşitli kesimlerinin kamusal alanlardan serbestçe yararlanabilmeleri günümüzdeki insan hakları anlayışının da bir gereği olarak değerlendirilebilir. Nitekim, birçok Avrupa kuruluşunun son yıllarda yayınladıkları hukuki belgelerde de kentli hakları diye geçen hakların önemli bir bölümü, kamusal alanlarla ilgilidir.

Resim 7.

Sonuç olarak, kamusal alanın, birden çok toplumsal işlevi olan, toplumun her kesiminin gereksinmelerine yanıt veren, salt fiziksel olmayan bir mekân anlayışını yansıttığı söylenebilir. Çocuğun, gencin, yaşlının, engellinin, herkesin serbestçe kullanabildiği sokaklar, meydanlar, alt ve üst geçitler, yeşil ve açık alanlar, kamusal alanın ayrılmaz unsurlarıdır. Bunları kullanılmaz duruma getirmek kentli haklarının çiğnenmesi anlamına gelir. Dolayısıyla, kentsel mekân olarak tanımladığımız bu alanları, herkesin kullanabileceği bir şekilde tasarlamak, herkesin kent yaşamına katılımını sağlamak anlamına gelir ki, bu durum da kamusal alana katılımı güçlendirir. ■

NOT

1. HÜ GSF İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Yakın Çevrede Tasarım ve Oluşum Problemleri Analizi dersi, Ders yönetimi: Prof. Dr. Meltem Yılmaz, Öğr. Gör. Selin Mutdoğan, öğrenciler: Barış Yakın, Çiğir Çingir, Roya Tavakoli, Sinem Kekeç, Zeynep Meriç.

KAYNAKÇA

Arvanitis, Agni, Vlavianos, *People with a Disability in Modern Society*, Biopolitics International Organisation, 2004, Athens.
Burton, Elizabeth and Mitchell, Lynne (2006). *Inclusive Urban Design*, Published by Elsevier Ltd., UK.
Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y., "Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler", Tasarım Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, Dosya 347, *Mimarlık*, Mayıs-Haziran 2009.
Gökmen, H. S., "Birlikte Oynamak", Tasarım Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, Dosya 347, *Mimarlık*, Mayıs-Haziran 2009.
Halu, Z. Y., "Kentsel Mekân Olarak Caddeler: Bağdat Caddesi Örneği", *Mimar.ist*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, sayı:36, 2010, İstanbul.
Kaleli, E. E., "Türkiye'de Tekerekli Sandalye Engellileri İçin Konut İç Mekânları ve Donatı Elemanları'nın Tasarımına bir Yaklaşım", HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, 2002, Ankara.
Kaplan, Hülagü, *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü yay, 2011, Ankara.

E-KAYNAK

Eren, Abdurrahman, Özgürlükler Mekânı Olarak Kamusal Alan, http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2005_IX_2.5.pdf
Erişim tarihi, 18.11.2012.
United States Department of Justice, 1994, ADA Standards for Accessible Design, USA.

KAMUSAL ALANDA ULAŞILABİLİRLİK

Berrin SİREL

Peyzaj Mimarı

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi

Halil DUYMUŞ

Peyzaj Mimarı

Çukurova Üniversitesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü Araştırma Görevlisi

"Engellilerin değişik boyuttaki hareket kabiliyetlerindeki engellerden dolayı ortaya çıkan kısıtlı ve zor ulaşılabilirlik problemlerine karşı, başta yerel yönetimler olmak üzere mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancılarının ilgili standartlara göre uygun projeler üretmeleri gerekmektedir. Bu nedenle fiziksel planlama ve tasarım çalışmalarının bütün aşamalarında insan yaşamında kullanılan tüm mekânların erişilebilir ve kullanılabilir olması gerekliliğinden hareketle engellilerin özel durumları dikkate alınmalıdır. Temel insan haklarından olan ulaşılabilirlik sosyal, bilimsel, mesleki ve ekonomik faaliyetlere katılabilmek açısından özürllüler için son derece önemli bir konudur."

Dünyada engelliliğin algılanışında toplumlar arası fark engelli bireyler için sunulan olanaklar ölçüsünde ortaya çıkmaktadır. Günümüzde birçok toplumda yaşam alanları bireylerin beklentileri doğrultusunda şekillenmekte ve bu şekillenmede engelli bireylerin de toplumla bir arada yaşama talepleri önemli rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkeler sosyal dezavantajlı grupta yer alan engelli bireyler için yaptıkları yasal düzenlemelerle fiziksel ve sosyal bariyerleri kaldırarak engelli bireylerin bağımsız yaşam sürdürmelerine olanak sağlamışlardır.

Ülkemizde de engelliler için fiziksel ve mimari düzenlemelere ilişkin çeşitli kanun ve yönetmelikler bulunmaktadır. Engelliler için ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik ülkemizde ilk yasal düzenleme 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır. Bu kararname ile birçok kanunda özürllülerle ilgili düzenleme getirilmiştir.

3194 sayılı İmar Kanunu'na ulaşılabilirlikle ilgili bir madde eklenmiştir. Bu düzenleme ile yapılmış ve yapılacak altyapı alanlarında ve yapılarda ulaşılabilirlik ilkelerinin, yapılı çevreyle ilgili planlama, projelendirme, uygulama, ruhsatlandırma ve denetleme gibi görev ve sorumlulukları olan ilgili kurum ve kuruluşlarca uygulanması hükmü altına alınmıştır. İmar Kanunu'nda yapılan bu değişikliğin ardından, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından ilgili altı yönetmelikte özürllüler için yapıli çevre faaliyetlerinde ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik gerekli düzenlemeler yapılarak 02.09.1999 tarihinde 23804 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun maddesinin yürütülmesi ile ilgili olarak "Yapılarda Özürllülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" 22.04.2006 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu, belediyelerin özürllüler için sunacakları hizmetleri tanımlamıştır. 01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı kanunun geçici 2. maddesi ise yerel yönetimlere ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına çok açık yükümlülükler getiren bir düzenlemedir. Bu maddede "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanla-

rı ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir" hükmü yer almaktadır.

Toplu taşımacılık hizmetlerinin ele alındığı kanunun geçici 3 üncü maddesinde ise; "Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürllülerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllüler için erişilebilir duruma getirilir" hükmü ile 2012 yılına kadar büyükşehir belediyeleri ve belediyelerin denetim görevleri olan sistemler dahil olmak üzere, toplu taşıma taşıtlarında ve sistemlerinde özürllüler için ulaşılabilirlik önlemlerini tamamlamaları öngörülmüştür.

Özürllüler Kanunu ile başta yerel yönetimler olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının getirilen yükümlülüklerin hayata geçirilmesine yol göstermek amacıyla, 12.07.2006 tarihinde 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. 19.12.2007 tarihli (09.09.2009 tarihinde değişiklik yapılan) ve 26735 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik" de özürllülerle ilgili hükümlere yer verilmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü özürllülerin ulaşılabilirliği ile doğrudan ilgili olan "TS 9111: Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları", "TS 12576: Şehir İçi Yollar-Özürllü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları" ve "TS 12460: Şehir İçi Yollar - Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürllü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları"nı hazırlamıştır. Diğer yandan, 31.07.2009 tarihinde 27305 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik" de idarenin sunduğu kamu hizmetlerinin engelliler için ulaşılabilir olması için gerekli tedbirlerin alınması hükmü bulunmaktadır.

Tüm yasa ve yönetmeliklere karşı ülkemizde engelli bireylerin kamusal alanlarda ulaşılabilirlik

sorunu yaşadıkları yapılan araştırmalarla ortaya konulmaktadır. Tufan ve Ark. 2006'da yaptıkları araştırmada engelli bireylerin yaşadığı çevrede engeline uygun hizmetlerin bulunabilirliği ve ulaşılabilirliğini de sorgulamışlardır. Buna göre engelli bireylerin kamusal alana ulaşmada önemli bir ölçüt olan toplu taşıma hizmetinden yararlanma oranının % 4 civarında olduğu saptanmıştır. Engelli bireylerin yaşadığı bina, cadde, sokak ve yollarda engeline uygun olarak bir takım düzenlemelerin bulunma durumu sorgulanmış ve hangi engel türünde olursa olsun genel olarak engelli bireylerin % 68'inin yaşadığı çevrede engeline bağlı olarak herhangi bir düzenleme bulunmadığı belirtilmiştir. Engelli bireylerin genel olarak % 20'si ise bu hizmetlerin varlığından haberdar değildir.

Bu gerçekler ışığında Özcan, 2008'de "Engelli Standartlarının Adana Kenti Açık ve Yeşil Alanlarında Analizi ve Uygulama Önerileri" konusunda yaptığı araştırmayı Seyhan ve Yüreğir belediye sınırları içerisinde kenti temsil niteliği taşıyan 4 bulvar, 2 cadde, 2 sokak, 2 alışveriş merkezi, 2 park, 2 piknik alanlarında yürütmüş ve belirlenen 47 ölçüt üzerinden değerlendirmeye almıştır.

Bu alanlarda engelli bireylerin engellilik durumlarına göre karşılaştıkları sorunlar saptanmış elde edilen veriler Uluslararası Standartlar ve TSE tarafından oluşturulan özürliülere yönelik standartlarla karşılaştırılarak "uygun", "kısmen uygun" ya da "yok" olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır (Çizelge 1).

İncelenen alanlarda "yok" olarak belirlenen değer, alanda olmayan ya da olması gerekirken bulunmayan ölçüt sayısıdır. Buna göre alanda birçok ölçüt bulunmadığı görülmektedir. Araştırma sonucunda incelenen alanlarda saptanan sorunların hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Turgut Özal Bulvarı, Atatürk Parkı ve Merkez Park gibi yeni düzenlenmiş alanlarda da aynı sorunların olması tasarımcılar, uygulayıcılar ve denetimciler tarafından dikkate alınmayan sürecin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanabilir bir kent için yerel yönetimler tarafından dikkate alınması vurgulanarak öneriler getirilmiştir (Şekil 1).

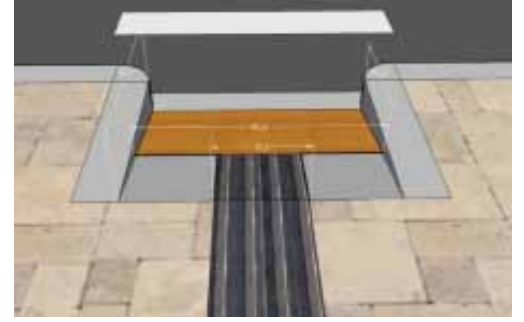
Diğer bir araştırma ise Sirel ve Ark. (2011) tarafından "Üniversite Yerleşkelerinde Fiziksel Engelliler için Yaya Ulaşım Sirkülasyonuna Çözümlemeli Bir Yaklaşım" konusunda Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi'nde yürütülmüştür. Yerleşkenin fiziksel yapısı, engellilerin ulaşılabilirliği ve kullanımı açısından kaldırımlar ve rampalar, yaya yolları, bina girişleri, toplu taşıma durakları, otoparklar, kent mobilyaları, işaret ve işaretlemeler ve yaya geçitleri olmak üzere sekiz ana başlık altında değerlendirilmiştir. Yerleşke dokusunu oluşturan bu öğelerin standartlara uygunluk

Turgut Özal Bulvarı kaldırımında engeller ve öneri tasarımı.

Turgut Özal Bulvarı'ndaki kaldırım rampası mevcut ve öneri düzenleme.

Kozan Caddesi'nde mevcut durum ve öneri düzenleme.

1234. Sokak'ta yaya geçidi mevcut durumu ve öneri düzenleme.

Şekil 1. İncelenen alanlarda mevcut durum ve öneri düzenlemeler.

İNCELENEN ALAN		ÖLÇÜT SAYISI			
		Uygun	Kısmen Uygun	Uygun Değil	Yok
Bulvarlar	Turgut Özal Bulvarı	11	15	11	9
	Bülent Angın	9	22	7	8
	Mustafa Kemal Paşa	8	11	13	14
Caddeler	Atatürk Caddesi	12	15	10	6
	Kozan Caddesi	10	13	13	10
Sokaklar	74. Sokak (Seyhan)	8	8	13	17
	1234. Sokak (Yüreğir)	5	7	10	22
Parklar	Atatürk Parkı	12	16	5	13
	Merkez Park	14	14	5	13
Alışveriş Merkezleri	Real	21	8	2	15
	CarrefourSA	17	12	3	13
Piknik Alanları	DSİ Piknik Alanı	5	16	4	21
	Adnan Menderes	4	17	4	21

Çizelge 1. Adana Kentinde incelenen Alanların Uygunluk Ölçütleri.

düzeyleri yerleşkeyi temsil eder nitelikteki Kültür Merkezi-Güzel Sanatlar Fakültesi Aksı, Mithat Özsan Bulvarı Aksı, TARGET Kafeterya-Merkezi Kafeterya Aksı, Kütüphane ve Merkezi Derslikler Çevresi ile Tören Alanı ve Çevresi olmak üzere beş örnek alanda yürütülmüştür (Şekil 2).

Seçilen beş örnek alanın fiziksel engelli bireylerin günlük yaşamlarını engelsiz olarak sürdürebilmeleri için mekânların tasarımına ilişkin öneriler, "TS 12576 Şehir içi Yollar-Özürlü ve Yaşlılar için Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları" dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre değerlendirmede kaldırımlarda 18 ölçüt, kaldırım rampalarında 6 ölçüt, yaya yollarında 28 ölçüt, bina girişlerinde 24 ölçüt, toplu taşıma duraklarında 8 ölçüt, otoparklarda 9 ölçüt, oturma elemanlarında 4 ölçüt, telefon kabinlerinde 9 ölçüt, çeşmelerde 2 ölçüt, çöp kutularında 2 ölçüt, levhalarda 4 ölçüt, işaret ve işaretlemelerde 17 ölçüt, yaya geçitlerinde 19 ölçüt olmak üzere toplam 150 ölçüt kullanılmıştır.

Örnek alanların fiziksel olanaklarının ölçütlere uygunluklarının saptanabilmesi için uygunluk düzeyi grupları oluşturulmuştur. Alandaki fiziksel öge nicelik ve nitelik bakımından TS-12576 standartlarını sağlıyorsa 2 puan, kısmen sağlıyorsa 1 puan sağlamıyorsa 0 puan almıştır. Eğer fiziksel öge incelenen alanda olması gerektiği halde bulunmuyorsa "yok" ifadesi ile tanımlanmıştır.

Değerlendirmenin ikinci bölümünde, kullanılan ölçüt sayısı en yüksek uygunluk puanı olan 2 ile çarpılarak incelenen fiziksel alanın alacağı en yüksek uygunluk değeri bulunmuştur. Buna göre uygunluk puanları toplamı "uygun," "kısmen uygun," "uygun değil" aralıklarını belirlemek için 3'e bölünmüştür. Aralık değerlerine göre fiziksel mekânın standartlara uygunluk düzeyi saptanmıştır.

Buna göre; kaldırımlar, kaldırım rampaları, 71 bina girişi, 6 toplu taşıma durağı, otoparklar, kentsel donatı elemanları, levhalar, işaret ve işaretlemeler, yaya geçitleri standartları sağlayıp sağlamamaları durumuna göre puanlandırılmış çizelgelere işlenmiş ve değerlendirilmiştir. İncelenen alanlarda, bazı ölçütlerin standartları sağlamasına rağmen, genel değerlendirmeye göre kullanımların TS-12576 standartlarına uygun bulunmadığı saptanmıştır.

Bu alanların görme ve fiziksel engelli bireyler tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olması kentsel-mimari tasarım ilkeleri ve TS 12576 standartlarına uygunluğuna bağlıdır. Bu kapsamda alanın mevcut durumunun standartlara uygunluğunun iyileştirilmesine yönelik önerilerden bazıları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 2. Çukurova Yerleşkesi'nde belirlenen örnek araştırma alan ve aksları.

Konservatuar Bölümü yol ayrımında otopark kaldırım birleşim yerinde rampa düzenlemesi.

Su Ürünleri Fakültesi-Merkezi Derslikler arasında bağlantı sağlayan rampanın önceki durumu ve öneri görüntüsü.

Mithat Özsan Amfisi arkasındaki durağın önceki durumu ve öneri görüntüsü.

Şekil 3. İncelenen alanların mevcut durumları ve öneri düzenlemeleri.

Yerleşke içi yaya yolu mevcut durum ve öneri görüntüsü.

Mithat Özsan Amfisi girişinde mevcut durum ve öneri rampa görüntüsü.

Şekil 3. İncelenen alanların mevcut durumları ve öneri düzenlemeleri.

Ülkemizde çıkartılan tüm yasa ve yönetmelik hükümlerine ve 5378 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 2005 yılından itibaren yedi yıl içinde özürliülerin erişebilirliğine uygun duruma getirileceği hükmüne rağmen sürenin bittiği tarih olan Temmuz 2012'ye kadar Adana gibi pek çok kentimizde gerekli düzenlemelerin yapılmadığı, yapılan düzenlemelerin de çoğunda da ilgili TSE standartlarının dikkate alınmadığı görülmektedir.

Engellilerin değişik boyuttaki hareket kabiliyetlerindeki engellerden dolayı ortaya çıkan kısıtlı ve zor ulaşılabilirlik problemlerine karşı, başta yerel yönetimler olmak üzere mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancılarının ilgili standartlara göre uygun projeler üretmeleri gerekmektedir. Bu nedenle fiziksel planlama ve tasarım çalışmalarının bütün aşamalarında insan yaşamında kullanılan tüm mekânların erişilebilir ve kullanılabilir olması gerekliliğinden hareketle engellilerin özel durumları dikkate alınmalıdır. Temel insan haklarından olan ulaşılabilirlik sosyal, bilimsel, mesleki ve ekonomik faaliyetlere katılabilme açısından özürliüler için son derece önemli bir konudur. ■

KAYNAKLAR

Özcan, Y., (2008). "Engelli Standartlarının Adana Kenti Açık ve Yeşil Alanlarında Analizi ve Uygulama Önerileri," Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Sirel, B., O. Boyacıoğlu, H. Duymuş, N. Konaklı, F. Altunkasa, C. Uslu., (2011). "Üniversite Yerleşkelerinde Fiziksel Engelliler için Yaya Ulaşım Sirkülasyonuna Çözümlemeli Bir Yaklaşım; Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Örneği." Ç.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Proje No: ZF2010BAP20, Adana.

T.C. Resmi Gazete, "Özürliüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun." Kanun Tarih ve Sayısı: 01 Temmuz 2005 / 5378. Resmi Gazete Yayıml Tarihi ve Sayısı: 07 Temmuz 2005 / 25868, 2005.

İ. Tufan, A. Arun, 2006. "Türkiye Özürliüler Araştırması 2002 İkincil Analizi." Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Proje No: SOBAG-104K077, Ankara.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE), "Şehir İçi Yollar - Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürliü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları," Kabul Tarihi: 20.04.1998, Hazırlık Grubu: Şehir İçi Yollar Özel Daimi Komitesi, TS No:12460, 1998.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE), "Şehir İçi Yollar - Özürliü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelemlerin Tasarım Kuralları. Hazırlık Grubu: Şehir İçi Yollar Özel Daimi Komitesi, Kabul Tarihi: 08.04.1999, TS No:12576, 1999.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE), "Özürliüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklileri." Hazırlık Grubu: İnşaat İhtisas Grubu, Kabul Tarihi: 22.11.2011, TS No: 9111, 2011.

ADANA'DA YEREL DEMOKRASİ VE KARARLARA KATILIM

Taylan KOÇ

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

"Siyasal ve toplumsal iktidarı hedefleyen ve neoliberal uygulamalar temelinde hayat bulan sözde yerel demokrasi mekanizmaları çerçevesindeki katılımcılık, halk için 'maliyete katılma,' sermaye sınıfı için ise 'iktidara katılma' anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, yeni sağ ideolojinin sunduğu katılımcı toplumsal yaşam projesi, sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirici bir nitelik taşımaktadır. Bu süreçte, neoliberal politikaların hayatın her alanına hâkim kılınması, kapitalizmin gereklerine uygun biçimde eğitim, sağlık, kültürel faaliyetler de dâhil olmak üzere tüm alanların ticarileştirilmesi, kamu yatırımlarının özelleştirilmesi ve kamu gücünün özel sektöre devredilerek devletin küçültülmesi uygulamaları yaşanan önemli değişimlerdir. Bu sürecin yerel demokrasiyi ve katılımcılığı geliştirebilmesi ve toplumsal eşitsizlikleri giderebilmesi olarak dışıdır."

Giriş

Halkın yönetimi veya halkın iktidarı anlamına gelen demokrasi kavramından hareketle, zaman içerisinde, yereldeki halkın yönetimi veya yerel halkın iktidarı anlamına gelen yerel demokrasi kavramı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla demokrasi için geçerli olan kilit soru, yerel demokrasi için de geçerlidir: Kim yönetiyor?

Halkın belirli bir süre için belirli sayıda temsilci seçmesi ve halk adına kararların bu temsilciler tarafından alınması olarak tanımlanabilecek temsili demokrasi, demokrasi pratiğinin bir ritüele dönüşmesi ve seçimlerde oy vermeye indirgenmesi, parti sisteminin ve temsilcilerin toplumun temsilcisi olmaktan çıkıp bireysel veya grupsal çıkarlar için çalışmaları, parlamentoların halkı temsil eden kurumlar olmaktan uzaklaşmaları, halk iradesinin kamu yönetiminin karar alma mekanizmalarına etkide bulunamaması, partilerde "tek adam hegemonyası"nın yaratılması, oligarşik örgütlenmeler nedeniyle demokrasinin toplumsal yarara aykırı olarak işleyebilmesi, yerelde "belediye hanedanlıklarının" oluşması gibi daha pek çok argümanla eleştirilmektedir. Bu durum, temsili demokrasinin krizi olarak adlandırılmakta ve ortaya çıkan bu krize neoliberalizm içinden çıkma, "sözde yerel demokrasi" modelleri çare olarak sunulmaktadır. Bu modellerin, temsili demokrasinin mevcut yapısını güçlendirerek, çok daha katılımcı bir yapı oluşturacağı iddia edilmesine rağmen, ortaya çıkan durum, pek çok eksiklik içeren ve ağır aksak işleyen temsili demokrasiyi bile aratacak cinstendir.

Temsili demokrasinin yerel demokrasi açısından özgün uygulamaları bulunmaktadır. Bunların başında yerel yönetimlerin karar ve yürütme organlarının siyasal seçim usulüyle oluşturulması gelmektedir. Bundan başka, genel olarak sistemin tümüne hâkim olan yönetsel mekanizmalar ve iktisadi uygulamalar da mevcuttur. Temsili demokraside hizmetlerin genel olarak bürokrasi eliyle yürütülmesinin yerini, neoliberal politikalar doğrultusunda, özel sektör ile ortaklıklar temelinde çalışma usulüne bırakması bu uygulamaların başlıca örneklerindendir. Temsili organların yeterince hızlı ve yerinde karar verememekle suçlanmaları ve bu nedenle en uygun kararları alabileceği iddia edilen sivil

toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına katılımı ve özel sektörle işbirliği içinde karar alma mekanizmalarının yapısının tümden değiştirilmesi de neoliberal politikaların bir uzantısıdır.

Yerel demokrasi sorununun en can alıcı noktası, yerelde kimin yönetimde bulunduğu. Bir yönetim biriminde yerel demokrasiden söz edebilmek için her şeyden önce karar mekanizmalarının toplumsal tabana eşitlikçi, açık ve dengeli bir şekilde dağılmış olması gerekmektedir. İktidarda yerel halkın olmadığı veya "kim yönetiyor?" sorusuna "yerel halk" cevabının verilmediği bir yönetim biriminde yerel demokrasiden bahsetmek olanaksızdır. Ancak, kimi yönetim birimlerinde, yerel nitelikli karar mekanizmaları belirli bir sınıf, zümre veya ailenin egemenliğinde olmasına veya politika yapma faaliyeti meslek haline dönüştürülerek bir grup seçkinin tekelinde bulunmasına karşın, yalnızca merkezi yönetimin müdahalesinden uzak olmakla yerel demokrasiye ulaşılabileceği yanılgısı mevcuttur. Bu, geniş halk kesimlerinin temsilini engelleyici bir durumun varlığı anlamına geldiği gibi, demokrasi kavramının içinin boşaltılarak egemenlerin çıkarlarına hizmet etmesi demektir.

1. Yerel Yönetim ve Demokrasi İlişkisi

Demokrasi halkın bir kısmının diğerini veya diğerlerini yönetmesi değil, tüm halkın kendi kendini yönetmesidir. Dolayısıyla demokrasi açısından çoğunluğun kararları ancak uzlaşma, değiştirme, tartışma gibi yollar tükenmediği zaman anlaşmazlığı çözümleyici bir usul aracı olabilir. Sonuç üzerinde azınlığın etkisi ortadan kalktığı ölçüde çoğunluk yönetimi demokrasinin değil, kararlara ulaşmanın en çabuk ve kaba biçimi olmaktadır (Arap, 2002: 28; Beetham ve Boyle, 1998: 21). Demokrasinin temel ilkesi çoğunluğun karar vermesi değildir. Çoğunluk anti-demokratik kararlar da verebilir. Yalnızca sandıktan seçilmiş olarak çıkmak bir yönetimin veya bir eylemin demokrasiye uygun olduğu anlamına gelmez. Çoğunluk tarafından liberal demokratik kurallara uygun olarak seçilmiş bir iktidarın, toplumun çoğunluğunun istemlerine yönelik tasarrufları, yasal ve çoğunluğun perspektifinden meşru olabilir, ancak demokrasi açısından bu tür uygulama-

malar otomatik olarak meşru olacak diye bir durum söz konusu değildir. Çoğunluğa uyma, karar almada kullanılan yöntemlerden biridir, ancak tek karar alma yöntemi değildir. Bir seçim tekniğine dayanarak ortaya çıkmış olan kararın uygulanmasında, karara karşı çıkanların varlıklarının dışlanmaması gerekir. Çünkü alınan kararın doğru veya yanlış oluşu hemen ortaya çıkmaz. Kesin olan tek şey, alınan kararın çeşitli seçeneklerden birisini yansıttığıdır (İnsel, 1995: 251).

Demokrasi kavramının başlıca öğeleri olan yurttaş katılımı, çoğunluk ilkesi ve hesap verme sorumluluğu yerel demokrasi için de son derece önemli değerlerdir. Yerel demokrasi, belirli bir mekâna ilişkin ve o mekânı şekillendiren kararların, orada yaşayan yerel halkın katkısı veya onayını ne düzeyde aldığı, bu nüfusun kompozisyonunu ve yapısını, dolayısıyla da gereksinim ve beklentilerini ne denli yansıtabildiği ile yakından ilgilidir (Beyazıt, 2006: 13; Bumin, 1998: 22).

Yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ifade eden yerel demokrasi kavramını; "devlet bütünü'nün bir parçası olarak kamu gücünü kullanan yerel yönetimlerde halkı doğrudan ilgilendiren sorunların halkın yararına tartışılıp çözülmeye çalışıldığı, küresel veya ulusal sermayenin ve yerel ölçekli elitlerin çıkarına değil yerel halkın ihtiyaçlarına uygun çözümlerin üretildiği, önerilen çözümlerin karara bağlandığı ve uygulandığı, halkın karar alma ve uygulama süreçlerinde söz sahibi olduğu, yöneticilerin genel gizli oya dayalı seçimle göreve geldiği ve seçilmiş yöneticiler üzerinde halk denetiminin olanaklı olduğu, sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini sağlamayı amaç edinen, egemen toplumsal sınıf ve grupların ayrıcalıklarının halk lehine törpülediği ve eşit bir toplumsal yaşamın kurulmaya çalışıldığı bir yapı" olarak tanımlamak olanaklıdır.

Yerel demokrasinin sağlıklı olarak değerlendirilebilmesi, yerel ölçekteki güçlerin demokratikleşme yönündeki değişimlerinin doğru bir biçimde anlaşılmasına bağlıdır. Kuşku yok ki bahsedilen bu değişimlerin doğrudan gözlemlenip analiz edilebileceği birimlerin başında yerel yönetimler, özellikle de bir kent yönetim birimi olarak belediyeler gelmektedir. Öte yandan, tüm sınıfların "ortak iyiliğini" sağlama şiarı ile hareket eden günümüz kapitalizmi ve onun başlıca ideolojisi olarak toplumsal ilişkileri asimetrik uygulamalarla yeniden yapılandırılan neoliberalizm, yerel ölçeklerdeki işleyişini belediyeler üzerinden taçlandırmaktadır. Bu durum, bir kent örneği üzerinde somutlaştırılmak istenirse, Adana örneği, tüm açıklığıyla biçilmiş kaftandır.

2. Adana'da Belediye Yönetimi ve Kararlara Katılım¹

a. Adana Belediye Başkanları

1867'de idari teşkilat kurularak Osmanlı vilayet merkezi haline getirilmiş olan Adana'da, ilk olarak 1870 yılında çarşı, pazar ve ticaret işlerinden sorumlu olmak üzere "Muhtesiplik" kurulmuştur. Muhtesiplik, İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi uyarınca 1871 yılında Adana Belediyesi'ne dönüştürülmüştür.

Adana Belediyesi'nin yönetimi -kısa kesintiler yaşanmış olsa da- 1871'den 1960'lara kadar eşraf kökenli ve tarihsel olarak kentin ileri gelen ailelerine mensup kişilerin elinde bulunmuştur. Özellikle Ramazanoğulları ailesine ve kentte büyük nüfuz sahibi olan birkaç aileye mensup kişiler, 1960'lı yıllara kadar bu konuda önemli ölçüde etkinlik göstermişlerdir. Adana'nın Fransız işgalini yaşadığı yıllar ve ülkede yaşanan askeri rejim dönemleri dışarıda tutulursa, 1871'den itibaren 1960'lara kadar neredeyse bütünüyle "eşrafın yönetimi" veya "nüfuzlu ailelerin egemenliği" söz konusudur. Fakat 1960'larla birlikte, belediye başkanlarının halk tarafından seçilmeye başlanmasının da etkisiyle, geleneksel aile bağları yıkılmıştır (Koç, 2010: 171-175). 1960'ların sonlarından itibaren göreve gelen belediye başkanları, daha çok eğitimleri ve meslekleri ile ön plana çıkmışlardır. Bu belediye başkanları, milletvekilliği, genel müdürlük, avukatlık, müteahhitlik gibi yüksek gelir getirici meslek gruplarından. Belediye başkanlarına koşut olarak, özellikle 1980 sonrasının belediye meclisleri ağırlıklı olarak sermaye sahiplerinden ya da bu kesime eklenmiş meslek sahiplerinden oluşmuştur. 1980'li yıllardan itibaren ise kentte bir tür "tek adam egemenliği" söz konusu olmuştur.

Bu yazı, esas itibarıyla, 1980 sonrasının neoliberal uygulamaları çerçevesinde şekillenen yerel demokrasi olgusuna odaklandığından, Aytaç Durak dönemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. 1984-1989 yılları arasında bir dönem ve 1994'ten günümüze dek kesintisiz olarak dört dönem Adana Büyükşehir Belediyesi'ne başkanlık yapan, toplamda beşinci kez başkanlığa seçilen ve Adana'nın yerel siyasetine damga vurmuş olan Aytaç Durak, 1950'lerin ikinci yarısında Demokrat Parti gençlik kollarında atıldığı siyasi hayatını, AP, ANAP, DYP, AKP ve MHP'ye geçmek suretiyle toplam 6 siyasi parti içerisinde sürdürmüş ve Türk sağının prototipi haline gelmiştir. 28 Mart 2010 tarihinde, hakkındaki çeşitli iddialar nedeniyle İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından açığa alınmıştır. Şu anda Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevi, Zihni Aldırmaz tarafından vekâleten yürütülmektedir.²

b. Belediye Kararlarına Halkın Katılımı Olgusu

Toplamda beş defa Adana Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na seçilen Aytaç Durak'ın belediye başkanlığı yaptığı dönemlerdeki halk katılımına ilişkin olarak, belediyenin üst düzey yöneticilerinin ve bizzat başkan Durak'ın araştırma kapsamında yapılan birebir görüşmelerde sorulara verdiği yanıtlar oldukça ilginçtir. Belediyenin aldığı kararlarda halkın ne düzeyde etkili olduğu, alınan kararlarda halkın eğilimlerinin dikkate alınıp alınmadığı yönündeki sorulara başkan Aytaç Durak şu şekilde yanıt vermiştir:

"Acaba halkın eğilimlerini almak doğru mu? Bu da tartışılabilir. Dün Sayın Başbakan 'ya davulcu ya ya zurnacıya gider' diye bir deyim kullandı. Bu bizim atasözümüz. Ben Türkiye'nin o olgunluğa eriştiğini düşünmüyorum." (21 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Aynı sorulara dönemin Büyükşehir Belediye Meclisi Başkanvekili şu yanıtı vermiştir:

"Bu şehirde halkın fikirleri hiç alınmaz. Yani halk katılımından söz etmek mümkün değil. Ama bu bir memnuniyetsizlik de yaratmaz. Aldığın kararlarda adil olursan, halkın yararlarına kararlar alırsan halk sesini çıkarmıyor. Ama halkın aleyhine birtakım şeyler olursa, su zammı gibi veya ulaşımındaki zamlar gibi şeyler olursa o zaman tabii halk tepki gösteriyor." (22 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Kentteki halk katılımı konusundaki sorulara Durak'ın danışmanı ve belediyeye bağlı Koza AŞ'nin o dönemdeki genel müdürü ise şu yanıtları vermiştir:

"Şimdi başkan Durak'ın iki çok böyle bariz görebileceğiniz karakteri var. Bir tanesi zaman lehte veya aleyhte bir sonuca gidiyorsa cesaretle karar alabilir. İki, belli bir fikir oluştuğunda veya bir örnek çalışma gördüğünde, önce bu çalışmayı kendi kalıbımızda değerlendirir kendi kafasında. Ona bir proforma şekil verir. Sonra da kendi yakınlarına bu konuyu açar, ya böyle bir şey yapılırsa ne olur, birileri yapmış sizce iyi mi kötü mü diye. Konuya göre uygun sorularla bunu çevresindeki danışmanlarına, daire müdürlerine, belediyenin üst düzey çalışanlarına, bazen ziyaretçilerine bir fikir olarak atar. Bir süre sonra bu cevapları toplamaya çalışır. Ve biz artık yanında uzun süredir çalışanlar biliriz ki böyle bir soru sorulduğunda bizim onu iyice irdelememiz gerekir. Ve bunları toplar sözlü olarak. Çoğu kez de birbirimizden habersiziz. Biz başkana bunu kısa cümlelerle anlatırız. Daha sonra bu bir proje haline gelir. Başkanın kafasında bir proje haline gelir. Sonra bu projeyi ilgili daireye iletir, böyle bir çalışma yapın der. O çalışma üzerin-

Devlet	Belediye Başkanı	Görev Yaptığı Yıl/Yıllar	Kökene
O S M A N L İ D E V L E T İ	Gözlüklü Süleyman Efendi	1871-1877	Eşraf Kökenli
	Bezdikyan Kirkor Efendi	1877-1879	Ermeni ve Eşraf Kökenli
	Sinyor Artin Ağa	1879-1881	Ermeni ve Eşraf Kökenli
	Hacı Yunus Ağa	1881-1883	Bürokrat-Eğitimli
	Bağdadi Abdülkadir Efendi	1883-1884	Eşraf Kökenli
	Ahmet Tevfik Bey	1884-1886	Ramazanoğulları Ailesinden, Eşraf Kökenli
	Sırkıntılı Hacı Mustafa Efendi	1886-1888	Din Adamı
	Avedis Mongain	1888-1890	Ermeni ve Eşraf Kökenli
	Ramazanoğlu Kasım Bey	1890-1891	Ramazanoğulları Ailesinden, Eşraf Kökenli
	Debbağzade Hacı Ali Efendi	1891-1895	Din Adamı
	İbrahim Rasih Efendi	1895-1899	Din Adamı
	Hacı Yunuszade Ali Efendi	1899-1903	Eşraf Kökenli
	Ramazanoğlu Suphi Paşa	1903-1906	Ramazanoğulları Ailesinden, Eşraf Kökenli
	Ramazanoğlu Tevfik Kadri Bey	1906-1908, 1918-1919	Ramazanoğulları Ailesinden, Eşraf Kökenli
	Murteza Efendi	1908-1913	Bürokrat-Eğitimli
	Süleyman Vahit Efendi	1913-1915	Eşraf Kökenli
	Cemal Bey	1915-1918	Bürokrat-Eğitimli
	Dıblanzade Mehmet Fuat	1919-1920, 1922	Eşraf Kökenli
	Hafız Mahmut Efendi	1920-1921	İşgalci Fransız Kuvvetleri Destekçisi
	Şih Garipzade Kemal	1921-1922	İşgalci Fransız Kuvvetleri Destekçisi
T Ü R K İ Y E C U M H U R İ Y E T İ	Ali Müfit Yeğenağa	1922-1926	Bürokrat-Eğitimli
	Turhan Cemal Beriker	1926-1938	Eşraf Kökenli, Eğitimli
	Yusuf Ziya Özbakan,	1938	Bürokrat
	Vedat Güçlü	1938	Bürokrat
	Kasım Ener	1938-1946	Ramazanoğulları Ailesinden, Eşraf Kökenli
	Fazlı Meto	1946-1947	Eşraf Kökenli, Çiftçi
	Hazım Savcı	1947-1950	Eşraf Kökenli, Çiftçi
	Danış Arıkoğlu	1950	Eşraf Kökenli, Eğitimli
	Numan Güreli	1950-1951	Bürokrat
	Zahit Akdağ	1951-1954	Bürokrat
	Ali Sepici	1954-1955, 1959-1960, 1963-1968	Eşraf Kökenli, Eğitimli
	Ali Bozdoğanoglu	1955-1956	Eşraf Kökenli
	Hilmi İncesulu	1956-1958	Bürokrat
	Galip Avşaroğlu	1958-1959	Eşraf Kökenli
	Albay Talat Sungur	1960	Asker
	Gafur Soylu	1960	Bürokrat
	Mukadder Öztekin	1960-1963	Bürokrat
	Erdoğan Özlüşen	1968-1973	Eğitimli
	Ege Bağatur	1973-1977	Eğitimli
	Selahattin Çolak	1977-1980, 1989-1994	Bürokrat-Eğitimli
	Kurmay Albay Nuri Korkmaz	1980-1981	Asker
	Tuğgeneral Ali Ahmet Keleşek	1981-1984	Asker
	Aytaç Durak	1984-1989, 1994-1999, 1999-2004, 2004-2009, 2009-2014	Bürokrat-Eğitimli, Müteahhit

Tablo 1. Adana Belediye Başkanları. Kaynak. Koç, 2010: 173-175.

de yine değişik kişilerin görüşleri alınır. O alana kim daha çok yakınsa ona özellikle ağırlık verilir. Ve bu şekilde olgunlaşmış, süzgeçten geçmiş, herkesin değil ama Adana'yı temsil edebilen kişilerin, Adana'nın koşullarını değerlendirebilen kişilerin süzgecinden geçen, Adana'ya ve belediyeye uygun, Adana'ya uygun, bu kentin halkına uygun bir şekil alır o proje... Bir de başkanın şöyle bir özelliği var, her projesini halka anlatır. Halkın benimsemediği hiçbir projenin başarı şansı yoktur der." (22 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Belediyenin aldığı kararlara kent sakinlerinin ne düzeyde katıldığı konusu kentteki yerel demokrasinin niteliği bakımından oldukça önemlidir. Ancak bu durumun Adana'da pek önemsenmediği verilen cevaplardan açıkça anlaşılmaktadır.

Yapılan mülakatlarda, kentteki yerel demokrasi-nin işlerliği konusunda yöneltilen sorulara verilen cevaplar da oldukça dikkat çekicidir. Kamu gücünün toplumsal güçler tarafından doğrudan kullanılmaması bir sorun olarak görülmezken, merkezi yönetimin veya siyasi partilerin kimi uygulamaları yerel demokrasi açısından ciddi sorunlar olarak görülmektedir. Bu konuda Büyükşehir Belediyesi'nden üst düzey bir yetkili şunları söylemiştir:

"Burada yerel demokrasi falan diye bir şey yok. Devlet onu hep kapatır, halen de kapatıyor. Devlet, hükümetler, şu andaki mevzuat bunu engelliyor. Yerelleşme Türkiye'de henüz emekleme devresinde. Yani yerelden yönetim. Oysa yerelden yönetim dünya ilkesidir. Mesela şimdi biliyor musunuz kent konseylerini valiliğe bağlamaya çalışıyorlar. Ama kent konseyleri yerelden yönetimin güç kazanması için vardır." (23 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Yerel demokrasi ile yerelleşmenin aynı içerikteki kavramlar gibi algılandığı, kavramların ciddi bir karşıklık içinde değerlendirildiği bu ifadeler, kentteki belediye yöneticilerinin merkezcilik/yerelcilik ikilemine ilişkin algılarını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Konu ile ilgili olarak "sizce Adana'da yerel demokrasi var mı? Varsa nasıl işliyor?" şeklindeki bir soruya, başka bir belediye yetkilisi ve aynı zamanda meclis üyesi ise şu şekilde yanıt vermiştir:

"Partilerde demokrasi yoksa yerel demokrasi olur mu? Herkes atamayla geliyor. Yerel demokrasinin olabilmesi için her siyasi partide geniş katılımlı ön seçim yapılması gerekiyor. Bu yolla belediye başkan ve belediye meclis üyelerinin belirlenmesi gerekiyor. Atamayla olmamalıdır. Buradaki meclis üyesini Ankara ne bilir? Geniş katılımlıdaki kastımı da söyleyeyim. Partide ka-

yıtlı olan ve belli bir aidat ödeyen, seçme ve seçilme hakkına sahip olan insanların tamamıyla ön seçim yapılmalıdır. Yoksa parayla pulla satın alırlar, gerçek adamlar yine seçilmez, gerçek halkın tercihi belli olmaz. Ama çok geniş katımlı olursa halk tercih ettiği adayı seçer. Adana'da da bu yok." (22 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Görüldüğü üzere, bu kez de siyasi parti merkezlerinin seçimlerde aday belirleme yöntemleri ile yerel demokrasi olgusu ciddi biçimde birbirine girmiş durumdadır. Belediyenin aldığı kararlara halkın katılımı veya bu kararlar alınırken halkın onayının alınması suretiyle oluşacak bir yerel demokrasi mekanizması kimsenin aklına gelmemektedir.

c. Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı³

Kent yönetiminde tek bir siyasi çizginin baskın hale gelmesi neoliberal politikaların kolayca uygulanmasının zeminini hazırlamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan belediye meclisleri ise, halkı temsil eden kurumlar olmaktan çok, sermaye sahiplerini temsil eden kurumlar niteliğindedir. Büyükşehir Belediyesi meclis üyelerinin sosyo-ekonomik durumları, kentsel siyasette hangi kesimlerin bir toplumsal sınıf ve aktör olarak etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (Koç, 2010: 252-259).

İki dönem arasındaki meclis üyesi farkının nedeni, nüfusu iki binin altına düşen belde belediyelerinin kaldırılması ile yeni ilçeler kurulmasını öngören ve 22 Mart 2008'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5747 sayılı kanunla bazı belediyelerin kapatılmasıdır.

Tabloda görülen önemli göstergelerden biri, 2004-2009 arası dönemin meclis üyelerinin yaklaşık olarak % 47'sinin çiftçi oluşudur. Bu durum yerellikteki birikim tarzının bir sonucu olarak tekstil ve dokuma sektörlerindeki yatırımları besleyen büyük tarım arazisi sahiplerinin kentsel siyasetteki ağırlığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Buna karşın aynı ağırlık 2009-2014 arası dönemde görülmemektedir. Bir önceki döneme göre % 35'lik bir düşüşle % 12'lik bir pay alan çiftçiler için nüfusu iki binin altına düşen belde belediyelerinin kapatılması ve dolayısıyla büyükşehirde temsil edilememeleri oldukça olumsuz bir etkiye bulunmuştur. Buna karşın müteahhitler için durum tam tersidir. 2004-2009 arası dönemde meclisin % 14'lük bölümü müteahhitlerden oluşmaktayken, 2009-2014 arası dönemde bu oran % 40'a ulaşmıştır. Tüccar/esnaf kesimi ve eğitilmiş kesimler için ise durum biraz farklıdır. Bu kesimler 2009-2014 arası dönemde bir önceki döneme oranla sayıca daha az kişiyle temsil edilmelerine rağmen, meclisin toplam üye sayısı azalmış olduğundan oransal olarak artış sergilemişlerdir.

Adana ekonomisi ve kentteki sermaye yapısı incelendiğinde ortaya çıkan güçlü özel sektör yapılanmasının, bu gücünü meclise taşıdığı görülmektedir. Fakat sanayi sektörünün sektörel bazda çok düşük bir oranla temsil edildiği gözlenmektedir. Bunda kentteki büyük sanayi yatırımlarının sahiplerinin genellikle Adana dışında yaşıyor olmaları kadar, küçük sanayicilerin aynı zamanda ticaretle de uğraşmaları nedeniyle tablodaki verilerin hazırlanması sırasında tüccar olarak değerlendirilmeleri etkili olmuştur. Tablodaki en dikkate değer verilerden biri ise işçi sınıfından gelen kişilerin meclisteki temsil durumudur. 2004-2009 arası dönemin meclisinde yalnızca % 2 oranında temsil edilen bu kesim, 2009-2014 arası dönemin meclisinde hiç temsil edilmemektedir.

Tablonun geneli itibarıyla çıkarılabilecek önemli göstergelerden biri de meslek sahibi kesim ve işçiler dışında kalan girişimcilerin, her iki dönemde de yaklaşık olarak % 80'lik bir oranda temsil edilmesidir. Ağırlıklı olarak inşaat, ticaret ve tarım sektörlerinden gelen sermaye sahiplerinin meclisteki bu ezici çoğunluğu, kentteki yeni sağcı yönetim mekanizmalarının işlerliğinin ve neoliberal ihalecilik uygulamalarının dayanaklarına ilişkin net fikirler vermektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir konu ise şudur: Belediyecilik faaliyetlerinin taşeronluk sistemi ile ve özel sektöre kaynak aktarıcı ihale yöntemleri ile görülmesi konusuna ilişkin görüşlerine başvurulmuş meclis üyelerinin çoğunluğu için belediyenin söz konusu yöntemler ile iş görmesi olumlu bir durumdur. Bu konuda, müteahhitlik yapmakta olduğunu söyleyen bir meclis üyesi şunları belirtmiştir:

"Belediyenin özel sektöre ihale yoluyla iş yaptırmasında bir zarar yok bence. Çünkü rahmetli Özal döneminden başlanarak KİT'ler tasfiye edilmeye, satılmaya veya özel sektöre devredilmeye başlamıştır dikkat ederseniz. Buna uygun olarak da belediyeler diyelim ki kendi yaptığı bir yolu 10 liraya mal ediyorsa, 5 liraya özel sektöre ihale ediyor ve devredince 5 liraya daha iyi yapıyor özel sektör. Denetim senin elinde ve daha ucuza yaptırıyorsun. Yani belediyenin bütçesi daha az kaynakla daha çok iş yaptırmış oluyor. Mesela belediyede çalışan bir işçi iki bin lira maaş alıyor, 600-700 lira sadece sigortaya para ödemek mecburiyetinde kalıyorsun. Ama müteahhide verince müteahhit asgari ücretle çalıştırıyor işçileri ve doğal olarak iş ucuza geliyor. Buna sosyal politika açısından baktığında yanlış gibi görünüyor. Ama düşünün, Adana gibi bir şehirde atıyorum en az 150 bin işsiz insan var. Sen belediyede kaç kişiyi istihdam edebilirsin? En fazla 1000 kişi. Ama özel sektöre verdiğin zaman daha fazla iş sağlıyorsun insanlara. İş iştir. Dolayısıyla sosyal politika açısından da zararlı bir durum değil bu." (24 Temmuz 2009 tarihli görüşme)

Bu ifadelerden ve tablodaki verilerden de açıkça anlaşıldığı üzere Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'ndeki temsil durumu, temsili demokrasi-nin yetersizliğine iyi bir örnektir. Meclislerin halkı temsil eden kurumlar olmaktan çok, sermaye sahiplerini temsil eden kurumlar niteliğinde olması olgusu yalnızca ele alınan iki meclisle sınırlı değildir. Yapılan araştırmalar ve görüşülen kişilerden edinilen bilgiler -kesin rakamlara ulaşılamamış olsa da- özellikle 1984 seçimlerinden bu yana meclislerin ağırlıklı olarak sermaye sahiplerinden oluştuğunu göstermektedir. Ortaya çıkan temsil dengesi, özellikle son dönemlerde müteahhitler lehine bir ivme kazanmış ve son iki dönemin meclisindeki müteahhit oranı % 14'ten % 40'a ulaşmıştır. Bu sonuçlar bize, meclislerin sosyo-ekonomik yapısından hareketle temsilin ciddi bir toplumsal-sınıfsal dengesizlik içerdiğini göstermektedir. Bu toplumsal-sınıfsal asimetrisinin belediye bütçesine yansımaları kaçınılmazdır.

Sektör / Meslekler	Adana Büyükşehir Belediye Meclisi Üyeleri *			
	2004-2009		2009-2014	
	Sayı	%	Sayı	%
İnşaat / İnşaat Mühendisi, Müteahhit	8	% 14	14	% 40
Tarım / Çiftçi	27	% 47	4	% 11
Ticaret / Tüccar, Esnaf	9	% 15	8	% 23
Sanayi / İşletme Sahibi	2	% 2,5	1	% 3
Hizmet / Eğitilmiş Beyaz Yakalı (Akademisyen, Öğretmen, Avukat, Muhasebeci, Bankacı, Gazeteci)	12	% 20	8	% 23
İşçi / Tezgâhtar	1	% 1,5	-	-
Toplam	59	% 100	35	% 100

Tablo 2. Adana Büyükşehir Belediye Meclisi Üyelerinin Meslekleri (2004-2009 ve 2009-2014). Kaynak: Koç, 2010: 255.

* Yüzdelikler yuvarlanarak hesaplanmıştır.

Adana'daki tüm belediye meclislerindeki kadın-erkek oranlarına değinmek de yerel düzeydeki katılımın niteliğinin ve temsil dengesinin anlaşılması bakımından ve toplumsal-sınıfsal asimetrinin toplumsal cinsiyet yönünün de ele alınması açısından önemlidir. Türkiye'de kadınlar yasalar karşısında erkekler ile eşit haklara sahip olmakla birlikte, toplumsal ve siyasi hayatta eşitliğin varlığından bahsetmek olanaksızdır. Bu durum temsil dengesinde de ciddi bir biçimde kendisini göstermektedir.

2009 yerel seçimleri ile göreve gelen Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'nde, toplam 35 üyenin tamamı erkektir. Metropol alanı oluşturan belediyelerde de durum çok farklı değildir. Bu belediye meclislerinden Seyhan'da toplam 45 meclis üyesinin yalnızca 6 tanesi, Yüreğir'de toplam 37 meclis üyesinin yalnızca 4'ü, Çukurova'da toplam 37 meclis üyesinin yine yalnızca 4'ü, Sarıçam'da toplam 25 meclis üyesinin yalnızca 2'si kadındır. Karaisalı belediye meclisinde ise toplam 10 üyenin tamamı erkektir. Adana gibi Türkiye'nin önemli büyüklükte bir nüfusunu barındıran bir kent için bu durum ciddi bir eksikliği gösterdiği gibi, kentsel siyasetteki katılımın niteliğini de ortaya koymaktadır. Türkiye'nin siyasi hayatındaki erkek egemenliği olgusu, olanca netliğiyle Adana'da kendisini göstermektedir. Kentsel siyasetteki elitlerin cinsiyet dağılımında görülen bu dengesizlik, kentteki toplumsal-sınıfsal asimetrinin bir başka boyutudur.

d. Başkan ve Meclis Üyelerinin Sosyo-Ekonomik Konumlarının Kararlara Yansıması

Büyükşehir Belediye Meclisi'nin sosyo-ekonomik yapısının belediye başkanlığında nasıl bir yansıma bulduğu, meclisin çoğunlukla hangi konuları ele alıp görüştüğüne ve belediye giderlerinin hangi kalemlerde toplandığına bakılarak anlaşılabilir. Bu çerçevede ilk olarak, yukarıda ele alınan iki mecliste en çok görüşülen konuların neler olduğuna değinilecektir. Ardından, Adana Büyükşehir Belediyesi'nin mali gücünü genel olarak ortaya koyabilmek açısından 2001 yılından 2008 yılına kadar olan dönemde belediyenin gelir gider dengesi üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise 2001-2008 arasında belediye harcamalarının hangi kalemlerde yoğunlaştığı gösterilecek ve bu suretle meclislerin sosyo-ekonomik yapısının belediye harcamalarına yansımada, belediye bütçesinin daha çok hangi ittifak yapısı içinde dağıtıldığı ortaya konulacaktır.

YILLARA GÖRE TOPLAM GELİRLER ve TOPLAM GİDERLER (Milyon TL)								
Tür	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gelir	76.292	116.580	132.564	156.448	198.030	229.849	286.427	332.753
Gider	86.575	124.136	135.543	138.196	245.740	236.258	398.575	504.572
Fazla/Açık	-	-	-	+	-	-	-	-
	10.283	7.556	2.979	18.252	47.710	6.409	112.148	171.819

Tablo 3. 2001-2008 Arası Gelir Gider Dengesi (Kesin Hesap). Kaynak: Adana Büyükşehir Belediyesi 2001-2008 arası çalışma ve faaliyet raporları.

HARCAMANIN TÜRÜ	YILLARA GÖRE GİDERLER (Milyon TL + %)*				
	2001	2002	2003	2004	2005
Cari Harcamalar (Personel Giderleri, Mal ve Hizmet Alımları)	18.757 % 22	32.468 % 26	66.731 % 49	75.858 % 55	98.618 % 40
Yatırım Harcamaları (Gayrimenkul Alımı ve Kamulaştırma, Taşıt Alımı, Yapı-İnşaat, Tesis, Büyük Onarım)	55.058 % 64	22.495 % 18	23.841 % 18	29.925 % 22	47.626 % 19
Transfer Harcamaları (Sigorta, Stopaj, Faiz, Borç Ödemesi)	12.759 % 14	69.172 % 56	44.969 % 33	32.412 % 23	99.495 % 41
Toplam	86.575 % 100	124.136 % 100	135.543 % 100	138.196 % 100	245.740 % 100

Tablo 4. 2001-2005 Arası Bütçe Giderlerinin Ekonomik Sınıflandırması. Kaynak: Adana Büyükşehir Belediyesi 2001-2005 arası çalışma raporları.
* Değerlerin sonundaki küsuratlar yuvarlanmıştır.

- İmar Kararlarının Ağırlığı

2004-2009 arasında faaliyette bulunan belediye meclisinde küçük çaplı mal alımı kararları dışında mecliste görüşülen konular içerisinde gündemi en çok meşgul eden konular imar kararlardır. Belediyenin faaliyet raporlarından edinilen verilerden ve bu veriler doğrultusunda yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere Yeni Adana Projesi kapsamında kenti kuzeye taşıma çabası doğrultusunda alınan imar kararları ve çeşitli nedenlerle yapılan imar değişiklikleri meclisin gündemini en çok meşgul eden konular olmuştur. Bu durum 2009-2014 arasında faaliyet- te bulunan meclisin ilk 3 yıllık dönemi için de geçerlidir. Bunda, inşaat sektörünün meclisteki etkinliğinin payı oldukça büyüktür. Fakat bunun yanında, Yeni Adana Projesi kapsamında imara açılan alanlarda, yasa gereği belediyenin bedelsiz olarak % 35 pay karşılığı 10 bin dönümlük bir alan kazanmasının da etkili olduğunun altı çizilmelidir.

Meclis içindeki muhalif partilerin ve kentteki toplumsal muhalefetin en çok itiraz ettiği meclis kararları da imar kararlardır. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı odalar sıklıkla belediyenin aldığı imar kararlarına karşı tepki göstermektedirler. Örneğin 2007 yılında yapılan bir imar değişikliği ile daha önce Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nden (DSİ) yeşil alan olması şartıyla alınan ve Beyazevler

Çamlığı olarak bilinen alanın imarının değiştirilerek, satılmaya çalışılması kentte büyük tepki toplamıştır.

- Gittikçe Daha Fazla Açık Veren Bütçe

2008 yılı verilerine göre 330 milyon TL'yi aşan geliri ve 500 milyon TL'yi aşan gideriyle Türkiye'nin en büyük bütçeli 7. belediyesi konumunda bulunan Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 2001-2008 arası gelir ve giderleri incelendiğinde, belediye bütçesinin 2004 yılı hariç tüm yıllarda açık verdiği görülmektedir. Bu açığın oranı özellikle 2007 yılından itibaren artmıştır.

2007 yılından itibaren, metronun tamamlanması yönünde çalışmalara başlanması nedeniyle 2007 ve 2008 yıllarında yaşanan bütçe açığı daha da fazlalaşmıştır. Bu durumu açıklayan en iyi veri, Tablo 5'te görülebilecek olan 2008 yılına ait yapı-inşaat harcamalarını da kapsayan gider kaleminin bütçenin yarısından fazlasını götürmesidir.

- Kaynakların Dengesiz Dağıtımı

2001-2008 arası belediye harcamalarının gider kalemlerine dağılımı ise dikkat çekicidir. Belediyenin 2001-2008 arası harcamalarının seyri, meclisin sosyo-ekonomik yapısına uygun biçimde, yerel sermaye sahiplerinin lehine gerçekleşmiştir. Tüm yıllar için en belirgin olan veri,

ticaret ve yapı sektörüne sermaye aktarımı işlevi gören mal ve hizmet alımı kalemiyle yatırım ve sermaye giderleri kaleminin hep en büyük bütçe payını almasıdır. Bununla birlikte 2002-2005 arası görülen yüksek transfer harcamaları kalemi de belediyenin büyük miktarlarda borçlanmasını açıklar niteliktedir.

2001-2005 arası yılların gösterildiği Tablo 4'te personel giderleri ayrı bir veri olarak bulunmadığı için personel giderlerinin seyri bu yıllar arasında takip edilememektedir. 2006'dan sonraki üç yılda ise (Tablo 5) bu kalemin oransal olarak % 24'ten % 14'e düşüşü net biçimde gözlenmektedir. Personel giderlerinde görülen gerileme, belediyenin daha çok taşeron firmalarla çalışma stratejisinden kaynaklanmaktadır. Bu eğilimin bir sonucu olarak belediye daha az sayıda personel ile çalışmakta ve işlerini ihalecilik usulü ile özel sektöre yaptırmaktadır. Bunda kuşkusuz altyapı yatırımlarına ağırlık vermek ve bu yolla inşaat ve müteahhitlik firmalarıyla yerel ticaret sermayesine bütçeden daha fazla pay aktarmak tercihi belirleyicidir. Yalnızca bu durum bile belediyenin kentsel siyasette nasıl bir ittifak yapısı benimsemiş olduğunu görmek bakımından anlamlıdır.

Kaynakların ağırlıklı olarak nereye aktarıldığını göstermesi bakımından, harcamaların hangi birimler tarafından yapıldığı da önem taşımaktadır. 2006 yılında, Fen İşleri Daire Başkanlığı

53.391 milyon TL harcamışken, İşletmeler ve İştirakler Daire Başkanlığı 48.768 milyon TL harcamıştır. Metro çalışmalarına hız verme gayretinde olan belediyenin bu yönde yaptığı hazırlıklar çerçevesinde, Makine İkmal Bakım ve Onarım Daire Başkanlığı 36.062 milyon TL, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı 10.875 milyon TL ve Ulaşım Dairesi Başkanlığı 22.355 milyon TL harcamıştır. Bu tutarlar toplam giderlerin % 72'sine dek gelmektedir.

2007 yılında ise metro çalışmalarının başlaması üzerine Ulaşım Dairesi Başkanlığı harcamalarda ilk sıraya oturmuş ve 85.866 milyon TL harcamışken, onu 72.250 milyon TL'lik harcamayla İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı izlemiştir. Daha sonraki sıraları ise 68.863 milyon TL ile İşletmeler ve İştirakler Daire Başkanlığı, 62.473 milyon TL ile Fen İşleri Daire Başkanlığı ve 39.674 milyon TL ile Makine İkmal Bakım ve Onarım Daire Başkanlığı izlemiştir. Bu tutarlar 2007 giderlerinin % 83'ünü oluşturmaktadır.

2008 yılına gelindiğinde Ulaşım Dairesi Başkanlığı 127.895 milyon TL'lik harcama ile yine büyük bir artış sergilemiştir. Bunda 2009 yılında yapılan yerel seçimler öncesinde metronun bitirilmeye çalışılması oldukça etkilidir. Ulaşım Dairesi Başkanlığı'nı, 90.839 milyon TL ile İşletmeler ve İştirakler Daire Başkanlığı, 73.111 milyon TL ile İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı ve 48.364 milyon TL ile de Makine İkmal Bakım ve Onarım Daire Başkanlığı izlemiştir. Bu har-

camalar 2008 yılı toplam giderlerinin % 68'ini oluşturmuştur.

Tüm bu yatırım harcamalarıyla mal ve hizmet alımı harcamalarına karşın, sosyal yardım harcamaları yok denecek kadar azdır. Birkaç küçük doğrudan hane halkı yardımı dışında tüm bu yıllar içerisinde kent yoksullarını gözetken bir harcama kalemine rastlanmamaktadır.

Egemen neoliberal politikaları belediyecilik alanında giderek artan oranda bir sistemlilik içinde uygulayan ve kamucu boyutlarını birkaç alan dışında tasfiye eden Adana Büyükşehir Belediyesi, özellikle günümüz kapitalizminin modernleşmeci kent anlayışına uygun biçimde mekânsal düzenlemeler yapmayı ana faaliyet alanı olarak görmektedir. Bu doğrultuda bir anlayışın sonucu olarak da kentte yaşanan ekonomik yarılmaları önleyici olmaktan çok, ücretli çalışan kesimleri ve kent yoksullarını ufak tefek altyapı düzenlemeleri haricinde pek dikkate almayarak, kaynaklarını yerel sermayenin halihazırda var olan gelişmişliğine biraz daha katkı sunmak amacıyla sarf etmektedir.

Sonuç

Yerel demokrasi sorunu, yerel iktidarın niteliği ile ilgili bir sorundur. Yerel erk sahipleri ve bu kişilerin yerel iktidarı kullanış biçimleri yerel demokrasi sorununun niteliğini belirler. Dolayısıyla, yerel demokrasi sorununun en önemli noktası, yerelde kimin yönetimde bulunduğudır.

Siyasal ve toplumsal iktidarı hedefleyen ve neoliberal uygulamalar temelinde hayat bulan sözde yerel demokrasi mekanizmaları çerçevesindeki katılımcılık, halk için "maliyete katılma", sermaye sınıfı için ise "iktidara katılma" anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, yeni sağ ideolojinin sunduğu katılımcı toplumsal yaşam projesi, sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirici bir nitelik taşımaktadır. Bu süreçte, neoliberal politikaların hayatın her alanına hâkim kılınması, kapitalizmin gereklerine uygun biçimde eğitim, sağlık, kültürel faaliyetler de dâhil olmak üzere tüm alanların ticarileştirilmesi, kamu yatırımlarının özelleştirilmesi ve kamu gücünün özel sektöre devredilerek devletin küçültülmesi uygulamaları yaşanan önemli değişimlerdir. Bu sürecin yerel demokrasiyi ve katılımcılığı geliştirebilmesi ve toplumsal eşitsizlikleri giderebilmesi olanak dışıdır.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren, neoliberal politikalar çerçevesinde, ağırlıklı olarak özelleştirme ve ihalecilik uygulamalarıyla kamu kaynaklarının sermaye kesimine aktarılması, burjuva demokrasilerindeki ezilen kesimler açısından zaten kısıtlı olan hareket alanlarını iyice daralt-

HARCAMANIN TÜRÜ (En yüksek dört gider kalemi seçilmiştir.)	YILLARA GÖRE GİDERLER (Milyon TL + %)*		
	2006	2007	2008
<i>Personel Giderleri</i>	56.358 % 24	62.165 % 16	68.642 % 14
<i>Mal ve Hizmet Alım Giderleri</i>	77.924 % 33	88.084 % 22	118.202 % 24
<i>Sermaye Giderleri</i> (Gayrimenkul Alımı ve Kamulaştırma, Taşıt Alımı, Yapı-İnşaat, Tesis, Büyük Onarım, Borç Ödemesi)	64.780 % 27	196.200 % 49	263.774 % 52
<i>Faiz Giderleri</i>	12.246 % 5	20.361 % 5	18.532 % 4
<i>Diğer</i>	24.950 % 11	31.765 % 8	35.422 % 6
<i>Toplam</i>	236.258 % 100	398.575 % 100	504.572 % 100

Tablo 5. Seçilmiş Bütçe Giderlerinin Ekonomik Sınıflandırması (2006-2008). **Kaynak:** Adana Büyükşehir Belediyesi 2006-2008 arası faaliyet raporları.
* Değerlerin sonundaki küsuratlar yuvarlanmıştır.

miştir. Bu durum, Adana örneği incelendiğinde tüm açıklığıyla görülebilmektedir. Kentteki büyükşehir yönetiminin uzun yıllardır aynı ekibin elinde bulunması ve yerel sermayenin kabuğunu kırıp uluslararası sermayeye eklenmesi Adana'daki yerel demokrasi sorununun niteliğini belirleyen sosyo-ekonomik temel ve ilişki ağları bakımından önemlidir (Koç, 2010: 201-300).

Adana'daki belediye yönetimi açısından, belediye'nin aldığı kararlara halkın katılımı veya bu kararlar alınırken halkın görüşlerinin alınması suretiyle oluşacak yerel demokrasi mekanizması herhangi bir öneme sahip değildir. Yurttaş katılımı olgusu Adana'da yalnızca oy verme davranışına indirgenmiş görünmektedir. Belediye'nin aldığı kararlara yerel halkın katkısı veya bu kararlar alınırken yerel halkın onayının alınması durumu söz konusu bile değildir. Alınan kararların halkın ihtiyaçlarını veya taleplerini ne derece karşılayabildiği sorunu belediye'nin çekirdek kadrolarının kararlarına bırakılmıştır. Dolayısıyla Adana'da, karar mekanizmalarının toplumsal tabana eşitlikçi, açık ve dengeli bir şekilde dağıtılması olgusundan söz etmek olanaksızdır.

Karmaşık bir kent sisteminde gelirin yeniden dağıtılmasındaki mekanizmalar genellikle sosyal eşitsizlikleri azaltmaktan çok artırmaktadır. Özellikle son otuz yıldır, piyasa güçleri ve sivil toplumda buna bağlı olarak gücünü artırmış olan kesimler yerelliğin ekonomik gelişimini toplumsal gelişiminin önüne koymaktadırlar. Bu çerçevede, neoliberal politikalar uyarınca, özelleştirme ve taşeronlaştırma uygulamaları "genel esas" halini almıştır. 1980 sonrasında belediyecilik pratiğine hâkim olan neoliberal belediyecilik anlayışına uygun olarak, belediyecilik faaliyetlerinin taşeronluk sistemi ile ve özel sektöre kaynak aktarıcı ihalen yöntemleriyle görülmesi, bu alanlardaki genel istihdam biçimini, her geçen gün daha fazla sayıda kişinin açlık sınırında yaşatılması anlamına gelen asgari ücretle istihdam haline getirmektedir. İnsanların açlık sınırında yaşamalarını sağlayarak "toplumsal adalet"i sağlanacağını öne süren bu anlayış, Adana örneği incelendiğinde tüm açıklığıyla görülebilmektedir. Böyle bir tabloda yerel demokrasi aramak, saflık değilse bilgisizliktir. ■

NOTLAR

1. Bu bölümde kullanılan veriler, 2010 yılında yayımlanan "Yönetişim Sarmalında Bir Kent: Adana. Yerel Demokrasi ve Katılım Söylemiyle İktidarın Kullanımı" isimli kitabın hazırlanması sürecindeki araştırmalara dayanmaktadır. Daha geniş bilgi için Bkz: (Koç, 2010).
2. Ancak, Büyükşehir Belediye Başkan Vekili Zihni Aldırmaz'ın, Aytaç Durak dönemindeki uygulamaları büyük ölçüde sürdürmesi nedeniyle, 2 yılı aşkın bir süredir büyükşehir belediye başkanlığı görevi vekâleten yürütülmesine rağmen, bunun kentte pek hissedilmediğini söylemek olanaklıdır.
3. Bu bölümde, günümüzden geriye doğru son iki yerel seçimle üyeliğe gelmiş belediye meclisi üyeleri (2004-2009 ve 2009-2014 arası dönemler) üzerinde durulacaktır.

KAYNAKLAR

- Abeles, M. (1998), *Devletin Antropolojisi*, İstanbul: Kesit.
- Akdoğan, A. (Aralık 2008), "Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım," *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım, Bülten 64*, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 17-27.
- Akın, Ö. (2003), *Yönetişim ve Katılım: Yerel Gündem 21 Süreci ve Uygulamaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme (Türkiye-Almanya)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktan, S. (1967), *Dünkü ve Bugünkü Adana*, Adana: Güney Basımevi.
- Alada, A. B. (Aralık 2008), "Kentsel Yönetime Katılımda Mahalle," *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım, Bülten 64*, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 66-70.
- Arap, İ. (2002), *Temsili Demokrasi Temsil Krizi ve Governance*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bayramoğlu, S. (2005), *Yönetişim Zihniyeti*, İstanbul: İletişim.
- Beetham, D. ve Boyle, K. (1998), *Demokrasinin Temelleri*, Çev: Vahit Bıçak, Ankara: Liberte.
- Beyazıt, E. (2006), *Yerel Demokrasi ve Katılım Yerel Gündem 21 Uygulamaları Sürecinde Hatay Ve Yerel Katılım Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Bumin, K. (1998), *Demokrasi Arayışında Kent*, İstanbul: Ayrıntı.
- Cevizci, A. (2000), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma.
- Çiftiyürek, S. (2005), "Demokrasi," Fikret Başkaya (Ed.), *Kavram Sözlüğü*, Ankara: Özgür Üniversite, s. 127-133.
- Dahl, R. A. (1961), *Who Governs? Democracy and Power in an American City*, New Haven: Yale University.
- Dahl, R. A. (1972), *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven: Yale University.
- Eroğlu, C. (1999), *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara: İmge.
- Fişek, K. (1975), *Yönetim*, Ankara: AÜ SBF.
- Fişek, K. (1977), *Yönetime Katılma*, Ankara: TODAİE.
- Görmez, K. (1997), *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi.
- Güler, B. A. (2003), "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", *Praksis, Sayı 9*, s. 93-116.
- Güler, B. A. (2006), *Yerel Yönetimler, Liberal Açıklamalara Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: İmge.
- Güler, B. A. (2009), *Türkiye'nin Yönetimi - Yapı*, Ankara: İmge.
- İnsel, A. (1995), *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, İstanbul: Birikim.
- Karpat, K. H., (2007), *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980*, Ankara: İmge.
- Keleş, R. (2000), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem.
- Keleş, R. (2006), *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge.
- Koç, T. (2010), *Yönetişim Sarmalında Bir Kent: Adana. Yerel Demokrasi ve Katılım Söylemiyle İktidarın Kullanımı*, Ankara: Yargı.
- Mengi, A. (1998), *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara: İmaj.
- Mengi, A. (Ed.) (2007), *Yerellik ve Politika, Küreselleşme Sürecinde Yerel Demokrasi*, Ankara: İmge.
- Ortaylı, İ. (1985), "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler," *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim, Cilt 1, s. 231-244.
- Resmî Gazete, *Kent Konseyi Yönetmeliği*, 8 Ekim 2006, Sayı: 26313.
- Resmî Gazete, *Türk Ticaret Kanunu*, Kanun Numarası: 6762, 9 Temmuz 1956, Sayı: 9353.
- Sarı, C. (2005), "Yönetişim," Fikret Başkaya (Ed.), *Kavram Sözlüğü*, Ankara: Özgür Üniversite, s. 693-698.
- Sartori, G. (1996), *Demokrasi Teorisine Dönüş*, Çev: Tuncer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan, Ankara: Yetkin.
- Schmitt, C. (2000), *Parlamentar Demokrasi'nin Krizi*, Çev: A. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost.
- Soysal, M. (1968), *Halkın Yönetime Etkisi*, Ankara: TODAİE.
- Şenel, A. (1996), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- TODAİE (1992), *KAYA Projesi Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu*, Ankara: TODAİE.
- Varol, M. (1989), *Yerel Siyasetin Demokratikleşmesi*, Ankara: Gündoğan.
- Yıldırım, S. (1993), *Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar - Yaklaşımlar*, Yerel Yönetimleri Geliştirme Programı El Kitapları Dizisi, İstanbul: İULA-EMME.

ADANA MİLLİ MENSUCAT FABRİKASI

Burcu GÖNENBABA

Mimar

"Endüstri mirası kapsamında 2006 yılında tescillenen Milli Mensucat Fabrikası, Çukurova Bölgesi'nde kurulmuş 3. dokuma fabrikasıdır. Günümüzde Çukurova Bölgesinde mevcut dokuma fabrikaları içerisinde en eski tarihlisidir. Fabrika, bölge ekonomisine ve sosyal hayatına etkileri olduğu gibi zamanında fabrikada çalışmış olan Orhan Kemal'in de birçok kitabına da konu olmuştur. Günümüzde depo olarak kiraya verilen fabrika yeniden işlevlendirme ile kamu kullanımına kazandırılmalıdır."

Simonoğlu Fabrikası 1907 yılında Ermeni Aristidi Simonoğlu tarafından yaptırılmış Çukurova Bölgesi'nde tesis edilmiş üçüncü, Adana'da tesis edilmiş 2. iplik fabrikasıdır. (Özüdoğru 2010) Günümüzde ilk iki fabrika (Mavromati Fabrikası / Tarsus ve Tirpani Fabrikası / Adana) yıkılmış olup Adana'da mevcut en eski iplik fabrikası Simonoğlu Fabrikası'dır. Fabrika, Adana'nın Seyhan İlçesinde eski istasyon yakınında yer almaktadır. O dönemdeki fabrikaların hammadde alışverişini sağlamak için tren istasyonu yakınında tesis edildikleri görülmektedir. (Şekil 1) (Şekil 2)

Adana 1918 tarihli planda, fabrika arazisi içerisinde küçük bir alanda yapı bulunduğu görülmektedir. Bu yapıların; iplik bölümü, yönetim birimi ve dokuma biriminden ibaret olduğu bilinmektedir. Dokuma birimi 1911 yılında eklenmiştir. (Tülücü, 2007) İlk dönemden kalan yapıların özelliklerine gelecek olursak; beden duvarları tuğla yığma olup çatıları kırma ve ahşap iskelet sistemlidir. Fabrikanın yola sınırı bulunan giriş cephesinde kemerli pencereleri bulunmaktadır. Dış yola bakan bu bölümün yönetim birimindeki ofisler olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Yönetim birimi iç avlulu U tipi

plana sahiptir. (Şekil 2) Fabrika genel olarak tek katlı yapılardan oluşmaktadır. Girişin üzerinde yer alan ahşap bölüm fabrikanın simgesi haline gelmiş önemli mimari özelliklerinden birisidir. Bu ahşap bölüm günümüzde bulunmamaktadır (Şekil 4).

Şekil 1. 1918 Adana'sında fabrikalar (Özüdoğru, 2010).

Şekil 2. 1918 Eski tren garı yakınındaki fabrikalar. (<http://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/>)

NOT: Bu yazı Yıldız Teknik Üniversitesi Rölöve-Restorasyon ABD Yüksek Lisans Tez çalışmaları kapsamında derlenen malzemeden yararlanarak hazırlanmıştır.

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

Şekil 3. Canlandırmada günümüzde halen içerisindeki kazanları ile mevcut enerji bölümü ve bacası görülmektedir. Dış cepheye bakan pencerelere kepenk eklenmesi öngörülmüştür.

Şekil 4. Ressam Sururi Taylan suluboya çalışmasından detay (1937).

Şekil 5-6. 1940 yılında şehir plancısı Hermann Jansen tarafından hazırlanan planda, içerisinde Milli Mensucat Fabrikası'nın da bulunduğu tren yolları ile sınırlanan bölge, "endüstri alanı" olarak belirlenmiştir. Günümüzde bu alanın şehir içerisinde kaldığı görülmektedir. (<http://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/>) (<https://maps.google.com/>)

Şekil 7. İşlev şeması.

Şekil 8. 2012 Uydu fotoğrafı. (<https://maps.google.com/>)

Simonoğlu Fabrikası ailenin 1922 yılında Fransa'ya göç etmesi ile Rober Şirketi'ne devredilmiştir. Bir süre İttihat ve Terakki Hükümeti'nin sanayide millileştirme politikasına göre İaşe Nazırı Kara Kemal'in başlattığı bir teşebbüs tarafından 1 yıl süre ile çalıştırılmıştır (Adana Sanayi Tarihi; e-kitap). 1927 yılına kadar boş durumda kalan fabrika Atatürk'ün Adana'daki sahipsiz fabrikaların işletilmesi talimatı üzerine 1. Dönem Milletvekili Nuh Naci Yazgan'a görev verilmiştir (Tülücü, 2007). Kurulacak fabrikanın adında "milli" kelimesinin bulunmasını Atatürk özellikle istemiş ve bunun üzerine 1927 yılında "Milli Mensucat Fabrikası" kurulmuştur. Gerekli olan yeni üretim makinelerinin vergisiz olarak yurt dışından getirilmesi sağlanmıştır (Cumhuriyet Arşivi). 1935 yılına kadar adı, 1935 yılında limited, 1942 yılında ise anonim şirketi olmuştur (Adana Sanayi Tarihi; e-kitap).

1937 yılında Cumhuriyet ressamlarından Sururi Taylan'a fabrikanın sulu-boya resmi çizdirilmiştir. (Şekil 3) Günümüzde halen fabrikanın içinde bulunan bu suluboya çalışmanın tadilat öncesi bir canlandırma olarak çizildiği düşünülmektedir. Taylan'ın bu canlandırmasında, tren yolu sınırında kalan arsanın alınarak dokuma bölümünün genişletildiği, arazinin kuzeyinde yer alan arsanın ise depo bölümü olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim 1939 yılında 910 metrekare arazinin Devlet Demir Yolları'ndan alınmıştır (Cumhuriyet Arşivi). Fabrikanın genişletilme düşüncesi bundan sonra gerçekleştirilmiştir.

1970'li yıllarda fabrikanın orta avlusunda yer alan tek katlı binalardan bir kısmı yıkılmış, yerine betonarme karkas yapım sisteminde boyahane bölümü eklenmiştir. (Şekil 7) Yine aynı dönemde ambar yapılarının yola bakan bölümünde, üretilen ürünlerin satılabileceği bir mağaza birimi oluşturulmuştur.

Fabrika Milli Mensucat TAŞ tarafından 1977 yılına dek işletilmiştir. 1977 yılında Milli Mensucat TAŞ ekonomik nedenlerden dolayı faaliyetine son vermiş ve fabrika bina ve tesisleri el değiştirmiştir. 1983 yılında 49 yıllığına Milsan Mensucat olarak şahsa kiralananan fabrikanın SSK'ya olan borçları sebebiyle kapandığı bilinmektedir.

Fabrika'nın Mevcut Durumu

Fabrika taşınmazları 2006 yılında Adana Korumu Kurulu tarafından 2. dereceden risk grubunda yer almak üzere tescillenmiştir. (Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Envanteri) Günümüzde Milli Emlak Daire Başkanlığı'na bağlı bulunan fabrikanın çeşitli bölümleri dönemsel olarak kiraya verilmektedir. Fabrika; dokuma, boyahane, atölyeler, marangozhane, yönetim birimi, enerji üretim bölümü, soyunma odaları ve ambarlardan oluşmaktadır. Genel olarak bakımsız durumdadır. Dokuma bölümlerinde kuzeyden ışık alan şed çatı sistemi korunmuştur. Özgün ahşap makas sistemi dikkat çekmektedir. (Şekil 9) Binalar zamanla çatı akmasından ve rutubetten olumsuz olarak etkilenmiş durumdadır. Özgün halinde Marsilya kiremidi ile kaplı çatının bazı bölümleri ondülin kaplama ile kapatılmıştır.

Şekil 13. Su deposu.

Şekil 9. Dokuma bölümü içeriden görünüş.

Şekil 10. Fabrika içi ray kalıntıları.

Şekil 11. Dokuma bölümü, iç avludan görünüş.

Şekil 12. Dokuma bölümü, çatı.

Şekil 14. Fabrika iç avludan detay.

Şekil 15. Atölye kapı ve penceresi.

Fabrikada gözlenen diğer değişiklikler ise;

- Fabrikanın kapı ve pencere boşlukları zamanla değişen kullanıcılar tarafından, kullanım amaçlarına bağlı olarak kapatılmıştır. Mevcut kapı ve pencereler özgünlüğünü korumaktadır.
- Fabrika içerisinde pamuğun ve ürünlerin kolayca taşınmasının sağlamak için oluşturulan ray sisteminin kalıntıları günümüzde görülmektedir. (Şekil 10) Fabrikada iki adet su kulesi bulunmaktadır. Ambar bölümünün orta avlusunda ise yangın havuzu yer almaktadır.

Şekil 16. Tescilli düşürülen ambar bölümü.

Şekil 17. Tescilli düşürülen ambar bölümü.

2011 yılında belediye imar planındaki değişiklikte üzerinden yol geçmesi sebebiyle fabrikanın ambar bölümünde yer alan binaları tescilden çıkarılmıştır. (Adana Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi) Günümüzde koruma sorunlarıyla karşı karşıya olan fabrika, ambar bölümündeki yığma binalar ile birlikte mimari ve işlevsel açıdan bir bütünlük göstermektedir. Fabrikanın bütüncül niteliği göz ardı edilmeden yeniden işlevlendirme kararları verilmesi ile gelecek nesillere şehrin tarihi hakkında daha sağlıklı bilgi aktarımı sağlanabilir. ■

KAYNAKLAR

Özdoğan, A. A., "Adana'da Dokuma Sanayi Yapılarının Endüstri Mirası Kapsamında İncelenmesi," Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010.

Tülüçü, T. A., "Adana Kent Tarihi Endüstri Yapılarının Yapısal Analizi ve Korunmaları İçin Yöntem Araştırması," Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Erman, O., "Adana'da Dokuma Sanayi Yapıları," Güney Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayını, Adana, sayı:3, 2011.

<http://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/>

Özdoğan, R., Ekiz A., *Adana Sanayi Tarihi*, E-kitap, Adana Valiliği İl Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü, 2011.

Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

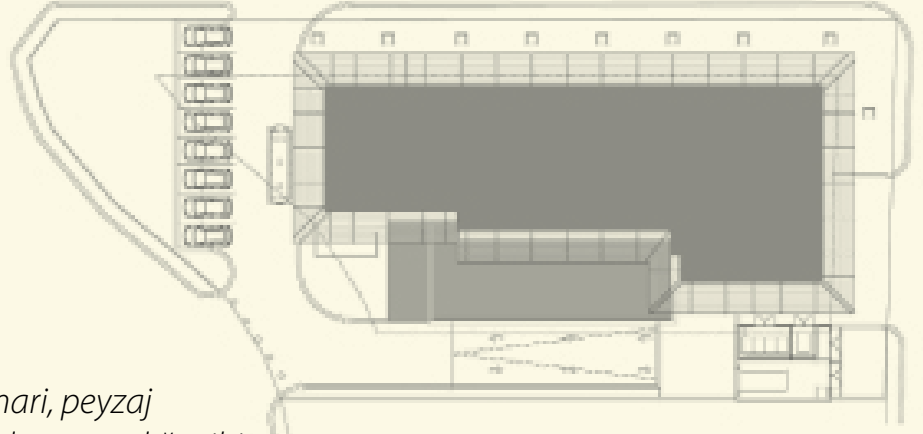
Cumhuriyet Arşivi 1939: 030_18_01_02_88_85_5 No'lu Belge.

ADANA İBİS OTEL

R. Güneş GÖKÇEK

Mimar

"Proje süreçleri, tüm mühendislik, iç mimari, peyzaj mimarisi, yangın danışmanlığı, akustik danışmanlığı gibi alanların sürece dâhil olduğu multi-disipliner süreçler. Bu yönüyle doğru bir organizasyonun ve işbirliğinin üretilmesinin projenin başarılı olmasında katkısı büyük. Zaman zaman birbiri ile çelişen taleplerin çözülmesi gerekebiliyor. Bu noktada doğru kişilerden doğru bilgileri almak ve bir üst ölçekten bunları değerlendirerek tasarıma yansıtmak hayati önem taşıyor."

Proje Künyesi

Proje Adı	: 161 odalı İbis Otel, Adana
Proje Yeri (semt, ilçe, il)	: Çınarlı / Seyhan / Adana
İşveren	: Akfen GYO
Proje Tarihi	: 2010
Yapım Tarihi	: 2010 - 2012
Arsa Alanı	: 2.213 m ²
Toplam İnşaat Alanı	: 9.050 m ²
Mimari Proje	: YPM - R. Güneş Gökçek
Yardımcı Mimarlar	: Hatice Baştabak Bora Yıldırım Birkan Sevinç Artem Kolomeichuk Emre Şahin Mustafa Taşdemir
Statik Projesi	: YPT - Gökhan Tunç Ali Ruzi Özüygür
Elektrik Projesi	: YPT - Dilek Akmeşe
Mekanik Tesisat Projesi	: YPT - Gökhan Bulut
Peyzaj Projesi	: Altuğ Gönencen Erkan Erdoğan
Yangın Danışmanı	: Prof. Dr. Abdurrahman Kılıç Dr. Kazım Beceren
Akustik Danışmanı	: Duyal Karagözoğlu

Sorunsal 2 / Programın Yoğunluğu: Bu bölge için gerekli araştırmalar yapıldığında yaklaşık 160 odalı bir otel yatırımı yapılması kararı alındı. Arsanın mevcut imar hakları ile elde ettiği yapılaşma hakkı ise bu programın üzerinde. Bu durumda yatırımcının kalan alanı otelin işleyişine ve fonksiyonlarına zarar vermeden nasıl ve ne şekilde değerlendirileceği sorusunu ortaya koydu. Otel projelerinde dikkatli çözümlememiz gereken konulardan biri de dolaşım konusudur. Otel müşterisi, konaklamayan fakat otelin diğer imkânlarından faydalanan misafirler, hizmet eden personel, malzemeler ve çöp çıkışı gibi birbiri ile ilişkisinin dikkatli kurulması gereken yoğun trafiğe bir de farklı fonksiyonların kullanıcı ve mal giriş çıkış trafiği eklenmiştir. Bu soruna nasıl yaklaşmalıyız?

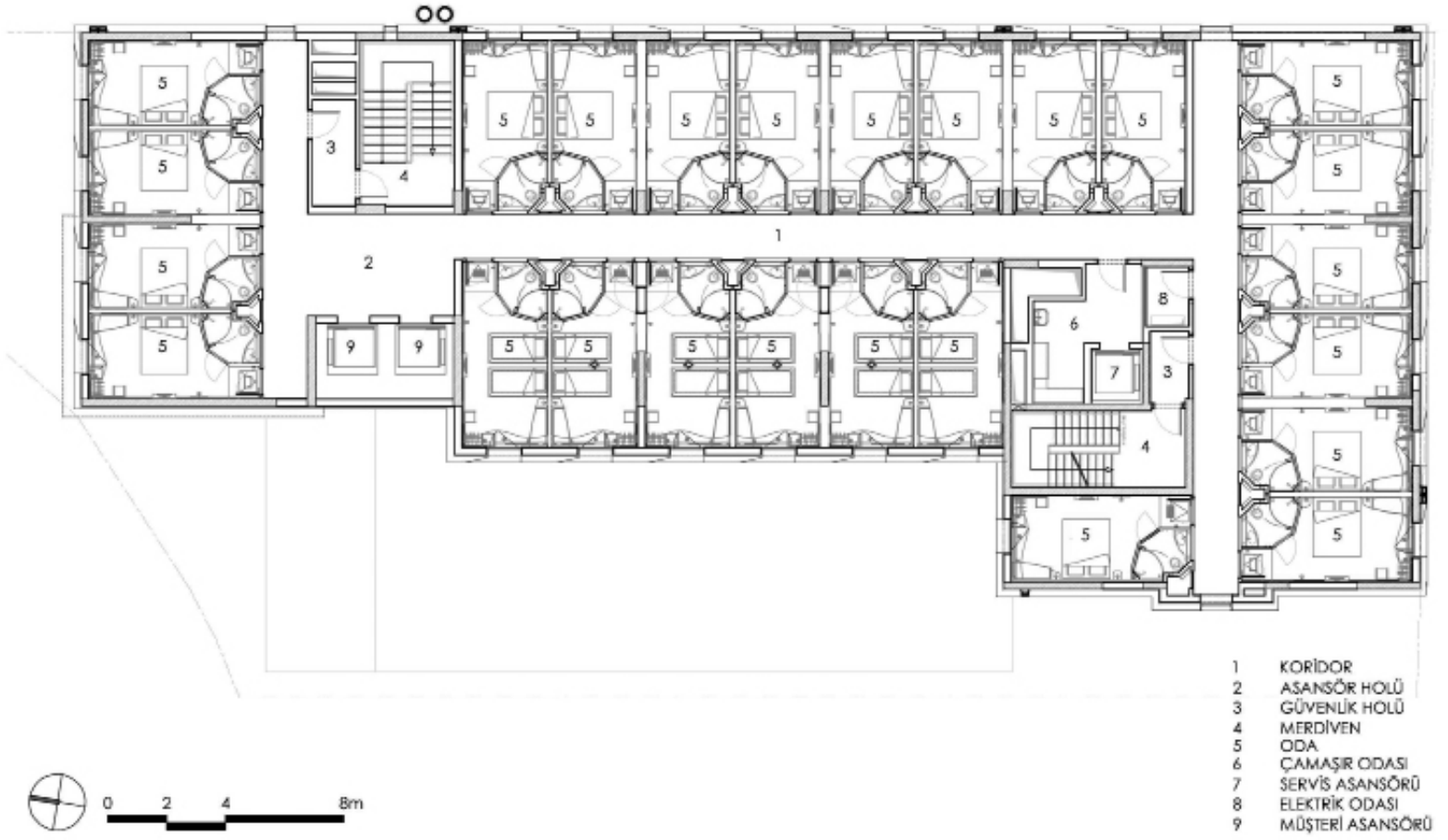
Sorunsal 3 / Yönlendirme: Yönlendirme konusunu iklimsel ve yapının ana yola verdiği hâkim cephede bağlamında iki yönüyle ele almalıydık. Özellikle otel markasının önemle üzerinde durduğu konulardan yol cephesi algısı konusunu, ana bulvara kısa kenarı veren bir arsada nasıl çözümlemeliydik? Mevcut imar kısıtları nedeniyle, istediğimiz sayıda oda sayısına ulaşmak için, 4 cepheye de bakan odalarımız olmak zorunda idi. Adana gibi yaz aylarında güneş kontrolünün çok iyi yapılması gereken bir bölgede özellikle batı ve güney yönlerine hâkim cephelerde bu kontrolleri nasıl yapmalıydık?

Bu sorunsallara cevap arayışımız projenin çıkış noktalarını oluşturdu. Bu çıkış noktaları eşliğinde her projede üzerinde düşündüğümüz bağlam, işlevsellik, yenilik, sürdürülebilirlik, bütünlük kavramlarını ele alarak projemizi oluşturmaya çalıştık.

Tüm projelerimizde olduğu gibi bu projemizde de tasarıma temel sorunsalları belirleyerek başladık. Bu sorunsalların çözümü için alınacak kararların kesişim kümesi projemizin bağlamını oluşturacaktı.

Sorunsal 1 / Tipleşme: İbis otel, çoğunluğu Avrupa'da olmak üzere dünya genelinde 950'den fazla sayıda yer alan ve her geçen yıl sayısını artıran Accor grubuna bağlı ekonomik iş oteli markası. Konu ekonomi olduğunda en temel belirleyici işletme giderleri. Bu konuyu kontrol altına almak için de personel sayısından, enerji sarfiyatlarını

kadar birçok konu standartlara bağlanmış durumda. Fakat bu standartlar oda camlarının boyutları ve konumunu dahi belirleyecek kadar gelişmiş olunca neredeyse tip proje kavramını ortaya çıkartacak yoğunlukta. Yatırımcı Akfen GYO'nun kısa sürede birçok ilde bu otel markasının yatırımlarını yapacak olması da eş zamanlı olarak aynı otel standartlarında proje yapmamız sonucunu doğuruyor. Bu durumda her bir otelin kendi içinde bağlamının standartlara uygun olarak nasıl tekrar tekrar tanımlanabileceği sorusu ortaya çıkıyor. Adana bölgesinde ve proje arsası özelinde bu standartlar nasıl korunarak yorumlanmalı?

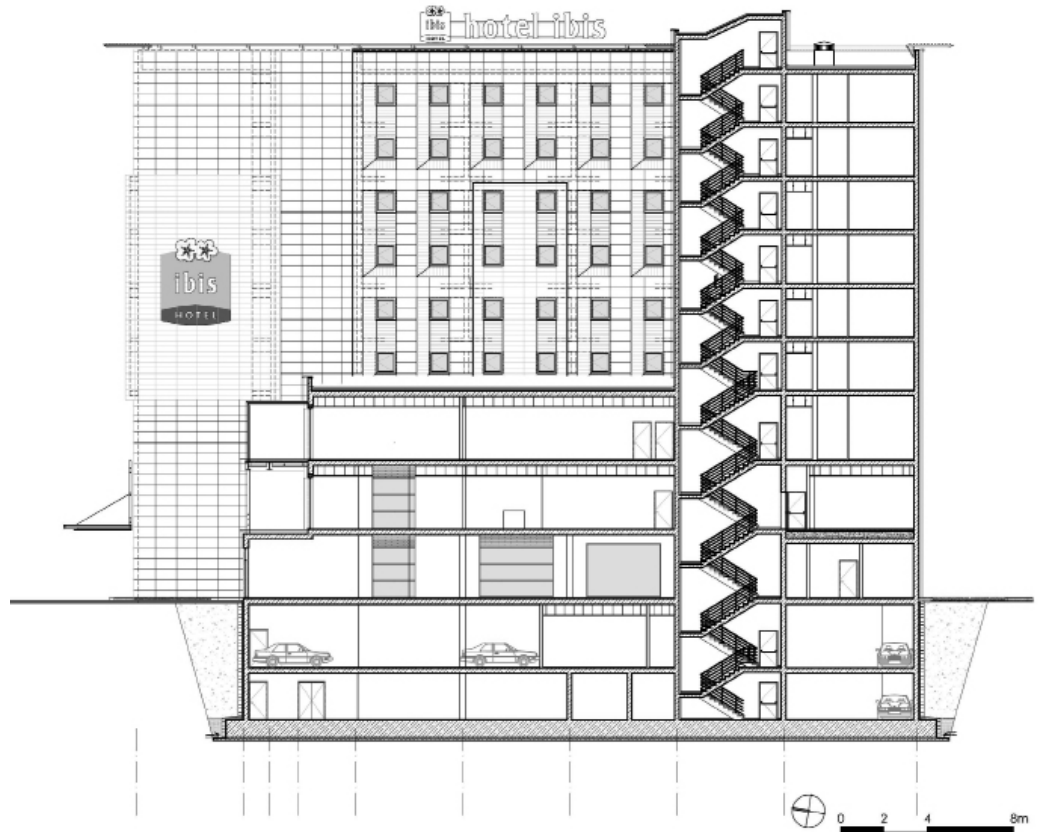

Tip Kat Planı.

Bağlam konusunu sadece (tarihi) yapı çevre olarak algılamıyoruz. Arsanın fiziki durumu, yönlenmesi... vb. yerine ve zamanına referans veren her etkiyi bağlam konusu içinde değerlendiriyoruz.

Yapı Adana Şakir Paşa Havalimanına yaklaşık 4 km uzaklıkta, Turhan Cemal Beriker Bulvarı ile Dr. Ali Menteşoğlu Caddesi'nin kesişim noktasında yer almaktadır. Ana yola dar cephesini veren parselin diğer doğu ve güney tarafları da yollar ile çevrili iken batı tarafında komşu parsel vardır.

Dr. Ali Menteşoğlu Caddesi Adana'nın önemli bulvarlarını dik kesen, havaalanı ile merkezin irtibatını sağlayan aks, Seyhan Nehri üzerinden Ceyhan yönüne açılan önemli bir arterdir. Cadde, son yıllarda otel, ofis blokları gibi yatırımların arttığı bir bölge ve yapısal olarak da hızlı bir değişim sürecine girmiş görünüyor. Programın yoğunluğu ve imar sınırlamaları yerleşim noktasında alternatifleri sınırlasa da bu noktada yaklaşımımız binayı mümkün olduğunca geri çekmek yönündeydi. Böylece ana yol ile yapı arasındaki mesafeyi artırarak yapının algısının cadde üzerinden daha genel elde edilmesini sağlarken yoldan uzaklaşarak gürültü denetimini de daha etkin bir biçimde sağlamaya çalıştık.

Kesit Görünüş.

Arsanın çevresinde yoğun ticaret alanları olması sebebiyle zemin katın otel işletmesinden bağımsız bir dükkân olarak değerlendirilmesi talep edildi. Bu sebeple genelde zemin katta düzenlenen lobi gibi ilk karşılama fonksiyonu 1. kata taşınmak zorunda kaldı. Bu durumda otele girişte ilk algıyı verecek bir alt lobi aracılığıyla üst kattaki ana lobiye ulaşıldı. Zemin katta alt lobi ve dükkân fonksiyonu dışında yangın alarm odası, servis holleri gibi fonksiyonlar çözüldü. 1. katta ana lobi dışında bar, restoran, ana mutfak gibi alanlara ve bu alanların destek birimlerine yer verildi. 2. katta toplantı salonları, servis mutfağı gibi genel alanlar ile bu alanlardan tam olarak tecrit edilmiş yatak odaları ve koridoru yerleştirildi. Restoran, toplantı salonu gibi geniş açıklıklarla çözülmesi gereken fonksiyonlar tip kat hizasının dışına çıkartılarak kolon aksları ile bölünmelerinin önüne geçildi. Yapının 3. ve 8. katları arası oda katları olarak düzenlendi. Teras çatılı olarak çözümlenen yapının çatı katında klima santralleri yer almaktadır. Yapının toplam 3 bodrum katında ise kapalı otopark, personel alanları, çamaşırhane, depolar, sığınak ve teknik alanlar yer almaktadır.

Arsanın üç tarafının yollarla çevrili olması dolaşım konusunda yoğun programı rahatlatmıştır. Dar kenarlı ön cephede otel algısının önüne geçmeyecek şekilde dükkâna da cephe/vitrin kullanımı imkânı tanınmış; buna karşın dükkânın ana işleyiş alanını yan yol cephesi oluşturmuştur. Güneydeki arka yol ise servis girişleri ve çöp çıkışı için kullanılmıştır.

Cephe tasarımında iklimin etkisi göz önüne alınarak gölge alanların oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Bunun için mekanik montaj ile uygulanan cephe kaplama malzemesinin konstrüksiyon derinliği artırılmış, duvar içine takılan pencereler ile cephe bitişi arasında derinliğin fazla olması sağlanmıştır. Buna karşın içerideki aydınlık düzeyinin artırılması adına pencerenin alt yüzeyinde ve 1 yan yüzeyinde (ışığın direkt gelmediği kuzey ya da doğu yönüne bakan tarafta) cephe paneli 45 derece açılı olarak yerleştirilmiştir. Bu aynı zamanda geniş denizlik alanının olmasına ve temizlik yapılacak yüzeylerin azalmasına yol açmıştır ki işletme giderleri açısından önemlidir. Cephede porselen karolar, doğal ahşap kaplamalı paneller, alüminyum doğrama ve pergolalar kullanılmıştır.

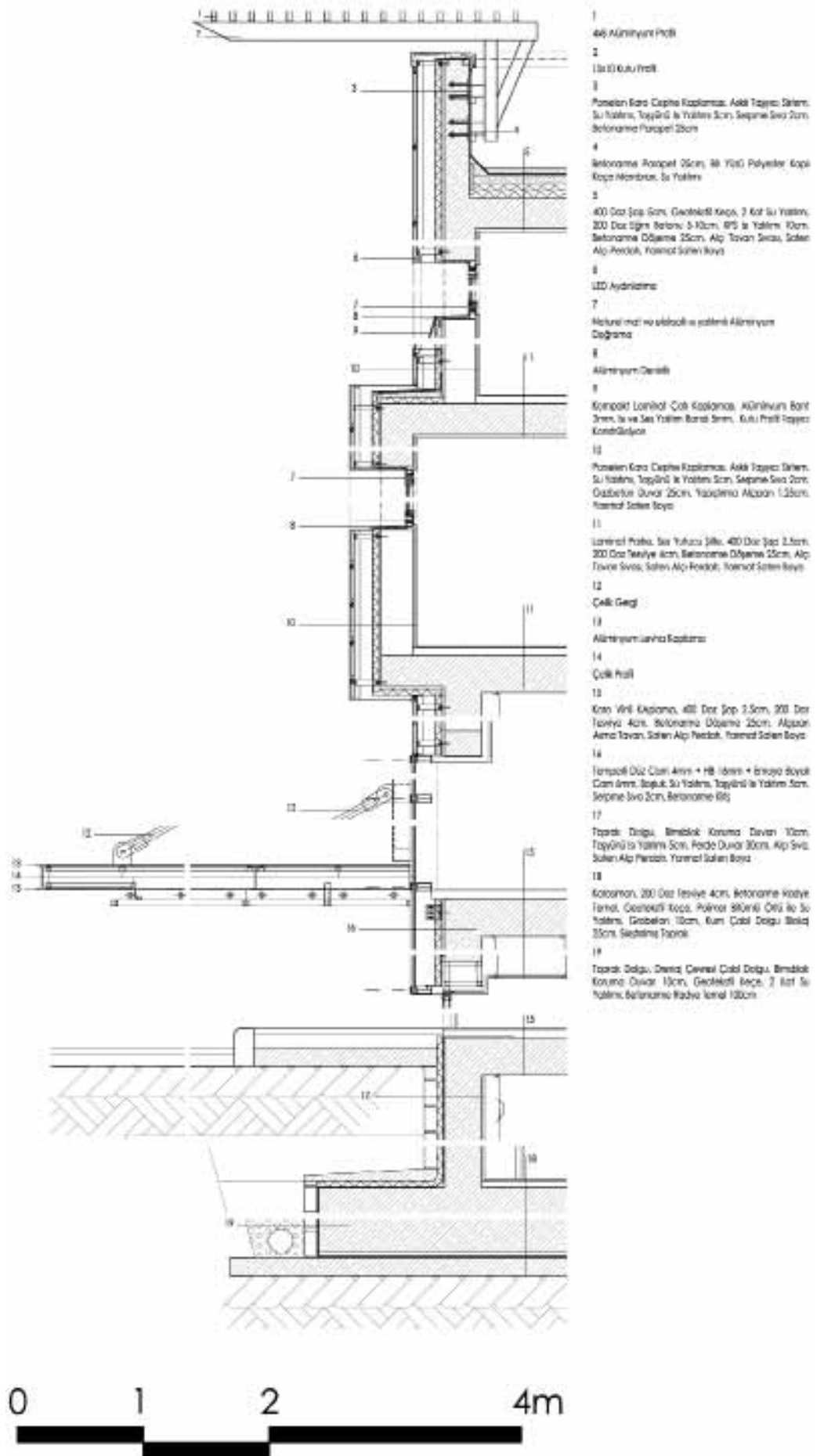
Sürdürülebilirlik, yeşil mimari, ekolojik mimari, enerji verimliliği... vb. bir çok kavramın üst üste bindiği, günümüzde özellikle önem kazanan sürdürülebilirlik konusu üzerinde dikkatle durulmuştur. Bu konu çerçevesinde genelde ilk olarak kendi enerjisini üretmesi gibi aktif yöntemler akla geliyor. Oysa aktif yöntemlerden önce pasif yöntemlerin dikkatle ele alınması enerji sarfiyatlarının en aza indirilmesi her proje için gerek ilk yapım maliyetleri, gerek işletme maliyetleri açısından önemli oranda fayda sağlamakta. Bu sebeple ısı kayıplarını en aza indirecek yapı bileşenleri seçilmiş, boşlukların kontrollü açılmasına dikkat edilmiş, armatürler ve diğer ekipmanlarda enerji verimlilikleri dikkate alınmıştır.

Konu ekonomik iş oteli olunca mekânların organizasyonu özellikle işletilebilirlik anlamında önem kazanmaktadır. 24 saat boyunca kusursuz hizmet alması gereken müşterilere en az sayıda ve sorunsuz hizmetin verilebilmesi için her vardiyada çalışan personel sayıları göz önüne alınarak mekânların organizasyonu kurulmuştur. Kayıp alanların oluşmamasına özen gösterilmiş, her metrekare değerlendirilmiştir. Kişi sayıları hesaplanarak kompakt çözümlere gidilmiştir.

Proje Süreci

Proje süreçlerini rubick küplere benzetiyoruz. Türkiye'de sınır küpü olarak da isimlendirilen küplere... Yatırımcı (işveren), işletmeci, kullanıcı, mühendislik gerekleri, mimari kaygılar, uymanız gereken yerel ve uluslararası normlar küpün birer yüzünü simgeliyor. Tüm renklerin bir tarafa toplanması ile de problem çözülmüş oluyor. Konu mimari olduğunda her yüz için % 100 tamamlamayı gerçekleştirmek biraz teorik gözüküyor. Fakat imkânsız değil. Mimmar olarak bu noktada görevimiz zaman zaman birbiriyle çelişen gerekleri en uygun şekliyle çözmek. Bu yapı için bunun ne kadar başarılı olduğunu ancak bir süre kullanıldıktan sonra tam olarak değerlendirebileceğiz. Proje sürecinin ilgili aşamasında yapılan Adana, Ankara, İstanbul ve Paris eksenli bir dizi sunumun neticesinde ilgili taraflarca onaylanmış olması asgari beklentileri karşıladığı anlamına geliyor.

Proje süreçleri, tüm mühendislik, iç mimari, peyzaj mimarisi, yangın danışmanlığı, akustik danışmanlığı gibi alanların sürece dâhil olduğu multi-disipliner süreçler. Bu yönüyle doğru bir organizasyonun ve işbirliğinin üretilmesinin projenin başarılı olmasında katkısı büyük. Zaman zaman birbiri ile çelişen taleplerin çözümlenmesi gerekebiliyor. Bu noktada doğru kişilerden doğru bilgileri almak ve bir üst ölçekten bunları değerlendirerek tasarıma yansıtmak hayati önem taşıyor. ■

Sistem Detayı.

DEPREM MÜZESİ VE KÜLTÜR KOMPLEKSİ

ÇUKUROVA
ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK BÖLÜMÜ
2011-2012
BAHAR YARIYILI
MİMARİ PROJE 7

Erkin ERTEN

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü Başkanı

Mustafa YEĞİN

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

DEPREM MÜZESİ VE REKREASYON ALANI TASARIMI İHTİYAÇ PROGRAMI

Proje Amaç ve Kapsamı

Bölümümüzce, Van'da meydana gelen depremde hayatını kaybedenleri anmak, yaşananları anlatmak amacıyla 2011-12 Bahar yarıyılında 7. Yarıyıl mimari proje konusu olarak "Deprem Müzesi ve Kültür Kompleksi" konusunun verilmesi uygun görülmüştür.

Yer seçimi olarak Ferit Melen Havaalanı kavşağında bulunan DSİ 17. Bölge Müdürlüğü'ne ait 200 dönüm arazi belirlenmiştir. "Deprem Müzesi ve Kültür Kompleksi"nin aynı zamanda kültür ve yaşam alanı olması da projenin başlıca hedeflerindendir. Arazideki yeşil alanın korunması, 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde Van'da meydana gelen depremlerin ardından ağır hasar görmüş olan ve alanda yer alan yönetim ve lojman binalarının da dondurularak tasarıma dahil edilmesi, bir tematik park oluşturulması esas amaçtır.

Verilen konu, kent bütününe dönük ve Van hal-kının daha çok, müze, kültür turizm, alışveriş, eğitim, rekreasyon ve spor aktivitelerini içeren mekânsal gereksinimleri kapsamaktadır. Sınırlı bir alanda yeniden işlevlendirmeyi ve kentsel tasarıma yönelik yapı kompleksini ele almaktadır.

A- Deprem Müzesi

Mekânlar

Giriş Holü	
Müdür Odası	30m ²
Müdür Yardımcısı Odası	20m ²
Asistan Odası (3 adet)	3x20m ²
İdari Ofis (2 adet)	2x20m ²
Laboratuvar-Atölye	40m ²
Teşhir Salonu (deprem sergisi)	200m ²
Teşhir Salonu (kent-kültür-deprem)	200m ²
Depo	100m ²
Güvenlik-Danışma	20m ²
WC-Personel	10m ²
Bay, Bayan ve Özürlü WC'ler	30m ²
(engelli kullanımına uygun)	

B- Gençlik Merkezi

Gençlerin ilgi ve istekleri ile çevre şartları göz önüne alınarak düşünülen faaliyetler; Uygulamalı güzel sanatlar; El sanatları; Değişik spor branşlarında başlangıç ve eğitim çalışmaları; İzcilik, Eğitsel Çalışmalar; Bilimsel ve teknolojik çalışmalar; Yarışmalar; Sergiler vb.

Mekânlar

Giriş-Giriş Holü	
Danışma	
Faaliyet Odaları (6 adet)	6x60m ²
WC'ler	

Kütüphane	
Okuma Salonları	100m ²
Kitaplık	40m ²
İnternet	100m ²
Konferans Salonu (150 kişilik)	300m ²
Sahne arkası ve hazırlık	50m ²
Eğlence Merkezi (bیلardo vb. oyunlar)	120m ²

C- Çağdaş Sanatlar Merkezi

Mekânlar

Giriş Holü	
İdare	50m ²
Sergi Alanı	120m ²
Resim Atölyesi	60m ²
Heykel Atölyesi	60m ²
Müzik Atölyesi	60m ²
Fotoğraf Atölyesi	60m ²
Serbest Çalışma	60m ²

D- Çarşı-Kafeterya- Kahvehane (Kafe)

(arsada değişik yerlerde düzenlenmelidir)

Mekânlar

Kahve (çay, nargile vb.)	100m ²
Kahvaltı Salonu	100m ²
Yemek Salonu (150 kişi)	165m ²
Amerikanbar (30 kişi)	40m ²
Teras	140m ²
Mutfak	100m ²
Açık/ kapalı alanlarda kafe ve çarşı düzenlemesi	

E- Kapalı Spor Alanları

Mekânlar

Jimnastik Salonları (giriş ve yaklaşım alanları düzenlenecektir)	
Salon Fitness	144m ²
Salon dans	144m ²
Salon ritmik ve artistik jimnastik	72m ²
Salon halter, güreş, boks vb.	72m ²
Salon judo, karate, tekvando... vb.	72m ²

F- Açık Spor Alanları ve Otoparklar

Mekânlar

Basketbol Sahası (14x27)	378m ²
Voleybol Sahası (12x24)	288m ²
Futbol Sahası (15x30)	450m ²

Acık gösteri ve toplantı mekânları, park ve dinlenme alanları, yürüme ve koşu yolları, bisiklet yolları ve yeterli sayıda acık otopark çözümü istenilmektedir. ■

Proje alanının görünüşü.

Proje alanı.

Ağır hasarlı DSL yönetim binası.

Özlenen Güneş GÜZEL

Van Deprem Müzesi ve Çağdaş Sanatlar Merkezi deprem bilincinin artırılmasının yanısıra kültürel etkinliklerde ev sahipliği yapabilecek şekilde tasarlanmıştır. Yapıda sergi alanları, van depremine ilişkin deprem öncesi ve sonrası fotoğraflar, suni deprem yaratan simülasyon odası, çok amaçlı salon, konferans salonu, heykel, resim ve müzik atölyesi bulunmaktadır.

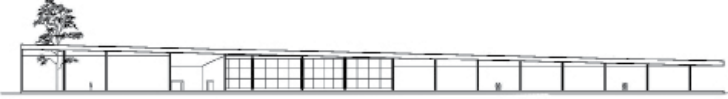
Kütle tasarımı depremde çökmüş bir toprak parçasından yola gikmiştir. Her bir işlev ayrı modüllerde tasarlanarak toplamı bir kütle etrafında bir bütünlük sağlayacak şekilde oradaki kütleyle saptırılmıştır. Vaziyeteki organik çizgiler kütlelerin keskin hatlarına zıtlık oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır.

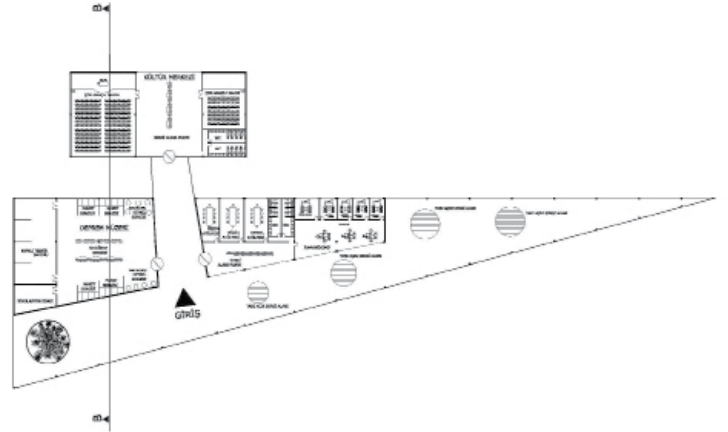
Duygu BARAZİ

RAPOR

MİMARİ PROJE 7 DERSİ KAPSAMINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR VE ARAZİ ANALİZİ SONUCUNDA ALANDA DEPREM SONRASI YIKILMIŞ YAPI DOKUSU ARINDIRILARAK YERİNE DEPREM SONRASI OLUŞAN YARIKLARDAN KURGULANAN DEPREM MÜZESİ TASARLANMIŞTIR. BİNANIN İÇ TASARIMI DEPREM ÖNCESİ VE SONRASINA AIT FOTOĞRAFLARIN, MAKETLERİN VE BUNA BENZER MALZEMELERİN SERGİLENEBİLECEĞİ ALANLAR YARATILARAK TASARLANMIŞTIR. DEPREMİN OLUŞTURDUĞU YIKIMI VE PARÇALANIŞI SİMGELEYEN ÜÇGEN FORMDAKİ PLAFORM DİZİSİ YERDEN YÜKSELTİLEREK VAN HALKINA SERGİ VE ETKİNLİK ALANI OLUŞTURULMASI AMACIYLA VAZİYET PLANINDA BİÇİM OLUŞTURMUŞTUR. ARAZİ ÜZERİNDE YER ALAN CAMİ VE İKİ İDARE BİNASININ DEPREM SONUCU ZARAR GÖRDÜĞÜ SAPTANMIŞ BU YAPILAR KORUNARAK SERGİ AMAÇLI KULLANILMIŞTIR. SONUÇ İTİBARIYLA DEPREM ÖNCESİ VE SONRASI YAŞANANLARIN CANLI TUTULMASI AMACIYLA TASARLANAN DEPREM MÜZESİNDE AYNI ZAMANDA İNSANLARIN RAHAT EDEBİLECEĞİ SOSYAL ALANLAR OLUŞTURULMUŞTUR.

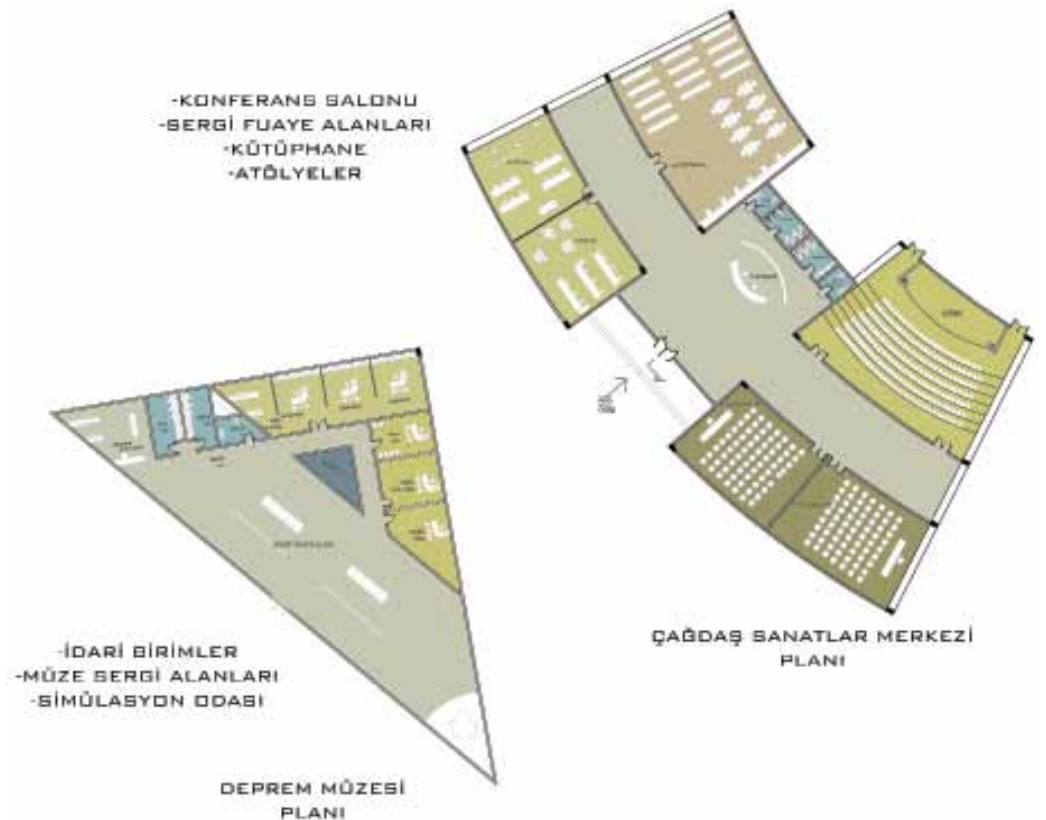
GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ

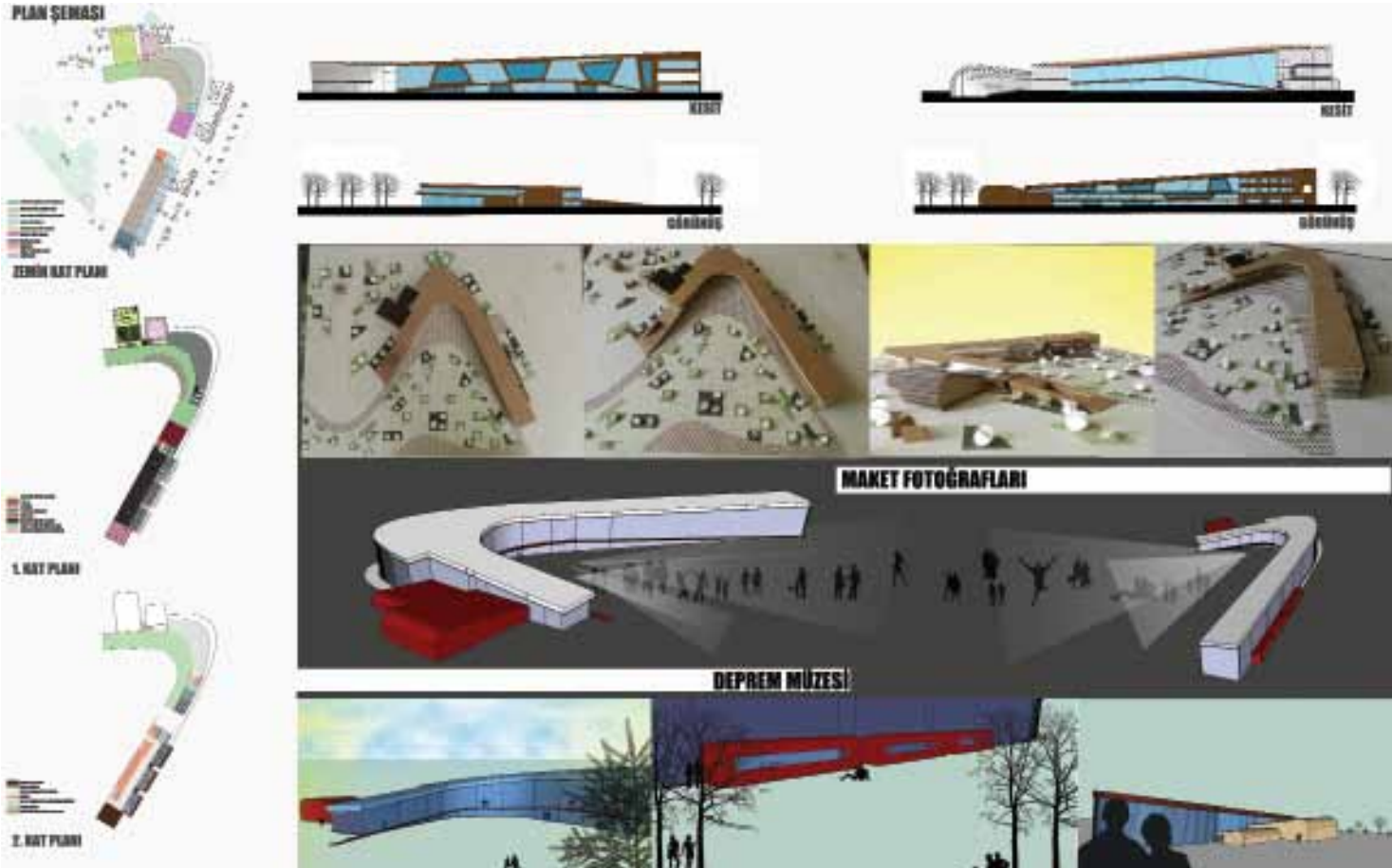
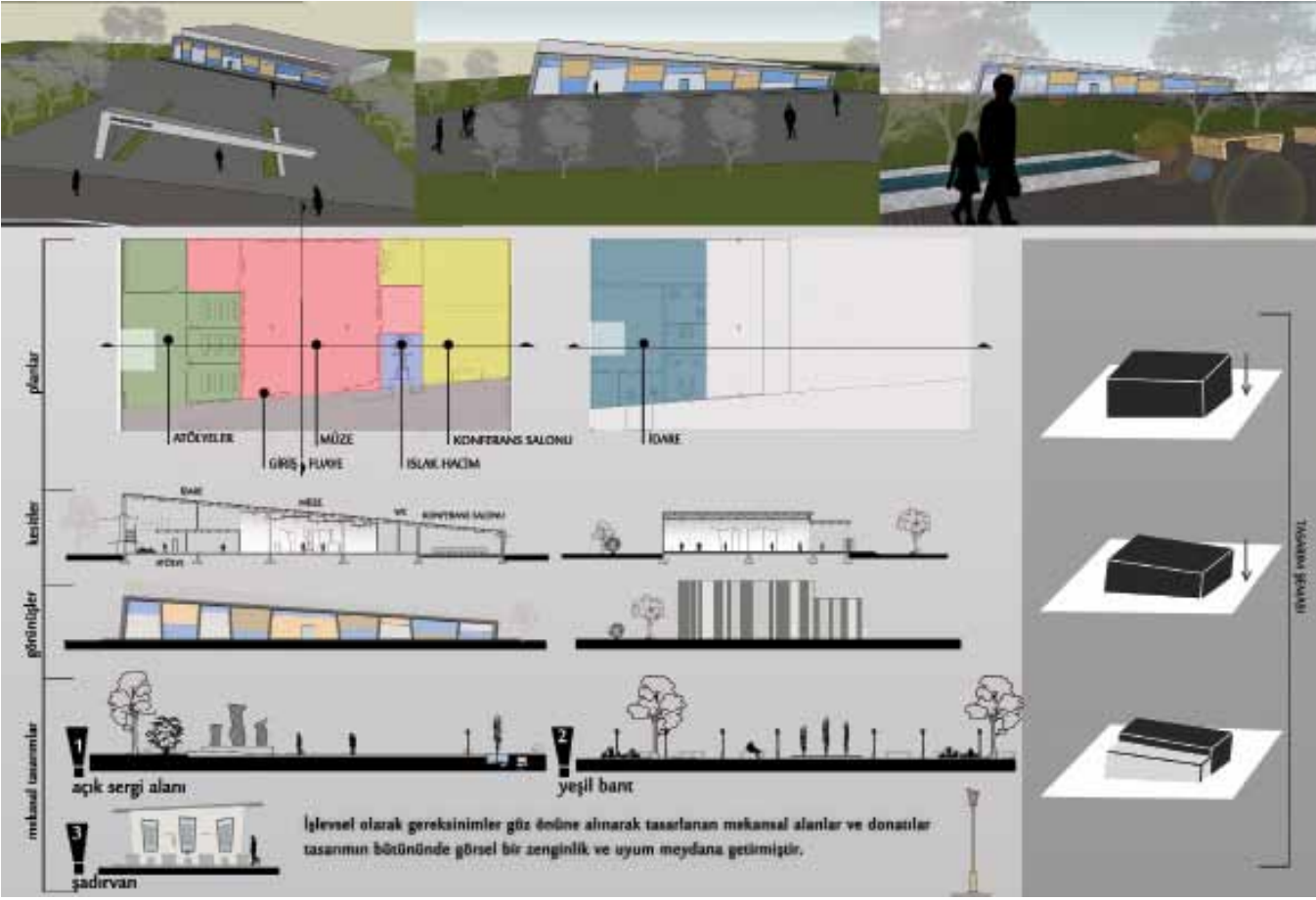

KAT PLANI

Ayşegül UĞUR

İbrahim VURGUN

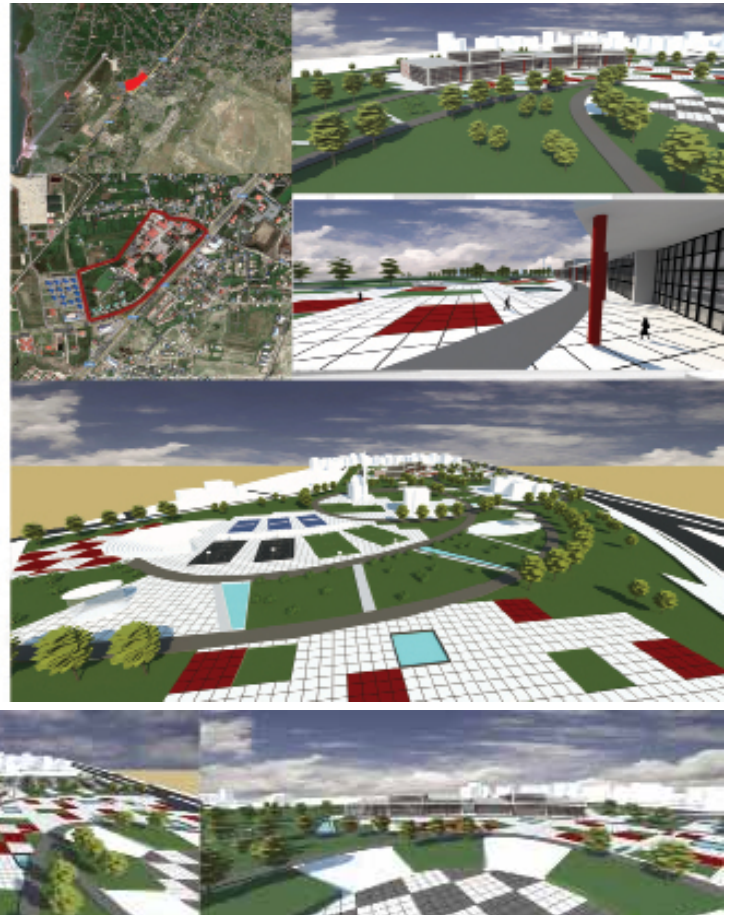
İrem BOZDOĞAN

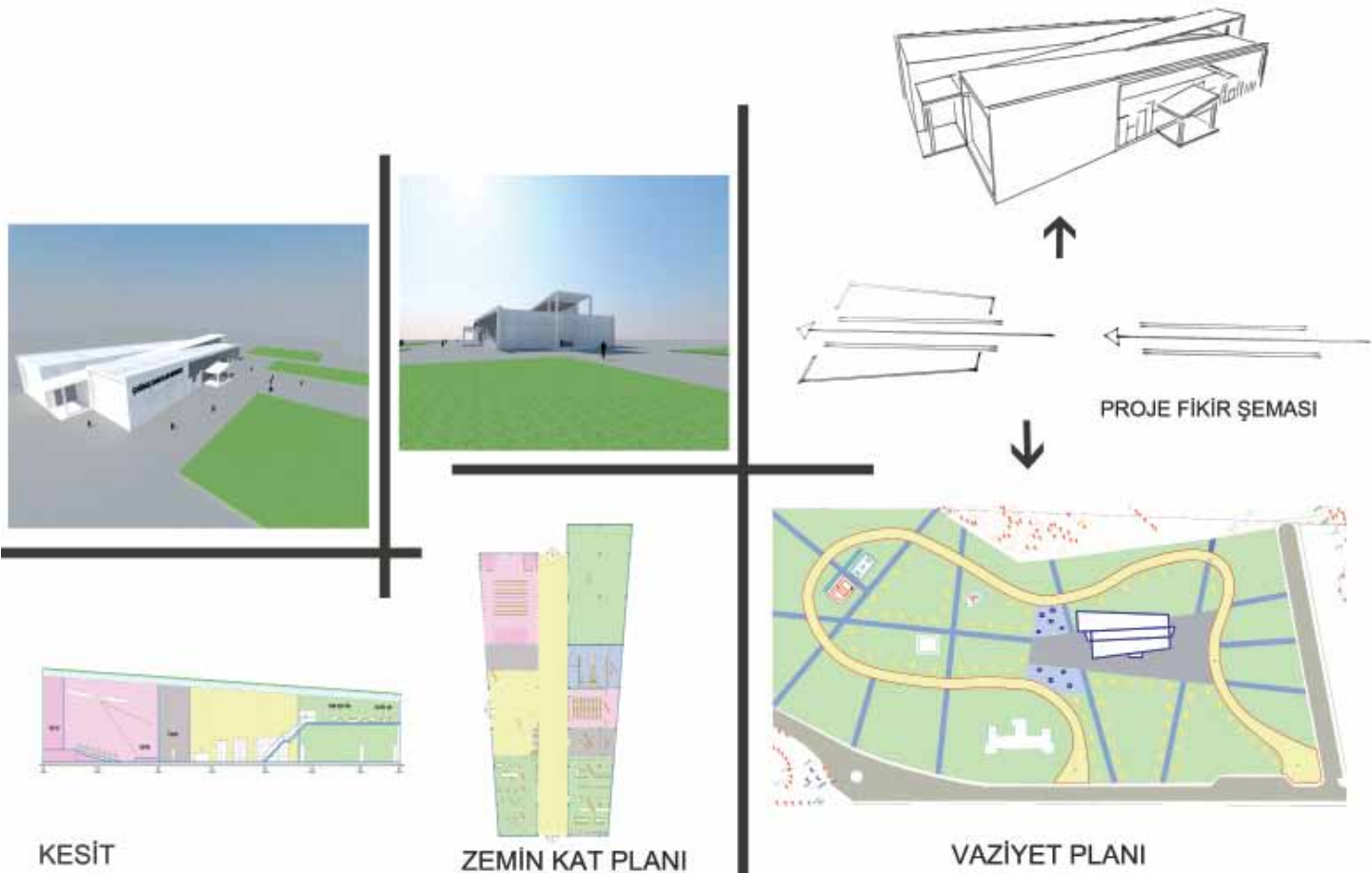
TASARIM FİKRİ

Mevcut hasarlı yapılar, deprem bilincini oluşturmak ve kaybettiklerimizin hatıralarını yaşatmak adına birer sergi ürünü olarak kullanılmıştır. Hasarlı yapıları vurgulamak, sergilemek ve yaya rekreasyonunu düzenlemek amacıyla; tasarımda bu yapıları saran bir sokak dokusu (ring fikri) oluşturulmuştur. Bu yolun sonu ise hasarlı yapıları seyir imkanı tanıyan, yeme-içme alanlarıyla birlikte desteklenmiş seyir platosuna açılmaktadır.

Giriş meydanı ile başlayan ve amfi tiyatro düzeninde yapılmış açık gösteri alanı ile sonlanan bir sokak dokusu tasarlanmıştır. Bu doku ihtiyaç bölgelerinde yine rekreasyon alanlarıyla zenginleştirilmiştir ve spor alanlarını kapsayan sert zeminle ilişkilendirilmiştir. Anıt alanlarını yer yer kesen bu doku, yeşil alanlarla ve havuzlarla görsel bir bütünlük sağlamıştır. Arazisi baştan başa saran yürüyüş parkuru, spor imkanı sağlamakla birlikte, deprem sergi alanlarını ve peyzaj dokusunu izleme imkanı da sunar.

Deprem müzesi; insanlarımızı sürekli bir deprem bilincini aşmak amacıyla tasarlanmış bir yapıdır. Bu yapıda; eğitim salonu, deprem simülasyon salonu, depremdeki hasar ve kayıpların teşhir edildiği sergi salonu gibi birimlerin dışında, halka hizmet veren okuma salonu, internet salonu, konferans salonu, eğlence ve aktivite odaları gibi kültürel ve sosyal etkinliklere imkan veren birimler de mevcuttur. Kütle boyunca uzanan saçakla tamamlanan yapı, yaya sirkülasyonunu sokak doğrultusunda yönlendirir.

BİR MİMARİ PROJE STÜDYOSU DENEYİMİ OLARAK “KAMUSALLIĞI ARAŞTIRMAK”

Funda UZ

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

İTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

“Kamusal-özel kavramları daha çok toplumsal pratiklere ilişkin sürekli bir müzakereye işaret ettikleri sürece anlamlıdır. Kamusal alan ‘özel mekânın dışında kalan yer’ demekse de, İstanbul’da bu denli yalın bir tanım hiçbir şey ifade etmez. Kamusal alan çeşitli mekânlarla, söylemlerle oluşturulur ve sadece fiziksel karşılıklı inşa etmek olanaksızdır. Kamusal alan aynı zamanda çıkar çatışmalarına, katılım ve sosyal dışlanmaya odaklanan bir tartışma nedenidir. Kentsel kamusal alan, toplumsal koşulları ve durumu da yansıtan maddi, sosyal ve söylemsel bir mekândır.”

Günümüz kentsel meselelerini proje stüdyosu konusu üzerinden tartışmak ve kavramlaştırmak mimarlık eğitiminin en önemli eksenini oluşturmaktadır. Bugünün kentleri hızlandıkça, karmaşıklıklaştıkça mimarlık stüdyosunun da aynı özellikleri taşıyacak biçimde evrilmesi-değişmesi önemlidir.

Mimarlık eğitimi, tasarımcı olma niyetiyle gelenlerin, pek çok farklı konu ile karşılaştığı, çarpıştığı bir alan olarak tartışmaya açıktır. Tasarımı ilişkili kavramlarına ayırıp odaklanarak düşünmek ve bu anlayışa göre bir mimari proje stüdyosu tasarlamak görece yeni bir yaklaşımdır. İTÜ Mimarlık Bölümünde, doksanlı yılların başında tasarım stüdyosunda yapılan projelerin adları işlevlerine ve yerlerine göre şekilleniyordu. “Cihangir’de Apartman,” “Çatalca’da Sanatçı Evi” vb. şeklinde bir adlandırma söz konusuydu. Doksanlı yılların sonunda ise ilk kez tasarımın farklı alanlarına odaklanan, karmaşık bir kentsel alan, durum üzerine, öğrencilere sabit bir program önermeyen, projenin yeri ve işlevinden uzaklaşmış, odaklandığı kavramsal alana işaret eden tanımlamalar kullanılmaya başlandı. Bugün İTÜ Mimarlık Bölümünde tasarım stüdyolarının pek çoğu bu yaklaşımdan beslenmektedir. (Kökner, Berber, Uz Sönmez)

Yürütücülüğünü üstlendiğim mimari proje 3 tasarım stüdyosunda 2011-12 güz yarıyılında konu olarak “Spatial/public/urban niche”in (mekânsal/kamusal/kentsel niş) verilme nedeni de bu yaklaşıma dayanmaktadır (Resim 1). Konunun genel çerçevesi çizilerek, öğrencilerin kamusal mekân kavramını değişen tanımlarıyla sorgulamaları ve mekânsal potansiyelini kendileri keşfettikleri bir alan için kamusal bir program içeren bir yapı önerisinde bulunmalı ve bu yolla, teorik kavramsal bir konuyu tasarımın doğası ve tüm araçlarıyla-

Resim 1. Stüdyo föyü.

la içselleştirerek mekânsal bir üretimle yorumlama becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Tasarlama eylemini genellikle sorun çözmek diye adlandırılan dar anlamıyla değil de, tasarlama dair tüm olası imkânların incelendiği, sorusunu da arayan çok katmanlı bir keşif olarak düşünürsek, bir tasarım stüdyosu tasarlamamanın kendisi karmaşık sorunlar üreten bir tasarım konusu haline dönüşür. Eğer tasarımcıdan beklenen tasarlananın kendi olabilirlik evrenini bütün olasılıkları ve temas ettiği konularıyla birlikte değerlendirerek bir zihinsel faaliyette bulunması ise, böyle bir zihinsel faaliyette bulunabilme eğitiminin başlangıç noktası bir sorun oluşturuyor. (Kökner, Berber, Uz Sönmez)

Bu yazıda, mimarlık öğrencilerinin, bir tasarım problem olarak kamusal alanı araştırmaları örneklenmeye çalışılacaktır. Problemin verilisindeki motivasyonlara, İstanbul özelinde dikkat çekilmeye çalışılacak, tasarım sürecinin kavramsal çalışmalar, haritalamalar, okumalar üzerinden yeni tanımlar geliştirme ile nasıl yönetildiği anlatılmaya çalışılacaktır. Her bir öğrencinin kendi çalışma alanında, problemi kavramsallaştırmasının tasarım problemini çözmede nasıl farklar yarattığı incelenmeye çalışılacaktır.

Yeni “kamusallık” tanımları ve İstanbul

Kamusal mekânın planlanması ve tasarımı üzerine süren tartışmalarda belli dönemlerden söz etmek mümkündür. En önemli kırılma noktasının ise modernist kent planlamasının eleştirisi ve sorgusu üzerine olduğu söylenebilir. Kenti bir bütün olarak tasarlanabilir bir çevre olarak gören modernist yaklaşımın yarattığı kentsel mekânlar taşıdıkları sorunlardan ötürü, önemli eleştiri ve argümanların kaynağı olmuştur. 60’lı yılların sonlarında planlama ve mimarlık alanlarındaki tıkanıklığın çıkış yollarından biri olarak katılımcı planlama gündeme gelmiştir.

“Kamusal alan”, herhangi bir boşluk doldurma, boş bir alanın güzelleştirilmesi ya da dönüştürülmesi yerine, gerçek bir kalite gereksiniminden söz etmeksizin yanlış bir terminolojiyle kullanılmaktadır. Maddesel/bedensel kentlilik, yurttaşlığı ifade eden kentsel malzemenin yerli, estetik, fonksiyonel ve sosyal anlamları kamusal alanı tanımlar(Sola-Morales).

Sola-Morales sorar; bütün kentsel mekânlar kamusal kabul edilebilirse, kamusal alanı tanımlayan nedir, kamusal alanın özgüllüğü nasıl oluşacaktır? Kamusal alan, özü, birlikte yaşama ve etkileşim olan farklı caddeler ve meydanlardan oluşan birleşik bir yapıya sahiptir. Bu birleşik yapı beraberinde yaşamın hem paylaşımının ve hem ayrışması/özelleşmesinin potansiyelini taşır. Kamusal alanın tasarlanmasına, kalite ve mekânların paylaşılma biçimi düşünülmeden, özellikle fonksiyonların saptanarak başlanması, bugün artık nadiren tercih edilen metodolojik bir seçenektir. Sivil, siyasi ve figüratif anlamda kentselliğin mekânını oluşturan, kamu anlayışı ve idaresinin bir yansımasıdır. Çatışma ve dayanışma, kararlılık ve dinamizm, bağlantı ve mesafe kamusal mekânın görünürlüğüdür.

Kullanıcılar kamusal mekânları kendi kişisel ihtiyaç ve kullanım gereklerine göre ve Michael De Certeau'nun terimini kullanacak olursak, çeşitli taktiklerle her gün yeniden biçimlendirir. Kamusal alanda neyin mümkün olduğu sorusu kamusal alanı ne biçimde tanımladığımız bulunduğumuz coğrafyanın kamusal alanı ne biçimde tanımladığımız; bulunduğumuz coğrafyanın kamusal alan ve kamusal tanımları sosyal çevre ve tarihi deneyimlerden gelen kişisel, toplumsal algılarımız gibi farklı değişkenler ekseninde cevaplanabilir. Tasarımcı, mimar, plancı ya da kentle ilgili söz ve fikir üreten herkesin sorumluluğunda olan kamusal mekânda yapılacak müdahalenin, ayrımcı olmayan, kapsayıcı bir anlayışta ele alınması gerekliliği ve bunu gerçekleştirmek için var olan yeni taktik ve tekniklerin kullanılabileceği gerçeğinin akılda tutulmasıdır. (Uzer, E.)

Kamusal-özel kavramları daha çok toplumsal pratiklere ilişkin sürekli bir müzakereye işaret ettikleri sürece anlamlıdır. Kamusal alan "özel mekânın dışında kalan yer" demekse de, İstanbul'da bu denli yalın bir tanım hiçbir şey ifade etmez. Kamusal alan çeşitli mekânlarla, söylemlerle oluşturulur ve sadece fiziksel karşılıkla inşa etmek olanaksızdır. Kamusal alan aynı zamanda çıkar çatışmalarına, katılım ve sosyal dışlanmaya odaklanan bir tartışma nedenidir. Kentsel kamusal alan, toplumsal koşulları ve durumu da yansıtan maddi, sosyal ve söylemsel bir mekândır. İstanbul'da "kamusal alan" değişik açılardan incelenebilir. Kamusal alan hiçbir zaman herkese eşit derecede açık değildir. Kentsel alanı kamusal hale getiren, fiziksel niteliğinden çok söylemsel karşıtlıklar ve müzakerelerdir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan bu tartışmalar ile kamusal mekânın sorgulanmasında bazı kavramlar program önerilerinin gelişiminde ve tasarım sürecini projeksiyonunda öne çıkmaktadır; mekânsal önerinin ölçeği, zemin

Resim 2. Dilara'nın eskiz defterinden tartışma notları.

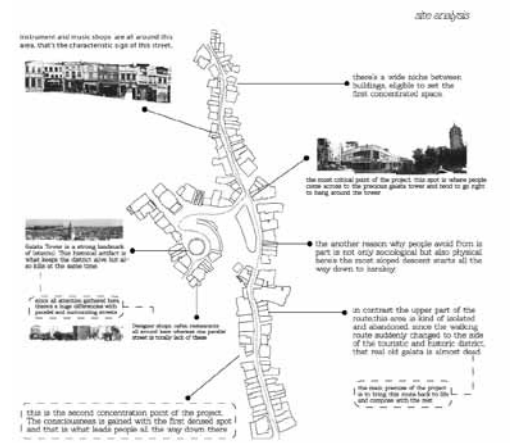
kot ilişkileri-sıfır kotunda yüzleşilenler, yakın çevre sosyolojik verileri ile bulunduğu çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan program önerileri, kentsel dokunun içindeki atıl alanların potansiyelini keşfetme ve yorumlama becerisi olarak sıralanabilir.

Stüdyo süreci dört aşamalı düşünülmüştür. Haritalama, kavramsallaştırma, program önerisi geliştirme ve tasarım olarak tanımlanabilecek olan bu aşamalar, "kamusal" üzerine eşzamanlı okumalar ve tartışmaları (Resim 2) içermiştir.

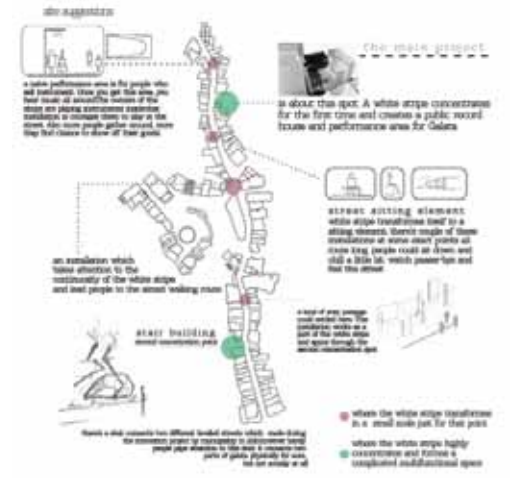
Haritalama (Mapping)

Kent içinde araç, insan hareketi ve içerdiği yapı stokuyla yoğun, dramatik topografya farklılıkları içeren 6 rota önerisi sunulmuştur. Öğrencilerden, bu rotalar içinden birini seçmeleri ve o rota üzerinden bir "hazine avı" oyunu üretmeleri istenmiştir. Bu hazine avı oyununun, rotayı karakterize eden mekânları, insan hareketini, eylemlerini içeren fotoğraf ve eskizlerden oluşması gerekmektedir. İkinci aşama olarak farklı bir öğrenci bu hazine avı oyununu alarak o rotayı takip etmiş deneyimlemiştir. Öğrenciler bu çalışma ile İstanbul'un önemli bir aksını hem kendilerine sunulan, hem kendi deneyimledikleri ile keşfetmişlerdir. Daha sonra, bu rotalardan birini seçerek, rota üzerindeki mekânsal potansiyelleri açığa çıkardıkları, mekânsal nişleri görünür hale getirdikleri bir haritalama yapmışlardır. (Resim 3, 4, 5)

Öğrencilerle, harita çizmek ve haritalamak üzerine tartışılmıştır. Haritalama, alternatif anlamlandırma düzenekleri geliştirmeye açık yapısıyla, yeni okuma yaklaşımlarını karşılayan araçlardan biridir. Cosgrove'a göre, haritalama hem bilginin mekânsal düzenlemesidir, hem sonraki bilişsel bağlantıların dürtüsüdür. Bu çalışmayla öğrenciler, çözülebilir, tersine dönüştürülebilir, değiştirilebilir ilişkiler ağı oluşturmuşlardır. Ve böylelikle, yeni kamusal tanımlarını kurmanın önemli bir gereği olarak "kentsel mekânı tüm boyutlarıyla kavrayabilme"nin önü açılmıştır.

Resim 3. Gizem, Galata çevre analizleri.

Resim 4. Gizem, alan önerileri.

Resim 5. Gizem, Kentsel Ritm Diyagramı.

Kavramsallaştırma / Fragmanlaştırma (Conceptualization / Fragmentation)

Kenti fragmanlaştırarak okumak, kenti tanımlayan sayısız farklı anlamın tümünü görünür kılmak için bir model yaratır. Kentsel fragmanlar ve tanımladığı ait olduğu kent arasındaki ilişki fiziksel ya da biçimsel değil, bağlamsaldır. Bu ilişkinin zamanın dinamikleri ve ortam tarafından tanımlandığı iddia edilebilir. Kentin birbirinden bağımsız ayrı dünyaları temsil eden ilişkileri aynı zamanda bünyesinde barındırması parçacıl bir kent algısını vurgular.

Mekânları fragmanlaştırılmış yani parçacıl olarak tanımlama ve anlamlandırma isteğini besleyen, bugünün kentlerinin sosyolojik ve fiziksel mekânının çok katmanlı bir anlamı olduğunun kabul görmesi ve mekânın ancak pek çok farklı bileşenle tanımlanabilmesidir. Fragmanlaştır-

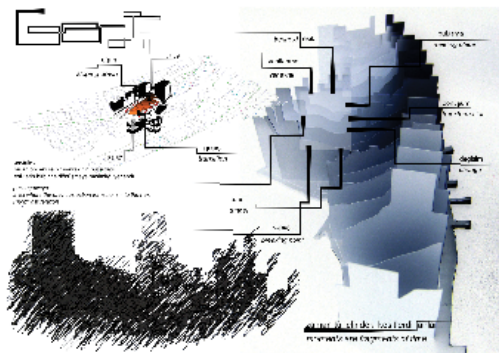
Resim 6. Selin'in kavramı: connection (bağlantı).

Resim 7. Melike'nin kavramı: Patching (yama).

Resim 8. Dilara'nın kavramı: ramshackle (yıkık dökük).

Resim 9. Zeynep'in kavramı: transition (geçiş).

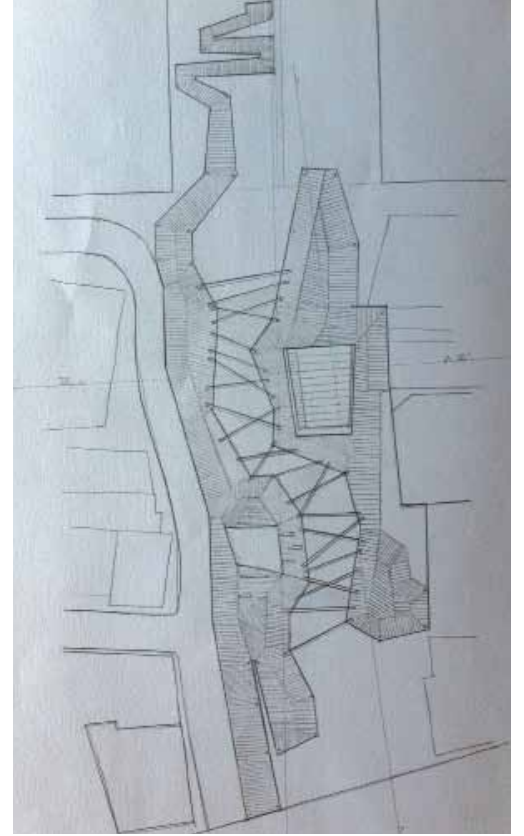
ma, mekân algısının ve eleştirisinin kanıtlanmış ya da kabul edilmiş yöntemlerine ve anlayışlarına karşı çıkış olarak görülebilir. Fargmanlaştırma ile yeni yaratıcı yorum ve okuma olasılıklı hale gelir. Bu yeni ilişkilerin keşfi ve kişisel dünyamız içindeki yeni kavrayışların bir görüş oluşturmaları fragmanlaştırmanın getirdiği bir üstünlüktür. (Uz Sönmez)

Öğrencilerin seçtikleri rotalar üzerinde mekânlaştırılabilir bir boşluk bularak, yakın çevre verilerini, fiziksel komşuluklar, sosyal doku ve kentsel mekanizmaları araştırmalarını yaptılar. Mimari proje 3 tasarım stüdyosunda, tasarım konusu olarak verilen, "kentsel-mekansal niş" ile, kamusal alanın yeni, öznel tanımları öğrencilerin önerdiği programlar ile biçimlenmiştir. Bu program önerisini geliştirmede yaptıkları bu araştırmaları kavramsallaştırdıkları ara çalışma önemli bir yer tutmaktadır. Bir A3 poster ile görselleştirilen bu kavram üzerinden proje geliştirme süreci başlamıştır. (Resim 6, 7, 8, 9)

Projeler

Selin Erdemirci: Küçük Pazar yakın çevresinin mekânsal incelemesi sonucunda, sosyal dokunun topografyanın dramatik farklarıyla koptuğu gözlenmiştir. Bu nedenle, bu "connection/bağlantı" proje kavramı olarak seçilmiştir. Yenikapı metro inşaatı nedeniyle atıl kalan beş yüz metre uzunluğundaki tünelin, İstanbul Kent Müzesi olarak değerlendirileceği ön kabulüyle ilerleyen proje, müzeye yardımcı mekânları farklı kotlarla kentsel dokuyla örerek, her yönden bağlayıcı bir kamusal alan inşa eder. Müze dükkânları ve arşiv, fuaye olarak düşünülmüş bir kafeterya, danışma, çeşitli etkinlikler için kullanılabilecek bir amfi-tiyatro sahnesi ve kulis, bilet gişesi ve kamusal tuvaletleri bütünleştiren çatı kotu aynı zamanda kotları birbirine bağlayan bir kamusal alan ve geçişin mekanıdır. (Resim 10, 11,12)

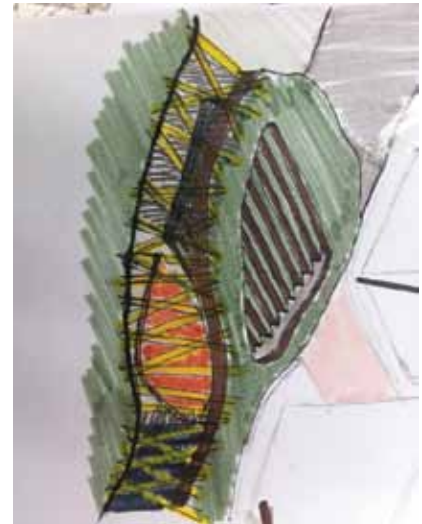
Aybike Batuk: Beşiktaş sabit Pazar'ın dönüştürülmesi olarak tanımlanabilecek olan projenin tasarım prensibi, yıkıma dayanan ve kentsel bir boşluk öneren bir kentsel müdahaleden değil, fiziksel ve sosyal boşluklar dikkate alınarak yapılan analizlere ve kamusal önerilere dayanmaktadır. Mevcut pazar alanı, İhlamur deresi vadisine yaslanan, iki kotta yatay olarak yayılan, mahallenin fiziksel boşluğu ve sosyal dokusuyla hiç ilişki kurmayan betonarme bir yapıdır. Bir hafta içinde sadece bir gün hizmet veren ve ıssız ve neredeyse haftanın diğer günlerinde potansiyel suç alanı olabilecek bir yer olma özelliğine sahiptir. Proje, pazarın devam ettiği ama ona kiralabilir kamusal tarım alanı ve halk tarafından rekreatif amaçlı kullanılabilecek kafeterya, tiyatro içeren terasların, mutfak-bahçe stüdyo ve tohum pazarının eklendiği bir öneridir. (Resim 13, 14, 15)

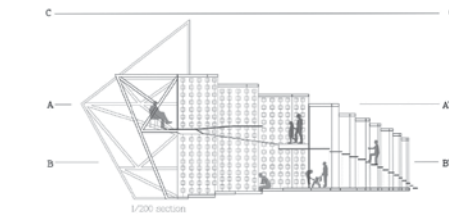
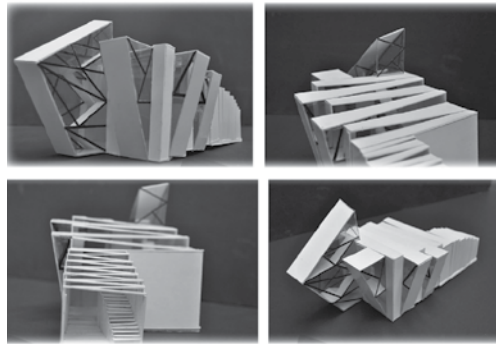
Resim 10. Vaziyet planı, Selin.

Resim 11. Proje maketi, Selin.

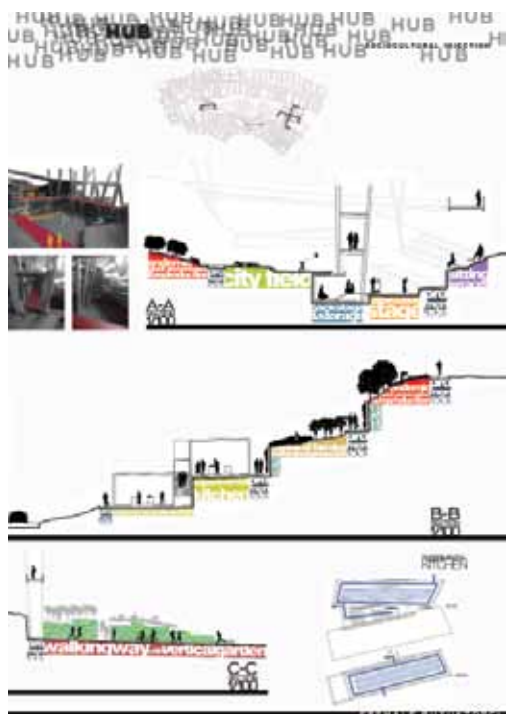
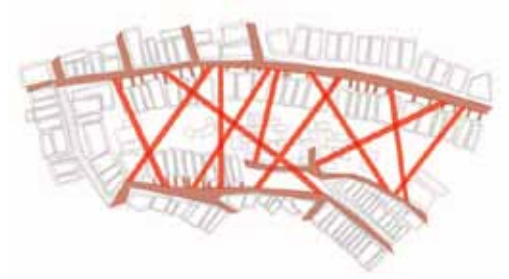
Resim 12. Kamusal alanına eskizi, Selin.

Resim 19. Kentle ilişki, Gizem.

5-10 yıl içinde daha elitist ve turistik olmuştur. Pahalı restoranların gelmesi, tasarımcı mağazalarının taşınmasıyla, eski yapıların kötü taklitlerini otel olarak inşa etmek isteyen girişimcilerin gözdesi olan Galata'yı dert edinen projenin amacı, Yüksek Kaldırım ve Kuledibi bölgelerini, kentsel bir koridor ile bağlayarak, düşüm noktasında da bir eski plak dükkân / kamusal arşivin etrafında kurulan kamusalıktır. (Resim 16, 17, 18, 19)

Erenalp Büyüktopçu: Hub / Sosyo-kültürel Enjeksiyon, Beşiktaş, İhlamurdere kamusal sabit pazarın arkasındaki farklı kotlara sahip vadinin, fiziksel/mekânsal bağlayıcılar, çeşitli gösteriler için alternatif sahneler, organik tarım için deneysel öğrenme ve üretme amaçlı bir enstitü,

Resim 22. Proje paftası, Erenalp.

bir deneysel mutfak, kafeteryalar, gezinti yolları ev meydançıklar ile örülmesini sağlayan bir ağ yapısıdır. (Resim 20, 21, 22) ■

KAYNAKLAR

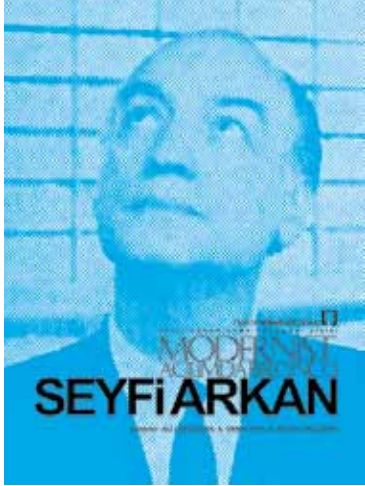
Cosgrove, D. 1999, *Introduction, in mappings*, pp.2, Reaction Books, Londra.

Uz Sönmez, F. 2007, "Seksenler İstanbul'u kentsel söylemini popular yazılı medya üzerinden okumak" (Reading the urban discourses of İstanbul Eighties through the popular textual media), unpublished PhD thesis, İTÜ.

Uzer, E., 2010, "What is possible in public space?", *İmkanmekan: Small Scale Interventions in Public Space*, ed. Uzer, Sengun, Karadayılar, Soher, İstanbul.

Kökaran, S. A., Berber, Ö., Uz Sönmez, F., "Promenad ile 'yer'leşme: Tasarım eğitiminde 'Guided Discovery-Yönlendirilmiş Keşif' Örneği", *Mimarî Tasarım Eğitimi: Bütünleşme 2" Konferansı Bildiri Kitabçığı*, 13-22 pp., İstanbul, Türkiye, Ekim 2011.

Sola Morales, Manuel de, 2010, "The Impossible Project of Public Space", in *In Favour of Public Space, Ten Years of The European Prize For Urban Public Space*, p. 24, actar 2010, Barselona.

MODERNİST AÇILIMDA BİR ÖNCÜ: SEYFİ ARKAN

Editörler: Ali Cengizkan, A. Derin İnan, N. Müge Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 2012, 586 sayfa.

Mimarlar Odası, Türkiye'nin mimarlık kültürüne katkıda bulunmuş ve bugün hayatta olmayan mimar(lar)ın anısını yaşatmak üzere, 2006 yılından beri **Anma Programları** düzenliyor. Mimarlar Odası Anma Programı'nın 2008-2010 döneminde, Türkiye modern mimarlığının öncü ismi Seyfi Arkan anılmaya değer bulundu. Bu program çerçevesinde, Arkan'ın ilgili tüm kurum ve özel arşivlerde bulunan özgün çizimlerinin eksiksiz envanteri çıkarılarak sayısal ortama aktarıldı, ayakta olan yapıları tespit edildi ve fotoğraflandı; Arkan'ın yazdığı / Arkan üzerine yazılan yayımlanmış kitap, tez, yazı ve belgelere ulaşıldı; mimarın çalışmalarının yanı sıra dönemine de ışık tutan bir sempozyum düzenlendi; mimarın tüm çalışmalarını içeren retrospektif bir sergi hazırlandı.

Kitap, mimarın yayımlanmış / yayımlanmamış tüm proje, yapı ve imar planlarının arşiv belgeleri ve güncel fotoğraflarıyla derlenen bir katalogun yanı sıra, Türkiye modern mimarlığı ve Arkan üzerine sözü ve çalışmaları olan kişilerin araştırma ve değerlendirmelerini içeren sempozyum bildirilerini, Arkan hakkında bugüne kadar yayımlanmış nitelikli makaleleri, Arkan'ın hazırladığı raporları, Arkan'ın ders notlarını, İller Bankası inşaatı sırasında tutulan günlükten örnekleri, özel ve kurumsal yazışmaları içeriyor.

Bu kitap ile, Seyfi Arkan'ın gerçekten de Türkiye mimarlığındaki modernist açılımın etkin mimarı olduğuna, onun pratik içinde dönemini nasıl doğrudan dönüştürdüğüne, günümüzden bakıldığında daha da büyüyen önemine ilk kez ışık düşürülmekte.

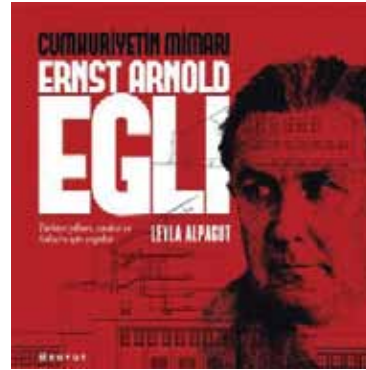

Zeki Sayar'a Armağan: Türkiye Mimarlığı ve Eleştirisi: Tasarım, Meslek, Üretim

Ed. Ali Cengizkan, A. Derin İnan, N. Müge Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 2012, 102 sayfa.

Mimarlar Odası Anma Programı'nın üçüncü dönemi olan 2010-2012 yılları arasında, Türkiye'de 50 yıl boyunca yayıncı, mimarlık düşünürü ve eleştirmeni kimliği ile önemli rol oynayan mimar Zeki Sayar ve başyapıtı Arkitekt dergisine odaklanıldı. Yaklaşık 50 yıllık serüveni içinde Arkitekt'in en büyük katkılarından birisi, çıktığı zamanların mimarlık alanında gerçekleşen değişimi farkında olarak-olmayarak kendi bünyesinde yansıtmış olmasıdır. Hem bu kesintisiz süreklilik, hem de tek merkezli ve az aktörlü, dolayısıyla az değişken bakış açısının getirdiği bu adeta laboratuvar boyutlu saptamalar, bugüne kadar Arkitekt'in mimarlık, şehircilik ve bağlantılı sanatlar üzerinden katkısını benzersiz ve vazgeçilmez kıldı. Bu katkının, geleceği de önü açık biçimde kuran, bir derginin nasıl olması-olmaması gerektiği konusunda ipuçları veren bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu anlamda, günümüzde bir "Dergi"yi tasarlamak ve bir günümüz "Dergi"sini oluşturmak, Arkitekt gibi bir derginin yerini anlamanın ve katkısına saygı duruşunda bulunmanın en iyi yollarından biri gibi gözükmemekte.

Kitap, Mimarlar Odası'nın düzenlediği "Zeki Sayar ve Arkitekt / Örgülemek-Tasarlamak-Belgelemek" sempozyumunun son iki oturumundaki sunuşlardan oluşturulmuş. Bu ürün dolayısıyla sunulanın mesleğe ve mesleki dergiciliğe bir "saygı duruşu" olduğu kadar, Sayar'ın kişiliği ve ürününe de bir "armağan" olduğunu eklemek gerek.

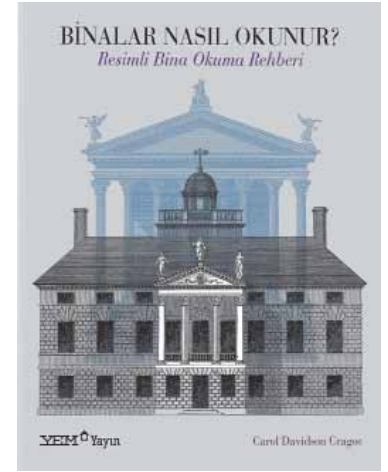
CUMHURİYET'İN MİMARİ ERNST ARNOLD EĞLİ

Leyla Alpagut, Boyut Yayınları, Eylül 2012, İstanbul, 367 sayfa.

Boyut Yayınları'ndan, Türkiye'ye "memleketim" diyen İsviçreli bir mimarın, Ernst Arnold Eğli'nin Türkiye yılları, anıları ve Ankara için yapılarının yer aldığı **Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Eğli** kitabı yayımlandı. Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Eğli; Leyla Alpagut'un çok önemli arşiv araştırmaları ile Kadri Atabaş'ın danışmanlığında hazırlandı. Kitapta Eğli'nin 1927 yılında başlayan ve 13 yıl süren ilk Türkiye dönemi, yapıtlarının orijinal fotoğrafları, prototipler, eskizler, tasarımlar, Eğli'ye ait orijinal planlar yer alıyor.

Kitabın ana konusu; mimarın Türkiye dönemi ve eserleri olmasına karşın aile çevresi, aldığı eğitimler ile birlikte Eğli'nin Viyana yılları da anlatılıyor. Eserde ayrıntılarıyla incelenen Eğli yapıtları arasında; Eğitim Yapıları, Ticaret Lisesi, Türk Hava Kurumu, Gazi Lisesi, Büyükelçilikler, Marmara Köşkü, Bira Fabrikası ve Gazi Orman Çiftliği yer alıyor.

Mimarın çalışmalarının güncel fotoğrafları eşliğinde eserlerde meydana gelen değişiklikler ve bozulmalar ayrıca belirtiliyor. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'yı yaratan, Cumhuriyet'in mimarlarının en önemli isimlerinden biri... Bir başkası ya da bir yabancı olmaktan çok, yaşadığı coğrafyayı anlamaya, benimsemeye ve sevmeye çalışan bir mimar... Şimdi olağanüstü bir araştırmanın ardından yapıtları, planları, hayatı ve anılarıyla bu kitapta ölümsüzleşiyor. Mimarlığa ve mimari eserlere ilgi duyanlar, eğitimciler, öğrenciler ve mimarlar için Eğli'ye dair mutlaka sahip olunması gereken bir eser.

BİNALAR NASIL OKUNUR? RESİMLİ BİNA OKUMA REHBERİ

Carol Davidson Cragoe, Çeviri: Pelin Derviş, Editör: Bahar Demirhan, YEM Yayınları, Temmuz 2012, 256 sayfa.

Carol Davidson Cragoe tarafından yazılan, mimarlığı görerek anlamak isteyenlerin, binaların tarihine ve mimari tasarımına ilişkin gizli ipuçlarını anlamak için başvurabilecekleri bir rehber niteliğindeki kitap, cebe sığacak kadar küçük, ama farklı konular hakkında doğru bilgiler içerecek kadar büyük olan benzersiz bir el kitabı niteliğinde.

Binalar Nasıl Okunur? / Resimli Bina Okuma Rehberi, Antik Yunan'dan itibaren farklı çağlara ait yapıların ayırt edici özelliklerini inceliyor; bir binayı tanımlamak ve tarihsel bağlamı içinde değerlendirmek için gerekli ölçütleri belirtiyor; açıklamalar ve zarif gravürlerle birlikte mimari üsluplar ve yapı öğeleri üzerine detaylı bir görsel mimarlık sözlüğü oluşturuyor.

Yüzlerce hatta binlerce yıl öncesine ait binaların günümüz insanında merak ve hayranlık uyandıran tasarımları, tasarımın içine daldıkça genişleyen, bileşenlerini ve detaylarını inceledikçe derinleşip kıvrılan zengin bir anlam dünyası barındırır. Mimari üsluplar ise belirli yapı teknikleri ve ilkeleleriyle ortak bir dil meydana getirirler ve tasarım nesneleri bu dil içinde biçimlenip ifade bulur. Bu mimarlık dilleri tarih boyunca evrilip birbirine çevrildikçe, var olan sözcükler yeni anlamlar kazanır.

Kitap, mimari üslupların, bina türlerinin, belirli tasarım yaklaşımları içinde biçimlenen yapı öğeleri ve malzemelerin oluşumu ve tarihsel gelişimi hakkında kısa ama açıklayıcı ipuçları veriyor. Her bölümde belirli bir yapı ögesi ele alınarak farklı coğrafyalardan örneklerle, tarih boyunca geçirdiği dönüşümlerin izi sürülüyor. Kitaptaki gravürler ise, okuyucunun anlatılanları gözünde kolayca canlandırmasına yardımcı oluyor.

Patent ile hakları korunan Zenon Panel kafes donatısı, her bir m² de 100 adet çapraz bağa ve 400 adet punto kaynağa sahiptir.

Çok Hafif
4,0 - 4,5 kg/m²

Güçlü

Deprem yüklerine karşı çok güvenli

Mükemmel ısı ve ses yalıtımı

Fire vermez

Daha ekonomik

Elektrik ve su tesisatları kolayca uygulanabilir

Vasıflı işçilik gerektirmez

Kolay ve ekonomik nakliye

Kurşun geçirmez

Lento ve hatıl gerektirmez

Yüksek kapasitede yerli üretim

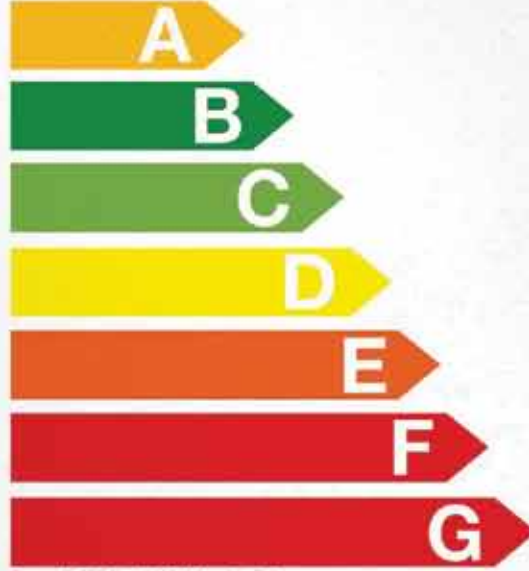
ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji

Üretici
Model

YTONG

Tasarruflu Bina

A

Enerji Tüketimi Yüksek Bina

Isı Yalıtımı W/mK

YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.

0,13

İç Ortam Sıcaklığı °C

YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.

20°

Enerji Performansı

Ayrıntılı bilgi için; www.ytong.com.tr

★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...